

הלכות

יו"ט ורחול המועד

תמצית משנה ברורה

סיכום דברי המשנה ברורה ומסקנות הבה"ל והשעה"צ

גליון מיוחד הלכות יום טוב וחול המועד | סימן תצ"ה – תקמ"ח | סוכות ה'תשפ"ג

מיועד לחזרה בלבד ואין לסמוך להלכה

הלכות יום טוב

הקדמה לדיני יום טוב – דיני מלאכה ביו"ט נלמדים מדכתיב "מקרא קודש יהיה לכם כל מלאכה לא יעשה בהם, אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם". והיינו שכל המלאכות שאסורות בשבת אסורות גם ביו"ט, מלבד מלאכת אוכל נפש. ומדכתיב "הוא" לומדים שמכשירי אוכל נפש (-עשית מלאכה לא במאכל עצמו אלא כדי להכין בו את המאכל) אסורים, ומאידך מדכתיב "לכם" לומדים שמכשירי אוכל נפש מותרים, ושיטת רבי יהודה וכן פסקו רוב הפוסקים שמכשירי אוכל נפש שאפשר לעשותם מערב יו"ט אסורים (חוץ מהוצאה), אבל מכשירים שא"א לעשותם מאתמול מותרים (חוץ מעשית כלי מתחילה). ויש מלאכות שדרך לעשותם לכמות גדולה (כמו קצירה), שאף שהם לצורך אוכל נפש אסור לעשותם ביו"ט (ונחלקו הפוסקים אם זה אסור מדאורייתא או מדרבנן). והוצאה והבערה (ושאר המלאכות השייכות לאוכל נפש כמו שחיטה אפיה ובישול) מתוך שהותרו לצורך אוכל נפש הותרו גם שלא לצורך אוכל נפש, דקיבלו חז"ל שכוונת התורה שמלאכות הרגילות להעשות לאוכל נפש מותר לעשותם גם שלא לצורך אוכל נפש, ובלבד שיהיה בזה קצת צורך ליו"ט, וכן צריך שיהיה דבר השווה לכל נפש. וכיון שיש הרבה מלאכות שאסורות בשבת והותרו ביו"ט, יש במלאכות המותרות הרבה פרטי דינים מה מותר ומה אסור לעשות באותו דבר, מדאורייתא או מדרבנן. ובסימנים הבאים (תצ"ה – תקכ"ח) יבוארו כללי ופרטי הלכות יו"ט.

סימן תצ"ה

אלו מלאכות אסורות ואלו מותרות

ביו"ט

כל מלאכה האסורה בשבת מדאורייתא או מדרבנן, אסור לעשותה גם ביו"ט, וכן אסור לומר לנכרי לעשותה, חוץ ממלאכת אוכל נפש, ומלאכות הוצאה והבערה, וכפי שיבאר בסימנים הבאים.

אוכל נפש ומכשירי אוכל נפש – כתב השו"ע שמכשירי אוכל נפש מותרים רק אם לא היה אפשר לעשותם מאתמול, כגון שנתקלקל או שלא היה לו מספיק זמן, אבל אם היה יכול לעשותם מאתמול אסור מדאורייתא. ומשמע מדבריו שאוכל נפש ממש מותר אף אם היה אפשר לעשות מאתמול, אמנם דבר שדרך לעשותו לימים רבים ואינו מפיג טעם אם עושהו מערב יו"ט, אסור לעשותו ביו"ט, ומשמע מהגר"א שע"י שינוי מותר, ואם הוא מפיג טעם מותר אף בזה ובלא שינוי. והרמ"א מביא ש"א שגם אוכל נפש עצמו אסור מדרבנן לעשותו ביו"ט, אם אינו מפיג

מוקצה ביו"ט – לדעת השו"ע אף מוקצה המותר בשבת (כגון מוקצה מחמת שעומד לסחורה, או שהכניסו לאוצר ואין דעתו לקחת ממנו, או מוקצה מחמת מיאוס, ועוד כמה גווני), אסור ביו"ט, דכיון שהרבה מלאכות מותרות לצורך אוכל נפש, חששו חכמים שיבואו להקל בשאר איסורי יו"ט, (אמנם מבואר בסימן תק"ט שדווקא אם רוצה להשתמש במוקצה או לאוכלו אסור לטלטלו, אבל מותר לטלטלו כדי להגיע לדבר התר), ולפ"ז אסור לשחוט ביו"ט בהמה או עוף שעומדים למטרה אחרת ולא לשחיטה, אע"כ הכינים לכך, וכן כל כהאי גוונא, וכל מוקצה שאינו בעלי חיים כגון אוצר של פירות ועצים שלא היה דעתו להסתפק מהם כעת, או גרוגרות וצימוקים שלא נתייבשו לגמרי, סגי שיאמר מכאן אני נוטל למחר, דבדרבנן יש ברירה, ומותר לעשות הכנה זו מיו"ט ליו"ט שני של גלויות (דגם אם היום השני הוא חול, אין כאן שום תיקון בהכנתו, וגם אין כאן מעשה בידים לצורך חול), וחננונים שדרכם למכור תמיד הרי זה כאילו אמר, וי"א שכיון שעשה מעשה כדי להקצותם צריך לברר את הפירות שדעתו לאוכלם ולתת בהם סימן, ויש להחמיר בזה עכ"פ לענין גרוגרות וצימוקים שהעלן לגג שכיון שאינם ראויים כלל חוששים שיחזור בו, ולתוס' הטעם משום שהקצה אותם בידים, והמ"א כתב הטעם שכיון שאינם ראויים לכל אדם יש לחוש שיטלטל ויניח עד שיברור את הראוי, ומהתוס' והמאירי משמע שלא חששו לזה, וכן משמע מסתימת השו"ע בסימן ש"י, (וסמך זה אסור לעשותו ביו"ט לצורך יו"ט שני), ובפירות שמכניסים לאוצר או שעומדים לסחורה אפשר שיש להקל, ובבעלי חיים גם למקילים צריך לומר זה וזה אני נוטל, (ובכלבו מבואר שאסור לעשות זאת ביו"ט לצורך יו"ט שני, והט"ז נמשך אחר דבריו, והבה"ל תמה שכיון שזה רק אמירה בעלמא למה זה אסור, ומבאר בכמה אופנים, ונשאר בצ"ע). ודבר שהוא מוקצה מחמת נולד פשיטא שאסור לדעת השו"ע. ודעת הרמ"א (וכן דעת רש"ל וכן פסק הפר"ח) שלא אסור מוקצה ביו"ט יותר מבשבת, אבל נולד אסור אפי' בשבת, וכתבו האחרונים שאף שבשבת מתירים נולד, ביו"ט יש לאסור, ולפ"ז אין לטלטל עצמות שהתפרקו מן הבשר ביו"ט אע"פ שהם ראויים לכלבים, דהוי נולד. (ויש מתירים אף במוקצה דנולד, אמנם נולד שלא היה בעולם כלל כגון אפר שהוסק ביו"ט, אסור לכו"ע).

ניתן להשיג את גליונות סיכומי תמצית החודשיים על הדף היומי, משנה ברורה (לפי סדר הדף היומי בהלכה), ספרי מוסר (לפי סדר מבחני דרשו), חפץ חיים ואהבת חסד (לפי סדר הלימוד היומי), וכן את מבחני "לדעת" (דף היומי, משנה ברורה, חפץ חיים, ואהבת חסד). בלמעלה ממאה נקודות הפצה ברחבי הארץ.

כמו כן ניתן לקבלם במייל 7692282@gmail.com

סימן תצ"ו

יום טוב שני של גלויות

בזמן שהיו מקדשים את החודש בארץ ישראל על פי הראיה, במקומות בחו"ל שלא היו יודעים אם החודש היה מלא או חסר היו עושים שני ימים טובים מספק, ועכשיו אע"פ שאנו בקיאים בקביעות החודש מ"מ השאירו תקנת יו"ט שני, מפני שחששו חכמים שמרוב הצרות והטלטולים ישתכח החשבון ויבואו לאכול חמץ בפסח. ובסימן זה יתבאר דיני יו"ט שני.

המזלזל במזיד ביו"ט שני, אפי' באיסור שבות או בתחומין דרבנן או באמירה לנכרי היו מנדים אותו, שמפני שכל עיקרו מדרבנן העוקר איזה דבר הרי הוא כעוקר כולו, ואם הוא ת"ח לא מנדים אלא מלקים אותו (ועיין במ"א ובא"ר מחלוקת בשיעור מכת מרדות), אבל ביו"ט ראשון מנדים רק על איסור דאורייתא, ועל איסור דרבנן מכין מכת מרדות. וי"א שאין חילוק בין יו"ט ראשון לשני, ומלקים או מנדים בהם לפי ראות עיני הדיינים לפי הענין. ואם עשה ע"פ הוראת חכם אין לנדותו, כיון שהוא שוגג.

מה אסור ביו"ט שני - כל דבר שאסור ביו"ט ראשון אסור גם ביו"ט שני, מלבד לענין מת וכמבואר בסימן תקכ"ו, וכן החש בעינו קצת וכל גופו בריא ואינו מרגיש מיחוש בגופו מותר לכחול את העין לרפואה אפי' בלי שינוי, וכן בשאר חולי שאין בו סכנה שאינו חולי כל הגוף, שלא החמירו במיני הנאת הגוף ביו"ט שני בשבות דרבנן, אע"פ שביו"ט ראשון מותר רק ע"י נכרי ולא ע"י עצמו אפילו ע"י שינוי. ומלאכה דאורייתא אסורה גם ביו"ט שני אפי' בחש בכל גופו, וע"י שינוי ביו"ט ראשון בודאי יש להחמיר, וביו"ט שני אפשר שיש להקל, וצ"ע, וע"י נכרי אסור במלאכה דאורייתא אא"כ הוא חולה בכל גופו. ולענין כבוי דליקה עיין בסימן תקי"ד. ומי שנפל או נחבל ונצרר דם במקום נפילתו, אסור לנקז את הדם ביו"ט שני אפי' ע"י נכרי, מאחר ואינו מצטער כ"כ ואין סכנה במה שימתין למחר. ויו"ט שני של ראש השנה דינו כיו"ט ראשון.

בן ארץ ישראל שבא לחו"ל ודעתו לחזור, כל זמן שלא הגיע לשוב של ישראל עדין דינו כבני ארץ ישראל ומותר אפי' בפרהסיא, ומשהגיע לשוב של ישראל או לתחומו אסור לעשות מלאכה ואפי' בצניעא, ומ"מ אם עשה מלאכה אין מנדים אותו. ואם יצא מן הישוב למדבר מותר לעשות מלאכה, (ואם חל יו"ט שני בערב שבת א"צ לערב עירוב תבשילין מפני שזה דבר שבצניעא, וצריך להתפלל בלחש תפילת י"ח ולהניח תפילין בצניעא, אבל צריך ללבוש בגדי יו"ט). ואם אין דעתו לחזור דינו כבני חו"ל אפי' בהגיע לתחום ישוב של נכרים, וי"א שרק בהגיע לשוב של ישראל אסור, ומאז אסור לעשות מלאכה אפי' במדבר. ובן חו"ל שהגיע לא"י אם דעתו לחזור צריך לעשות יו"ט שני, ותפילת יו"ט יתפלל בביתו בצניעא, ואם דעתו שלא לחזור לעולם יתנהג כבני א"י. והעוקר דירתו עם אשתו ובניו למקום כדי לעסוק שם לפרנסתו, אע"פ שבשעת עקירתו דעתו היתה לחזור למקומו, כמי שאין דעתו לחזור דמי, דבסתמא אם ימצא שם פרנסה מרווחת ישאר שם, ומי שאין דעתו לחזור, נחשב אין דעתו לחזור אפי' אם אשתו נשארה במקום הראשון.

סימן תצ"ז

הסימנים הבאים (תצ"ז - תק"ב) עוסקים בהכנת בעלי חיים לאכילה ביו"ט, צידתם והכנתם שלא יהיו מוקצה (תצ"ז), שחיטתם וכסוי דמם (תצ"ח), טיפול בבהמה לאחר השחיטה (תצ"ט), קניית בשר והכנתו לאכילה (ת"ק), הבאת עצים להסקת התנור (תק"א), הדלקת האש ובישול בקדירות (תק"ב). ובסימנים אלו מתבאר כיצד אפשר להכין בשר ביו"ט באופן המותר, ומה אסור לעשות מדאורייתא או מגזירות דרבנן.

צידת בעלי חיים

צידה היא מהמלאכות האסורות ביום טוב, י"א מדאורייתא וי"א מדרבנן, ועל כן אסור לצוד בעלי חיים ממקום חירותם למקום שהם ניצודים בו, וכדלהלן.

צידת דגים - צידה היא מלאכה האסורה ביו"ט, ועל כן אסור לצוד דגים מן הנהר, וגם מן הביברים (בריכות דגים) אסור לצוד, אפי' בביבר קטן שא"צ לומר הבא מצודה ונצודנו (שבחיה ועוף כהאי גוונא לא חשיב צידה), מ"מ כיון שהביבר רחב והדגים מכוסים מן העין הם נשמטים לחורים וסדקים ויש טורח לתופסם, ולכן אינם נחשבים ניצודים. וכתב המ"א שביבר קטן שהמים בו צלולים והדגים נראים מותר, וי"א שמטעם מוקצה אסור. ובסעיף ה' מבואר שאם סכר אמת המים מערב יו"ט בכניסה וביציאה, והאמה אינה רחבה יותר מו' טפחים (אפי' אם היא ארוכה, ויש מפקפקים בארוכה), אין בזה איסור צידה כיון שהם ניצודים ועומדים, ואין כאן איסור מוקצה כיון שהסכירה נחשבת כזימון לצורך יו"ט, ומהפמ"ג משמע שצריך זימון, ובהלכה ברורה משמע שאף בסתמא מותר. ויש מחמירים לצודם ביד, ולא במצודה כדרך שעושים בחול, ויש להחמיר בזה לכתחילה. אמנם אם בשעה שסתם את האמה היה יודע שלא יצטרך ביו"ט אלא כמה מהם, א"כ לא כולם נחשבים מוכנים, ולכן לא יברור כמה ויחזיר למים חלק מהם, דנמצא שטלטל דבר שאינו מוכן שלא לצורך, אלא יקח לאכול מה שיעלה בידו בין טוב ובין רע. ואם הדגים בתיבה מחוררת הנמצאת בתוך מים הדין כנ"ל, וי"א שכיון שהדגים נמצאים בכלי ולא במקום חיותם מותר אפילו להביא מצודה, וע"כ נראה שאין להחמיר בתיבה ואפשר ליטול ביד אפי' אם התיבה רחבה הרבה יותר מו' טפחים, ואם התיבה נתונה במים זמן מרובה ונתנו בה דגים לפרות ולרבות ולפעמים צד מהם, כתב הפמ"ג שהרי הם מוקצה, ומצדד שם שבהזמנה בפה סגי. ואם הכניס דגים לבאר מערב יו"ט וצריך לצוד אותם דווקא ע"י כלי, אסור לצודם ביו"ט, ומ"מ אם הם בבור עמוק א"צ לרדת למטה כדי לתופסם בידו, אלא מותר לעמוד למעלה ולתופסם ע"י כלי.

צידת בעלי חיים בני תרבות - אווזים ותרנגולים ויונים וכל כהאי גוונא שהם גדלים בבית או בחצר והם עומדים לאכילה (ובקנאם בסתמא נחשבים עומדים לאכילה), מותר לתופסם כדי לשוחטם אפי' מרשות הרבים ואפי' ע"י מצודה, דכיון שהם חוזרים לכלובם בערב וניזונים תמיד בבית הוו כניצודים, (וטעם ההתר משום שמחת יו"ט ועל כן אסור לכמה פוסקים לתופסם שלא בשביל לאוכלם), וא"צ לזמנם כיון שהם מוכנים, ומ"מ ירא שמים יתן עיניו תחילה בעופות ויברור איזה שירצה, כדי שלא יבוא ליטול ולהניח, שאף

שכולם מוכנים מ"מ הוא טורח טירחה יתירה ביו"ט ובפרט אם תופסו ממקום רחב. ועוף שקנאו עכשיו ועדיין לא הורגל בבית ואינו חוזר לכולבו בערב, אסור לצודו ביו"ט אפי' אם הוא בבית, אא"כ הוא במקום צר, ובח"א כתב שבילילה כשהם יושבים על הקורה מותר לתופסם כיון שעניניהם מתעוורות ואינם נשמטים מיד התופסם, ואם הוא נקנה ממקום סמוך והוא מכיר מקומו הראשון, יש לצדד שהרי הוא כניצוד.

צידת שאר בעלי חיים - שאר כל חיה ועוף שצריך לומר הבא מצודה ונצודנו, ובכלל זה כל שאינו יכול לתופסו בריצה אחת אלא צריך להנפש קודם שיגיענו, או בעוף אם החלון או הגג פתוחים והם יכולים לברוח משם אף שהמקום דחוק שאפשר לצודו בשחיה אחת, אסור לצודם, ואם אינם מחוסרים צידה וזימנם מערב יו"ט מותר לצודם. (סעיף ז').

האכלת והשקאת בעלי חיים - כתב השו"ע בסעיף ב' שבעלי חיים שהם מוקצים ביו"ט, אסור להשקותם ביו"ט או לתת לפניהם מזונות (אבל מותר לשים לפניהם בריחוק קצת שהם באים ואוכלים, שיש בזה הכר), דכיון שהם מוקצים יש לחוש שיבוא לאכול מהם ביו"ט, אמנם ל"א שמביא הרמ"א בסימן תצ"ה שאין איסור מוקצה ביו"ט, כ"ש שנותנים לפניהם מזונות, (וכל דבר שאסור לאוכלו או להשתמש בו מפני שהוא מוקצה לדבר אחר, אסור לטלטלו), ולפי זה אפי' בבהמה מדברית או תרנגולת העומדת לגדל ביצים שאין בהם חשש צידה אסור. ובסעיף ז' סתם השו"ע שכל האיסור הוא רק בדבר שיש בו איסור צידה (ומ"מ במקום הפסד מותר), וכתב הפר"ח שכך נוהגים העולם וכן עיקר. ובבהמה טמאה מותר לכו"ע.

הכנת בעלי חיים מעיו"ט שלא יהיו מוקצה

בעל חיים שלא היה עומד לאכילה מערב יו"ט, הרי הוא מוקצה ביו"ט ואסור לשוחטו או לאוכלו, ולהלן יבואר איך מכינים דבר שלא יהיה מוקצה ביו"ט, ומה הדין כשיש ספק אם הוא מוכן לפני יו"ט, או שיש ספק אם מה שמצא זה מה שזימן.

ספק מוכן - בעל חי שניצוד במצודה שהיתה פרוסה מערב יו"ט, ויש ספק אם ניצוד ביו"ט או לפני יו"ט, ולכן אסור לאוכלו או לטלטלו, דאף להפוסקים שצידה ביו"ט אסורה מדרבנן, דבר שיש לו מתירין אסור אפי' בספק דרבנן, וי"א שהטעם משום שכמה פעמים החמירו אף בספק דרבנן, ונ"מ שגם דגים שיתקלקלו עד מוצאי יו"ט אסור, ובמקום שאפשר שיפסדו לגמרי אפשר שיש להקל. (אמנם במוצאי יו"ט א"צ להמתין בכדי שיעשו אפילו ודאי שניצוד ביו"ט, כיון שהוא ניצוד מעצמו, ובר"ה צריך להמתין עד אחרי היום השני, וכן אם היום השני הוא שבת צריך להמתין למוצאי שבת), וכן בספק מוקצה וכ"ש בספק נולד אסור, ובספק אם בא מחוץ לתחום נחלקו הפוסקים ויתבאר להלן סימן תצ"ח. ואם ראה מערב יו"ט את המצודה מקולקלת בצד אחד שזה סימן שבצד השני נפלה חיה מותר. וביו"ט שני אין איסור בספק מוכן, כיון שיש כאן ספק ספיקא גמור להתירא (אמנם דבר שיש בו רק ספק אחד אלא שנתערב, מחמירים ביש לו מתירין אם לא במקום הפסד גדול), וביו"ט שני של ראש השנה או יו"ט שני שלאחר השבת אין להתיר בספק מוכן,

וי"א שכיון שאנו בקיאים בקביעת דירחא אצלנו יו"ט שני אינו ספק אלא מנהג אבותינו בידינו, והוי כיו"ט ודאי מדרבנן, ואין כאן אלא ספק אחד ואסור, ויש להחמיר כסברא זו אם לא במקום הפסד גדול.

איל וצבי שקיננו בפרדס הסמוך לעיר בתוך ע' אמה ושירים (ד' טפחים), וילדו בו עפרים ועדיין הם קטנים, והפרדס גדור באופן שאין הולד יכול לצאת מהם וקל לצודו, מותרים בלא זימון, שכיון שהמקום קרוב לעיר ורואה אותם תמיד, בסתמא דעתו עליהם לכל זמן שיצטרך, אכן אם לא ידע שגולדו אסור, ואם הפרדס אינו סמוך מותר רק ע"י זימון ולא מספיק שידע שגולדו, והאם אפי' זימון אינו מועיל לה כל שצריך לומר הבא מצודה ונצודנה, ואפי' אם תהא ניצודת מאיליה ביו"ט אסור משום מוקצה כיון שהזימון מערב יו"ט לא חל.

זימון יוני שובך - יונים מדבריות שקיננו בשובך שבחצר או בעליה, או צפורים שאינם מורגלים אצלו אלא הם פורחים כל היום בשדות ובלילה באים ללון בטפיחים שבכתלים, הצד אותם בשבת חייב חטאת כיון שהם בורחים ונשמטים, ואסור לצודם ביו"ט אפי' אם הם בכלובם אם אינם ניצודים שם ממילא, ואין זימון מועיל להם, (ולא דמי ליונים שבבית שאוכלים בבית תדיר וכניצודים דמי, וגם עי"ז הם בני תרבות ואינם נשמטים כ"כ כשרוצים לאחוז אותם, ואפי' במקום ששייך רק טעם אחד, כגון אווזים ותרנגולים שמונותיהם עליו אבל הם מרדו ואין נח לתופסם, או שהורגלו עם בני אדם ונח לתופסם אבל אין מזונותיהם עליו, אסור). אבל יונים קטנים שאינם עפים אלא מדדים, או שהם עפים מעט אבל אפשר לתופסם בקלות וא"צ לומר הבא מצודה ונצודנו, מותר לצודם, אבל זימון צריך אפי' למ"ד שאין מוקצה ביו"ט.

צורת הזימון - א"צ לנענע הקן או לאחוז את היונים, או לראות ולמשמש את מי שבורר אם הוא כחוש או שמן, אלא מספיק שיעמוד מרחוק ויאמר או אפילו שיקבע בלבבו זה וזה אני נוטל למחר, ומ"מ צריך שיסמן בדעתו או יטבע עיניו בטביעות עין גמור שלא יקח מחר אחרת שהיא מוקצה. ואם אמר מכאן אני נוטל למחר לא מהני, כיון שלא פירש את מי יקח ויש חשש שיברור ויניח ונמצא שטלטל מוקצה שלא לצורך. ודין זה אינו דווקא ביונים, אלא בכל מוקצה דבעלי חיים, כגון תרנגולת העומדת לגדל ביצים.

זימון יותר ממה שצריך אינו מועיל, אפי' בצריך אחד וזימן שתיים, אך אם מזמן כמות שאפשר שיצטרך לה, יכול ליטול ביו"ט כמה שהוא צריך, ומותר אפילו לטלטל ולהניח ולקחת אחר כיון שכולם מזומנים.

זימן שניים ומצא שלשה כולם אסורים כיון שאחד מהם אינו מזומן (ובעלי חיים חשובים ואינם בטלים ברוב, וגם הוי דבר שיש לו מתירים), וכל זה בהניחם קשורים או מותרים ומצא גם השלישי קשור או מותר, אבל אם אלו שזימן היו קשורים ויש כאן אחד לא קשור, הקשורים מותרים, וכן אם אחד היונים נאכל או נפל לים וכבר אינו בעולם, תולים שהאיסור נפל או נאכל והשאר מותרים. ואם זימן שניים קשורים ומצא שלש קשורים, משמע מהט"ז שמותר, דמן הסתם אדם אחר קשר את השלישי מערב יו"ט וזימנו, וכן העתיק הגר"ז לדינא, אבל הפר"ח והחמד משה אסרים בזה.

זימן שחורים ולבנים בקינים המובדלים במחיצה ומצא שחורים במקום לבנים ולבנים במקום שחורים, אסורים, דחיישינן שאלו שהזמין פרחו ואלו יונים אחרים, ואיירי שיש שובכים נוספים בתוך חמישים אמה, או שהיונים יכולות לפרוח קצת. ואם זימן שחורים ולבנים בקן אחד והחליפו את מקומם, מותרים. ואם מצא את היונים במקום שהניחם, אע"פ שיש בשובך עוד הרבה יונים בצבע הזה שלא זימנם, אין חוששים שהיונים התחלפו, אך משמע מהב"ח שרק אם הם בתוך חורים אחרים מותר, אבל באותו חור בצד אחר אסור, והפר"ח דחה ביאורו אמנם אין ראיה שנחלק על דינו, וצ"ע.

זימן ג' ומצא ב' מותרים, דלא מחזקינן ריעותא לומר שהם אחרים, וכתב הרמ"א שאפי' אם הם היו קשורים יחד מותר, כיון שדרך בעלי חיים לפרק קשירתם, ואפי' אם השניים נמצאו ללא קשר כלל מותר, והט"ז סובר שאם מצאם לא כפי שהניחם אסור (אא"כ היו שנים ומצא שנים), אבל כמה אחרונים מסכימים לדברי הרמ"א בכל גווני.

זימן בתוך הקן ומצא לפני הקן (הדף הבולט מחוץ למחיצת הקן שלשם היונים יוצאות לשאוף אויר ולנוח ואח"כ הן חוזרות לקן) אסורים, שמא אלו שזימן הלכו ובאו אחרות, ואם יש קן אחר רק מחוץ לנ' אמה או במקום שלא עומד ביושר כנגד הקן הזה, אם היונים יודעות לעוף קצת אסורות (שמא נתחלפו, ואם יודעות לעוף הרבה אין מועיל זימון כלל כיון שיש בהם משום צידה), ואם הן מדדות מותרות, כיון שאין דרכן לדדות יותר מחמישים אמה או למקום שאינן רואות בו את הקן שלהן. ואם זימן בתוך הקן ומצא על פתח הקן מותרים.

נכרי שהביא לישראל דורון בני יונה קטנים שאינם פורחים וממילא אינם צריכים צידה, מותרים אף למי שהביאם, כיון שהנכרי לא הקצה דעתו מהם והם מוכנים לכל, ואם הביאם מחוץ לתחום אסורים למי שהביא ומותרים לאחר.

השוחט בהמה ביו"ט **טוב לו שיפשיט לפני הבדיקה** (ואין חוששים שזה טריפה, דרוב בהמות כשרות, והמאמר מרדכי הוכיח מהב"ח שגם אם נולד בה ספק טריפה מותר להפשיט לפני ששואל מורה הוראה, והוא עצמו מפקפק בזה), מפני שאם הבהמה נמצאת טריפה אסור להפשיטה משום שזה מלאכה שלא לצורך אכילה, (וכן עוף שנטרף בשחיטה אסור למרוט ממנו את הנוצות), ואפי' להפשיט באופן האסור מדרבנן כגון להוריד חתיכות חתיכות באופן שמפסיד את העור, או בקוץ או בקנה, אסור. והבודק יבדוק במקום שיוכל להניחה שם אם תהיה טריפה, כיון שאסור לטלטל טריפה, וכן חכם לא יורה לאסור דבר שיהיה אסור בטלטול עד שיניחוהו במקום המיוחד לו, ואפשר דלרש"ל שרי.

טלטול ומכירת טריפה - בהמה שנמצאת טריפה אסור לטלטלה, אפי' אם היא עומדת בחמה ויש חשש שתסריח, וי"א שבזמננו שמחמירים כמה חומרות בטרפיות הריאה ומצוי טריפות, מותר להצניע את הבהמה (ויש חולקים) שמא אם נאסור עליו ימנע מלשחוט, ואווזים ותרנגולים שאין בהם טריפות הריאה, אסורים אף לדידהו בטלטול, אא"כ הם אווזים שמלעיטים אותם שמצוי בהם טריפות הוושט. ובהמה שהיתה מסוכנת אינה מוקצה. ואף היכא שאסור לטלטל את הטרפה, וכן בהמה כשרה במקום שאין מי שינקר את האחוריים והוא חושש שמא

יסריח ויתקלקל עד אחרי יו"ט ואין לו דרך לשמור שלא יתקלקל, מותר למכור לנכרי כדרך שמותר למכור לישראל, שלא ישקול, ולא יזכיר מחיר, ואם אינו מאמינו יקח ממנו משכון, ובא"ר מותר למכור לנכרי אפי' בשר כשר אם אינו מוצא למכור לישראל, אך אם שחט לפני יו"ט בזמן שיש שהות למכור לפני יו"ט, אסור למכור ביו"ט. ולי"א שמביא הרמ"א בסימן תצ"ה שאין מוקצה ביו"ט, י"א שמותר לטלטל טריפה אפי' אם היתה בריאה, וי"א שזה נולד ואסור גם למתירים מוקצה.

סימן תצ"ח

דיני שחיטה ביום טוב

שחיטה היא מלאכה האסורה בשבת מדאורייתא, אבל ביו"ט היא מותרת כיון שהיא מלאכה אוכל נפש, אמנם לא בכל מקרה מותר לשחוט, כגון לשחוט בזמן שאין שהות ביום לאוכלה, ויש דברים השייכים לשחיטה שהם אסורים באופנים מסוימים מדאורייתא או מדרבנן, כגון להראות סכין לחכם, שחיטת בהמה שאינה עומדת לשחיטה או שיש חשש שהיא טריפה, שחיטה או הפשטת העור שלא לצורך יו"ט, ראית מום של בכור כדי לשוחטו, וכו', וכפי שיתבאר בסימן זה.

בדיקת הסכין - אין להראות את סכין השחיטה לחכם ביו"ט כדי לדעת אם היא ראויה לשחיטה, אפי' אם השוחט בדק אותה בעצמו לפני יו"ט ונמצאת יפה, שמא יאמר החכם שהיא פגומה וילך ויחדדנה במשחזת, ומ"מ בדיעבד אם הראה לחכם ונמצאת כשרה מותר לשחוט בה. ואם החכם ראה סכין לעצמו בביתו כדי לשחוט בה, יכול להשאילנה לאחרים, ובפר"ח מצדד שאפי' לכתחילה יכול לראות סכין של עצמו כדי להשאילה לאחרים, וגם מותר להראות לאחרים אם אינו סומך על בדיקתו, כיון שהחכם יודע שאסור להשחזיז ביו"ט. ואם השוחט הוא בעצמו ת"ח, יש להחמיר שלא יבדוק בעצמו, אא"כ הוא רב וגדול הדור. וכתב הרמ"א שבזמן הזה שכל שוחט רואה את הסכין בעצמו צריך כל הרוצה לשחוט לבדוק את הסכין מערב יו"ט, (ולא יחזיר את הסכין לנדן שלו אחרי הבדיקה, כיון שאם חוד או צדדי הסכין נוגעים בקשיות הנדן מיקרי סכין שאינו בדוק), ונכון שיהיה לכל שוחט ב' או ג' סכינים בדוקים מערב יו"ט. ואחרי השחיטה מותר לבדוק את הסכין כדי להכשיר את הבהמה ששחט, ויכול לשחוט עוד על סמך בדיקה זו, אף אם מתחילה כיון בבדיקה גם כדי לשחוט בו. ואם לא בדק מערב יו"ט ואין בעיר סכין בדוק והוא שעת הדחק, מותר לבדוק ביו"ט. ואם נפגם הסכין ביו"ט מסתפק הפמ"ג אם מותר לומר לנכרי שישחזנה, וכתב שבמקום דחק וצורך גדול אפשר דשרי. מי שלא שחט מעולם אסור לו לשחוט ביו"ט.

הוצאה לצורך השחיטה - מותר להוליך את הבהמה והסכין לשוחט, ואין חוששים שימלך מלשחוט ונמצא שהוציא שלא לצורך, ואפי' דרך רה"ר מותר להוציא, ואפי' גדי קטן שצריך לנושאו על כתפו מותר לנושאו, דהוצאה באוכל נפש דינה כאוכל נפש עצמו שמותר לעשותה אף כשהיה אפשר לעשותה מערב יו"ט (גם לדעת היש מחמירים בסימן תצ"ה לענין הוצאה אין להחמיר),

וכן מותר לשוחט להוליך את הסכין אצל הבהמה, וא"צ שהבהמה תלך ברגליה לשוחט.

איזה בהמות אינם מוקצה ומותר לשוחטם-
בהמות שיוצאות לרעות חוץ לתחום וגם לנות שם ברציפות במשך כל הקיץ עד חודש חשון, ולא היו בתחום העיר מערב יו"ט, מצד תחומין הם אסורים לבעליהם אא"כ עירב לאותו צד או שבאו מאליהן, וכן מותרים לישראל אחר, אבל מצד איסור מוקצה אסור לשוחטם למ"ד (סימן תצ"ה) שיש איסור מוקצה ביו"ט, וי"א שלכו"ע אסור דכיון שאינם חוזרות כל הקיץ הסיח דעתו מהם לגמרי, ואם היו בתחום העיר בבין השמשות, וגם הבעלים ידע מזה בבין השמשות, לפמ"ג מותרות אפי' אם לא הוא הביאם, וכן מוכח בבה"ג, אכן במאירי כתב שרק אם זימנם בפירוש מותר, וצ"ע לדינא. אבל בהמות שחוזרות ולנות מידי פעם בתחום העיר, אין בהם איסור מוקצה ומותר לשוחטם ביו"ט (היכא דליכא איסור תחומין) אפי' אם באו רק בליל יו"ט. ובהמות של נכרי, אפי' כשאין חוזרות לתחומי העיר אין בהם איסור מוקצה, ואם הביאם לצורך נכרי, או שהביאם בסתמא לעיר שרובה נכרים, מותר לשוחטם, אמנם אם באו בשביל ישראל או אם באו לשוק בעיר שאין רובה נכרים, אסור היכא שידוע שלנו חוץ לתחום, ואם יש ספק אם באה מחוץ לתחום ביו"ט או לפני יו"ט, השו"ע בסעיף ג' כתב להקל בזה אפילו אם באו לצורך ישראל, ובסעיף ד' הוסיף שאפי' אם היא בהמה שדרכה ללון חוץ לתחום ולא היתה בעיר בערב יו"ט, מותר, (שאף שספק מוכן אסור, בתחומין תלינן להקל, ותולים שהיתה בתוך התחום מחוץ לחומה), וכ"ש שאלו שמביאים לשוחטם בבוקר שמסתבר שהובאו כבר מאתמול. והאחרונים תמהים שהשו"ע פסק בכמה מקומות להחמיר בספק תחומין, ודעת המ"א שלא להקל בזה אלא כשהנכרי שרוי בעיר ויש לו בהמות בתחומה, או ביו"ט שני.

שחיטת עגל שנולד ביו"ט- דעת השו"ע שמותר לשוחט עגל שנולד ביו"ט בתנאים דלהלן: א' האם עומדת לשחיטה, שבה העגל נחשב מוכן אגב אמו, ואפי' אם יודעים שהאם טריפה מותר, כיון שהיא מוכנה לכלבים, אך בספק טריפה שילדה י"ל דהוי נולד ומוקצה, כיון שבבין השמשות לא היתה האם עומדת לכלבים. ב' קים לן שכלו לו חדשיו, והיינו ט' חודשים לגסה וה' לדקה. ג' הרמ"א מוסיף שצריך שהעגל יפריס ע"ג קרקע, דבזה אין חשש שמא נתרסקו אבריו הפנימיים ביציאתו מן הרחם (ובלא כוונה יראה שהעגל בחשש טריפה ונמצא ששחט שלא לצורך, אבל בדיקה א"צ אף בלא הפריס, ובחול מותר לשוחט ולאכול בו ביום), ודעת הרש"ל והט"ז שא"צ לחשוש לזה. וכתב המ"ב שלמנהגנו כהרמ"א להתיר מוקצה ביו"ט, א"צ את התנאי הראשון, ומותר לאכול עגל שאמו עומדת לגדל ולדות, ואף משום נולד אין לאוסרו כיון שהלידה לא עשתה שינוי בגופו. אמנם כתב המ"ב דהאידינא אין אנו בקיאים אם כלו לו חדשיו, ולכן גם אם מתקיימים התנאים הנ"ל אין לשוחט עגל לפני היום השמיני, (ואם חל היום השמיני ביו"ט או ביו"ט שני, כתב הפמ"ג שי"ל דאסור כיון דאתקצאי בין השמשות, אבל בישועות יעקב מתיר בזה, כיון שרוב הולדות ולד מעליא ילדן, ובודאי יגיע לכלל התר). ואם היו שבת ויו"ט סמוכים זה לזה, הנולד בזה מותר בזה.

שחיטת בהמה מסוכנת- אסור לשחוט כל בהמה ביו"ט בזמן שלא יספיקו לאכול ממנה כזית צלי (שזה הבישול הכי קל) מבעוד יום, ואף אם יש שהות לאכול ממנה ביו"ט אסור מדרבנן לשוחטה אם אין בשחיטתה צורך יו"ט, ואף אם הוא אוכל כזית כדי להתיר לו את השחיטה, הוי הערמה ואסור, אבל בצריך אפי' רק לכזית אחד מותר שחוט בהמה כיון שא"א לכזית בשר בלא שחיטה, אמנם בבהמה מסוכנת שירא שמא תמות וכבר לא יוכל לשוחטה אחרי יו"ט, התירו חכמים לשוחטה ביו"ט אף אם הוא כבר אכל, בזמן שיש שהות לאכול ממנה כזית צלי, כיון שזה ראוי לאורחים (ואין בזה איסור דאורייתא). דעת הרמ"א שמותר לשוחטה אפי' אם אין שהות לנתחה ולבודקה תחילה, כיון שמן הדין מותר לאכול בהמה בלא בדיקת הריאה, ודעת כמה אחרונים שצריך שיהיה שהות להפשיטה ולבודקה, ובספר ישועות יעקב כתב שדווקא בגדים וטלאים שלא מצוי בהם סירכא יש להקל, אבל בבהמה גסה לא, וכתב בשער הציון שנראה שאם יש שהות עד השקיעה לאכול כזית צלי, ועד שיראה שני כוכבים יש שהות להפשיט ולנתח ולבודק ולאכול כזית צלי (שארבי יוסי עד אז זה יום, ורק לכתחילה מחמירים כרבי יהודה שבין השמשות מתחיל בשקיעה), מותר לשחוט.

הפשטת העור אחרי השחיטה- בסתם שחיטה התירו חכמים להפשיט ולטלטל את העור אחרי השחיטה, מפני שאם לא נתיר להפשיט לא ישחטו וימנעו משמחת יו"ט, ואין בהפשטה איסור דאורייתא כיון שאם יבואו הרבה אורחים יצטרך להפשיט את כל העור, (אמנם אם שוחט בזמן שאין שהות לצלות ולהאכיל להרבה אורחים מותר להפשיט רק כדי צרכו לבשר שנוטל מהבהמה). ובשוחט בהמה מסוכנת שיטת השו"ע שגם בזה התירו חכמים להפשיט את העור, כדי שלא יסריח הבשר, אבל אסור לטלטל את העור ולהניחו על מקומו אא"כ מחובר אליו אבר אחד (שאז העור בטל לאבר). והרמ"א מביא שי"א שאין להפשיט את העור כלל (וכן השוחט עוף מפני שהוא מסוכן ואין דעתו לאוכלו ביו"ט אסור למרוט נוצתו), אא"כ שחט לצורך יו"ט, וכתב שכך ראוי להורות, אמנם אם יש זמן ביו"ט לבדוק את הריאה, כתב בשער הציון שנכון יותר שיפשיט קצת כדי לבדוק את הריאה ויבדוק את הריאה כדי להכשיר את הבשר כראוי אם יבואו אורחים, ואין להחמיר אלא על הפשט שאר הבשר, (ודלא כמו שמשמע מהמ"א שאם אין דעתו לאכול מהבשר אין להפשיט ולבודק אפי' ביש לו פנאי, ועכ"פ בודאי אין להחמיר באופן זה). והמ"ב מביא מכמה אחרונים שהעיקר כדעת השו"ע ורק לכתחילה יש ליזהר, ואפשר שע"י שינוי (שבעלמא זה אסור רק מדרבנן) כגון ע"י קוץ או קנה אין להחמיר, אכן אם אין חשש שזה יסריח עד הערב אסור להפשיט, וכתב הפמ"ג שאם שחט בזמן שאין שהות ביום לאכול רק כזית ההפשטה אסורה מדאורייתא.

הבאת הבהמה מהשדה אחרי השחיטה- אם שחט בשדה אין להביא את הבהמה לעיר או ברשות הרבים כהאי גוונא דשכיחי רבים במוט או במוטה כדרך שמביא בחול (ומשמע שדין זה הוא גם בשוחט בהמה בריאה), ואפי' ע"י שינוי אינו כדאי, אלא יביאנה בידו אברים אברים אף שע"י מרבה בהילוך, ואם אינו יכול כגון שצריך למהר להביא לאורחים, נראה שמותר להביא במוט ובמוטה, (אמנם במסוכנת יש צד לאסור), ובבריאה יש להקל ע"י נשיאת המוט בשינוי, ובפרט היכא שא"א להביא אברים אברים.

שחיטה במקום שיש חשש שזה טריפה- עוף שנדרס ברגלים ויש לחוש שנתרסקו אבריו, שהוא צריך שהיה מעת לעת כדי שיצא מחשש ריסוק אברים, וצריך ג"כ בדיקה שלא אירע ריעותא באברים הפנימיים ונטרף עי"ז, לשחיטת השו"ע מותר לשוחטו ביו"ט אחרי ששהה מעת לעת ואין חוששים שתימצא טריפה בבדיקה, מפני שהוא בחזקת התר, (וכן הדין בספק נקובה בקוץ), ולשיטת הרמ"א (יו"ד נ"ח) בלאו הכי אין לשוחטו כיון שאין אנו בקיאים בבדיקת כל האברים. והיכא שאין שום ריעותא, אלא שבאותו מקום מצויות טריפות הרבה כמו כשירות, לדעת השו"ע מותר לשחוט, דכיון שרוב הבהמות בעולם כשרות יש לה חזקת התר. ויש חולקים על עיקר דינו של השו"ע וסוברים שבין היכא שיש ריעותא ובין היכא שהטריפות מצויות ככשרות אין לשחוט, ובשע"ת כתב שכ"ש היכא שיש רוב טריפות אפילו מחמת חומרות האחרונים. והכריעו האחרונים שאם יש מחצה על מחצה שהם טריפות מצד הדין, יש להחמיר, אך צ"ע מה הדין בזה במקום צורך גדול, ואם הם טריפות מחמת חומרא מותר לשחוט לצורך יו"ט או במסוכנת, אבל בלאו הכי המנהג שלא לשחוט שום בהמה ביו"ט אפי' במקום שאין הטריפות מצויות כ"כ שמא תימצא טריפה, אבל עוף נוהגים לשחוט ביו"ט.

ראית מומי בכור ביו"ט- בכור בזמן הזה שאין לשוחטו בלא שנפל בו מום קבוע, אסור לחכם לראותו ביו"ט כדי להתירו, בין בנפל המום ביו"ט בין שנפל מערב יו"ט, מפני שבכור שיש בו מום אינו מותר אלא כשהתירו חכם או ג' הדיוטות, ומחזי כמתקן ביו"ט. ואפי' בדיעבד אם עבר וראהו ומצא שיש בו מום אסור לשוחטו משום מוקצה, ואפי' בהומם מערב יו"ט אסור כיון שהוא צריך הוראת חכם ואסור להורות בזה ביו"ט והוא מסיח דעתו מזה, וגם למאן דשרי מוקצה ביו"ט אסור בהסח הדעת כזה, אכן אם ראה מערב יו"ט שזה מום, אלא שצריך לבדוק אם לא פשע בעל הבכור בנפילת המום (שאז א"א לשוחטו), מותר לחקור דבר זה גם ביו"ט אפילו אם בעל הבכור לא ידע שזה מום קבוע, ומהא"ז משמע שדווקא אם הוא ידע מותר, וצ"ע. ובכור שנפל לבדור אסור להעלותו אפי' אם נפל בו מום מחמת הנפילה, כיון שאסור לשוחטו וטלטלו שלא לצורך שחיטה אסור, אמנם מותר לתת לו מזונות במקומו כדי שלא ימות, אף שהוא מוקצה. ובכור שנולד ביו"ט כשהוא בעל מום, ועבר החכם וראה שזה מום קבוע, מותר לשוחטו כיון שמערב יו"ט הבכור היה מוכן אגב אמו, ולפי מה דקיימא לן שאין אנו בקיאים בכלו לו חדשיו, אין לשוחטו. ובכור שנולד תם והומם ביו"ט, הפר"ח מתיר כיון דקיימא לן שאין מוקצה לחצי שבת ובבין השמשות הוא היה ראוי אגב אמו, אכן מלשון הגמ' לא משמע כך, וכן דייקו הפמ"ג והחמד משה מלשון רש"י, ובמאירי מבואר להדיא שאסור כיון שכשנולד תם הוא נדחה לגמרי. ומותר לראות בכור ביו"ט בתור לימוד ולא לצורך הוראה. ואם נתערב איסור התר באופן שאין ביטול, ואל"כ נתווסף התר באופן שיש ביטול, כתב הט"ז שאין לחכם לראות דבר זה ביו"ט, והיינו משום שזה מוקצה, והבה"ל מסיק להתיר בזה.

אותו ואת בנו שנפלו לבדור- סתם בהמות שנפלו לבדור מותר להעלותם ביו"ט אע"פ שאינו שוחטם, כיון שאפשר שיצטרך לשוחטם, אבל אותו ואת בנו שנפלו לבדור, אין להעלותם יחד כיון שאחת מהם אינה ראויה והוי טלטול שלא לצורך, אלא

יעלה אחת וימצא איזה סיבה למה אינו שוחטה (כגון שמא השני שמן יותר, והתירו בזה הערמה משום צער בעלי חיים ומשום הפסד ממונו), ואח"כ יעלה את השניה, ויכול לשחוט איזה שירצה, ומשמע מהשו"ע שעכ"פ מחויב לשחוט אחת מהן, אכן הרבה פוסקים הביאו בשם הירושלמי שאינו מחויב לשחוט כיון שהעלה בהתר, ומ"מ כתב הרשב"א שלכתחילה ראוי להחמיר לשחוט אחת מהן כדי שלא יהיה ניכר ההערמה.

בהמה שחציה של ישראל וחציה של נכרי
מותר לשוחטה ביו"ט, ואפי' אם יש להם ב' בהמות בשותפות מותר לישראל לשחוט שתיהן, ואינו מחויב לחלוק עם הנכרי אפי' במקרה שהוא צריך בהמה שלימה ואין לו הפסד מהחלוקה, ואפי' אם הנכרי מסכים לחלוק, ואפי' אם הבהמות שוות במראה ובקומה ובדמים, דאפשר שאין בשר אחת שמן ומוטעם כבשר הבהמה השניה וניחא ליה לאכול מב' הבהמות. וי"א שאם הנכרי מתרצה לתת לו את הגדולה והטובה, אסור לשחוט את השניה, אכן אם הישראל ששוחט אינו נוטל לעצמו אלא את החלק הפנימי, וחלק האחוריים מניח עם העור לשותפו הנכרי, מותר לשחוט שתיהן בכל גוונא, כיון שאינו טורח בחלקו של הנכרי.

זהירות מגזירה בהכנת מקום השחיטה – השוחט בהמה ביו"ט אסור לו לתלוש את הצמר כדי לעשות מקום לסכין, וכן בעוף לא ימרוט את הנוצה, משום שהוא עוקר דבר מגידולו, (ואף שתלישת הצמר היא כלאחר יד זה אסור מדרבנן, והמריטה אסורה מדאורייתא כיון זה כדרך המלאכה, ובפ"ת הביא מהשער המלך ששיער עיזים אסור מדאורייתא כמו מריטת נוצות של עוף, אך י"ל שזה דווקא בדבר הדק שעל העיזים שעושים ממנו בגדים, ולא בדבר הגס שעושים ממנו שקים. ואף שאחר שחיטה מותר למרוט את הנוצות, שאני התם שזה צורך אכילה, וזה מותר כמו השחיטה עצמה והצליה והבישול והפשט העור), אלא יפנה את הצמר או הנוצות בידו לכאן ולכאן, ואם נתלש נתלש, אך לא יזיז את מה שנתלש, ובכלי לא יפנה משום שנראה כגוזז, (והבה"ל דן אם תולש בכלי הוא בכלל גוזז, או שזה נחשב כלאחר יד), ואם הצמר מסובך על הצואר באופן שא"א לפנותו וא"א לשחוט כך, ולא היה באפשרותו לתלוש מערב יו"ט, י"ל שמותר לתלוש ביו"ט. והנה מנהג השוחטים למרוט את הנוצות שבמקום השחיטה, מפני שאומרים שא"א לשחוט בלי זה וסומכים על דעת הרמב"ן שמיקל בדין זה, ומ"מ בודאי אם יכול לשחוט בלי המריטה ע"י שיפנה בידו, יש להחמיר.

כסוי הדם ביו"ט

בהמה אין מצות כסוי הדם, אבל השוחט חיה או עוף צריך לכסות את דמם. אמנם כששוחט ביו"ט לפעמים יש בכסוי הדם איסור טלטול מוקצה או כתישת עפר או עשית גומא, ולהלן יבואר באיזה אופנים מותר לשחוט בעל חי הצריך כסוי הדם, ובאיזה אופנים מותר לכסות את הדם.

הכנת עפר לצורך כסוי הדם – אין לשחוט חיה ועוף ביו"ט אא"כ יש לו עפר תיחוח מוכן מבעוד יום, או אפר שהסיקו מבעוד יום, שאז יניח מהעפר או האפר לפני השחיטה ואחר השחיטה יכסה בזה, דבעינן כסוי מלמטה ומלמעלה, ואם

שחט במקום שאין עפר תיחוח ויש שם הרבה דם, יטול קצת מהדם ויתננו בעפר תיחוח ויכסהו, אבל אם נתייבש הדם קצת אסור לגוררו שמא יבוא להשוות גומות שזה אסור מדאורייתא. וביו"ט אסור לחפור לצורך כסוי הדם, משום חפירת הגומא ומשום טלטול העפר שהוא מוקצה. ואם עבר ושחט ביו"ט ואין לו במה לכסות, לא יכסהו עד הערב, ואם יש לו דקר (כלי חפירה) הנעוץ בעפר תיחוח מבעוד יום, אף שאסור לשחוט על סמך הדקר כיון שכל זמן שלא נטל את העפר ממקום חיבורו אינה הכנה גמורה, מ"מ אם כבר שחט מכסהו בעפר זה, והרמ"א מתיר באופן זה לדקור פעמים נוספות בשביל לכסות, (והיינו במקום שיש עפר תיחוח שא"צ לכותשו), דמסתמא דעתו להכין את כל העפר שיצטרך, וי"א שאסור לדקור פעמים נוספות, ודעת כמה פוסקים שאפי' במקום שהדקר נעוץ, מותר רק אם נעץ אותו בהדיא בשביל להכין את העפר לכסוי. ואם הדקר נעוץ בעפר קשה, או שיש לו עפר מוכן אבל הוא קשה, אסור משום תולדה דטוחן. ואם יש הרבה עפר תיחוח באופן שמיד כשנוטל עפר נכנס עפר אחר במקומו ולא נעשית גומא, מותר לכסות בזה בדיעבד אם כבר שחט אפי' אם לא היה הדקר נעוץ מבעוד יום.

כסוי הדם באפר של הסקה – אפר של כירה שהוסקה מבעוד יום, מותר לשחוט ע"מ לכסות בו, אבל אפר שנעשה ממה שהוסק ביו"ט, אסור לשחוט ע"מ לכסות בו (אף למתירים מוקצה ונולד ביו"ט, כיון שזה נולד גמור), אא"כ האפר חם בשיעור שראוי לצלות בו ביצה, והפמ"ג מצדד דדי שיהיה ראוי להפשיר משקה שנצטנן, או שהסיק ע"ג אפר של אתמול ונתערב ברוב אפר של אתמול, באופן שלא היה ניכר מעולם בפני עצמו (שאין בזה את הכלל שדבר שיש לו מותרין אפי' באלף לא בטיל), ואם כבר שחט מותר לכסות גם אם האפר הוא מהיום ואינו חם, ואם יש לו גם דקר נעוץ מבעוד יום, דעת הרמ"א שעדיף לכסות בדקר, אכן כמה אחרונים סוברים שעדיף לכסות באפר, ונראה שלדקור כמה דקירות לכ"ע אינו נכון, אף אם האפר הוסק בו ביום.

כסוי הדם בעפר שהכניס לביתו – סתם עפר וחול הם מוקצה ביו"ט לכו"ע. אבל המכניס עפר לביתו כדי לפזרו בגינתו, אם הכניס הרבה עפר, ולא שטחו עדיין אלא הוא כנוס במקום אחד, והעפר תיחוח, מותר לכסות בו, ואם העפר תיחוח באופן שאין נעשית גומא בנטילתו מותר אפי' לשחוט מתחילה על דעת לכסות בו או להשתמש בו לשאר צרכים, דדעתו עליו לכל מה שיצטרך, אבל אם הכניס רק מלוא קופתו אסור אפי' אם הניח את העפר בקרן זוית. וי"א שדווקא במכניס לגינתו אסור, אבל במכניס לבית או לחצר אע"פ שלא הכניס אלא מלוא קופה וייחד לו מקום מותר. וי"א שכל ההתר הנ"ל הוא רק לכסוי הדם ורק אם כבר שחט, אבל לשאר תשמישים או לשחוט לכתחילה אסור, ויש להחמיר כסברא זו. ואם הביא מבעוד יום מלוא קופתו עפר בסתמא (ולא חשב בהדיא שזה עבור גינתו) ועירה אותו על הקרקע, וייחד לו קרן זוית ולא שטחו על הקרקע, והוא עפר תיחוח, ונזהר שלא לעשות גומא בנטילתו (כגון שגם העפר מסיבי תיחוח והעפר נשטט מיד לגומא, או שיש

שם מקום מוגבה מעט והוא נוטל ממנו), מותר לעשות בו כל צרכיו, וכן לשחוט ע"מ לכסות בו את הדם, ואפי' לכסות בו צואה (שזה לא תשמיש תדיר) מותר, וי"א שאם הכניסו עבור צורך ודאי אסור לכסות בו צואה, ויש מקילים גם בזה. ואם שטח את העפר, הוא מתבטל אגב הקרקע אפי' אם הכניסו בפירוש לצרכיו. וכתבו האחרונים שאיסור עשית גומא שייך גם בעפר שכבר נתלש ונחפר או בעפר שבכלים, ולכן אין לתחוב נר בכלי עם עפר קשה קצת שנעשית גומא בתחיבתו, ומ"מ להוציא את הנר מותר אף שנעשית גומא ממילא.

שחיטת כוי וכסוי דמו – כוי (בהמה שנולדה מצבי שבא על התישה, או מין כוי שהוא בריה בפני עצמה שמספק נותנים לו חומרי חיה וחומרי בהמה) אין שוחטין אותו ביו"ט כיון שאסור לכסות את דמו ושמא לא יהיה רישומו ניכר עד מוצאי יו"ט ויפסיד מצות כסוי הדם, ואם שחטו אסור לכסות את דמו אף אם יש לו עפר מוכן בהדיא לצורך זה, שמא יראה אדם שהתירו טירחא ביו"ט לצורך כסוי הדם ויחשוב שכוי הוא ודאי חיה, ויבוא להתיר חלבו, ולערב (או במוצאי יו"ט שני לבני חו"ל) אם רישומו ניכר יכסנו. ואפי' אם ירצה לתת מעט עפר בכלי ולקבל את הדם בתוכו (דבלי עפר אין מקבלים דם בכלי משום שזה דרך עכו"ם לשם זריקה לע"ז) ג"כ אין נכון ביו"ט, שמא יאמרו שהוא חיה. והבא מן התיש שבא על הצביה אף שחלבו אסור מ"מ מותר לשוחטו ביו"ט. והצל"ח סובר שבבא מצבי הבא על התישה, אם הכין עפר לצורך זה מותר לשוחטו ביו"ט. וכתב הרמ"א שכל האיסור הנ"ל שייך בשוחט בקרן זוית, אבל השוחט באמצע החצר במקום שדרכו לכסות כדי שלא יתלכלכו כליו, אם יש לו עפר מוכן (שהכניס מלוא קופתו עפר בסתמא, או שהכניס לכסות בו צואה) מותר לכסות אפי' דם בהמה, משום דהוי כגרף של רעי, ואפשר שנכון לכתחילה לכסות כדי שלא יבוא אח"כ לידי כיבוס כליו, ומשמע מהרמ"א שכ"ש שדם כוי מותר לכסות בכהאי גוונא ויש לדחות את הדיוק, ולשחוט כוי לכתחילה אסור אפי' באמצע החצר, והמ"א מצדד שבדם כוי מותר לכסות רק אם באמת כוונתו שלא יתלכלכו כליו, ונראה שצריך שיכוין גם למצות כסוי, כדי שלא יבטל המצוה בידיים, שהרי מצוות צריכות כוונה, אבל אם כוונתו רק למצות כסוי הדם אסור. ובבה"ל תמה דמשמע בגמ' שדם אינו נחשב כגרף של רעי, וא"כ אף באמצע החצר אסור, וצ"ע. עוד כתב הבה"ל שמהגר"א מבואר שלא קיימא לן כדברי הרמ"א בזה.

שחט בהמה וחיה ונתערב דמם וה"ה בכוי וחיה, ודם החיה מרובה עד שאם היה דם הבהמה מים היה ניכר אדמומית דם החיה (שבחול הוא חייב בכסוי), אם יכול לכסותו באופן שא"צ להרבות בטלטול עפר בכסוי בשביל דם הבהמה יכסנו אפי' באפר שאינו מוכן (כיון שכבר שחט), ואם לאו לא יכסנו אפי' בדקירה אחת, שמא במקום שמכסה, דם הבהמה מרובה עד שאם הוא היה מים לא היה ניכר אדמומית דם החיה, אמנם אם שחט באמצע החצר מותר לכסות בעפר מוכן אפי' כמה דקירות כדי שלא יתלכלכו כליו, וכנ"ל בדברי הרמ"א.

שחט צפור מערב יו"ט ולא כיסה את דמה, אסור לכסותו ביו"ט אפי' אם יש לו עפר מוכן, כיון שהיה יכול לכסותו מערב יו"ט, וגם בלי הכסוי

הבשר מותר באכילה, וכפה עליו כלי כדי לשומרו, ואם בערב יהיה רישומו ניכר יכסנו.

סימן תצ"ט

טיפול בבהמה לאחר השחיטה

אחרי שהתבארו בסימן הקודם דיני שחיטה וכסוי הדם ביו"ט, מבאר השו"ע באיזה אופן מותר להפשיט את העור ולתקנו או לטלטלו, ודיני מליגת גדי ומליחת החלבים וטלטולם ביו"ט.

הפשטת העור ביו"ט – אין מרגילין ביו"ט, והיינו שאסור להפשיט את העור בצורה שמוציא את כל הבשר דרך רגל אחת, שע"ז העור נשאר שלם, מפני שיש בזה טירחה גדולה שלא לצורך המועד. ומשמע מהשו"ע שאם חותך מרגל לרגל ברגלים האחוריות ומפשיט דרך שתי הרגלים וע"ז מפשיט את העור שלם, מותר, ויש מחמירים בכל גוונא שלא להפשיט את העור שלם.

מליגת גדי ביו"ט – אסור למלוג גדי ביו"ט, והיינו שאסור ליתנו ברותחין לאחר המליחה כדי להעביר את השיער, ואם מולגו כדי לאכול את העור יחד עם הבשר, לדעת השו"ע מותר למולגו, והרבה פוסקים סוברים שרק מליגת הראש והרגלים מותרת, אבל שאר הגוף אסור כיון שזה אינו שוה לכל נפש וגם נראה יותר כמעשה חול, ונכון להחמיר לכתחילה, ומי שרוצה להקל א"א למחות בידו. ובעוף שלא שייך הפשט מותר לכו"ע למלוג ולהבהב את כל הגוף.

טלטול ותיקון עור הבהמה ביו"ט – בהמה שנשחטה ביו"ט מותר להגביה עורה אע"פ שאין עליו בשר כלל, ולהניחו במקום המשומר או להעבירו מחמה לצל, וכן מותר ליתנו במקום דריסת הרגלים שהוא מתעבד בזה קצת, דהוי תיקון כלאחר יד, כיון שאפשר שהוא מניח את העור כדי שישבו עליו (שעיקר ישיבתם היתה על ע"ג עור או בגדים הפרוסים על הקרקע), וכן מותר למלוח בשר מליחה קלה ע"ג העור כדרך שמולחים לצלי אף שגם העור נמלח ג"כ, ומותר להערים למלוח בשר כל פעם במקום אחר עד שימלח את כולו, וטעם ההתר בכל זה הוא כדי שלא ימנע מלשחוט מחמת הפסד העור וימנע משמחת יו"ט, אמנם אסור לשטוח את העור ע"ג יתדות כדי שיתייבש, או למלוח בשר מליחה יפה על גבי העור אפי' אם מולח חתיכת צלי. ואם הבהמה נשחטה והופשטה לפני יו"ט אסור בכל אלו, כיון שיכל לעשותם מערב יו"ט, ואפי' אם הופשטה ביו"ט אסור, אמנם אם לא היתה שהות להפשיט מערב יו"ט יש להקל. ובחו"ל אפשר שאם נשחטה ביו"ט ראשון, דינה לגבי יו"ט שני כאילו נשחטה מערב יו"ט. ונוצות של עוף שנשחט ביו"ט מותר לטלטלם כדי להצניעם כמו בעור, והפ"ח מחמיר בזה, והאחרונים מסכימים לפסק השו"ע, אמנם פלעדערו"ש של אוז מותר לטלטלה לכו"ע אפי' בנשחטה ביו"ט, כיון שהיא ראויה לשימוש.

מליחת וטלטול החלבים – אסור למלוח את החלבים ביו"ט כדי שלא יסריחו, כיון שבדבר שאינו אוכל גמור יש בו משום מעבד, ומטעם זה

גם אין מהפכים בהם, ואין לשוטחם ע"ג יתדות, אע"פ שהשחיטה היתה ביו"ט שמא יבוא למולחם, ואין למלוח בשר באויר מע"ג החלבים אפי' מעט (ועל החלבים ממש אסור להניח כיון שהבשר יבלע מן החלבים). ולענין טלטול החלבים ביו"ט, דעת הט"ז בשם הגהות אשרי להקל, והמ"א העלה שלדעת הרמ"א הוי נולד ומותר לטלטלם רק כדי להצניעם או כדי שלא יסריחו, אמנם חלבי בהמה שנשחטה מערב יו"ט מותרים בטלטול כיון שהם ראויים להדלקה (ומטעם זה מותר לטלטל חתיכת שעוה. ואם הקצה אותם לסחורה, לדעת השו"ע תצ"ה שמוקצה אסור ביו"ט אסורים בטלטול, ולדעת הרמ"א אסור רק אם מקפיד שלא להשתמש בהם כלל, דהוי מוקצה מחמת חסרון כיס), עוד כתב המ"א שעור שהופשט מערב יו"ט אם הוא לח אסור לטלטלו ואם הוא יבש מותר לטלטלו (והרמ"א בסימן ש"ח מביא דעת החולקים), אבל בנשחט ביו"ט הוי נולד, ומותר לטלטל לח רק כדי שלא יסריח, ויבש אסור.

טלטול עלי ביו"ט – עלי, והיינו דף עבה וכבד העשוי לכתישת הריפות שזה אסור ביו"ט, הוי כלי שמלאכתו לאיסור, ומותר לטלטלו לצורך גופו כגון כדי לקצוב עליו בשר, או לצורך מקומו, אבל לאחר שקצב עליו אסור לטלטלו מחמה לצל או כדי שלא יגנב, ודעת המ"א שאפי' באופן שהעלי מוקצה מחמת חסרון כיס, ג"כ מותר משום שמחת יו"ט, וצ"ע לדינא. וסדן עב שקוצבים עליו בשר מותר לטלטלו אפי' אחרי שקצב עליו ואפי' מחמה לצל וכדו', כיון שהוא כלי שמלאכתו להתר.

סימן ת"ק

קניית בשר והכנתו ביום טוב

קניית בשר – אסור לקנות בשר ביו"ט אפי' בהקפה אם פוסק את דמיו (-מחירו), ואפי' אינו קונה ממנו אלא משתתף עימו בגוף הבהמה ומזכיר כמה יתן לו עבור כך אסור, משום גזירת מקח וממכר, ומותר לחלק את הבהמה לכמה חלקים כפי הרגילות, ולא יזכיר את דמיו, ויביא בהמה אחרת בגודל זה כיון שיש בהמה שחלק ממנה שוה דינר ויש בהמה שכל חלק שוה ב' דינרים, ויאמר זו כזו, אך צ"ע דא"כ מי שבא לקנות בשווי אחר יצטרכו להביא עוד בהמה בשבילו, ונראה דאיירי שחבורה אחת רוצים לקנות בהמה שלימה כל אחד לפי שווי אחר, וכיון שאין להזכיר דמים יקח כל אחד חלק מסוים בבהמה או חציו, וכדי שידעו שווי כל הבהמה מביאים בהמה אחרת כזו, ולא יאמר מה שאתה נוטל למחר בעד זו אתן לך בעד זו, ולמחרת ישומו לפי גודל הבהמה השניה כמה צריך לשלם על כל חלק בראשונה, ואם הקונים סומכים על השוחט כמה שיאמר להם שצריך לשלם, א"צ להביא בהמה אחרת, והרשב"א סובר שאין להמנות כמה אנשים על בהמה אחת, שזה כמעשה חול, אבל אם נמנו עליה כבר מערב יו"ט יכולים להמנות ביו"ט עוד אנשים, והמחמיר כדברי הרשב"א תבוא עליו ברכה, ובבני אדם המקפידים שהשני לא יקבל חלק יותר גדול משלו וצריכים גורל אסור, ואפי' גורל ע"י סכין כמו שעושים הסוחרים אסור. וכתב הרמ"א שי"א שבנכרי אסור אפילו לומר הריני

עמך בבהמה זו למחצה וכו' אפי' בלי להזכיר דמים, דכיון שאין רגילות להשתתף עם נכרי מחזי טפי כמקח וממכר, ויש מתירים גם בנכרי, ויש להחמיר, אמנם בדבר שדמיו ידועים כמו ביצים ואגוזים מותר ליקח חלק אצל נכרי אם אינו מזכיר דמים. וכתב הלבוש שאסור לישראל למכור לנכרי ביו"ט אפילו בלי פסיקת דמים, דלא התירו אלא לישראל משום שמחת יו"ט, אכן אם יש פסידא כגון בבשר טריפה מותר.

שקילת בשר – אסור לשקול בשר ביו"ט, אפילו בביתו, ואפילו אם אינו מדקדק אלא פוחת או מוסיף מעט, ואפילו אם מניח בכף המאזנים איזה כלי ולמחרת ישקול את הכלי, ואפילו לשקול שני חלקים לראות אם הם שווים אסור, וכן אסור לתת הבשר בכלי עם מים שיש בו חריצים שעל ידם יודעים מה גודל החתיכה ומשקלה, אפי' אם פוחת מעט או מוסיף מעט, ונמצא שאין שום עצה לקנות בשר ביו"ט לפי משקל, וצריך לסמוך על השערת הטבח, ואם רוצה יכול לומר לטבח שיחתוך ב' חתיכות שוות ולמחרת ישקלו את השניה כדי לדעת כמה היה בראשונה. ואסור לתת בשר בכף המאזנים כדי לשומרו מן העכברים אם יש בכף השניה משקולת, אך באופן זה אסור דווקא אם המאזנים נמצאים במקום שדרך לשקול בהם, ומשמע מהשו"ע שבמקום אחר מותר אפי' אם הם תלויים כיון שיש בזה הכר, וכן מבואר ברבינו ירוחם להדיא, אכן מדברי הרמב"ם מבואר שבתלויה אסור בכל מקום, וצ"ע. ומותר לקחת בשר ביד ולשער כמה הוא שוקל, ובלבד שלא יחזיק ביד השניה משקל כדי לשער כנגדו, וטבח אומן אסור לו לשקול אפילו בידו כדי למכור, כיון שהוא יודע לדקדק במשקל, אבל לעצמו בביתו מותר, וכן מותר לו לכוין את החיתוך למידות מסוימות, ומותר לומר לו שיתן בשר בשיעור משקל מסוים, כיון שאין הכונה שישקול אלא לומר כמה הוא צריך.

עשית נקב בבשר – אסור לקצב המוכר בשר לעשות בבשר נקב בסכין כדי שיוכל הלוקח לאחוז שם בידו להוליכו לביתו, אבל ביד מותר לעשות נקב, ואם עושה נקב לסימן שלא יתחלפו החתיכות מותר אפילו בסכין, אבל לא יעשה אותיות וציורים. וי"א שגם בעה"ב אסור לו לעשות נקב בסכין, לתלות. ולעשות נקב באפיקומן כדי לתלותו נראה שמותר לכו"ע אפי' בסכין, ומ"מ נקב עיגול או משולש כמגן דוד יש להחמיר.

מליגת הראש והרגלים – מותר למלוג את הראש והרגלים ברותחין לאחר המליחה כדי להשיר את השיער, וכן מהבהבים אותם באור או טומנים אותם ברמץ, כיון שזה צורך אוכל נפש, (ולאוסרים באפשר לעשותו מאתמול אף באוכל נפש עצמו, איירי שלא היה לו פנאי בערב יו"ט או ששחט ביו"ט), אבל אין טופלים אותם בסיד או בחרסית או באדמה כדי להסיר את השער, משום דמחזי כעיבוד, ואין גוזזים אותם במספרים מפני שנראה כעושה לצורך השיער.

מליחת הבשר – מותר למלוח בשר ביו"ט כדי להוציא את דמו, אע"פ שהיה יכול למולחו מערב יו"ט, ומותר למלוח כמה חתיכות בזריה אחת אע"פ שא"צ אלא אחת, ואע"פ שצריך להפך כל חתיכה בפני עצמה, דכיון דמדאורייתא אין עיבוד באוכלין התירו חכמים אם חושש שמא יסריח הבשר. ומותר למלוח חתיכה אחת ואח"כ ליטול

אחרת ולומר בזו אני רוצה מפני שהוא יותר ערב עלי ולמולחה וכן יעשה עד שימלח את כל הבשר, והתירו חכמים להערים כדי שלא ימנע מלשחוט מחשש שיסריח הבשר, (וי"א שאפי' בנשחט מערב יו"ט מותר, ויש מחמירים בזה, והא"ר מחמיר אפי' בבת אחת). והרמ"א כתב שיי"א שרק קודם אכילת שחרית מותר להערים, אבל אחרי שכבר אכל אסור להערים ולמלוח אע"פ שיבשל ויטעם מעט, כיון שאינו טועם אלא כדי להתיר מליחת שאר החתיכות, ואפי' מליחת כמה חתיכות בבת אחת אסורה אחרי שכבר אכל. והסכימו האחרונים שאם ידוע לו שזה ודאי יסריח אם לא ימלח מותר למלוח אפי' אחרי שכבר אכל, ואפי' בזה אחר זה ע"י הערמה, וצריך שיאכל כזית מאחת החתיכות, אמנם אם השחיטה היתה מערב יו"ט אסור למלוח בשר שאינו צריך ליו"ט אא"כ מולחו קודם האכילה. ובשר שכבר נמלח והודח מערב יו"ט כדי להוציא את דמו, אסור למולחו פעם שניה ביו"ט כדי שלא יפסיד, ואפי' בשחרית קודם אכילה אסור, אבל בליל יו"ט מותר למולחו כדי שלא יתקלקל אם דעתו לאכול מהם מעט למחר. ובליל יו"ט שני מותר למלוח גם פעם שניה, חתיכה חתיכה ע"י הערמה, ויאכל מהן מעט למחר, ובבוקר יו"ט שני אסור למלוח ע"י הערמה, כיון שאת הבשר שרוצה לאכול יכול לבשל ולאכול בלי מליחה. והמ"א בשם תה"ד מצדד שהתיר מליחה הוא רק ביו"ט ראשון או ביו"ט שחל בערב שבת, שהבשר מתקלקל ע"י המתנת ב' ימים, אבל בשוחט ביו"ט שני ימתין עד למחר, והגר"ז והח"א השמיטו דין זה והמאמר מרדכי מפפק בזה, ואפשר עוד שהדבר תלוי בטבע הזמן, דאם יכול להתקלקל ביום אחד בודאי מותר. ודגים רכים שמתקלקלים כשהם נמצאים הרבה זמן בתוך מלח, דינם כנ"ל לגבי בשר, אבל דגים שהם משובחים כשהם מונחים במלח, אסור למולחם ביו"ט אם היה יכול למולחם מערב יו"ט, אבל אם לא היה יכול למולחם מערב יו"ט מותר אם דעתו לאכול מהם בו ביום, אבל שלא לצורך היום אסור לקורעם או למולחם, ובמקום הפסד גדול יש להתיר כמו במסוכנת. אבל מותר לתת מלח במחבת שמבשלים בה את הדגים.

ניקור הבשר - אסור לנקר ביו"ט בשר שאין דעתו לאוכלו ביו"ט, אפי' אם הבהמה נשחטה ביו"ט, אבל בשר הנצרך ליו"ט מותר לנקרו, אבל ע"י הערמה (לנקר חתיכה לצורך היום ולומר חתיכה זו אינה יפה בעיני אלא אחרת ולנקרה עד שמנקר את כל החתיכות) מותר רק אם הבהמה נשחטה ביו"ט או שלא היה לו פנאי לנקר מערב יו"ט, ויש חשש שהבשר יסריח ללא מליחה, שבזה מותר לנקרו ע"י הערמה כיון שאסור למלוח לפני הניקור. וכתב הרמ"א דהיכא שמנקר בשר שנשחט מערב יו"ט טוב לשנות קצת ולנקרו בקופיץ או בקרדום, ואם אינו יכול לשנות מותר לנקרו ללא שינוי כיון שכל האיסור בניקור הוא משום טירחא ואין בזה לתא דמלאכה. וחלק אחוריים שא"א לנקרו כראוי ע"י שינוי, יש להחמיר שלא לנקרו אם היה לו שהות לנקרו מערב יו"ט, ובמקום דחק יש להקל לצורך יו"ט.

הדחת בשר - בשר מנוקד שהוא ביום ג' לשחיטתו, שאם ישהה אחרי יו"ט יהיה מותר לאוכלו רק צלי, מותר להדיחו ביו"ט, וראוי שיאכלו ממנו הקצבים חתיכה אחת ביו"ט, ואם אפשר להדיח ביו"ט שני לא ידיח ביו"ט ראשון, וכתב המ"א שבשבת אסור להדיח כיון שא"א

לבשלו ולאוכלו, וכן ביו"ט אין להדיח בשר שאינו מנוקד כיון שאסור לנקרו ביו"ט ע"י הערמה ורק לצורך יו"ט מותר, ולדעת האחרונים מותר ע"י נכרי, ובמקום הדחק אם אין נכרי מותר גם ע"י ישראל, וכן ביו"ט אם אפשר טוב יותר שיעשה ע"י נכרי ולא ע"י ישראל. ואם הבשר מונח בכלי טוב יותר שירחץ ידיו עליו עד שיהיה הבשר שרוי במים.

סימן תק"א

באיזה עצים מותר להסיק ביו"ט

מותר להסיק עצים ביו"ט לצורך אפייה ובישול לצורך יו"ט, או כדי להתחמם או לרחוץ ידיו ורגליו (כמבואר בסימן תק"א), אמנם צריך שהעצים לא יהיו מוקצה או נולד, וכן אסור לבקעם לחתיכות קטנות משום חשש טוחן, וכן אסור להביא עצים מהשדה, או מעצים מפוזרים ברה"י (י"א משום עובדין דחול, וי"א משום חשש עימור, וי"א משום מוקצה), וכפי שיתבאר בסימן זה.

קורות העומדות לבנין הרי הם מוקצה מחמת חסרון כיס, ואסור להסיק בהם ביו"ט לכו"ע, וכן אסור לטלטלם לצורך גופם ומקומם.

קורה שנשברה ביו"ט אסור להשתמש בה להסקה אפי' היתה רעועה מערב יו"ט, או שהיא קורה חדשה דעבידא דפקעה, כיון שבבין השמשות היתה אסורה, ועוד דהוי נולד (שאסור גם לרמ"א בסימן תצ"ה). וכלי שנשבר ביו"ט, תלוי דינו בדין נולד אפי' אם היה רעוע מערב יו"ט), אבל אם הקורה נשברה מערב יו"ט דינה כסתם עצים העומדים להסקה, ואם א"א להסיקה בלי ביקוע מבקעים ממנה ביו"ט חתיכות גדולות (דבקטנות יש חשש טוחן), ולא יבקע כדרכו בקרדום או במגל או במגירה, אלא ישנה ויבקע בקופיץ, בצד הצר ולא בצד הרחב, וי"א שגם בקופיץ אסור כיון שאין אנו בקיאים מהו, ורק בסכין או ביד מותר.

ביקוע העצים - עצים גדולים קצת הראוים להסקה בלי ביקוע אסור לבקעם אפי' לחתיכות גדולות, מפני שזה טירחא שלא לצורך, ואפי' לשוברם ביד יש מי שאוסר, וכן הסכימו כמה אחרונים. והמזדקקים נוהגים ליזהר אף בחול המועד לתקן קודם יו"ט את כל העצים הקטנים הנצרכים לבישול דגים, (וגם עצים גדולים שא"א לבשל בהם כמות שהם, אם אפשר צריך להכניס מערב יו"ט), אכן במקום שדמי העצים יקרים והוי הפסד ודבר האבד אם יבערם כמות שהם, יחתוך אותם לחתיכות דקות.

מהיכן מותר להביא עצים - אסור להביא עצים מהשדה אפילו אם הם היו מכונסים מבערב, ואפילו הכינם בעצמו אסור (י"א משום עובדין דחול, וי"א שמא יבוא להתיר במפוזר ומחזי כמגבב לצורך מחר דהוי כמעמור), ומותר לגבב משדה הסמוך למקום קדירתו, ויש אוסרים גם בזה. ואפילו בחצר מותר לגבב רק בסמוך למקום קדירתו, אבל אסור לגבב מכל החצר ולהניח בין קיסמים קטנים בין גדולים, ולהביא עצים מן החצר ודאי מותר, שהרי מותר להביא אפי' מקרפף שאינו מוקף לדירה, ואפשר שחצר שלפני הבית בסתמא היא משומרת אפי' באין לה מסגרת. ומרשות היחיד מותר להביא

אפי' באינה מוקפת לדירה, בתנאים הבאים: א' מכונסים. ב' יש לה מסגרת, (וי"א שאם זה בתוך ע' אמה ושיריים לעיר א"צ מסגרת, וכן הלכה). ג' בתוך תחום שבת. ואם חסר אחד מתנאים אלו אסור משום עובדין דחול או משום חשש עימור, אף למתירים מוקצה ביו"ט, וי"א שאם חסר אחד מתנאים אלו יש בזה הסח הדעת והוי מוקצה, ולדבריהם למתירים מוקצה ביו"ט מותר אפי' מן השדה, ולדינא נכון להחמיר, ואם הכינס בהדיא מערב יו"ט, כתבו הט"ז והפמ"ג שא"צ שיהיו מכונסים, וכתב הבה"ל שזה אינו ברור, דבמקום ששיערו חכמים שיש הסח הדעת, לא מהני להכניס מתחילה, דודאי לא גמור בדעתו.

עלי קנים ועלי גפנים אע"פ שהם מכונסים בקרפף כיון שהרוח מפזרת אותם אסורים אפי' אם כרגע הם מכונסים, ואם הניח עליהם כלי כבד מערב יו"ט הרי הם מוכנים, ואם מצאם מפוזרים, למ"ד שטעם האיסור משום מוקצה מותר, ולמ"ד שטעם האיסור משום חשש עימור אסור.

עצים שנשרו מן האילן ביו"ט אין מסיקים בהם משום מוקצה, ועוד שמא יעלה ויתלוש ומטעם זה אסור אפילו למתירים מוקצה ביו"ט, ואסורים אפילו בטלטול.

הסקה בכלים - כלים שלמים מותר להסיק בהם ביו"ט, שאף שהכלי אינו עומד להסקה, מותר לטלטל כלי אפי' שלא לצורך התשמיש המיוחד לו, (ומדובר שאין לו עצים להסקה, דא"כ אסור משום בל תשחית). וכשמסיק בכלים אסור להפך בהם לאחר שדלקו קצת ושוב אינם ראויים למלאכתם הראשונה, כיון שנעשו שברי כלים, (אבל ההנאה בלא להפך מותרת, דמוקצה מותר בהנאה היכי שההנאה באה מאיליה, ועיין בסימן תק"ז אם מותר להעמיד קדירה אחרי שהכלי נעשה שבר כלי), ואם ריבה עליהם עצים מוכנים מותר להפך בהם. ונכרי שלקח עצים של ישראל ועשה מהם כלי ביו"ט, אין מדליקים בהם, דהוי נולד. וכלים שנשברו, אם אינם ראויים למעין מלאכתם הראשונה (כגון שברי עריבה לצוק לתוכן מקפה), אם נשברו מערב יו"ט מותר להדליק בהם, ואם נשברו ביו"ט אסור להדליק בהם משום נולד אפי' אם היו רעועים מערב יו"ט, ואפי' להרמ"א תצ"ה שמתיר מוקצה ואוסר נולד, (שעה"צ ב'), דמעיקרא כלי והשתא שבר כלי, ואפי' אם מדליקם במקומם אסור, משום שההדלקה נידונת כטלטול. ואם הם ראויים למעין מלאכתם הראשונה אפי' בנשברו ביו"ט עצמו אינם מוקצים, אמנם אסור להפך בהם לאחר שדלקו קצת, כדין כלים שלימים. ועץ שמחתים בו באש הוי כלי, ואם הוא נשבר ביו"ט אסור להסיק בו וכנ"ל.

הסקה בפירות קליפות וגרעינים - לדעת הרמ"א אסור להסיק עם אגוזים ושקדים אא"כ הם עדיין עם קליפתם, וזהו דבר חדש שיהיה דבר שמותר בטלטול ואסור בהסק, וכתב המ"ב שבירושלמי איתא שמותר להסיק באוכלין, וכן פסק הרשב"א. וקליפות שקדים ואגוזים או גרעיני תמרים, אם אכל את הפרי מערב יו"ט מותר להסיק בהם, אבל אם אכלם ביו"ט אסור להסיק בהם אף אם הם ראויים למאכל בהמה (כיון שלפני האכילה זה היה טפל למאכל אדם), אמנם אם נשאר מעט פרי על התמרים מותר לטלטל את הגרעינים אגב האוכל.

לפידים שדלקו ביו"ט ראשון וכבו, או פתילות שדלקו בשבת וכבו, לדעת הרמ"א מותר לחזור ולהדליקם אפי' ביו"ט שני של ראש השנה או ביו"ט שאחר שבת, ויש אוסרים משום שההדלקה הראשונה הכינה אותם להדלקה השנייה, ולכתחילה טוב ונכון לצאת ידי כולם ולהכין מבעוד יום פתילות חדשות ליו"ט, ואם לא הכין יראה עכ"פ להדליק מהצד השני.

סיכום דיני הכנת בעלי חיים לאכילה ביו"ט

ציידה - צידה אסורה ביו"ט, ועל כן אסור לצוד בעל חי שאין בן תרבות (-מבוית) ממקום שאינו ניצוד בו למקום שהוא ניצוד בו, ובעל חי שאסור לצודו אסור גם לתת לו לאכול. (תצ"ז).

מוקצה - אסור לשחוט או לאכול בעל חי שלא היה עומד לאכילה מערב יו"ט, ובעל חי שיש ספק אם היה מוכן לפני יו"ט, אסור מספק. (תצ"ז תצ"ח).

שחיטה - אין להראות את סכין השחיטה לחכם ביו"ט, שמא יראה החכם שהיא פגומה ויחדדנה, אבל מותר להוליך את הבהמה והסכין לשחוט אפי' דרך רה"ר. וכן בכור שנפל בו מום אסור להראותו לחכם שיאמר אם זה מום קבוע, דמחזי כמתקן ביו"ט. אסור לשחוט אא"כ עומדים לאכול מהבהמה לפחות כזית, אמנם בהמה מסוכנת מותר לשוחטה בזמן שראוי לאכול ממנה כזית צלי. אסור לתלוש את הצמר או למרוט את הנוצות ממקום השחיטה משום גזוז, אלא יפנה בידו לכאן ולכאן. אין לשחוט חיה או עוף בלא שיש לו עפר או אפר מוכן לכסוי הדם, ואם כבר שחט ואין לו עפר לא יכסה עד הערב אא"כ יש לו דקר נעוץ בעפר תיחוח, או עפר תיחוח כ"כ שיכול לנוטלו בלי לעשות גומא והעפר מוכן לשימוש ואינו מוקצה. (תצ"ח).

טיפול בבהמה אחרי השחיטה - חכמים התירו להפשיט את העור ביו"ט, וכן לטלטל את העור וכן ליתנו במקום דריסת הרגלים או למלוח עליו בשר מעט מעט, מפני שחששו שאם לא יתירו דבר זה ימנעו מלשחוט ויפסידו שמחת יו"ט, וכן מותר למלוח את הבשר חתיכה חתיכה בהערמה, או כמה חתיכות בזריה אחת, וי"א שרק לפני האכילה מותר. אבל אסור להוציא את הבשר דרך הרגל כדי שישאר העור שלם, או למלוח את החבלים, או לקנות בשר אם מזכיר את דמיו, או לשוקלו במשקל, או לנקר בשר שאינו עומד לאוכלו ביו"ט. (תצ"ט ת"ק).

הסקת התנור - אסור להסיק בעצים שהם מוקצה (ולרמ"א רק בנולד אסור), או לבקע עצים לחתיכות דקות, או להביא עצים מן השדה. (תק"א).

סימן תק"ב

מה צריך להזהר בזמן הבישול או האפיה

אע"פ שמותר לבשל או לאפות ביו"ט, יש דברים האסורים ביו"ט, כגון הדלקת אש חדשה, או כבוי אש, או לבוי אש בדרך אומנות, או סדור העצים בצורה של בנין, וכו', ובסימן זה יבואר ממה צריך להזהר בזמן הבישול או האפיה.

הדלקת אש ביו"ט - אין מדליקים אש חדשה ביו"ט מן העצים או מן האבנים או מן העפר או מן המים, משום דהוי מוליד אש ביו"ט, וזה מכשירי אוכל נפש שאפשר לעשותם מאתמול. דעת הט"ז שהאיסור הוא מדאורייתא, ומהרע"ב משמע שזה דרבנן. ובדיעבד אם עבר והוציא מותר להשתמש בזה, וכ"ש שאין לאסור את התבשיל שהתבשל באש זו. והכתב סופר אוסר להדליק גפרורים ע"י הכנסתם לאפר כירה חם שאין בו אש או ע"י חיכוכם בברזל חם

מלובן, אבל מותר להדליקם ע"י גחלת בוערת אף שאין בה שלהבת קשורה, וגם מגחלים עוממות מצדד הכתב סופר להתיר.

אסור להכין פחמים ביו"ט מפני שזה כלי לצורפי זהב, וגם משום מכבה.

לבוי האש - אין נופחים במפוח ביו"ט מפני שזה דומה למלאכת אומן, אבל מותר לנפח בשפופרת או בבגד או כלי העשויים לכך, ונהגו התר במפוח של בעלי בתים ע"י שינוי שהופכו מלמעלה למטה, אבל במפוח גדול של אומנים אסור גם ע"י שינוי.

כסוי אש לצורך שמירתה - מותר לכסות אש בכלי או באפר המוכן לשימוש מערב יו"ט או שהוא חם וראוי לצלות בו ביצה, כדי שהאש תהיה שמורה לו למחר לצורך אוכל נפש, אמנם אם פסיק רישיה שע"י הכסוי תיכבה האש אסור (ואף שכבוי לצורך אוכל נפש ממש אין לאסור, שאני הכא שהכבוי הוא הרבה לפני תיקון האוכל), ויש מקילים גם בפסיק רישיה אם אינו מתכוין לכבות, ואם מכסה לצורך יו"ט שני אסור, מפני שאסור לטרוח מיו"ט לחבירו.

סדור עצים למדורה - העושה מדורה ביו"ט לא יערוך את העצים זה ע"ג זה (והיינו להניח שתי שורות משני הצדדים ועליהם להניח עוד עצים) מפני שנראה כבונה, אלא שופך את העצים בערבוב, או עורך בשינוי והיינו שמתחיל בעץ העליון ומניח עץ תחתיו וכו' עד שמגיע לארץ, וכן אם עושה שורה אחת, או שהשורות שבצדדים היו מונחות מערב יו"ט, מותר להניח עצים מלמעלה.

דברים נוספים שאסורים משום שנראה כבונה - לא יניח את הקדירה ע"ג אבנים אא"כ היו האבנים מונחים מערב יו"ט, או שיאחז את הקדירה ויכניס תחתיה את האבנים. ולא יניח את קרשי המיטה ע"ג הרגלים, אלא יאחז את הקרשים ויכניס תחתם את הרגלים. ולא יעמיד ביצים שורה מעל שורה כמגדל, אלא ישנה ויעשה מלמעלה למטה. וכן שלחן שיש לו דפנות המגיעות לארץ (או לג' טפחים הסמוכים לארץ) צריך שינוי, (אבל בלא דפנות מותר בלא שינוי), וכן כל כיוצא בזה צריך שינוי, וכתב הרמ"א שי"א שבשלחן מותר אפי' אם הדפנות מגיעות לארץ, כל שאינו צריך לאויר שתחתיו, ועיין בזה בסימן שט"ו, ולפי זה גם בביצים הנ"ל אסור רק במניח אחת ע"ג שתיים ויש אויר כדי להניח אש ביניהם ולצלולתם יחד.

הוצאת עצים מאש דולקת - אסור להוציא שמן מנר דולק, ומדורה שיש בה עצים, לדעת השו"ע אם העצים אגודים יחד מותר להוציא רק עץ שלא אחז בו האש, ואם אין העצים אגודים יחד מותר אף עץ שאחזה בו האש, וי"א שעצים דקים שטבעם להתחבר יחד אסור אפי' באינם אגודים, ויש חולקים. ולרמ"א אין חילוק בין אגודים לשאינם אגודים, דכל שהם במדורה אחת יש בזה משום כבוי, אבל אינו פסיק רישיה, ולכן אם כוונתו כדי שיכבה אסור, ואם כוונתו להניחו בצד אחר או במדורה אחרת או להאיר לפניו מותר, ויש מחמירים אם לוקחו כדי להאיר לפניו, ונכון להחמיר, והא"ר מצדד שמותר לקחת עץ שרף ממדורה כדי להאיר לפניו, דאין דרך שיתמעט אורו אפי' כשהוא בפני עצמו.

טלטול בקעת - אע"פ שבקעת יבשה מותרת בטלטול לצורך הסקה ביו"ט, אסור לסמוך בה קדירה או דלת, וי"א שלדעת המתירים מוקצה ביו"ט מותר ביבשה, ורק בלחה אסור כיון שאינה ראויה להסקה, וכתב הבית מאיר שבשעת הדחק יש לסמוך להקל. ומותר לתחוב בקעת יבשה בבשר כדי לצלות, דמה לי לצלות בו מה לי לצלות בגחלתו, אמנם אם הבקעת צריכה תיקון אסור לתקנה ביו"ט. ומותר להסיק בבקעת לחה יחד עם שאר עצים יבשים.

בישול בקדירות חדשות - לדעת השו"ע מותר לבשל בקדירות חדשות ביו"ט, ויש אוסרים משום שבבישול הראשון מתחזקת הקדירה (שאח"כ לא ניכר בה פליטת מים מבחוץ) ויש בזה תיקון מנא, וכתב הרמ"א שהמנהג להחמיר אם לא בשעת הדחק, כגון ששכח לבשל בה קודם יו"ט ואין לו קדירה אחרת, ודעת המ"א שקדירות המצופות אין יוצא מהם מים גם לפני הבישול ומותר, וכ"כ שארי אחרונים.

סימן תק"ג

הכנה מיו"ט ליום אחר

כתיב "והיה ביום השישי והכינו וכו' " ולמדו חז"ל שכוונת הפסוק שרק חול (דסתם יום שישי הוא חול) מכין לשבת ויו"ט, ולא יו"ט לשבת או שבת ליו"ט. ועל כן אסור להכין מיו"ט ליום שאחריו, מלבד היכא שיש בזה תועלת גם ליו"ט, או שעושה בבת אחת כמות גדולה שחלקה נצרך לו ליו"ט, אבל להערים אסור, וכדלהלן.

הכנה לצורך מחר - אסור לעשות דבר ביו"ט לצורך מחר אפי' אם זה שבת או יו"ט שני ואפי' ליום שני של ראש השנה (דלהחמיר אמרינן שהוא קדושה אחת ולא להקל, ודעת הגר"א שלחסוברים שהם קדושה אחת מותר, ואפשר שגם לדבריהם אין ההתר אלא אם ראוי להנות מזה ביום הראשון), בין באפיה ובישול ושחיטה, בין בדברים שאינם אלא טירחא בעלמא כהדחת קערות והבאת יין, ואף בבין השמשות של היום הראשון אסור שמא יום הוא, ואסור להתחיל במלאכת אוכל נפש אף בעוד היום גדול, אם הוא משער שימושך הדבר ולא יוכל להנות מזה עד אחרי השקיעה. והח"א מתיר להביא יין בעוד היום גדול אם זה שעת הדחק. ואם מכין מיו"ט ליום השביעי, זה תלוי במחלוקת בסימן תצ"ה אם מותר להכין ביו"ט עצמו אוכל שאינו מפגי טעם, שהרי גם כאן יכול להכין בחול המועד.

הכנת כמות גדולה יחד - מותר לשחוט בהמה אע"פ שאינו צריך אלא לכזית, ובלבד שיש שהות להפשיטה ולמולחה ולצלולתה עד זמן אכילה. ומותר לבשל לפני האכילה כמות גדולה בקדירה אחת אף אם כוונתו להוסיף כדי שישאר למחר, וכן מותר לתת על השפוד הרבה בשר ולתתו על האש, אף אם אינו נצרך אלא לחתיכה אחת או לתבשיל או לרוטב, אבל להוסיף על השפוד לצורך מחר אחרי שהשפוד על האש אסור. ומותר להוסיף בשר לקדירה שעומדת על האש מפני שהתבשיל מתוקן יותר כשיש שם הרבה בשר, ודווקא כשכוונתו להשביח את התבשיל, אבל לצורך חול אסור, וכן מותר להעביר לקדירה גדולה יותר ולהוסיף שם כדי שיהיה שמן ביותר, אך כל זה בבשר ודגים, אבל

בשאר תבשילין אסור להוסיף בשביל מחר אחרי שהקדירה כבר עומדת על האש, וכן לא יכין קרעפלא"ך נוספים וכדו' יותר ממה שצריך לאותו יום, וגם בבשר ודגים לא יאמר שמבשל לצורך הלילה, אך בדיעבד התבשיל אינו נאסר ע"י האמירה. והיכא שאינו צריך לסעודת היום כלל, ואוכל קצת רק בשביל להתיר את הבישול, וכן המבשל כמה קדירות מכמה מינים וטועם מכל מין כדי שיהיה לו התר לבשל (דאם צריך לכולם מותר לכו"ע), נחלקו בזה הפוסקים, והעולם נהגו להקל, ואין למחות בידם כי יש להם על מי שיסמוכו, ודווקא מיו"ט ליו"ט שני אבל לצורך חול אין להקל בזה, והמחמיר להוסיף בקדירה שמבשל בה לצורך היום ולא בקדירה בפני עצמה ולטעום ממנה, תבוא עליו ברכה. ואם מבשל כמה קדירות מאותו מין אסור אע"פ שטועם מכל אחת. ואחרי האכילה אסור לכו"ע לבשל אף אם אוכלים מזה כזית דהוי הערמה. וכתב השו"ע שאם עבר ובישל (או שחט) מותר לאוכלו, ונחלקו הפוסקים אם מדובר במבשל במזיד מיו"ט לחבירו, אבל בהערמה אפשר שגם בדיעבד אסור, אבל כמה אחרונים כתבו דאיירי בהערמה. והמ"א מתיר לאכול אף ביש לו תבשילין אחרים ואפי' בהערמה, ובפוסקים לא הזכירו זה אלא לענין מזיד, וגם זה לא כ"כ פשוט להתיר.

ממלא נחתום חבית של מים אע"פ שאינו צריך אלא לקיתון אחד וכוונתו שהשאר יהיה לצורך הלילה, כיון שזו טירחה אחת, ויזהר שלא יאמר בפירוש שכוונתו לצורך מחר, ובדיעבד אינו נאסר. ואם כבר הניח את החבית אצל האש אסור להוסיף לה מים, כיון שבמים אין ההוספה משביחה אותם, ואם עושה זאת כדי שלא תתבקע הקדירה מותר.

סימן תק"ד

טחינה היא מהמלאכות האסורות ביו"ט, אמנם דיכת תבלינים וכדומה מותרת ביו"ט, ויש מקומות שמותר לדון רק בשינוי, וכדלהלן.

דיכת תבלין - אע"פ שאסור לטחון ביו"ט אף לצורך אוכל נפש, מ"מ מותר לדון ביו"ט תבלין (וכ"ש שום ובצל ושחליים וכדומה), ומותר לדון כדרכו במדוך ומדוכה, ואפי' ידע מאתמול שיצטרך לדון מותר, מפני שהתבלין מפיג מטעמו כשהוא כתוש, אמנם פלפלין וחרדל לא ישחקם בריחיים שלהם משום שזה יותר נראה כעובדין דחול, אע"פ שגם הם מפיגים טעמם, וי"א שזה טחינה גמורה ואסור אפי' בשינוי, אלא ידון אותם במדוכה כמו כל תבלין, (ויזהר לדון רק מה שנצרך לאותו היום, ואפי' להכין ליו"ט שני אסור), וכן אסור לטחון קפה בריחיים שלהם אלא רק במדוכה, אך י"ל שבריחיים קטנים שנכנס בהם רק שיעור לפעם אחת או שתיים מותר, וי"א שע"י נכרי מותר גם בריחיים ע"י קצת שינוי, ואם נוטל את התיבה הקטנה שנופל לתוכה הקפה מהטחינה זה נקרא שינוי. וכתב הרמ"א שנוהגים לשנות קצת בדיכת תבלין וכן ראוי להורות, וטעמו מפני שיש אוסרים היכא שידע מאתמול שיצטרך לזה (אמנם בשום בצל ושחליים מותר כיון שזה מתקלקל), וי"א שהמנהג לדון

בשינוי הוא גם בלא ידע מאתמול, כדי שיזכרו שאסור לדון מה שלא נצרך לאותו יום. וי"א שתבלינים כמו כרכום שאינם מפיגים טעם דינם כמלח דלהלן, ובפרט היכא שידע מאתמול, ויש להחמיר.

מלח ים אסור לדון ביו"ט כיון שאינו מפיג טעמו אם נדון מערב יו"ט, ומותר רק ע"י שינוי כגון שיטה את המכתש או שידוך בקערה, ואם המלח מעורב עם תבלין מותר לדון כדרכו, ומלח שליני"ש שהוא דק מתחילתו ומבשלים אותו ועושים ממנו פתיתים גדולים אין בו איסור כתישה מן הדין דאין טוחן אחר טוחן, ורק מפני מראית העין יש מחמירים בזה ומתירים רק לחתוך דק דק, ואפשר שביו"ט גם לדבריהם אין להחמיר.

הוצאה לצורך דיכה - מותר להוליך תבלין ומדוך אצל מדוכה או מדוכה אצלם אפי' דרך רה"ר אע"פ שהיה אפשר להוליכם מערב יו"ט, ואין חוששים שימלך ולא ידוך ונמצא שהוציא שלא לצורך.

כתישת ריפות - אסור לכתוש ריפות במכתשת גדולה, ואם כתש משמע בגמ' שאסור לאכול מזה, אבל מותר לשנות ולכתוש במכתשת קטנה, ושינוי דהטיה אפשר שאינו מספיק, ובארץ ישראל אפילו בקטנה אסור (י"מ משום שהיו רגילים להחזיק עבדים כנענים שהיו כותשים כדרכם ואומרים בקטנה עשינו, ולפ"ז בזמננו היכא שמחזיקים עבדים כנעניים אסור בכל גוונא, וי"מ שבא"י החיטים היו משובחים שאינם נפגמים אם כותשם מערב יו"ט, וא"כ ה"ה בכל מקום שיש חיטים משובחים אסור, וי"א שרק בבבל התירו מפני שהיו רגילים לאכול דייסא והיו צריכים לזה הרבה וממילא היו כותשים במכתשות גדולות, אבל בא"י היו רגילים לכתוש גם בקטנות ולא היו שינוי, וא"כ ה"ה בכל מקום שמצוי לדוש בקטנה אסור, ויש להחמיר ככל הפירושים), וכיון שאין אנו יודעים מה נקרא קטנה ומה נקרא גדולה יש לאסור הכל, וי"א שגם בזמננו מותר בדבר שאין רגילים כלל לכתוש בו, ואפשר היה לומר שבשעת הדחק כשלא היה לו פנאי מערב יו"ט יש להקל בזה, אכן יש להחמיר מצד מה שרגילים בשעורים שיש עליהם הרבה פסולת לתת אותם אחרי הכתישה בעריבה ולזרותם כדרך זריה, שזה אסור. וטיסני (כתישת החיטים עד שנחלקים לארבע) י"א שמותר בקטנה, ויש אוסרים, וצ"ע.

גרירת גבינה - מותר לגרור גבינה ביו"ט על הכלי שנקרא מורג חרוץ, וצריך לשנות מעט, ואם זה מפיג טעם מותר מדינא אפילו בלא שינוי, ולנוהגים לשנות לענין תבלין, בכל גוונא יש לשנות.

מצות מותר לדון בלי שינוי מפני שאין טחינה באוכלין שהיו טחונים מתחילה, ולאחר הטחינה נכון ליזהר שלא לברור מתוך הקמח את פרורי המצות שלא נכתשו היטב ואפי' ביד, דהוי כפסולת מתוך אוכל דאסור גם ביו"ט לחד מ"ד, ויכול לקחתם עם מעט קמח, אכן האחרונים מעירים שהרי ביו"ט מותר לברור כדרכו, ויש בזה כמה ביאורים, והח"א מבאר הטעם משום שזה דרך ברירתו, וצ"ע.

חריין מותר לטחון ע"י קצת שינוי כגון שלא ע"ג קערה אלא על המפה או על השלחן, וכן מותר לחתוך ירקות דק דק בלי שינוי מפני שמפיגים טעם הרבה אם חותך מערב יו"ט, אבל מותר רק בשיעור הנצרך לאותו יום.

מדידת תבלין - מותר למדוד תבלין כדי לתת בקדירה כמה שצריך ולא יותר, בשביל שלא לקלקל את התבשיל (משא"כ קמח שאסור מפני שאינו מקלקל), ואם בחול דרכו לתת באומד, אסור למדוד ביו"ט.

סימן תק"ה

חליבה ביו"ט

חליבה אסורה בשבת משום מפרק שזה תולדה של מלאכת דש, אמנם ביו"ט אם הבהמה עומדת לאכילה (שהיא נחשבת אוכל) אין בזה איסור מפרק, אמנם שייך לאסור בזה משום מוקצה או נולד, ואם הבהמה עומדת לגדל ולדות או לחליבה יתכן לאסור מצד מפרק או משום מוקצה או נולד, והחולב לתוך אוכל אין בזה משום נולד, ויש בזה חילוקי דינים ומחלוקות הפוסקים וכדלהלן.

בהמה העומדת לגדל ולדות או לחליבה לדעת השו"ע אסור לחולבה ביו"ט אפילו לתוך אוכלין, ואפי' אם דעתו לאכול מיד אסור, דכיון שאינה עומדת לאכילה יש עליה שם פסולת, וחליבתה היא כמו דישת תבואה ואסורה משום מפרק, ואף החלב שנטף מדדיה ממילא אסור משום נולד. וי"א שמותר לחלוב אותה לתוך קדירה עם אוכל כמו בבהמה העומדת לאכילה. ובמקום מניעת שמחת יו"ט שאין לו לאכול אלא מאכלי חלב יש לסמוך להקל, ויותר טוב אם אפשר לחלוב לתוך אוכלין ע"י נכרי. ובמ"א משמע שהאיסור הוא מצד מוקצה כיון שהבהמה היא מוקצה, וכ"כ רוב הראשונים, וכתב המ"א שלמתירים מוקצה ביו"ט מותר, ושאר אחרונים השיגו עליו שזה נולד ולא מוקצה, והרמ"א מחמיר בנולד, אמנם למתירים גם נולד מותר גם לדבריהם, אמנם להסוברים שהאיסור משום מפרק אין להתיר גם למתירים נולד ביו"ט.

בהמה העומדת לאכילה ורוצה לחלוב אותה כדי לאכול את החלב בו ביום, אסור לחולבה לתוך כלי ריק, משום שהחלב הוא נולד וממילא החליבה עצמה אסורה כיון שאינה לצורך יו"ט, דמעיקרא היה עליו שם אוכל ועכשיו הוא משקה, ולא מועיל שדעתו להכניסו אח"כ לתוך אוכל, (וי"א שגם בזה האיסור משום מפרק), אבל לחלוב מתחילה לתוך כלי עם אוכלין מותר, דמשקה הבא לאוכל דינו כאוכל, והיינו באופן שלפחות רוב החלב נצרך לתיקון האוכל שבכלי (ואז גם מיעוט החלב מותר), או שרוב החלב נבלע בפירורים שבכלי, אבל לתת לחם באופן שאין רוב החלב נבלע בו אסור, ויש למחות ביד המקילים בזה.

חליבה בנכרי - נכרי החולב ביו"ט בהמה של ישראל העומדת לאכילה, או שחולב בהמה שלו שאין בה משום מוקצה אפי' בעומדת לחליבה, וישראל רואהו (דאי לאו הכי החלב אסור בשתיה לעולם), יש להקל אפי' בחולב לקדירה ריקנית, ובבית מאיר מתיר רק בחולב לתוך אוכלין. אמנם נהגו איסור בקדירה ריקנית אף בנכרי החולב, אבל אם הוא חולב לתוך אוכלין מבהמה שלו מותר גם אם היא עומדת לחליבה, וגם ישראל מותר לחולבה לתוך אוכלין דאין מוקצה בשל נכרי. וביו"ט שני מותר אפי' בבהמה העומדת לחליבה

ונחלב לכלי ריק, אכן אם חלבו בשבת אפי' לתוך אוכלין ומבהמה העומדת לאכילה אסור ביו"ט ראשון שחל ביום א' וביו"ט שני מותר מלבד ביו"ט שני של ראש השנה. ונכרי שמסית לפי תומו שהחלב נחלב ביו"ט ראשון נאמן, והחלב מותר ביו"ט שני.

בוסר אסור לסוחטו ביו"ט אפילו לתוך אוכלין כמו בשבת אפילו על מנת לאוכלו לאלתר.

סימן תק"ו

הכנת הקמח לאפית פת ביו"ט

נתבאר בסימן תצ"ה שאף שהתורה התירה מלאכת אוכל נפש ביו"ט, מ"מ יש מלאכות שאף שהם לצורך אוכל נפש הן אסורות ביו"ט (י"א מדאורייתא וי"א מדרבנן), וכגון קצירת החיטים דישתם והרקדתם, אבל לישא ואפיה מותרים ביו"ט, ובסימן זה יתבאר דיני הכנת הקמח לאפיה (ודיני הפרשת חלה ביו"ט), ובסימן הבא יבוארו דיני אפית הפת.

מדידת הקמח לצורך לישת הבצק אסורה ביו"ט, דכיון שהפת לא תתקלקל ללא המדידה לא התירו חכמים, דנראה כמוודד למכור, ולכן יקח באומד הדעת, ואם נוטל במידה שמוודד בחול צריך לפחות מעט או להוסיף מעט, ואם לוקח קמח ללפתן וכדו' שצריך לדייק במידה י"ל שמותר למדוד.

נטילת הקמח מן השק - מותר לקחת את הקמח מן השק בידו אע"פ שנעשית שם גומא, וא"צ לשפון מהשק לקערה, דדווקא בעפר חיישינן לעשית גומא.

ריקוד הקמח - אסור לרקד את הקמח מתחילה ביו"ט, אפי' אם לא היה לו פנאי לרקד מערב יו"ט, ואפילו בשינוי אסור, אבל ע"י נכרי בשינוי מותר, והפר"ח מחמיר גם בזה, ואפשר שבשינוי גמור (כגון אחורי נפה) גם לפר"ח מותר. ואם כבר ריקדו ונפל בו צרור או קיסם ביו"ט מותר לרקד אף בלא שינוי, כיון שניכר לכל שזו מלאכה לצורך יו"ט (משא"כ בברירת קטניות בנפה וכברה שאסור אפי' בקנאם ביו"ט עצמו מחנוני המכירו), ויש מחמירים לרקד בשינוי, (ודעת הח"א שבזה צריך לרקד בשינוי גמור או ע"י נכרי), וכן הדרך מצות ביו"ט וצריך לרקד את הקמח מתוך הפרורים ירקד ע"י שינוי (דהיינו אחורי הנפה לח"א), ואם נפל הצרור מערב יו"ט לכזו"ע מותר לרקדו רק בשינוי. וי"א שמותר גם להוציא את הצרור או הקיסם בידו, ויש מחמירים שלא ליטול ביד כיון שזה דרך ברירה בחול, ולדבריהם ה"ה בדרך מצות ביו"ט לא יטול את הפרורים הגדולים ביד, ונכון לנהוג כדעה זו, וה"ה אם נפלו זבובים לתוך הכוס לא יסירם בפני עצמם אלא עם משקה, והשותה שיכר ויש מעט שמרים בתחתית ישאיר מעט שיכר על השמרים. ואם לא נפל דבר בקמח אבל הוא רוצה לרקדו פעם שניה כדי שתהיה הפת נאה, צריך לשנות קצת כגון לרקד ע"ג שלחן במקום ע"ג תיבה או עריבה, ואם דרכו גם בחול לרקד ע"ג שלחן יעשה שינוי אחר, וכ"ש שיכול לרקד מאחורי הנפה. ואם נקבי הנפה השניה דקים

מנקבי הנפה הראשונה דינו כדין הרקדה ראשונה, וכן כשהקמחים נרקדים בבית הריחיים וכשמרקידם בבית יוצא עוד פסולת.

הפרשת חלה ביו"ט

אסור להפריש תרומות ומעשרות בשבת ויו"ט, מפני שנראה כמתקן או כמקדיש, ואף בחו"ל שחייב חלה שם הוא מדרבנן אסור, אמנם עיסה שחייב חלה חל עליה ביו"ט מותר להפריש ממנה חלה ביו"ט, אבל אסור לשרוף או לטלטל חלה טמאה ביו"ט, ועיין להלן פרטי הדינים בזה, וכיצד אפשר לאכול מעיסה שאסור להפריש ממנה חלה.

הפרשת חלה ביו"ט - הלש עיסה ביו"ט או שגמר הלישה היה ביו"ט, מותר לו להפריש ממנה חלה ביו"ט, אפי' אם אין לפניו כהן. ובמקום שהחלה נשרפת (כגון שהיא טמאה, וכן בתרומה בזמן הזה שכולנו טמאי מתים), לא יאפה אותה ביו"ט מפני שהיא אסורה באכילה, ולא ישרפנה מפני שאין שורפים קדשים ביו"ט, וכן היא אסורה בטלטול, אך כל זמן שהיא בידו מותר לטלטלה לכל מקום שירצה, ויניחנה עד חול המועד ואז שורפה, וצ"ע אם שורפים בלילה או שצריך להמתין דווקא ליום. אמנם חלת חו"ל במקום שנוהגים להאכילה גם לכהן פחות מבן ט' או גדול שטבל מטומאת קרי, מותר לאפות את החלה, וכן מותר להוליך את החלה לכהן אפי' אם הפרישה מאתמול ואפי' דרך רשות הרבים, ואם יש עירוב והחלה אפויה (שאינה מוקצה בשבת) מותר להוליכה לכהן גם בשבת, ואם אין עירוב יכול הכהן לבוא לביתו ולאכול. אבל עיסה שנגמרה לישתה מערב יו"ט אסור להפריש ממנה חלה ביו"ט, וכן הדין בחלה טהורה שהתחילו בלישתה מערב יו"ט, וממילא העיסה היא מוקצה, ואפילו בחלת חו"ל או שלא הפריש מחמת שכחה אסור להפריש ביו"ט, ואם עבר והפריש במזיד אסור לו ולאחרים עד מוצאי שבת, ואם בשוגג מותר מיד, ואפשר שמותר אף להוליכה לכהן.

כיצד אפשר לאכול מעיסה שלא הופרשה ממנה חלה - עיסה שאסור להפריש ממנה חלה ביו"ט ורוצה לאכול ממנה ביו"ט, יכול ללוש ביו"ט עוד עיסה (אם הוא צריך לעוד עיסה, או שהוא רוצה לאכול פת חמה), ולצרפם יחד, (וא"צ צירוף כלי כשיש בכל אחד שיעור חלה, ודי ששניהם יהיו מונחים לפניו), ולהפריש חלה מהעיסה החדשה גם על הישנה, וצריך שיהיה בעיסה החדשה שיעור חלה אף ללא הצירוף עם העיסה הישנה, ויש מקילים אף באין בה כשיעור אם מצרפם בסל, ובמקום הדחק שאינו צריך לאפיה מרובה יש להקל. ובחלת חו"ל שחייבה אינו מן התורה יש עוד תקנה, והיינו שיאכל מן העיסה וישייר ממנה יותר מהשיעור שרוצה להפריש, ולמחרת יפריש חלה מתוך המשויר, ומותר לאפות את כל העיסה ביו"ט, ויש מחמירים שלא לאפות את החלק שמשייר, ומותר להוציא מן העיסה כיון שיש בו יותר משיעור חלה, ויש לחוש לדבריהם לכתחילה, ובדיעבד אם אפה הכל מותר לאכול ולשייר. ואם אפה לחם חמץ לערב פסח שחל להיות בשבת שאינו יכול לשייר חמץ, ולא הפריש חלה מערב שבת, ואין לו פת אחרת לשבת, אפשר בדיעבד להפריש חלה בשבת ולתת אותה לכהן קטן פחות מבן ט' או אפילו לגדול שטבל.

מה מותר לאפות ביו"ט

אפית לחמים גדולים - מותר לאפות ביו"ט לחמים גדולים הנצרכים לו ליו"ט, ואין חוששים שכיון שאין כ"כ טורח בעריכתם יבוא לאפות יותר ממה שצריך ליו"ט (באופן שאסור להרבות באפיה, כגון בתנור גדול או בכמה פעמים, וכדלקמן סימן תק"ז). וכן מותר לאפות חררות דקות מאד אע"פ שיש טירחה מרובה בעריכת ולישת כל אחת.

קמח או עיסה שהם של ישראל ונכרי בשותפות אסור לו ללוש את הבצק או לאפות את העיסה ביו"ט אפי' באופן שמותר להרבות באפיה כשהכל שלו (תנור קטן בפעם אחת), ואפי' באופן שהישראל יכול לאכול איזה חלק שירצה ולהשאיר את השני לנכרי, מפני שאסור לטרוח בשל נכרי ביו"ט אפי' אם הפת שלו מושבחת עי"ז. וצ"ע אם מותר לאפות פת אחת גדולה עבורו ועבור הנכרי.

מי שיש לו פת המספיקה לו לכל היום אם היא פת נקיה אסור לו לאפות עוד פת, אא"כ הוא אופה ממין אחר אפי' גרוע יותר מהמין שיש לו, או שהוא מעונין בפת חמה, ואז מותר לאפות אפילו פת הדראה (-ק"בר), או שיש לו בני בית שרגיל להאכילם פת הדראה, אבל באינו רגיל אסור לאפות פת הדראה אפי' אם בפעם הזאת רוצה להאכילם פת הדראה. ואם יש לו הרבה פת הדראה מותר לו לאפות פת נקיה, וכן מותר לאפות מתחילה פת הדראה ואח"כ פת נקיה, אמנם אם כוונתו שהפת הדראה תישאר לחול אסור.

עשית שאור - אסור לעשות שאור ביו"ט לצורך החמצת העיסה, כיון שאינו מפיג טעם אם מכין אותו מערב יו"ט, והיינו למחמירים בסימן תצ"ה באוכל נפש גופיה אם אינו מפיג טעם, או דהכא אסור לכזו"ע כיון שדרך להכין שאור לימים רבים, וע"י שינוי מותר לכזו"ע.

מותר **להפריש מתנות כהונה מהבהמה** אף אם הבהמה נשחטה מערב יו"ט, מפני שאין הבהמה נחשבת טבל לפני ההפרשה, ועוד שהם מופרשות ועומדות בגוף הבהמה.

סימן תק"ז

דיני אפית הפת ביום טוב

אע"פ שאפית הפת עצמה לצורך יו"ט מותרת ביו"ט, צריך להזהר שלא לעשות באפיה דבר שאין בו צורך יו"ט, או להשתמש לצורך האפיה בעצים שנשרו ביו"ט, או לגרוף מהתנור טיח או גחלים כשאין הפת נחרת על ידם, או לתקן תנור חדש לצורך האפיה, או לגבל טיט וכדו' לצורך הטמנה בתנור, וכו', וכדלהלן.

באיזה תנור מותר לאפות ביו"ט - מי שצריך לאפות מעט פת ויש לו תנור קטן אסור לו לאפות בתנור גדול, אבל אם אין לו תנור קטן או שהוא צריך לאפות הרבה מותר לו לאפות גם בתנור גדול, אע"פ שצריך הסק גדול ונפיש טירחא, ואין חוששים שיאמרו שהוא אופה לצורך חול. וכן מותר להרתים מים ביורה גדולה אם אין לו קטנה או כשהוא צריך הרבה מים. אמנם פורנ"י חדשה

אין לאפות בה בהסקה הראשונה שלה אף אם הוסקה מערב יו"ט, דחיישינן שמעזיבת התנור תיפול על הפת ויפסד הלחם וימנע משמחת יו"ט, ובתנורים קטנים אין חוששים לזה, ובתנורי פת שלנו ג"כ מצדדים האחרונים שמותר כיון שהם חזקים ואינו מצוי כלל שיפחתו, ויש מחמירים שלא להסיקם ביו"ט בפעם הראשונה משום מתקן מנא (אבל אם הוסק מערב יו"ט מותר), ויש מקילים גם בזה, ואם עברו כמה ימים ממותי שהתייבש מותר לכו"ע.

עצים שנשרו מן הדקל ביו"ט אסור להסיק בהם ביו"ט משום מוקצה, ומשום שמא יעלה ויתלוש, אמנם אם העצים נשרו לתוך התנור, או שהכניסם נכרי לתנור שלא לדעת ישראל, וכבר היו עצים בתנור אך העצים החדשים הם הרוב, מותר להרבות עליהם עצים מוכנים באופן שלא יהיו עצי האיסור ניכרים ולבטלם ברוב, ובלבד שלא יגע בהם לפני הביטול, ואין חוששים שהעצים המוקצים מתנודדים כשמכניס את העצים של היתר כיון שזה טלטול מן הצד, ואחרי שנתבטלו מותר להפך ולערבב את העצים אף קודם שהדליקם, ומותר להסיקם ולאפות בהם פת. ויש מקילים אף אם לא היו עצים בתנור לפני שהם נפלו, וכן אפילו כשעצי האיסור ניכרים מותר להסיק בכולם אחרי הביטול אם לא מזיז את עצי האיסור כשרואה אותם. ואף שדבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל ואפי' באיסור דרבנן, וגם דעת הרמ"א (יו"ד צ"ט) שאין מבטלין איסור לכתחילה אפי' באיסור דרבנן, שאני הכא שהאפיה היא בשעה שהאיסור אינו בעין, וכשהסיקם לצורך אפית פת מותר גם לבשל קדירה או להתחמם או להנות מהאש עצמה בשעה שהעצים דולקים כיון שההסקה היא לדבר המותר, ויש מתירים להסיק לכתחילה לצורך בישול קדירה או להתחמם כנגד האש, כיון שעיקר ההנאה היא מהאוכל או מהחום שאז כבר אין העצים בעין, אבל להנות מהאור אסור גם לדבריהם, ובבה"ל דן להתיר גם בזה, וצ"ע. ועצים שנשרו בשבת שלפני יו"ט אסור להסיק בהם ביו"ט אפילו ע"י ביטול ברוב, משום שמדאורייתא אין שבת מכינה ליו"ט, ובדאורייתא אין מבטלין איסור.

אסור לקחת עץ מבין העצים כדי לחתות איתו באש, בין בלח בין ביבש, משום מתקן מנא, ואפי' אם אינו מתקנו הרי עושה אותו לכלי ביו"ט, ואם הכינו מערב יו"ט מותר. וכן מהאי טעמא לא יקח עץ כדי לעשות ממנו בריח לדלת אא"כ הכינו מערב יו"ט.

גריפת טיח או לבינה או גחלים מקרקעית התנור - בזמן חכמי הש"ס היו טחים את הפת בדפנות התנור, וגחלים שבקרקעית התנור אינם יכולים לשרוף את הפת אלא לחרכה מעט, ולכן לא התירו לגרוף גחלים מקרקעית התנור משום שזה מביא לידי כבוי, ואם נפל לתוכם טיח או לבינה, אם אפשר לאפות ולצלות בהם בלא גריפה בלא שהפת או הצלי יחרכו, אסור לגורפם, מפני שזה טלטול מוקצה שלא לצורך, אבל אם א"א לאפות ולצלות בהם בלא חריכה מותר לגורפם, דמותר לטלטל מוקצה לצורך אוכל נפש, אמנם אם הטיט נפל מבעוד יום והוא ידע מזה והיה לו

פנאי לגורפו אסור, ככל מכשירין שהיה יכול לעשותם מבעוד יום.

וכתב השו"ע שמותר ליישר את האש והאפר שבתנור כדי שלא יגע בפת אף אם אין בזה כדי לחרך, דכל זמן שהוא חם לא הוי מוקצה, ואף אם נצטנן וחרו והוחם מותר דאין מוקצה לחצי שבת, ולכאורה לפי זה מותר אף להוציא את האפר מהתנור, וכן מוכח בסמ"ג, אך י"ל שלהשו"ע מותר רק ליישר מפני שיכול להזהר שלא יכבה האש, אבל לפנות אסור מפני שבגריפת האפר יכבה האש, וברמב"ם אוסר לפנות גם אפר ללא אש, ואפשר דס"ל שזה נחשב תיקון לתנור או משום טירחא יתירא שלא לצורך, ולענין ליישר את הטיח והעפר שנפלו מכותלי התנור, מהרא"ש והטור משמע שאסור משום שזה מוקצה ואין בזה בכדי לחרך את הפת, ואפשר ששאר הפוסקים מתירים בזה, דס"ל שאין בזה משום מוקצה כיון שאינו מטלטל ממש אלא מיישר, וגם עושה זאת כשהטיט חם וראוי לצלות בו ביצה, אם לא שבבין השמשות הטיח היה שם והוא היה צונן, דאז הוי מוקצה לכל היום.

תנורים שלנו שא"א לאפות בהם בלא גריפה מותר לגורפם מהאפר ומהגחלים אפי' במכבדת טבולה במים אם צריך לזה, דכמו שמותר להבעיר לצורך אוכל נפש כך מותר לכבות לצורך אוכל נפש, וכמו שמותר להניח בשר ע"ג גחלים אע"פ שבתחילה הגחלים נכבים, וי"א שכבוי אסור אף לצורך אוכל נפש, ואם אפשר לאפות בתנור ללא גריפה והפת רק עלולה להחרך מעט ע"י הגחלים, כגון בתנור גדול שיכול לאפות בצד אחר של התנור, או שנשארו בתנור רק גחלים קטנות וניצוצות, אסור לגרוף את הגחלים משום כבוי, והט"ז מיקל בזה, ונכון להחמיר.

הכנת תנור וכיריים חדשים לאפיה - אסור לסוך תנור וכיריים חדשים בשמן או לשפשף אותם ולהחליקם במטלית, משום שזה תיקון כלי, אבל מותר להסיקם אפי' הסך ראשון (ובתנורים שלנו יש אוסרים, ועיין בזה בתחילת הסימן), ובלבד שלא יתן עליהם צונן בעוד שהם חמים כדי לחזקם, ואם הוסקו יותר מדי וצריך לתת עליהם צונן כדי שלא תישרף הפת, מותר היכא שאינו מתכוין לחזקם, ובאופן זה מותר לשרות את המכבדת במים כדי לצנן בה את התנור וכדי לגרוף בה את הגחלים הדקים שנשארו אחרי הגריפה הראשונה, אך אם הפת לא תישרף אלא תיחרך מעט אסור לתת צונן על התנור או על המכבדת ולגרוף, מפני שאין בכבוי זה צורך אוכל נפש. ולאחר שכיבד את התנור אסור לטבול את המכבדת במים כדי שלא תישרף ע"י ניצוצות האש שיש בה, כיון שזה כבוי שלא לצורך אוכל נפש, ואפילו אם הוא צריך להשתמש בה לאפיה נוספת באותו יום אסור, אך אם יהיה קשה לו אח"כ לשאול מכבדת אחרת יש להקל ע"י נכרי.

אפית פת כשאינו צריך הכל ליו"ט - אסור לאפות כמה לחמים ביו"ט אפי' ע"י נכרי, אא"כ הוא נצרך לכולם ביו"ט, או בתנור קטן של זמן חכמי התלמוד שהיו מדבקים הפת בדפנות התנור והפת שהיה נצרך לה ליו"ט היתה נאפית טוב יותר מחמת החום שנוצר ע"י רבוי הלחמים, וי"א שצריך שכוונתו תהיה לצורך השבתת הפת של יו"ט. ויש מתירים גם בתנורים שלנו אם הוא צריך לפת אחת לצורך יו"ט מפני שכשאופה רק פת אחת היא נחרכת, אבל לא מהני שיערים ויאכל פת אם

עושה זאת כדי להתיר את האפיה כולה, ובשעת הדחק כגון מי שלא הניח עירוב תבשילין והוא צריך פת לשבת, יש לסמוך על דעה זו ולאפות לפני סעודת שחרית של יו"ט אם הוא צריך לפת אחת ליו"ט עצמו, והאופים שמכוונים לעשות מלאכתם ע"י נכרים ביו"ט כדי שתהיה מוכנה להם פת למוצאי יו"ט ומערימים לאכול פת אחת ביו"ט עושים איסור לכו"ע.

סתירת פי התנור - הרוצה להטמין את התבשיל בתנור ביו"ט לצורך שבת שחלה במוצאי יו"ט או לצורך יו"ט עצמו כדי שהמאכל יצטמק יותר, אסור לו לגבל טיט או עפר ביו"ט לצורך כך אפי' אם יש בביתו טיט או עפר מוכנים אלא שהם יבשים, ואפי' אם כבר נתן מים מבעוד יום, (י"א שזה איסור דאורייתא משום שזה מכשירי אוכל נפש שאפשר לעשותם מאתמול, וי"א שזה נחשב אוכל נפש ממש, אך אסור מדרבנן אפי' למ"ד שאוכל נפש מותר אף כשהיה יכול לתקנו מאתמול משום שיאמרו שמגבל לבנין, ונ"מ היכא שגיבלו מערב יו"ט ונתייבש, דלטעם הראשון אפשר שמותר לגבלו או עכ"פ לתת מים בטיט כדי לחלחו, ולטעם השני אסור, וע"י נכרי יש להקל), אבל מותר לגבל אפר לצורך כך אף אם לא נתן בו מים מבעוד יום, (ואף למ"ד שבדבר שאינו בר גיבול חייב משעה שנתן בו מים, שאני הכא שזה לצורך אוכל נפש וא"א להכינו מאתמול ולא מיחזי כמגבל לבנין), והיינו באפר שהסיקו מבעוד יום שאינו מוקצה, ואם יש לו טיט מגובל אסור לגבל אפר ביו"ט, ויש מחמירים אף כשאין לו, והמחמיר תבוא עליו ברכה. ומותר לקחת טיט ורפש משפת הנהר שהוא רך ואינו צריך גיבול, ואף שממרחו על גבי התנור מותר לצורך אכילה כיון שא"א לעשות זאת לפני יו"ט, אך צריך שיעשה סימן בטיט כדי להכינו ליו"ט, וינתקו לצד אחר כדי שלא יעשה גומא בנטילתו, ואם לוקח טיט ורפש מרוכך מהרחוב שזה תלוש מן הקרקע, למ"א א"צ שום סימן וניתוק אלא רק שיהיה דעתו עליהם מערב יו"ט, ומהלבוש משמע שאין לחלק בזה, ויש ראייה לדבריו.

סימן תק"ח

דברים האסורים ביו"ט משום תיקון מנא - אסור ללבן רעפים חדשים ביו"ט כדי לצלות או לאפות עליהם, מפני שע"ז הם מתחזקים ויש בזה תיקון מנא, ובישנים משמע מהשו"ע שאסור, ויש מתירים וכן מצדד הא"ר למעשה, ואבנים מותר ללבן מפני שאינם מתחזקים עי"ז. ואין שוברין חרס ואין חותכים נייר כדי לצלות עליהם, ואין פוצעים את הקנה כדי לעשותו כמו שיפוד לצלות בו, ואין פוצעים אותו לחצאין כדי לתתו תחת הדג על האסכלא, דכל דבר הנעשה כדי להשתמש בו הוי תיקון כלי.

פוצעים אגוזים ע"י שמכה על מטלית שיש בתוכה הרבה אגוזים אף שהמטלית עלולה להקרע, כיון שאינו חייב בקורע ע"מ לתפור, וגם הוי דבר שאינו מתכוין.

סימן תק"ט

מה אסור ביו"ט משום תיקון כלי

לרבנן מותר לעשות ביו"ט מלאכה רק לצורך אוכל נפש עצמו, אבל מכשירי אוכל נפש אסורים, ולרבי יהודה, וכן פסקו רוב הפוסקים, מכשירי אוכל נפש שלא היה יכול לעשותם מערב יו"ט, כגון תיקון כלי שהתקלקל ביו"ט או שלא היה שהות לתקנו מערב יו"ט, או שלא ידע מערב יו"ט שהכלי התקלקל, מותרים, מלבד עשית כלי מתחילה, ויש מקרים שאף שעיקר הדין הם מותרים, אסור להורות כך לאחרים כדי שלא יבואו להקל יותר, וכדלהלן. (הקדמת המ"ב).

שפוד שהתעקם ביו"ט אסור לישרו אפילו אם יכול לעשות זאת בידו ללא פטיש, ואפי' אם אינו יכול לצלות בו בלא תיקון, משום תיקון מנא. ודעת הרמ"א שאם אינו יכול לצלות בו בלי תיקון כגון שנעקם הרבה או שנשבר ראש השפוד, וזה קרה ביו"ט שלא היה יכול לתקנו לפני יו"ט, מותר לחדדו מעט, אבל אין מורין כך לרבים או לתלמידים או לעשות זאת ברבים כדי שלא יבואו לתקן גם בנשבר מערב יו"ט, וכן הדין בכל מכשירי אוכל נפש שא"א לעשותם מערב יו"ט, ולתקן את השפוד תיקון גמור, או לתקן מעט כלי שאינו מכשירי אוכל נפש, אסור לכו"ע. ודעת האחרונים להחמיר אף בתיקון מעט של השפוד, ואם יכול לשאול מאחרים אסור לכו"ע. וכתב הגר"א שלדעת הרמב"ם דווקא בסכין שנפגמה אין מורין כן, שלא יבוא לחדדה במשחזת שלה, אבל בשאר מכשירי אוכל נפש שא"א לעשותם מאתמול הלכה ומורין כן. ואם השפוד נשבר ביו"ט ראשון, כתב המ"א בשם מהרי"ל שאסור לתקנו ביו"ט שני, ובבגדי ישע כתב שאם לא היה צריך לו ביו"ט ראשון מותר להרמ"א לתקנו ביו"ט שני, וכן בחידושי רעק"א מפקפק על דברי מהרי"ל.

קיצור שפוד - שפוד שרוצים לצלות בו והוא ארוך מדי אסור לחותכו או לשורפו מפני שהוא עושה אותה לכלי, ואפי' אם לא היה שהות לתקנו מערב יו"ט אסור.

השחזת סכין - אסור להשחזי סכין במשחזת שלה, והיינו של אבן, אפי' אם נתקלקל חידודה ביו"ט, דהוי בכלל תיקון כלי, אבל מותר לחדדה ע"ג משחזת של עץ או חרס או ע"ג אבן בעלמא או ע"ג סכין אחר, דזה אינו תיקון גמור, (וי"ל שהתר זה הוא רק כשלא היה יכול לחדדה מערב יו"ט), אך אין מורין דבר זה לרבים כדי שלא יבואו לחדד במשחזת, וכל זה אם היא יכולה לחתוך בדוחק או שנפגמה, אבל אם אינה יכולה לחתוך כלל אין משחזים אותה אפי' ע"ג עץ, שמא יבוא להשחזתה במשחזת. אבל להעביר שמנונית של סכין ע"ג משחזת של עץ או חרס או אבן או ע"ג חברתה מותר ומורין כך ברבים, אבל ע"ג משחזת אין מורין ברבים להתיר.

תפירת עופות ביו"ט - עופות ממולאים בבשר וביצים מותר לתופרם ביו"ט, כיון שזה מכשירין שא"א לעשותם מערב יו"ט, ובלבד שישים את החוט במחט מערב יו"ט, ואם לא שם מערב יו"ט אסור לשים ביו"ט שמא יחתוך את החוט (שזה אסור משום שזה תיקון כלי ואפשר לעשותו מערב יו"ט, ואף לשרוף את החוט אסור), ואם שם את החוט במחט מערב יו"ט ונלקח ממנו החוט

ביו"ט מותר לשים את החוט ביו"ט. ואחרי התפירה מותר לחתוך את החוט כיון שא"א לעשותו מערב יו"ט, ונהגו לשרוף את החוט ולא לחותכו.

אגד גדיים ועופות מקולסים (-צלויים ראשו על קרעיו וקרבו) וחוטים שהיו תפורים בהם בעת הצליה, מותר לחותכם אחרי התפירה אפילו בשבת, וכן מותר לשרוף פתילה או סמרטוט שקושרים בו את העוף, דאין באלו תיקון כלי.

ליבון כלי ברזל ביו"ט - כלי ברזל שאפו בו עוגה חלבית מותר ללבנו ביו"ט ליבון קל (והיינו שקש נשרף עליו מבחוץ), אם רוצה לאפות בו מיד פשטידא בשרית, אפי' אם היה יכול ללבן מערב יו"ט, ואם אינו רוצה לאפות בו מיד, או שהכלי בלוע מנבילה שהוא צריך ליבון גמור אסור אף אם לא היה יכול ללבן מערב יו"ט, דנראה כמתקן כלי, ויש מקילים באופנים אלו אם לא היה יכול ללבן מערב יו"ט, אמנם לכו"ע אין מורין כן לאחרים. (המ"א לומד מהדין הנ"ל שביום חול מותר להגעיל כלי מחלבי לבשרי או איפכא, והעולם נהגו אסור בדבר, והפמ"ג כתב שהמנהג להטריפו מתחילה). ושפוד שצלו בו בשר שאינו מלוח ורוצה לחזור ולצלות בו מותר ללבנו ביו"ט אפי' אם היה יכול ללבנו מערב יו"ט, דכיון שמדינא א"צ ליבון ואינו אלא מנהג לא חשיב תיקון כלי.

הגעלת כלים ביו"ט - אסור להגעיל כלי ביו"ט אפי' אם הוא רוצה להשתמש בו ביו"ט, ואם לא היה יכול להגעילו מערב יו"ט רבים מהאחרונים מקילים מצד הדין, אך אין להורות כך לאחרים, ואם יש לו מים רותחים שהרתיחם לצורך אוכל נפש מותר להורות לאחרים להגעיל בהם אם יש בהם שישים כנגד הכלי שמגעיל.

ניקוב חבית - אסור לנקב נקב חדש בחבית ביו"ט אפילו לצורך שתיה, ודינו כמו בשבת כמבואר בסימן שי"ד, ואם לא היה יכול לנקבו מערב יו"ט מותר לנקבו ביו"ט אך אין מורין כן לרבים.

הטבלת כלי ביו"ט דינה כמו בשבת שנתבאר בסימן שכ"ג שיש מחמירים בזה משום שנראה כמתקן כלי, ואם לא היה יכול להטבילו מערב יו"ט מותר להטבילו ביו"ט לכו"ע משום שזה מכשירי אוכל נפש, אך אין מורין כך לרבים, ואם הוא כלי זכוכית שחייב טבילתו מדרבנן, מצדד הפמ"ג שמותר אף להורות לטובלו לצורך יו"ט אם לא היה יכול לטובלו מערב יו"ט.

הדחה ושפשוף כלים דינה כמו בשבת כדאיתא בסימן שכ"ג.

מותר **לטלטל מוקצה לצורך אוכל נפש** ושמחת יו"ט, וכגון לטלטל אפר כדי לאפות במקומו או לטלטל אבנים המונחים על פירות כדי לאכול את הפירות, אבל לאכול או להנות מדבר המוקצה עצמו (כגון להסיק) אסור.

סימן תק"י

הכנת מאכלים ביו"ט

ברירה מותרת ביו"ט כיון שזה צורך אוכל נפש, אמנם יש אופנים שחכמים אסרו ברירה מפני שנראה שהוא

בורר ביו"ט לימים רבים, וכשבורר בהתר צריך לברור באופן שימעט בטירחה. ויש דברים האסורים משום שזה כדרך שעושה בחול, כגון נשיאת משאות, וצריך לשנות מדרך העשיה בחול.

מותר למלול בידו חיטים רכים ביו"ט, ובשבת אסור משום משום דשה כלאחר יד ומותר רק למלול בראשי אצבעותיו. וכן מותר לפרך את שרביטי הקטניות ביו"ט כדרכו ולהוציא מהם את הזרע, ויש מחמירים בשניהם לעשות דווקא בשינוי בראשי אצבעותיו. ומותר לנפח כל פעם מעט כדי לברור ולאכול, ומותר גם בקנון ותמחוי, אבל בטבלה או בנפה או בכברה אסור, דכיון שאין דרך לעשות בכלים אלו אלא הרבה מיחזי כעושה לצורך מחר.

הבורר קטניות ביו"ט בורר כדרכו בחיקו ובתמחוי, אם רוצה לאוכלו בו ביום ואפילו לאחר זמן (דאילו ליום אחר אסור משום הכנה), אמנם אסור מדרבנן לברור בטבלה או בנפה או בכברה, כיון דמיחזי דבורר לימים רבים. וכשבורר באופן המותר וכנ"ל, אם האוכל מרובה על הפסולת טוב יותר שיוציא את הפסולת מתוך האוכל כדי למעט בטירחא, ואם הם שוים בכמותם יברור מה שירצה אא"כ האוכל הוא דק וזה יותר טורח להוציאו שאז יברור את הפסולת, ואם הפסולת מרובה על האוכל יוציא את האוכל מתוך הפסולת, ואם זה יותר טורח להוציא את הפסולת, כגון שהפסולת היא דקה מאד, בזה אף שהאוכל מרובה יוציא את האוכל מתוך הפסולת. ולוזים ובוטנים שנשברו ועדיין הם בקליפותיהם יכול לברור מה שירצה, כיון שהקליפה לא נחשבת פסולת כיון שכך דרכם ועדיין הם מעורבים, והאחרונים הסכימו שגם בזה יברור מה שיותר קל לברור. וכתב הביאור הלכה שלדעת הגר"ז כל ההתר בביריה הוא דווקא בקטניות שאין דרך להכניס לימים רבים, ולדבריו דגן אסור לברור אפילו ביד. עוד כתב הביאור הלכה שמשמע מסתימת השו"ע והרמ"א שמותר לברור אף אם היה יכול לברור מערב יו"ט, ואף שבסימן תצ"ה מבואר שיש מחמירים שלא לעשות מלאכה אף באוכל נפש עצמו אם היה יכול לעשותה מערב יו"ט, מ"מ הרי ע"י שינוי מותר, וכאן יש איזה שינוי בזה שאינו בורר כדרכו ע"י נפה וכברה, וממילא מותר אף בבורר לסעודה אחרת, ולכתחילה נכון שאם היה יכול לברור מערב יו"ט יברור אוכל מתוך פסולת, וכמדומה שכך נוהגים העולם.

סינון חרדל - אין מסננים את החרדל במסננת שלו משום דמחזי כבורר ודרך לעשותו לימים הרבה, ואפשר דהוי כנפה וכברה, (ואינו בורר גמור כיון שגם הפסולת ראויה לאכילה), ואם מסנן על דבר אחר שלא כדרכו מותר, וכתב המ"א שאם לא היה יכול לסנן מערב יו"ט מותר אף במסננת שלו, אמנם לדעת השו"ע אסור, כיון שלהשו"ע טעם האיסור בזה הוא משום שדרך לעשותו לימים רבים, (ורק בשמרים מותר בכל גוונא, ולדעת היש מחמירים בסימן תצ"ה יש להחמיר בשמרים אם היה יכול לעשותו מערב יו"ט).

מיתוק חרדל - אסור מדרבנן להניח גחלת של עץ בתוך החרדל כדי למתקו כדרך שעושה בחול, מפני שיש בזה כבוי ואפשר לעשותו מערב יו"ט, וגחלת של מתכת מותר כיון שאין בה כבוי מדאורייתא, וכבוי דרבנן הותר לצורך שמחת יו"ט, (והמ"א מתיר מטעם זה לתת שפוד מתכת מלובן לתוך משקה כדי שיתחמץ אם ראוי לשותותו בו ביום, ולהפוסקים שסוברים שצירוף אסור מדאורייתא אין להקל בזה), ואם לא היה יכול למתק מערב יו"ט מותר אף בשל עץ, ויש

מחמירים שגם אם לא היה יכול למתקן מערב יו"ט מותר רק בשינוי כיון שדרך לעשותו לימים רבים, ובפרט שי"א מיתוק החרדל לא נחשב צורך אוכל נפש כיון שאפשר בלי זה.

משמרת- אין לתלות משמרת ע"ג כלי כדי לסנן שמרים, דהוי כעובדא דחול, אבל אם היתה תלויה ועומדת מותר לתת בה שמרים לסננס, כיון שזה מלאכת אוכל נפש, ודרך לסנן במשמרת לפי שעה, ואם באופן שהיה עושה זאת מערב יו"ט היו טובים כמו ביו"ט מותר רק בשינוי. ואם לא היתה תלויה מערב יו"ט מותר להערים לתלות את המשמרת כדי לתת בה רימונים ונותן בה רימונים, ואח"כ נותן בה שמרים. ואסור לסנן מים בסודר ביו"ט משום ליבון, כמו שנתבאר בסימן שי"ט לגבי שבת.

עשית גבינה שמנת וחמאה וכדומה- אסור לעשות גבינה ביו"ט כיון שהיא יותר טובה אם עשאוה לפני יו"ט, ואף למתירים אוכל נפש עצמו אף באפשר לעשותו מערב יו"ט הכא אסור מפני שדרך לעשותה לימים רבים והוי עובדא דחול, ואפילו אם א"א לעשות לפני יו"ט אין לעשותה ביו"ט, וע"י שינוי יש להקל. ואין מעמידים חלב ביו"ט ע"י קיבה וכדומה, ואין נותנים חומץ בחלב כדי לברור את מי החלב, דהוי בורר ודרך לעשותו לימים רבים, ועוד שמא יחלוב ויעמיד מיו"ט לחול, (והמעמיד חלב במקום חם כדי שיקפא גם זה בכלל בורר), והפמ"ג מסתפק אם מותר לעשות דבר זה בעצמו לצורך חולה שאין בו סכנה. ואין עושים חמאה מן החלב ביו"ט משום דהוי בורר ודרך לעשותו לימים רבים, וגם ע"י נכרי יש להחמיר, ויש מקילים אם זה לצורך שמחת יו"ט דהוי שבות דשבות לצורך מצוה, ואין להקל אלא לצורך גדול ד"א שזה דאורייתא, וגם אינו צורך כ"כ לשמחת יו"ט, וכשלא יכל לעשותו מערב יו"ט יש להקל ע"י נכרי. ומותר לקלוט בעצמו את השומן הצף על פני החלב אם צריך לאוכלו בו ביום, ואפי' בשבת מותר, אך כשיגיע סמוך לחלב ישאיר מעט מהשומן כמבואר בסימן שי"ט, ואם אינו צריך לו ועושה זאת רק כדי שהחלב לא יתקלקל מותר ע"י נכרי כמבואר בסימן ש"ז, וכן מותר לעשות חמאה ע"י נכרי כשיש חשש קלקול.

ירק תלוש שראשי העלים שלו נרקבים אסור לחותכם במספרים שדרך לחתוך בהם מן המחובר, דהרואה יחשוב שחתכו היום מן המחובר.

מותר לחתוך ירק דק דק ביו"ט, ובכלי המיוחד לזה י"ל דאסור מפני שדרך לעשותו לימים הרבה.

קונדס ועכביות מותר לתקנם ביו"ט אף שיש בזה טירחא, כיון שזה צורך אוכל נפש. וכן ירק מר הנקרא שאלאטי"ן מותר להוציא מימיו. ומותר למלוח ביו"ט הרבה חתיכות צנון אם רוצה לאוכלם, אע"פ שבשבת אסור, ויש מחמירים כיון שאפשר למלוח כל חתיכה בפני עצמה, ונכון לחוש לדבריהם לכתחילה.

נשיאת משאות ביו"ט בשינוי מדרכו בחול- הוצאה מותרת ביו"ט אפילו שלא לצורך, ומ"מ אין לישא משאות גדולות כדרך שעושה בחול אפילו בעושה זאת לצורך אוכל נפש, אלא צריך לשנות, כיצד המביא כדי יין ממקום למקום במקום דשכיחי רבים כמבוי, לא יביא בסל או בקופה ד' או ה' כדים אפילו לצורך שתית היום (וי"א שאף סל עם

שתים אסור משום עובדא דחול, ואפשר שגם השו"ע מודה לזה), אלא יביאם על כתפו או לפניו אחד או שניים, שבזה מוכח שמביאם לצורך יו"ט, ולדעת הרמב"ם מותר אף שלא לצורך יו"ט אם עושה שינוי ואינו מתכוין לצורך מחר. אבל המעביר מזוית לזוית או מבית לבית באותה חצר מותר אפילו יותר מד' או ה' כדים, ואדרבה טוב יותר להוליך הרבה יחד כדי שלא יצטרך להרבות בהילוך, ובא"ז מיקל אפילו בתוך העיר (והדרכי משה הביאו ולא פסק כדעתו) אבל כשמוליך משאות גדולות מחוץ לעיר זה עובדא דחול, וכן מבואר מדברי רש"י. ואם זימן הרבה אורחים (אפילו מאותה העיר) וצריך למהר להביא לכולם יחד, מותר לשאת בקופה אחת ד' או ה' כדים.

המוליך את התבן לא יפשיל את הקופה לאחוריו, אלא נוטלה בידו. משאות שדרך לישא אותם במוט ישא אותם על גבו מאחוריו, ומשאות שדרך לישא אותם על גביו ישא אותם על כתפו, ומשאות שדרך לישא אותם על כתפו ישא אותם בידו לפניו, או שיפרס עליהם בגד (אמנם במים אסור שמא יפול למים ויבוא לידי סחיטה), וכן כל כיוצא בזה משינוי המשא. ואם א"א לשנות כגון שזימן אורחים והוא ממחר או שאין לו בגד לכסות וכדו', יעשה כדרכו, אבל על בהמה לא יביא כלל. ועצים המותרים בהבאה (כמבואר בסימן תק"א) לא יביאם כרוכים בחבל או בקופה או במחצלת, אלא במטפחת ובחיקו.

סימן תקי"א

הבערה מותרת ביו"ט אף שלא לצורך אוכל נפש, אם ההנאה היא דבר השווה לכל נפש וזה לצורך יו"ט, ולהלן יבואר באיזה אופנים הותרה הבערה שלא לצורך אוכל נפש, וכן יבוארו דיני רחיצה וטבילה ביו"ט, וכן אם מותר לעשות הבערה או כבוי לצורך ריח טוב, ואיסור מוליד.

הבערה כדי להתחמם- מותר לעשות מדורה כדי להתחמם כנגדה, דמתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך, אם הוא שווה לכל נפש וזה צורך יו"ט. וי"א שכיון שיש בזה הנאת הגוף זה נחשב צורך אוכל נפש, רק צריך שיהיה שווה לכל נפש. וי"א שאסור לחמם את בית החורף שהוא משמש לחימום בלבד ולא לבישול, בזמן שאין הקור גדול ואין דרך סתם בני אדם להקפיד על צינה זו, וע"י נכרי או כשהקור גדול או שצריך להניח שם מאכלים כדי שלא יקרשו מותר לכו"ע, ונהגו להקל בכל גוונא.

הבערה למטרת רחיצה, ודין רחיצה ביו"ט- מותר לחמם מים לצורך רחיצת פניו ידיו ורגליו אפילו אם אין המים ראויים לשתיה, דרחיצה זו היא דבר השווה לכל נפש, ובזמננו שלא הולכים יחפים צ"ע אם רחיצת רגליו נחשבת שווה לכל נפש, וברא"ש וברשב"א מבואר שמקצת אברי הגוף דינם כפניו ידיו ורגליו, ולדבריהם אין להחמיר ברגליו, אך לענין הלכה צ"ע אם יש להקל במקצת אברי הגוף. ולא ירחץ פניו ידיו ורגליו במרחץ שמא יבוא לרחוץ שם כל גופו, ואסור לחמם מים כדי רחיצת כל גופו משום שזה לא שווה לכל נפש, (ומ"מ אם חימם מותר לרחוץ בהם פניו ידיו ורגליו), וי"א שזה אסור מדרבנן, ולדבריהם מותר

לחמם לצורך חולה שאין בו סכנה ע"י שינוי, ואף לרחוץ אבר אבר במים שהוחמו ביו"ט אסור, ואפי' להשתטף אסור, אמנם אם חימם מים באיסור ביו"ט לצורך רחיצת כל גופו, מותר לרחוץ בהם פניו ידיו ורגליו. ותינוק שדרך לרוחצו בכל יום מותר לרוחצו במים שהוחמו ע"י ישראל באיסור או בהוחמו לצורך שתיה או לרחיצת פניו ידיו ורגליו או בהוחמו מערב יו"ט, דהיינו רביתיה, אבל אסור לחמם מים ביו"ט לצורכו אפילו ע"י נכרי, ובמקום חולי קצת יש להתיר, ותינוק שאינו מורגל כ"כ ברחיצת כל הגוף אף בימות החול, אפשר שיש להחמיר אף בהוחמו מערב יו"ט, ולעת הצורך בודאי יש להקל. ואם צריך מים חמים כדי לבשל או להדיח, מותר להרבות כדי שישאר מים לרחיצת הקטן באופן שמתחילה נותן יותר מים על האש, ולצורך גדול אף שמותר להרבות מ"מ יהיה אסור לו להתרחץ בהם כל גופו, ולהוסיף לקדירה הנמצאת כבר על האש אסור. ויש להזהר ברחיצת הקטן שלא לתת תחתיו מטפחת מלוכלכת משום כיבוס, ואין להקל אלא ע"י נכרי, וגם בנקיה טוב לתתה ע"י נכרי אם אפשר. ואם יש לו מים שהוחמו מערב יו"ט, לדעת השו"ע מותר לרחוץ בהם מחוץ למרחץ את כל גופו יחד (אף שבשבת אסור אפילו אבר אבר), אבל במרחץ אסור, ובבית החיצון של המרחץ מותר רק להשתטף, וכתב הרמ"א שי"א שרחיצת כל הגוף אסורה ביו"ט כמו בשבת, וגם השתטפות אסורה, ורק אבר אבר מותר, וכן נוהגים. ועיין בא"ר שכתב שרוב הפוסקים סוברים כדעה הראשונה אלא שנוהגים לאסור, ואין לשנות המנהג.

טבילה ביו"ט- אע"פ שאסור לטבול כלי ביו"ט משום שנראה כמתקן, לאדם מותר לטבול ביו"ט מפני שנראה כמצנן עצמו במים, ופרטי דין זה נתבאר בסימן שכ"ו. ואשה שחל ליל טבילתה ביו"ט צריך להזהר שהמים במקוה יהיו פושרים, דאל"כ אסור לטבול שם משום איסור רחיצה כנ"ל, וביו"ט אסור לחמם ע"י ישראל, וע"י נכרי יש להקל אא"כ נהגו לאסור, אמנם אסור לחמם ביו"ט ראשון לצורך יו"ט שני, אא"כ הישראל יקח מהמים לשתיית קפה או להדחת כלים, ואף שזה הערמה, ע"י נכרי לצורך מצוה אין להחמיר, אך יזהר בזה שלא להוסיף מים לחבית כשהיא כבר על האש, ואם הנכרי מוסיף בליל יו"ט שני אין להחמיר.

מלאכה לצורך ריח טוב- אסור לפזר ביו"ט מיני בשמים על גחלים של עץ כדי להריח או כדי לגמור את הבית או את הכלים, אפילו אם הגחלים הובערו לצורך אוכל נפש, משום שהוא מכבה את הגחלים ומבעיר את הבשמים, ואסור לעשות ביו"ט מלאכה לצורך דבר שאינו שווה לכל נפש, וכ"ש שאסור להבעיר גחלים לצורך זה, ואף בגחלת של חרס משמע בגמ' שאסור משום שהוא מוליד ריח, ובגחלים של מתכת צ"ע אם מותר. (ומ"מ מותר לקחת כלי מנוקב מערב יו"ט ולעשן אותו בבשמים ולפקוק הנקבים, ולמחרת (אפילו בשבת) פותחים את הנקבים ונמצא הבית מתגמור מאיליו), אמנם אם מבעיר את הגחלים כדי לתת ריח טוב בפירות כדי למתקן לאכילה, מותר אף בגחלים של עץ, ואפילו אם הם טובים והוא רוצה למתקם יותר מותר, דזה דבר השווה לכל נפש, דאף עניים מתאווים למתקן אכילתם אלא שזה אינו מצוי להם, (ואף שאסור למתקן חרדל בגחלת

של עץ, שאני התם דאפשר לעשות זאת מבעוד יום, (דכ דרכו), וי"א שאין להבעיר מתחילה לשם כך, ודווקא בהווערו כבר לצורך אוכל נפש וכדו' מותר. ואסור **לסחוף כוס מבושם על הבגדים** משום שזה מוליד בהם ריח, ואסור מדרבנן להוליד דבר חדש מפני שזה קרוב למלאכה, ואפי' בגד שמריח כבר אסור לעשות שיריח יותר, ומ"מ אם היה מונח על הבגד אתרוג מערב יו"ט ונטלו ממנו, מותר להחזירו, כיון שאינו מריח יותר בגלל זה. וכן אסור לתת ביו"ט דבר המריח לתוך המים כדי שיהיה להם ריח טוב. ולענין **שתית טיטון** (-טבק) נחלקו הפוסקים אם הבערה זו אסורה מפני שזה נחשב אינו שווה לכל נפש כמוגמר, וגם מצוי שיכבה את הנייר או הגחלת שמדליק בהם, או שהיא מותרת מפני שהרבה רגילים בזה, ויזהר שלא לכבות וכמ"ש בשערי תשובה שידליק משלהבת או שיקח גחלת בוערת ומיד כשידלק הטיטון ישליכנה לאש באופן שלא יכבה כלל, ולא יכסה את הטיטון אלא במכסה מנוקב, ולא ירבה טבק בעוד שהתחתון בוער. ובסיגרינות רגילים בחול להסיר את מה שנשרף ביד או לדוחקו בקיר, וביו"ט יש בזה משום כבוי. עוד כתב השע"ת שיש שנהגו להחמיר ביו"ט ראשון וכן ביום השני של ראש השנה, ולהקל בזה רק ביו"ט שני של גלויות, וכן נוהגים, ומ"מ הנהוגים להקל ביו"ט ראשון אין למחות בידם ויש להזהר ולהזהיר שלא לכבות וכנ"ל, אמנם במקום שאין העולם רגילים בזה זה אסור מדינא.

סימן תקי"ב

מלאכה ביו"ט לצורך נכרים ובעלי חיים

אין מבשלים ואין עושים שום מלאכה ביו"ט לצורך נכרים או לצורך בעלי חיים, דכתיב אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה **לכם**, ולמ"ד שבאפיה ובישול מותר רק לצורך היום קצת, א"כ יש בזה איסור דאורייתא של לאו או עכ"פ איסור עשה, וגם למ"ד שמותר אף שלא לצורך כלל עכ"פ אסור מדרבנן, אך י"ל שכאן יש רבוי מיוחד שזה אסור מדאורייתא, וכן אסור באופנים מסוימים להרבות בבישול ואפיה לצורך הנכרי, או להזמין נכרי לאכול בביתו ביו"ט, וכדלהלן.

עשית מלאכה עבור נכרי - אין מבשלים ואין עושים שום מלאכה ביו"ט לצורך נכרים, (ולצורך קראים נחלקו הפוסקים, ומומרי לעבודת כוכבים או לחלל שבת בפרהסיא דינו כנכרי), ואסור להכין עבור הנכרי אפילו לביבה אחת וכדומה, דכל אחת היא טירחה בפני עצמה, ואין האחרים משביחים על ידה, וכן אין להרבות דגים בקדירה בשביל הנכרי כשמבשל לצורך עצמו, (וכ"ש שאסור להניח דגים במחבת בשבילו אחרי שכבר הונחה על האש), ויש מקילים כשמבשל ביחד גם לצורך עצמו, ובמקום איבה או הפסד ממון אפשר שיש לסמוך על זה. ומותר להרבות בשביל עבדו ושפחתו באותה קדירה שמבשל בה לעצמו, אך לא יאמר בפירוש שמבשל בשבילם, ואם אין לו דבר אחר לתת להם, נחלקו הפוסקים אם מותר, אכן בעבדים ושפחות מסתמא אפשר לפייסם בדבר אחר וא"כ אין כ"כ נ"מ לדינא, ובבהמה דעת הא"ר להתיר להרבות באותה קדירה, משום שי"א שהלכה כר"ע שלצורך בהמה אין איסור. ודווקא בבת אחת אבל להוסיף אח"כ בשר אסור אף בשביל עבדו ושפחתו, אא"כ יש לו מאכלים אחרים לפייסם בהם, דאז כל הבשר ראוי לישראל ומותר לתת להם לאכול מזה. ולענין פת כיון שכל פת היא טירחה בפני עצמה אין להתיר אפילו בתנור

אחד אא"כ יוכל לפייסם במאכלים אחרים שבה הכל ראוי לישראל, ובתנור אחר או קדירה אחרת אסור אפילו אם יוכל לפייסם, ולפי המבואר בסימן תק"ז בתנורים שלנו אסור להרבות גם עבור ישראל יותר ממה שצריך לו, ולעת הצורך יש להקל גם בתנורים שלנו. וישראל האופה בתנור של נכרי וצריך לתת לו פת אחת, לא ייחד פת מיוחדת עבור הנכרי לפני האפיה, אלא יאפה סתם ואח"כ יתן לו אחת מהם.

נתינה לנכרי ממאכלי הישראל - אסור להזמין נכרי לביתו אף אם הכינו כבר צרכי סעודה, שמא יבשל בשבילו קדירה נוספת כדי לכבדו, ואפילו אם יהיה עי"ז איבה אסור, ואם הדבר נוגע לביטול שמחת יו"ט יש להקל. וכן אסור לשלוח לנכרי לביתו ממה שהכין עבור הנכרי, אפילו אם רק הוסיף עבור הנכרי באותה קדירה שבישל לעצמו, שמא יבוא לבשל עבורו קדירה מיוחדת, (ולמקילים לעיל לענין בישול מותר גם לשלוח, ובמקום איבה או הפסד יש לסמוך על זה, כנ"ל), אבל מותר לשלוח לנכרי ממה שהכין לעצמו, היכא דאיכא משום דרכי שלום, וכתב הרמ"א שבמקום שאסור לטלטל בו, מותר לשלוח לנכרי רק ע"י נכרי אפילו דרך רה"ר, אבל ע"י ישראל אסור אפילו בכרמלית, וכן השו"ע בסימן תקי"ח אסור הוצאה לצורך נכרי, והמגיד משנה כתב שמותר להוציא לצורך בהמה, וא"כ ה"ה לצורך נכרי, והעתיקו הגר"א. ומותר להאכיל את עבדו ושפחתו עימו, וכן אם בא לביתו שליח נכרי מותר להאכילו עימו, ואין חוששים שירבה בשבילו לבשל בקדירה לבדה, ונכרי שבא מאיליו מותר להאכילו ממאכלי הישראל אפילו אם הוא אדם חשוב, אם הישראל כבר הכין סעודתו, וי"א שבאדם חשוב הראוי לכבוד חוששים שירבה בשבילו, וצריך הישראל לומר לו לפני שמאכילו אם יספיק לך מה שהכנו לעצמנו בא ואכול, והט"ז מכריע להלכה לאסור בזה אם מפציר בו לאכול אצלו, דהוי כמו מזמינו לביתו, אבל לתת לו בלי הזמנה והפצרה מותר אפילו כשאינו אוכל עימו על שלחנו, והעתיקוהו השלחן עצי שיטים והגר"ז לדינא.

אפיה לצורך בני חיל נכרים - בני חיל של נכרים שנתנו לישראל קמח לאפות עבורם ביו"ט, אם אינם מקפידים שהישראל יתן מזה פת אחת לתינוק מותר לאפות להם, כיון שללא האפיה של כל הפת לא יוכל לתת לתינוק כלל, ואין פת מסוימת המיועדת לתינוק, והוא הדין היכא שעל פי חוק המלכות הישראל נותן את הקמח משלו, אלא שאינו רשאי לאפות פת לתינוק מהקמח ללא שיאפה להם את כל הפת, מותר. וי"א שמותר רק אם נותן בפועל לתינוק. וכתב הט"ז שאין לסמוך על קולא זו של נתינת פת אלא בכגון זה שזה שעת הדחק. ואם הוא אופה פת גדולה ורק את חלקה הוא נותן לקטן, צ"ע אם מותר.

מלאכה עבור בעלי חיים - אסור לבשל או לאפות לצורך בעלי חיים אפילו אם מזונותיהם עליו, ואסור להוציא בשבילם מרשות לרשות אפילו לכרמלית (וע"י נכרי נראה שמותר אפילו לרה"ר), ואסור לגבל מורסן לעופות כי אם בשינוי ובסימן שכ"ד נתבאר דיני הכנת מאכל לבהמה בשבת, וה"ה ביו"ט, אבל מותר להרבות בשביל בעלי חיים אפילו אין מזונותיהם עליו באותה קדירה שמכין לעצמו, אפילו אם אין לו דבר אחר לתת להם, ואם יש לו דבר אחר לתת להם י"א

שמותר לבשל בשבילם אפילו קדירה נוספת אם המאכל הזה ראוי לאדם, וי"א שגם בזה מותר רק באותה קדירה. ומותר לטלטל מזונות באותה רשות ולתת לפנייהם.

סימן תקי"ג

דין ביצה שנולדה ביו"ט

ביצה שנולדה ביו"ט שאחר שבת אסורה מדאורייתא, כיון שהביצה נגמרת במעי התרנגולת יום לפני צאתה, ואין שבת מכינה ליו"ט, (וי"א שגם ביצה שנולדה בשבת אסורה ביו"ט מדאורייתא), וחכמים גזרו לאסור בכל יו"ט אטו יו"ט שלאחר השבת, וכיון שהיא אסורה באכילה היא אסורה גם בטלטול. ובסימן זה יבואר מה דין הביצה, ומה הדין כשהביצה נתערבה באחרות או כשיש ספק מתי נולדה, ומה הדין בזה ביו"ט שני של גלויות.

ביצה שנולדה ביו"ט אסור לטלטלה וכ"ש שאסור לאוכלה, אפילו אם נולדה מתרנגולת העומדת לאכילה שהיא אינה מוקצה, לשו"ע אסור אפילו ליגע בה, דאף שמותר לגעת במוקצה בלא לטלטלו שאני ביצה שהיא עגולה ויש לחוש שינענענה ע"י הנגיעה, ומהרמ"א משמע שרק לטלטלה אסור, אבל מכמה אחרונים משמע שאפילו נגיעה אסורה. ומותר לכפות עליה כלי כדי שלא תישבר, ובלבד שהכלי לא יגע בה כיון שמצוי שהיא תתנענע, אבל אסור לתת כלי תחת התרנגולת בשעת ההטלה, דנמצא מבטל כלי מהיכנו.

נתערבה או נתבשלה - ביצה שנולדה ביו"ט שנתערבה באחרות אסורה, דדבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל, וכן כשיש ספק אם נולדה ביו"ט או בחול אסורה בטלטול, ואם ביצה מסופקת נתערבה באחרות אפילו חד בתרי, יש בזה דעות בפוסקים, ובמקום הפסד יש להקל, אמנם ביו"ט שאחר השבת שזה ספק דאורייתא אין להקל בנתערבה. ואם ביצה שנולדה ביו"ט נתבשלה עם בשר, אם זה היה במזיד הכל נאסר, ואם זה היה בשוגג ויש שישים כנגד הביצה הכל מותר חוץ מהביצה, בין בביצה שלימה וקלופה, ובין אם נטרפה ונתערבה עם התבשיל, ואם הביצה שלימה וניכרת היא אסורה, ואם נתבשלה עם ביצים אחרות, לדעת השו"ע אפילו אם הוא מכיר אותה שאר הביצים אסורות אפילו אם הם בקליפתם, אבל לדעת הרמ"א ביו"ד סימן ק"ב יש בזה ביטול כיון שאין כאן אלא טעם האיסור ולא ממשו, ובמקום מניעת שמחת יו"ט יש לסמוך על זה. ואם נתבשלה הביצה עם קליפתה, מותר אף באין שישים כנגדה, בין בנתבשלה עם בשר בין בנתבשלה עם ביצים אחרות. ואם הביצה שימשה לליבון התבשיל ולהטעימו, אינה בטילה, ואם שימשה רק לליבון או רק להטעים, למ"א שייך בזה ביטול, אבל לש"ך ולגר"א אינה בטילה.

יו"ט שני - ביצה שנולדה ביו"ט ראשון מותרת בליל יו"ט שני של גלויות, כיון שממה נפשך אחד מהם הוא חול, אבל ביו"ט שני של ראש השנה אסור, מפני ששניהם קודש והוי כיומא אריכתא, ובספק אם נולדה בא' של ר"ה, הכנסת הגדולה

מיקל בשני, והעולת שבת מחמיר. ובשבת ויו"ט הסמוכים זה לזה, נולדה באחד אסורה בשני עד הערב, דאין יו"ט מכין לשבת ואין שבת מכינה ליו"ט, ואם נולדה בשבת ויו"ט חל ביום ראשון ושני, מותרת בשני אא"כ הוא יו"ט שני של ראש השנה, וכן אם ראש השנה חל בחמישי ושישי ונולדה בחמישי אסורה אף בשבת, וכן אם יו"ט רגיל חל בשבת קודש וביום ראשון, אם נולדה בשבת אסורה בראשון שמא הוא קודש.

מתי תולים שהביצה נולדה מערב יו"ט - ביצה שיצאה רובה מערב יו"ט וחזרה ואח"כ נולדה ביו"ט, מותרת, דכיון שיצאה רובה הרי היא כילודה, לפיכך אפילו אם בדק בקן בערב יו"ט סמוך לחשיכה ולא מצא שם ביצה, ולמחרת השכים לפני עלות השחר ומצא שם ביצה, אם יש תרנגול זכר במרחק של עד שישים בתים, ואין נהר ללא גשר שמפסיק בין התרנגול לתרנגולת, מותרת, מפני שתרנגולת שמתעברת מזכר אינה יולדת אלא ביום, ולכן אנו תולים שרוב הביצה יצאה מערב יו"ט וחזרה (אף שזה לא שכיח), אבל אם אין זכר בתוך שישים בתים או שיש ביניהם נהר ללא גשר תולים שהתרנגולת התעברה ע"י שנתחממה מהקרקע וילדה בלילה, שאף שרוב המתחממות מהקרקע יולדות ביום, מ"מ עדיף לתלות שהיא מהמיעוט מאשר לתלות שהביצה יצאה רובה וחזרה שזה מיעוטא דמיעוטא, אבל אם לא בדק מערב יו"ט והשכים לפני עלות השחר ומצא שם ביצה, מותר אפילו אם אין שם זכר, דתלינן שילדה אתמול, ומהאי טעמא מותר לקחת ביצים מנכרי בליל יו"ט, וגם בליל יו"ט שני, שהרי ביצה שנולדה בראשון מותרת בשני, אבל בליל יו"ט שני של ראש השנה או בליל יו"ט שאחר השבת שביצה שנולדה בזה אסורה בזה, הביצה אסורה שמא נולדה ביום הראשון, וכן אם מצא ביצה בקן אחרי עלות השחר או שהנכרי מביא לו ביצה ביום ואפילו ביו"ט שני, אסור מספק (דאף שזה ספק דרבנן, הוי דבר שאין לו מתירים), אמנם אם הנכרי מסיח לפי תומו (כגון שלא שאלו אותו) שהביצה נולדה לפני יו"ט, ואינו יודע שע"י הביצה מותרת לישראל, אפשר לסמוך עליו (כיון שזה דרבנן, ולא איתחזק איסורא, ואמנם דין זה אינו ברור), ואם הנכרי יודע שזה מתיר את הביצה, מותר רק אם הביצים הם של ישראל, דבלאו הכי חוששים שהוא רוצה שיקנו ממנו, וביו"ט שאחר השבת אין סומכים על נכרי המסיח לפי תומו להתיר ביו"ט ראשון, כיון שזה ספק דאורייתא, אבל סומכים עליו להתיר ביו"ט שני שאחר השבת אפילו של ראש השנה, כיון שזה דרבנן, ולמ"א דס"ל שכל האיסור דאורייתא הוא רק בביצה שנולדה ביו"ט עצמו שחל לאחר השבת (שאז הביצה נגמרת במעיה בשבת), א"כ אם הנכרי הביא את הביצה ביו"ט לפני עלות השחר, מותרת כשהנכרי מסיח לפי תומו שנולדה לפני שבת. והיכא שהנכרים מביאים הרבה ביצים בבת אחת, שודאי רוב הביצים אינם חדשות, הנכרי נאמן במסיח לפי תומו לומר שהם נולדו לפני שבת, ואפשר שיש להחמיר בזה לאכול כל ביצה בפני עצמה, אמנם אם הולך לבית הנכרי לקחת את הביצים, במחצית השקל כתב שיש מחלוקת אם הולכים אחרי הרוב או שזה אסור מטעם קבוע, ובשעה"צ כתב דהיכא

שמצויות הרבה ביצים מותר לכו"ע, דהביצים שנולדו היום בטלות ברוב.

השוחט תרנגולת ומצא בה ביצים גמורות, מותרות אפילו אם הם עם קליפה, ואפילו ביו"ט שלאחר השבת, דכל זמן שהביצה לא נולדה הרי היא כחלק מגוף התרנגולת.

אפרוח שנולד ביו"ט אסור באכילה וטלטול מפני שהוא מוקצה, ואף למתירים מוקצה ביו"ט כאן אסור מפני שלפני שנולד לא היה ראוי אפילו לכלבים. ואפרוח שנולד בשבת אסור ביו"ט שלאחריו, י"א מדאורייתא וי"א מדרבנן.

סימן תקי"ד

איסור כבוי ביום טוב

המ"ב (תק"ב י') כתב שאין לאסור כבוי ביו"ט לצורך אוכל נפש ממש, ומ"מ בסימן זה יבואר שברוב המקרים אין הכבוי נחשב צורך אוכל נפש ממש, והוא אסור ביו"ט, וגם גרימת כבוי אסורה בכמה אופנים, וכדלהלן.

כבוי ביו"ט - אסור לכבות דליקה ביו"ט כדי להמנע מהפסד ממון כגון אם ביתו נשרף (ואין בזה סכנת נפשות), או לכבות חתיכת עץ כדי שלא יתעשן הבית או הקדירה או כדי שלא תישרף כולה, אפילו אם כוונתו שיוכל לבשל בה אח"כ, או לצורך תה"מ (דאסור לאור הנר, ואפילו אין לו להיכן להעביר את הנר ואין לו כלי לכפות עליו או לעשות מחיצה, ואפילו בבעילת מצוה). ואם ביתו נשרף ואין לו מקום אחר לאכול בו, או שהקדירה מתעשנת ואין לו מקום אחר להעמידה שם או מקום להשליך בו את הבקעת בלא לכבותה ממש, או שישרפו כלי אכילתו ואינו יכול להשיג כלים אחרים (דאם יכול להשאיל אסור), לדעת השו"ע גם בזה אסור לכבות, דלא חשיב צורך אוכל נפש, ולא התירו מכשירין אלא אלו הקרובים יותר לתיקון האוכל, ודעת הרמ"א וכן העתיקו האחרונים שזה נחשב צורך אוכל נפש וממילא מותר לכבות כמו שמותר לבשל ביו"ט, וכתב הט"ז שאם האש גדולה ומקדיחה את התבשיל מותר להסיר ממנה קצת אף שע"ז תכבה האש מאותו דבר, אמנם אם הבית לא ישרף אלא יתעשן, משמע שבזה מודה הרמ"א שאסור לכבות, ואם כשישרף הבית יוכל ללכת לבית נכרי לאכול אסור לכבות, והא"ר מסתפק בזה. ולכבות נר כדי לצורך תשמיש כשאין לו בית אחר, מהרמ"א משמע שאסור, והט"ז כתב שמדינא מותר אלא שאין מורין כן לאחרים, ומדברי האחרונים מבואר שלא סמכו עליו להקל אלא לענין יו"ט שני של גלויות, ויש מחמירים אף ביו"ט שני אם לא כשיצרו מתגבר עליו או בל"ט, ואם יכול לעשות שהנר ידלק מהר יותר או להעמיד את הנר במים כדי שכשתגיע האש למים היא תיכבה, יש להתיר ביו"ט שני לצורך תה"מ, ויש מתירים ביו"ט שני כבוי גמור לצורך תשמיש, ונכון שלא להקל אלא באופן הנ"ל. ואם אין לו בית אחר לדור בו ביו"ט, רבינו אלחנן מיקל בזה, ולפי הנראה לא סמך עליו הרמ"א בזה. ועיין בסימן של"ד שבזמן הזה שאנו שרויים בין הנכרים ויש חשש נפשות בדליקה, מותר לכבות אפילו בשבת.

אסור להטות את הנר ולהרחיק את השמן מהפתילה כדי שהנר יכבה מהר, וכ"ש שאסור

להסתפק מהשמן שבנר בשעה שהנר דולק כיון שזה מכהה את אורו של הנר והוי כמכבה, וצ"ע אם מותר לקחת שמן מנר דולק כדי לאוכלו, אבל מותר לקחת חתיכות חלב או שעוה המונחים בנר רחוק מן הפתילה, ואסור לקחת פתילה מנר דולק אפילו כדי ליתנה בנר אחר או באותו נר עצמו כיון שמיד כשמוציאה מתמעט אורה, ולכן לא יוציא פתילה מהעששית, ויש מקילים היכא שקצה הפתילה נשאר תחוב בנפט, ואין למחות ביד המקילים, ואם נגמר הנפש לגמרי ונשאר רק לחות בפתילה מותר. וכן אין להוציא את הפתילה מהעששית ולהדליקה ואח"כ להכניס את הפתילה ע"י השרוי"ף (-בורג) ולהעמיד את הזכוכית ואח"כ להוציא את הפתילה, מפני שהוא מקטין את האש כשמכניס את הפתילה לשרוי"ף, ואפשר להדליק את הפתילה כשהיא כבר בתוך העששית. אבל מותר להוציא מקצת מהפתילה מחוץ לשמן כדי שאותו מקצת ידלק ותדלק הפתילה יפה, ואם אינו יכול לאחוז בפתילה בגלל שהשמן סמוך מאד לנר הדולק, מותר להגביה מעט את הנר כדי שהשמן יסתלק משם מעט ויוכל לאחוז בפתילה ולהוציאה ואח"כ יחזור ויקרב את השמן אל האש כמו שהיה. ומותר להכניס עוד פתילות לתוך השמן או להדליק את הנר גם בקצהו השני, אע"פ שידלק מהר ויכבה, ואם כוונתו היא הכבוי ראוי להחמיר בזה. ואסור להטות נר שעוה באופן שמטפסף לארץ, והט"ז מתיר באופן שאינו מטפסף אלא שהשעוה נשרפת מהר יותר, ובביאור הלכה אוסר כזה כיון שכוונתו היא הכבוי.

אסור **לחמם נר שעוה ולהדביקו** בכותל או במנורה גזירה שמא ישפשפנו כדי להחליקו שזה ממרח דאסור משום תולדה דממוחק.

מה יעשה מי שרוצה להדליק ביו"ט רק חלק מהנר - נר של שעוה שרוצה להדליק ביו"ט רק חלק ממנו, אסור לחותכו בסכין משום תיקון מנא, אבל מותר לתת סביבו לפני ההדלקה חול וכדומה, או לתוחבו בחול תיחוח (באופן שאין בזה משום עשית גומא כגון בחול קשה), וזה ימנע את הנר מלדלוך כשהאש תגיע לאותו מקום, אבל לתחוב לתוך מים אסור. ואחרי ההדלקה אסור לדעת השו"ע לתת סביב הנר חול וכדומה, אבל כמה אחרונים חולקים ומתירים כיון שאינו עושה מעשה בגוף הנר, אבל אסור להניחו בצבת או להדביקו בכותל כיון שהוא עושה מלאכה בגוף הנר. וכתב הרמ"א שיש מתירים לחתוך נר שעוה ע"י האש אפילו אחר ההדלקה, וכמה אחרונים כתבו שנכון להחמיר בזה, ומשמע מהמ"א שהרמ"א מתיר אפילו אם החלק התחתון אינו דולק כלל, אבל מכמה אחרונים משמע שרק אם שני החלקים דולקים מותר. עוד כתב הרמ"א שמוותר להעמיד נר במקום שיכולה לבוא שם רוח ולכבותו, אבל אם כבר יש רוח אסור אפילו אם זה רק רוח מצויה, דחשיב כמכבה ממש, ויש מחמירים אף לפני שהגיעה הרוח, כיון שבכל רגע הרוח מנשבת, ומטעם זה המנהג בליל יו"ט שלא לוקחים את הנרות מבית הכנסת הביתה כמו במוציא שבת, אלא תוחבים אותם בחול, ואפילו אם נקיל בדין הראשון בזה יש להחמיר כיון שההליכה גורמת בודאי שיכבה.

שיורי שמן ופתילה מותרים אפילו ביו"ט שלאחר שבת או ביום השני של ראש השנה, ולכתחילה טוב להחמיר ולהכין מבעוד יום פתילות חדשות ליו"ט, ועכ"פ יראה להדליק מהצד השני.

לאיזה צורך מותר להדליק נרות ביו"ט - אסור להדליק נר של בטלה, והיינו נר שאין לו צורך בו,

(וי"א שיש בזה חיוב מלקות), ואפילו מדליק לאיזה צורך כגון להראות עשרו ופזרונותיו אסור, כיון שאין מתכוין כלל לצורך יו"ט או לצורך גופו, ואלו שאין רוצים לישן בלא נר אסור להם להדליק נר בשביל זה, אא"כ הם מפחדים לישן בלא נר. ונר של יארציי"ט אם לא הדליקו בערב יו"ט ידליקו עכ"פ בחדר שאוכל בו, שזה מוסיף אור בחדר, ויותר טוב שידליקו בבית הכנסת, ובשעת הדחק אפשר שיש להתיר בכל גוון, דהוי כעין נר של מצוה, שהוא לכבוד אבותיו. והמדליק נר לכבוד יו"ט מותר וגם איכא מצוה, ואף שכבר הדליק נרות של ברכה איכא שמחת יו"ט כשמדליק בלילה לתוספת אורה, אבל ביום אסור להדליק נרות בביתו, ואם יש ברית מילה בביתו שנוהגים להדליק נרות מסתברא שמותר, דזה כבוד וחובב מצוה. ובבית הכנסת מותר להדליק נרות אפילו ביום, דזהו כבוד המקום דכתיב "כבדו ד' באזורים", ואפילו ביו"ט אחר מנחה בזמן שיש אור מותר כיון שיש בזה מצוה לאותה שעה, ואין בזה משום מכין לחול, ומשמע שמותר אפילו אם אין אנשים בבית הכנסת ובבה"ל מפפק בזה, וסמוך לחשיכה מותר להדליק אף בביתו כיון שהוא צריך לזה לאותה שעה, ולתקן הפתילות והעששיות ביו"ט אחר מנחה מותר רק אם רוצה להדליקם בו ביום, אבל לצורך חול אסור אפילו להעמיד את הנרות, דגם טירחה בעלמא אסורה לצורך חול, ואפי' מיו"ט ראשון לשני אסור. ובבאר היטב מצדד למצוא זכות על מה שנהגו בזמנו להדליק נר ע"י נכרי בשבת אחרי מנחה כשחל יו"ט אחריו, וכבר צווחו על זה כמה אחרונים, ואינו מובן למה נכנסו להתירים דחוקים כשאפשר להדליק ביו"ט עצמו, ואם עושים זאת לצורך בין השמשות כדי שיכנסו ליו"ט בשמחה טוב יותר שהנכרי ידליק בבין השמשות דשרי עכ"פ לקצת פוסקים במקום מצוה, וגם בזה קשה להקל, דמאי מצוה איכא הכא.

איסורים נוספים ששייכים ביו"ט בנרות

נתינת נר ע"ג אילן - אסור לתת נר ע"ג אילן ביו"ט, משום שאסור להשתמש באילן ביו"ט, ואפילו מערב יו"ט על דעת שיהיה מונח שם ביו"ט אסור, שמא יבוא ליטלו משם ביו"ט, כיון שמותר לטלטל את הנר ביו"ט, ונטילת דבר מאילן היא בכלל שימוש באילן שאסורו חכמים.

מתי יש איסור תיקון מנא בפתילות - נר שכבה ורוצה להדליקו ביו"ט, מותר לחתוך את ראש הפתילה הנשרפת ואין בזה משום תיקון מנא, ואפילו בכלי מותר, ולמחמירים לקמן גבי הסרת הפחם אפשר שגם בזה יש להחמיר. אמנם מסתבר שאסור לחתוך בכלי מגוף הפתילה. (סעיף ד'). ואסור לחתוך פתילה לשניים ע"י סכין אפילו אם אינו צריך את הפתילה השניה, מפני שזה תיקון מנא לעשות מפתילה אחת שתים, (וצ"ע אם מותר לחתוך ביד), וכן פתילה ארוכה ביותר שאינה נאה לו וחותר ממנה כדי לקצרה אסור, אבל מותר לתת שני ראשי הפתילה בשני נרות ולהדליקה באמצע ועי"ז ידלקו שני נרות, והוא שיהיה צריך לשתייה. וכן נר של שעה או חלב שלא היה דלוק אסור לחותכו בסכין לשניים, אבל מותר להדליקו באמצע כדי שיהיה מזה שני נרות דולקות. (סעיף ח'). ואסור לשזור את הפתילה אפילו ביד משום עשית כלי ובחיי אדם כתב שיש בזה גם משום טויה, ואף אם לוקח חתיכת צמר גפן ומותחה ועושה אותה כמין פתילה אסור, וכן אסור להבהב פתילה כדי להסיר את הנימין בשביל שתדלק יפה, וכן אסור להתיר קליעת הפתילה או להתיר נר קלוע של שעה אפילו אם

כוונתו לצורך הדלקה, אבל פתילה שאינה קשה כ"כ יכול למעכה בידו כדי להקשותה, דתיקון כלאחר יד הוא, וכן מותר לשרות פתילה בשמן שאין בו נר דלוק (דאי לאו הכי יש בזה משום מכבה), כדי שתדלק אח"כ יפה בו ביום. (סעיף ט'). וכתב השו"ע שמותר להסיר את הפחם השרוף שבראש הנר שדולק, שהוא מחשיך את אור הנר, ואע"פ שמפילו לארץ והוא כבה בהמשך הזמן מותר, כיון שאינו מתכוין לזה, אבל לכבות בידים אסור, ואסור לחתוך את ראש הפתילה בכלי, וי"מ שאת הפחם מותר להסיר אפילו בכלי, אבל לחתוך מגוף הפתילה אסור, וי"מ שגם את הפחם אסור לחתוך בכלי, וכתב המ"ב שכל זה מדינא, אבל במדינתנו נהגו להחמיר בין בנר של שמן בין בנר של שעה וחלב שלא להסיר אפילו פחם ואפי' ביד, ומותר רק לנפץ את הפחם באצבעו שאינו מכבה בידים, ואין צריך לומר שמותר להטות באצבעו את ראש הפתילה כדי שתדלק יפה. (סעיף י').

מתי יש איסור תיקון מנא בנר - נר של חרס בעודו רך אסור למעך אותו ביד כדי לעשות לו בית קיבול, ואסור ליטול מתוכו את הקש שמניחים שם כדי להעמיד את הדפנות, מפני שהוא עושה כלי. וכן שני כלים המחוברים יחד בתחילת עשייתם אסור להפרידם לשניים, שהוא כמתקן כלי, ואם נדבקו ממילא אח"כ דרך עראי, מותר לפותחם. (סעיף ז').

המדליק נר של יו"ט צריך לברך אשר קדשנו במצוותיו וציוונו להדליק נר של יו"ט, דהדלקת נר ביו"ט היא מצוה כמו בשבת, וביו"ט שחל בשבת יאמר "של שבת ויום טוב", וגם ביו"ט שני של גלויות צריך לברך.

סימן תקט"ו

הנאה ממלאכה שנכרי עשה ביו"ט

נכרי שעשה מלאכה האסורה ביו"ט לצורך ישראל, אסור לישראל להנות מאותה מלאכה ביו"ט, וכן במוצאי יו"ט בכדי שיעשה, ויש אופנים שיש בזה גם איסור מוקצה, וי"א שאסור גם ביו"ט שני של גלויות שמא יבקש מהנכרי לעשות עבורו (ונחלקו הפוסקים אם מטעם זה אסור גם לאחרים). ובסימן זה יבוארו פרטי הדינים בזה, ומה הדין ביו"ט או ביו"ט שני של גלויות, ואיזה קולא יש בדברים שרק הובאו מחוץ לתחום ולא נעשתה בהם מלאכה.

איסור הנאה ממלאכה שעשה נכרי ביו"ט - נכרי שהביא דורון לישראל ביו"ט, או שהביא למכור בעיר שרובה ישראל, או שקצץ לנכרי מעות כדי שיביא לו פירות או דגים מערב יו"ט והביאם ביו"ט, אם יש מאותו המין מחובר לקרקע (ואפילו כמהין ופטריות נחשבים מחובר), או מחוסר צידה, אסור לאכול או להנות או לטלטל דבר זה ביו"ט, אף למי שלא הובא בשבילו, כדין כל מלאכה שעשה נכרי עבור ישראל, ואף אם נתן דבר זה לתוך פיו ולעסו אפילו בשוגג אסור לבולעו, וגם אם בירך על זה אסור. ובאותו היום אסורים גם משום מוקצה אפילו אם הנכרי עשה את המלאכה לצורך עצמו (סעיף ב'), ובפירות שקל לתולשם ואדם מתאוה

להם יש גזירה שמא יעלה ויתלוש. ובמוצאי יו"ט אסור בעשה לצורך ישראל עד בכדי שיעשו, כדי שלא יהנה ממלאכת יו"ט, אבל בעשה לצורך עצמו מותר למוצאי יו"ט מיד. ומה שהובא לעיל לאסור אף בקצץ לנכרי מעות על זה, יש מתירים באופן זה, ובהצטרף עוד ספק יש להקל מיד במוצאי יו"ט ראשון, אפילו לענין מלאכה גמורה, ולענין תחומין מותר בלי להמתין בכדי שיעשה אפילו בלי לצרף עוד ספק. והיכא שרוב הפירות שהביא אין במינם במחובר, ומיעוט יש במינם במחובר, אין להתיר מכח כל דפריש מרובא פריש, משום שכנגד זה יש רוב שהמביאים פירות למכור מביאים ממה שנתלש היום. ודבר שהובא רק במוצאי יו"ט, אבל המלאכה נעשית ביו"ט, ג"כ צריך להמתין בכדי שיעשו, אך לענין הבאה מחוץ לתחום אין להחמיר.

ובשני ימים טובים של גלויות, לדעת השו"ע אם הובא ביו"ט ראשון לצורך ישראל מותר ביו"ט שני בכדי שיעשו, מפני שממה נפשך יום אחד הוא חול, ואם הובא ביו"ט שני דינו כמו בהובא ביו"ט ראשון. וכתב הרמ"א שיש מחמירים שאם הובא ביו"ט ראשון ג"כ יהיה אסור עד מוצאי יו"ט שני בכדי שיעשו, דס"ל שעיקר האיסור הוא שמא יאמר לנכרי לעשות עבורו ביו"ט, וא"כ גם ביו"ט שני יש חשש שיאמר לנכרי לעשות ביו"ט ראשון בשביל יו"ט שני, (אכן י"א שלשיטה זו אינו אסור ביו"ט שני אלא למי שנעשה בשבילו, ולאחרים מותר מיד במוצאי יו"ט ראשון אף לפני בכדי שיעשו), ונוהגים להחמיר כשיטה זו, אך לצורך אורחים שזה מצוה וכדומה ואין לו מאותו המין נוהגים להקל כיון שלא הובא בשבילם, והיינו שהזמנים אחרי שהנכרי הביא את הדורון, ובאורחים מעיר אחרת מקילים האחרונים אפילו אם הזמנים לפני כן ואפילו אם הוא אוכל עמהם מפני כבודם, דסמכין בזה על הדעה הראשונה שמתירה ביו"ט שני אחרי בכדי שיעשו, אבל באינו לצורך אורחים אסור אפילו למי שלא הובא בשבילו. ואם יש עוד צדדים להתיר, יש לסמוך להקל כדעה ראשונה. ואם סיכם עם הנכרי שיביא לו בזמן התר והוא הביא ביו"ט ראשון, יש להקל ביו"ט שני אחרי בכדי שיעשו אף למי שהובא בשבילו. וכתב ה"ט"ז שבמקום דוחק גדול וצורך אכילה יש לסמוך לגמרי על הדעה הראשונה, ומותר אף למי שהובא בשבילו אחרי כדי שיעשה בתחילת ליל ב', ואם יש לזה עוד קצת ספק, אם נלקט מערב יו"ט, או שלא לצורך ישראל, יש לסמוך להקל כה"ט"ז.

ואם הנכרי הביא בתחילת ליל יו"ט שני, בזמן שאין פנאי לצוד היום ובע"כ נצודו אתמול, דינו כמו בנעשה ביו"ט ראשון, ואם הובא בתחילת ליל יו"ט ראשון, דינו כמו בנעשה מערב יו"ט, ואם הביא מתוך התחום שרי.

ובשני ימים טובים של ראש השנה שהם כיומא אריכתא, או ביו"ט הסמוך לשבת בין מלפניו בין מלאחריו, אם הובא בראשון צריך להמתין עד מוצאי שבת ויו"ט, ואם הובא בשביל ישראל צריך להמתין עוד עד בכדי שיעשו, (ואף בניצודו מאליהן צריך להמתין למוצאי שבת ויו"ט, דאין שבת מכינה ליו"ט ואין יו"ט מכין לשבת, אכן במוצאי שבת או יו"ט א"צ להמתין בכדי שיעשו).

שיעור בכדי שיעשו הוא בכדי שילך הנכרי למקום שהביא משם, בין אם הוא רחוק בין אם הוא קרוב, ויעשה שם את המלאכה ויחזור לכאן. ואם הנכרי הביא ע"י רכיבה על סוס, משערים לפי רכיבה על סוס. וגם לדידן שנוהגים להחמיר עד מוצאי

יו"ט שני, השיעור כנ"ל, אמנם לאחרים יש להתיר במוצאי יו"ט שני בשיעור שיוכלו להביא מין זה ממקום קרוב הנמצא חוץ לתחום. ואם נסתפק לו מהיכן הביאם, משערים כאילו הובא מחוץ לתחום, בין לקולא היכא שיתכן שהובא מחוץ לתחום ממרחק, בין לחומרא היכן שיתכן שהובא מתוך התחום, אמנם לצורך מצוה יש להקל להמתין כדי הבאה מתוך התחום.

מה הדין במקום ספק- נכרי שעשה מלאכה עבור עצמו, שאין בזה איסור לישראל ביו"ט אלא משום מוקצה, ויש ספק אם המלאכה נעשתה ביו"ט או קודם, אסור ביו"ט, דספק מוכן אסור, (והט"ז) והבאר הגולה אוסרים גם ביו"ט שני, והמאמר מרדכי מפקפק על זה, והפרי"ח מכריע שלענין מחובר יש לאסור, מפני שדרך ללקוט באותו יום, משא"כ לענין צידה). ולמוצאי יו"ט מותר מיד, אבל אם ניכר שהמלאכה לא נעשתה היום (כגון פירות כמושים), מותר לכולם, אא"כ הובאו ביו"ט מחוץ לתחום שאז זה אסור למי שהובאו בשבילו. ואם הנכרי ודאי עשה את המלאכה היום, אלא שיש ספק אם עשה עבור נכרי או עבור ישראל אם אסור בכדי שיעשו, זה תלוי במחלוקת שבסימן שכ"ה, ושם מבואר שלצורך מצוה יש להקל, ואם מצטרפים שני הספיקות יחד (מתי נעשתה המלאכה ולצורך מי), אסורים באותו היום, ובמוצאי יו"ט מותרים מיד משום ספק ספיקא, אכן בנכרי שהביא דורון לישראל או שהביא למכור בעיר שרובה ישראל ויש ספק אם ליקטן או צדן היום, אסור בכדי שיעשו כאילו ודאי נלקטו היום בשביל ישראל, וי"א שדורון הוא רק ספק, וממילא אם מצטרף לזה עוד ספק, כגון ספק אם יש במינו במחובר, מותר בערב גם למחמירים בספק אחד.

נכרי המסיח לפי תומו שלא נלקטו הפירות היום או לא ניצודו הבעלי חיים היום, נאמן, כיון שהוא מגרע בדבריו את איכות הפירות והבעלי חיים, ואפילו ביו"ט שאחר שבת והוא מסל"ת שנלקט מערב שבת, או שהביא ביום ב' של ראש השנה והוא מסל"ת שנלקט מערב ראש השנה. אמנם אם הוא יודע שמה שנלקט היום אסור לישראל אינו נאמן, דכוונתו להשביח מקחו. אמנם פירות שאינם נאכלים חיים והביאם ביו"ט שאחר שבת או בשבת, והוא מסל"ת שנלקט מערב שבת, כיון שיש בזה איסור דאורייתא לכמה פוסקים, דכיון שא"א לבשלם בשבת ניכר שהוכנו ליו"ט שאחריה, וממילא אינו נאמן במסל"ת, ובראש השנה אין נ"מ אם הפירות נאכלים חיים או לא, וכן ביו"ט שני של גלויות שאינו אלא איסור דרבנן נכרי נאמן.

האם האיסור הוא גם אחרי שתי ימים- נכרי שהביא לישראל ביו"ט ראשון של ראש השנה שחל ביום חמישי, דברים שיש במינם ממחובר או ממחוסר צידה, י"א שמותר לאוכלם בשבת בכדי שיעשו כיון שאיסור הכנה אינו אוסר שני ימים, וי"א שאסור לאוכלם דשני ימים טובים של ראש השנה הם כיומא אריכתא, ורק במוצאי שבת מותרים בכדי שיעשו, ולדעה זו גם בנשרו או ניצודו מאליהן אסורים בשבת ובמוצאי שבת מותרים מיד. וכתב הרמ"א שלדידן שנוהגים לאסור ביו"ט שני של גלויות מה שנתלש ביו"ט ראשון, א"כ המחלוקת הנ"ל שייכת גם בשבת שאחרי שני ימים טובים של גלויות (אמנם בנשרו מאליהן או בליקטן הנכרי לעצמו מותר במוצאי

יו"ט ראשון מיד), ולענין הלכתא בשני ימים טובים של ראש השנה יש להחמיר בשבת שאחריה, (ובמוצאי שבת, לדעת הט"ז מותר מיד, אבל רעק"א כתב לאסור בכדי שיעשו), אבל בשני ימים טובים של גלויות יש להקל בשבת שאחריה בכדי שיעשו, וכן אם חלו שני ימים טובים של גלויות בימים ראשון ושני והנכרי הביא בשבת, מותר לאכול בליל יו"ט שני בכדי שיעשו. אמנם אם הפירות אינם ראויים לאכילה חיים, אסור להכניס ביו"ט שני לצורך שבת כיון שהם מוקצין, ואף שאם מזדמנים לו אורחים מקילים להכניס ביו"ט שני, מ"מ כל זמן שלא נזדמנו אורחים הוי מוקצה, אבל מותר לבשל ע"י נכרי ביו"ט שני לצורך שבת (באופן שאין איסור בישולי עכו"ם), ובשבת ימתין בכדי שיעשה, ואם אין לו ממין זה בביתו לצורך שבת מותר לטלטלו ולבשלו בעצמו לצורך שבת, ובשבת ימתין מלטעום בכדי שיעשה.

האם הבאה מחוץ לתחום ביו"ט אוסרת את הדבר- דבר שהובא ביו"ט מחוץ לתחום ואין חשש שנתלש או ניצוד ביו"ט (כגון דבר שאין במינו מחובר או פירות יבשים או אווזים ותרגולים), אסור ביו"ט למי שהובא בשבילו ולכל בני ביתו ולאורחים הסמוכים על שלחנו תדיר, דמסתמא הביא לדעת כולם, ויש מחמירים גם בזימנם במקרה, ואם זימנם אחרי שהנכרי הביא יש להקל, ולמי שלא הובא בשבילו מותר אף באכילה, אף בהובא מחוץ לג' פרסאות שלכמה פוסקים זה איסור דאורייתא, ומותר לשחוט בהמה שהובאה מחוץ לתחום אם מי שלא הובאה בשבילו אוכל ממנה מעט, ומ"מ מי שהובאה בשבילו אסור לאכול ממנה אף שנשחטה בהתר.

ואם הובא בסתמא לעיר שרובה ישראל, אסור לכולם, דאדעתא דכולם הביא. ולענין טלטול גם מי שהובא בשבילו או כשהובא למכור בעיר שרובה או כולה ישראל מותר לטלטל את מה שהנכרי הביא בתוך ד' אמות, דכיון שזה מותר למי שלא הובא בשבילו אין בזה איסור מוקצה, אבל יותר מד' אמות אסור אף למי שלא הובא בשבילו או בהביא לצורך עצמו, כיון שזה קנה שביתה מחוץ לתחום, ואפילו אם א"א להכינו לאכילה בלי להוציא מחוץ לד' אמות אסור, אמנם לצורך יו"ט יש להתיר להוציאם ע"י נכרי, דאינו אלא שבות דשבות לצורך מצוה, וע"ע בזה בסימן שכ"ה. ובעיר המוקפת חומה מותר לטלטל בכל העיר, דמסתמא הוקפה לדירה, וכן הדין בעיר המתוקנת בעירוב כדין, או במבצר שידוע שהוקף לדירה (דבסתמא מבצר לא הוקף לדירה). ובמוצאי יו"ט מי שהובא בשבילו צריך להמתין בכדי שיעשה, בין אם הביא ביו"ט ראשון בין אם הביא ביו"ט שני, ואפילו לדידן שנוהגים כרמ"א להחמיר ביו"ט שני במה שנתלש או ניצוד ביו"ט ראשון, לענין תחומין מותר. ושיעור בכדי שיעשו לענין תחומין הוא לפי ערך הזמן שנשתהה המביא, אמנם אם הביא ממקום רחוק והתחיל להוליכו לפני יו"ט, א"צ להמתין אלא מה שהובא ביו"ט, ואם אינו ידוע מהיכן הובא משערים כשיעור הבאה מחוץ לאלפים אמה, והנה לענין שבת יש מחמירים להמתין בכדי שיובא ביום, כיון שאין דרך להביא מחוץ לתחום בלילה, ומהרמ"א כאן משמע שביו"ט דעתו להקל בזה לענין תחומין, אכן אם היה בזה גם איסור

דאורייתא כגון שנלקט ממחובר מחוץ לתחום, יש להחמיר, ולדבר מצוה או בשעת הדחק יש להקל בכל גווני.

נכרי המביא סחורה למכור בשוק של עיר שדרים בה ישראלים ונכרים, אם הביא לצורך נכרים (וכדלהלן), וזה דבר שיש ממין זה מחובר לקרקע או מחוסר צידה, אסור להשתמש בזה באותו היום, ובערב מותר אפילו באכילה וא"צ להמתין בכדי שיעשו, ואם אין ממינו במחובר או מחוסר צידה, מותר לאוכלו לאלתר, ובלבד שלא יזכיר סכום דמים אלא יקנה בהקפה ולא ישא ויתן עימו על המקח, ולא יטלטלנו חוץ לד' אמות. ואם הביא בשביל ישראל, ויש ממין זה מחובר לקרקע או מחוסר צידה, צריך להמתין לערב בכדי שיעשו, ולרמ"א בתחילת הסימן צריך להמתין במוצאי יו"ט שני בכדי שיעשו.

מתי נחשב שהביא בשביל ישראל- בסתמא תולים שהנכרי הביא לצורך רוב אנשי העיר, ולכן אם יש בעיר רוב נכרים מותר, אא"כ כוונתו היתה להביא בשביל ישראל או גם בשביל ישראל, ואם יש בעיר רוב ישראל או אפילו מחצה אסור, ואם רואין שע"י שמתירים לקנות מהנכרים הם מרבים להביא, אוסרים לקנות מהם, אבל בסתמא אין חוששים לזה. ונכרי המביא דגים למכור בעיר שרובה נכרים, יש לחוש גם בסתמא שאם נתיר לישראל לקחת ממנו הוא ירבה להביא בשביל ישראל, והענין תלוי לפי ראות עיני המורה, דאם יש בעיר רק ישראלים יחידים אין לחוש לזה. והיכא שרוב העיר נכרים ורוב הקונים של אותו דבר הם ישראל, לכאורה הולכים אחרי רוב הקונים ולא אחרי רוב העיר, ובמ"א משמע דלא פסיקא ליה דבר זה. והאחרונים מצדדים שגם ברוב ישראל אין הולכים אחרי הרוב אלא כשהמביא הוא מבני העיר, אבל נכרי כפרי שמביא סחורה מחוץ לעיר, אין משערים לפי אותה העיר אלא לפי רוב העולם שהם נכרים, ותולים שאחרי הצידה נמלך להביא לעיר זו, (ואסור רק ביו"ט ראשון משום מוקצה ובליל ב' מותרים מיד, ואם הביא מחוץ לתחום אף שההבאה היא בשביל ישראל די להמתין בליל מוצאי יו"ט ראשון בכדי שיעשו), ובמור וקציעה מפקפק בזה, דתולים שמתחילה צד כדי להביא לעיר זו, ואם ידוע שמביא תמיד למכור בעיר זו לכו"ע הולכים אחרי רוב העיר.

דבר שיש ספק אם הובא מחוץ לתחום, אם הנכרי שרוי בתוך תחום העיר וגם פירות כאלו מצויים בתוך תחום העיר מותר, אבל אם הנכרי או הפירות לא מצויים בתוך תחום העיר אסור, אמנם בערב מותר מיד, ויש מקילים אף ביו"ט עצמו, והעיקר כסברא ראשונה, וי"א שביו"ט שני יש להקל בזה, ועיין פרטי הדינים בזה בסימן שכ"ה. והיש"ש רצה לומר שגם לענין מחובר, אם יש לאותו נכרי פירות תלושים בביתו ומחוברים מחוץ לתחום, תולים שמתלושים לקח, (וכן לענין צידה), אבל בא"ר ובפמ"ג אוסרים.

דבר שהובא מחוץ לתחום ביו"ט ראשון של ראש השנה או בשבת ויו"ט הסמוכים זה לזה, מותר ביום השני בכדי שיעשו.

ישראל ששיגר דורון לחבירו ע"י נכרי מערב יו"ט, והמקבל ידע וסמך על זה, והנכרי התעכב בדרך והביאם ביו"ט מחוץ לתחום, ואין במינו מחובר או מחוסר צידה, מותר באכילה אפילו למי

שהובא בשבילו, (ואין לחוש שיאמר לנכרי להביא ביו"ט, כיון שהנכרי מכיר את המשלח ולא את המקבל), אבל אסור לכל ישראל לטלטלם חוץ לד' אמות או חוץ לעיר המוקפת חומה או חוץ למבצר שידוע שהוקף לדירה. אבל אם המשלח ידע שלא יספיק להגיע לפני יו"ט, או שזה דבר שיש במינו מחוסר צידה או מחובר שיש לחוש שהנכרי החליף בגרוע ממנו (אמנם ישראל שקנה מערב יו"ט דבר שיש במינו במחבר והפקידו אצל נכרי בלי חותם, מותר להשתמש בו ביו"ט אף שאינו מכיר היטב שזה מה שהפקיד, דמאחר שמצא טוב ויפה כמו שהניח לא מחזיקין ריעותא), אסור עד מוצאי יו"ט בכדי שיעשו, וא"כ זה חתום בחותם וכפי שנתבאר ביו"ד סימן קי"ח. ואם לא היה דעת המקבל על זה מאתמול, דעת הרמ"א שזה אסור לכל ישראל משום מוקצה, ודעת כמה אחרונים להקל בזה, ורק אם יש לישראל עצמו פירות מחוץ לתחום והנכרי הביאם לו ביו"ט הוי מוקצה, ויש מקילים גם בזה, ובשעת הדחק יש לסמוך על המקילים, ולסוברים שאין איסור מוקצה ביו"ט הכל מותר.

סימן תקט"ז

מה מותר לשלוח ביום טוב

הוצאה היא מלאכה המותרת ביו"ט כשיש בזה קצת צורך יו"ט, ולכן מותר לשלוח לחבירו מתנה אפילו דרך רה"ר כשיש בזה קצת צורך יו"ט, אבל לא ישלח בצורה שנראית לצורך חול או כהולכה למכירה, ודבר שאין בו שום צורך ליו"ט אסור לשלוחו כלל.

בעלי חיים מותר לשולחם לחבירו ביו"ט אפילו כשהם חיים, ואפילו דרך רה"ר, ואפילו אם יודע שחבירו לא ישחטם ביו"ט, מפני שחבירו יכול לשוחטם ולאוכלם ביו"ט, ולשו"ע דס"ל בסימן תצ"ה שמוקצה אסור ביו"ט, מותר לשלוח רק בהמה שאינה עומדת לגדל ולדות או בסתם עוף דמבואר בירושלמי שסתם תרנגולת נחשבת עומדת לאכילה, אבל בהמה העומדת לגדל ולדות ועוף העומד לגדל ביצים מוקצה הם ואסור לשולחם ביו"ט.

מיני מאכל כגון יינות ושמן וסלתות מותר לשולחם ביו"ט, ואף קטניות מותר לשלוח כיון שדרך לבשלם שלימים ללא טחינה, אבל חיטים או שאר מיני תבואה אסור לשלוח, כיון שבסתמא הם עומדים לטחינה וטחינה אסורה ביו"ט ומחזי כמתעסק ביו"ט בצורך חול, ולכן אף במקום שיש עירוב אסור, ואף שיכול לעשות מהחיטים קליות וכדומה בלי לטונחם, והשעורים ראויות לבהמה, מ"מ בסתמא הם עומדות לטחינה, ואם חבירו צריך שעורים לבהמתו מותר לשלוח לו שעורים במקום שיש עירוב (שהרי הוצאה לצורך בהמה אסורה ביו"ט), ויש מחמירים גם בזה, ובמקום הצורך נראה שיש להקל, ובתנן או שחת בודאי יש להקל, ובזמננו שרוב השבולת שועל עומדת לסוסים נראה שיש להקל וצ"ע.

כלים ובגדים מותר לשלוח ביו"ט, ואף בגדים שאינם תפורים מותר כיון שהם ראויים להשען עליהם, ואפילו אם יש בהם כלאים מותר אם הם קשים בענין שמותר להשען עליהם (כמבואר

ביו"ד סימן שי"א), אבל מנעל שאינו תפור אסור לשלוח אפילו אם תפרו בסיכי והיינו תפירה שאינה ראויה, ומשלחים תפילין אם הם מתוקנים כל צרכם וראוים לשימוש בחול, ואף שאין מניחים תפילין ביו"ט מותר כיון שהוא נהנה ושמח ביו"ט בעצם שליחת הדורות, וכל כיוצא בזה מותר לשלוח אפילו דרך רה"ר, כיון שהוצאה מותרת ביו"ט כשהיא צורך קצת. ובמאירי הביא מהירושלמי שאסור לשלוח תכשיטי זהב ביו"ט, ואפי' בשל כסף מגמגם שם, אבל בשיטה מקובצת בשם הריטב"א ובאור זרוע הסכימו שמותר לשלוח תכשיטים כיון שהם ראויים ללבישה.

צורת השליחה המותרת - השולח לחבירו דבר שמותר לשולחו ביו"ט (וכדלעיל), לא ישלחנו בשורה של ג' בני אדם או יותר זה אחר זה אם כולם נושאים מין אחד, דאושא מילתא ונראה כמוליכו למכור בשוק, ואפילו במבוי מעורב אסור, ובחצר יש להקל במקום הצורך, אבל אם כל אחד נושא מין אחר מותר, ואם ג' הולכים בערבוביא ולא זה אחר זה, לשו"ע מותר, ויש מן הפוסקים שאוסרים גם בזה, ולרש"ל מותר רק כשהם ג' מינים וגם הולכים בערבוביא, והא"ר מיקל בג' מינים בכל גוונא.

סימן תקי"ז

לקיחת מאכלים מחנוני ביום טוב

מותר לומר לחנוני ישראל שיתן לו מיני מאכל ומשתה, לפי הכללים שבהם מותר לעשות זאת בשבת (כפי שנתבאר בסימן שכ"ג). ובחנוני נכרי מותר לפי הכללים שמותר בשבת והיינו בדבר ששומתו ידועה וכו' (ואם אין הנכרי מאמינו בלי לתת מעות מותר להניח לו משכון, אבל אסור להביאו לביתו ולהראות לו מהיכן יקח מעות משום עובדין דחול, ואפילו ע"י נכרי אסור לקנות), וצריך שיהיה דבר שאין במינו במחובר או מחוסר צידה או שניכר שלא נלקט או ניצוד היום, וגם לא הובא מחוץ לתחום בשביל ישראל דהיינו בעיר שרובה נכרים (ובמחצה ישראל אסור), ואסור לקנות ביצים שמא נולדו היום, ובקמח או פת צריך שלא נטחן היום או שרוב הלוקחים פת וקמח בעיר זו הם נכרים (ואין בזה משום מוקצה כיון שחיטים או שיפון או שעורים ראויים לכסיסה או לקליות ודיסא, ומשום שזה דבר שגומרו בידי אדם. ודעת המ"א שהשו"ע מתיר לקחת רק מחנוני הלוקח מן הנחתומין, אבל מהנחתום עצמו מותר רק בשעת הדחק, אבל הבית מאיר והבגדי ישע סוברים שגם מהנחתום מותר, ולפי דבריהם שלא בשעת הדחק בשבת גם בחנוני אין להקל), ויש מחמירים בזה, וכתב החיי אדם שאין להקל אלא בעת הצורך. ואם ידוע לו שהטחינה וההרקדה היתה מערב יו"ט מותר אף אם הרוב ישראל, שהרי האפיה מותרת ביו"ט, ויש מחמירים בזה, וכתב החיי אדם שאין להקל אלא בעת הצורך. ופת שנאפתה בשבת שלפני יו"ט מותר לקחת מן הנכרי ביו"ט, שהרי גם בשבת עצמה מותר בשעת הדחק.

אסור **לומר לנכרי מערב יו"ט שיקנה עבדו** יונים ליו"ט, בין אם נותן לו מעות מערב יו"ט בין

אם אומר לו שיקנה ממעות שלו והוא ישלם לו אח"כ, ואפילו אם הנכרי קונה בלי מעות אסור, כיון שהנכרי פוסק מעות ביו"ט, וכל דבר שאסור לישראל לעשותו אסור לומר לנכרי לעשותו ביו"ט אפילו אם האמירה היא מערב יו"ט, והנה בחמד משה אוסר לתת לנכרי מעות מערב יו"ט כדי שיתן לו פת ביו"ט, ובשער הציון מיקל בזה. ולענין דיעבד אם אין ביונים משום צידה (והיינו שאינם מפריחים, וא"צ הזמנה כמו ביונים של ישראל, דשל נכרים א"צ הזמנה, אבל אם ניצודו היום אפילו בשביל נכרי יש בהם משום מוקצה ואסורים), ולא הובאו מחוץ לתחום בשביל ישראל, ואינו רגיל בכך, מותר לאוכלם ביו"ט, ואם לאו אסורים עד מוצאי יו"ט בכדי שיעשו.

לומר לנכרי מלא לי כלי זה יין הדין ביו"ט הוא כמו בשבת כדאיתא בסימן שכ"ג, ואסור למדוד שעורים כדי לתתם לפני בהמתו אלא משער ונותן לה וכדאיתא בסימן שכ"ד, ואסור להטיל גורלות ביו"ט כמו בשבת כדאיתא בסימן שכ"ב.

סימן תקי"ח

הוצאה ביום טוב

הוצאה מותרת ביו"ט אף שלא לצורך אכילה, דקיבלו חז"ל דהא דכתיב "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם" הכונה שמלאכות שרגילים לעשותם לצורך אוכל נפש מותרות אף שלא לצורך אוכל נפש, אבל שלא לצורך כלל אסור, ולהלן יבואר באיזה אופנים מותרת הוצאה ביו"ט, ומתי אסור.

הוצאה שלא לצורך אוכל נפש - מתוך שהותרת הוצאה (לרשות הרבים וכ"ש לכרמלית) לצורך הותרה אף שלא לצורך, וה"ה בהבערה שחיטה אפיה ובישול, אמנם אסור להוציא אבנים וכדומה כשאינם מיוחדים לשימוש, ויש בזה גם משום מוקצה וגם משום הוצאה כיון שאין בזה צורך היום כלל, ולכמה פוסקים המוציא אבנים לרה"ר חייב מלקות, ואף לכרמלית אסור מדרבנן. וכתב הרמ"א שהוצאה מותרת רק כשיש בזה צורך קצת ליו"ט, אבל בלא צורך כלל אסור, והגר"א נוטה לומר שהשו"ע מתיר גם שלא לצורך, והביאור הלכה כתב שיותר נראה שגם השו"ע אוסר מדרבנן הוצאה שלא לצורך כלל, ומ"מ כתב שדעת כמעט כל הפוסקים שהוצאת אבנים ודבר שאין בו צורך כלל אסורה מדאורייתא, ובודאי יש לנקוט כדעת המחמירים.

הוצאה בשביל מניעת הפסד - מותר לטלטל מפתח של תיבה שמונחים בה אוכלים או כלים אם ירא להשאירו בביתו, ולדעת הרמ"א מותר להוציא ביו"ט גם דבר שהוא מתיירא שיגנב או שיתקלקל וכדו', ואפילו מפתח של תיבת מעות מותר, דכיון שהוא דואג מזה נחשבת הוצאת המפתח צורך יו"ט. ויש כמה פוסקים שחולקים וסוברים שמותר רק לצורך אוכל נפש ממש או צורך מצוה ושאר דברים השייכים לאותו יום אבל לא בשביל הפסד ממון, ונכון להחמיר לנהוג כמותם, ואם יכול למסור את הכלים או את המפתח בביתו לאדם הנאמן עליו אסור לכו"ע.

החזרת המחזורים מבית הכנסת - מחזורים שהביאם ביו"ט לבית הכנסת מותר להחזירם

ביו"ט לביתו אף אם א"צ להשתמש בהם עוד ביו"ט, אם מתיירא מגניבה (דהתירו סופם משום תחילתם), אבל המחזורים שהיו מונחים לפני יו"ט בבית הכנסת ואינו נצרך להם ביו"ט אפילו אם נצרך להם ביום השני של יו"ט, נכון להחמיר שלא להחזירם ביו"ט אפילו אם יש שם חשש גניבה, והיינו לדעת המחמירים לעיל שלא לטלטל משום חשש גניבה, ואם צריך להם בביתו מותר אף בלא חשש גניבה.

הוצאת קטן - קטן מותר להוציא ביו"ט כדי שלא יבכה, ואף אם יכול להשאירו אצל אמו מותר לאב להוציא אם יש לו געגועים על בנו והוא שמח לטייל איתו, כיון שיש בזה שמחת יו"ט ומיקרי צורך היום. וודאי מותר לכתחילה להוציא קטן בן ח' ימים כדי למולו, ולאחר ח' ימים אסור להוציא כיון שאסור למולו ביו"ט. וכן מותר להוציא גדול להביאו לאיזה מקום אם אינו יכול ללכת ברגליו.

הוצאה לצורך מצוה - מותר להוציא לולב כדי לצאת בו ידי חובה, או ספר תורה כדי לקרות בו היום, או מחזורים ושאר ספרים ללמוד בהם, מפני שזה צורך מצוה, ואפילו לצורך מצוה דרבנן מותר, ודבר מצוה שאינו צורך היום משמע מכמה פוסקים שלמתירים רק לצורך קצת אסור.

הוצאת כלים - מותר להוציא כלים הצריכים לו קצת ליו"ט אפילו רק כדי להתקשט בהם, אבל שלא לצורך כלל אסור כמו אבנים, ואפי" כלי אוכל נפש אסור להוציאם אף לכרמלית אחרי שגמר סעודתו ואינו צריך להם, אמנם בתוך הקף מחיצות העיר מותר אף אם רק מקצת מאנשי העיר עירבו, ויש מקילים בסכינים וכדומה שמא יזדמן לו איזה פרי לחתוך בו, אמנם אם הולך למקום שודאי לא יצטרך לזה כגון לבית הכנסת אסור לכו"ע.

משחק בכדור - לרמ"א מותר לשחק בכדור ברה"ר אע"פ שע"ז רגיל להעבירו ד' אמות, מפני שזה בכלל טיול ושמחת יו"ט, ורש"ל כתב דדבר תימה להתיר בזה לגדולים (ולקטנים הנח להם), ובלאו הכי דעת השו"ע בסימן ש"ח לאסור. ולענין שאר מיני שחוק דינם כמו בשבת וכמבואר בסימן של"ח.

עירובי חצרות ביו"ט - אם עשה תיקון מבואות כדין וגם הניח עירובי חצרות מותר לטלטל מחצר לחצר אפילו דרך המבוי כל דבר שיש לו תורת כלי ואינו מוקצה, אפילו אינו לצורך היום כלל. ומשמע מהרמ"א שללא עירוב אסור להוציא אפילו מחצר לחצר או מבית לחצר, ולדעת השו"ע מותר להוציא מחצר לחצר או מבית לחצר, דלא תיקנו עירוב חצרות ביו"ט כלל אף לדבר שאינו צורך היום, דכיון שרוב ההוצאות הם לצורך היום לא הצריכו חכמים עירוב אף להמיעוט שאינו מצוי, ורש"ל כתב שנוהגים שלא להניח עירוב חצרות בערב יו"ט כדעת השו"ע, ואין לשנות המנהג, ומ"מ כשמניח עירוב חצרות בערב פסח לכל שבתות השנה יאמר גם "ולכל יום טוב" כדי לצאת גם דעת המחמירים.

הוצאה לצורך נכרי - אסור לישראל להוציא שום דבר לצורך נכרי, ואפי" דברים של אוכל נפש אסור, אבל היכא שצריך להחזיר משכון לנכרי אלם ואפילו אין בזה סכנה, וכן כשיש בזה דרכי שלום וכדומה, מותר לשלוח לנכרי ע"י נכרי דרך רה"ר.

מדיני מוקצה ביו"ט

נחלקו הפוסקים בסימן תצ"ה אם אסור חכמים מוקצה ביו"ט יותר משבת, כדי שלא יבואו לזלזל ביו"ט בגלל שהרבה דברים מותרים ביו"ט, או שאין לאסור ביו"ט יותר משבת, ולהלן יבואר בכמה דברים אם הם מוקצה ביו"ט.

עץ שאינו מיוחד לשפוד ולא הכינו מבערב לכך, והוא יבש שראוי להסקה, מותר לצלות בו ומותר לטלטלו לצורך הצליה אבל לא לפני שהוא צריך לו לצליה, ואחרי הצליה אסור לטלטלו אם אינו צריך לצלות או להסיק בו, כיון שלא נעשה כלי ע"י שהשתמש בו כשפוד והוא מאוס, ואף למתירים מוקצה ביו"ט דעת כמה אחרונים לאסור בזה, וממילא אינו רשאי ליטלו כדרכו אחרי הצליה, ואם הוא מונח במקום שבני ביתו עוברים שם שומטו מהר בגרירה וטלטול מן הצד עד שיעבירו מלפניו לקרן זוית כדי שלא ינזקו ממנו, אפילו אם אין עליו בשר כלל, (ובסימן ש"ח התירו לטלטל קוץ מרה"ר אף בטלטול גמור כיון שזה הזיקא דרבים, ולפ"ז אם נמצא שפוד בשבת ברה"ר אסור לטלטלו פחות פחות מד' אמות), ואם יש עליו מעט בשר אפילו פחות מכזית מותר לשומטו אף במקום שאין לחשוש לנזק. ושפוד המיוחד לצליה תורת כלי עליו בין בשל עץ בין בשל מתכת, ומותר לטלטלו בכל ענין שירצה, וי"א שמותר רק לצורך גופו ומקומו ככלי שמלאכתו לאיסור.

מותר **לטלטל מוקצה לצורך אוכל נפש**, כגון לסלק אבנים או עפר המונחים לפני פירות, או לטלטל את העץ הנ"ל כדי להעמיד שם אוכל נפש וכדומה בשביל שמחת יו"ט, אבל לצורך גופו ומקומו אסור לטלטל, וי"א שלמתירים מוקצה ביו"ט מותר, וכמו שנתבאר בסימן תק"ב. ואם היה מונח מפתח של אוכל בתיבה המיוחדת למעות ויש שם מעות, מותר להוציא את התיבה כדי לקחת את המפתח, ומותר גם להחזירו אם חושש לגניבה.

טלטול סולם ביו"ט - סולם של שובך מותר לטלטלו ביו"ט אף דרך רה"ר כדי ליטול יונים שבשובך (אם זימנם מערב יו"ט כפי שנתבאר בסימן תצ"ז), כיון שניכר שסולם זה הוא של שובך, ואף אם היה יכול לעשות זאת מערב יו"ט מותר. אבל סולם של עליה אסור בטלטול, שמא יאמרו שמטלטלו כדי לטוח גגו, ואפילו ברה"י או להטותו מקן לקן באותו שובך אסור, אבל בלי טלטול מותר לעלות עליו, ומשמע מהשו"ע שסולם זה הוא מוקצה, אבל הגר"א סובר שרק להוליכו או להטותו לאיזה תשמיש אסור אבל אינו אסור בסתם טלטול והזזה. וסולמות שמיוחדות לתשמישי הבית שרגילים לטלטלם בתוך הבית נחלקו הפוסקים אם מותר לטלטלם כיון שאינם ראויים לטוח בהם גגו, ויש אוסרים כיון שאינם שונים בצורתם אלא רק בגודלם ולפעמים משעין אותם סמוך לזיזים היוצאים מן הכתלים ועולה בהם לגג, ולהלכה ברשות היחיד יש לסמוך להקל וברשות הרבים נכון לכתחילה להחמיר.

גרף של רעי מותר לטלטלו ביו"ט לפי כללי ההתר בשבת שנתבאר בסימן ש"ח.

בהמה שמתה ביו"ט אם היתה מסוכנת מערב יו"ט מותר לחותכה לכלבים כיון שהיה דעתו עליה מאתמול, אמנם אם הכלבים יכולים לאכול בלי חתיכה אין לטרוח לצורך כך, ובא"ר מסתפק בזה. ואם לא היתה מסוכנת, לאוסרים מוקצה ביו"ט אע"פ

שהיתה חולה לא יזינה ממקומה, ולמתירים מוקצה ביו"ט י"א שאפילו בבריאה מותר וי"א שרק בחולה מותר וכמו שנתבאר בסימן שכ"ד, ויש אוסרים גם בחולה.

שימוש בתבן ועצים ביו"ט - לשיטת השו"ע שמוקצה אסור ביו"ט, תבן שאצר לצורך בהמותיו לאחר זמן או עצים שכנס להסקה בימות החורף אסור להשתמש בהם ביו"ט להסקה או לאכילת בהמה, ואפילו בטלטול אסורים, אמנם אם התבן הסריח מאד מערב יו"ט, וכבר אינו ראוי למאכל בהמה אפילו ע"י פירוק, ויש בו מערב יו"ט קוצים שעיי"ז אינו ראוי לגבל בו טיט, מותר לו להסיק בהם, אבל לקשור אותו לחבילות חבילות כדרך שעושים להסקה אסור אא"כ היו קשורין מערב יו"ט, ואם התבן הוא לח אסור להסיק בו אף שלא הסריח ואף שהוא ראוי להסק גדול, ובחמד משה מפקפק בזה, ותבן שלא הכניסו לאוצר מותר להסיק בו אף שהוא עומד לבהמתו או לתשמיש אחר. ולמתירים מוקצה ביו"ט מותר להסיק גם בתבן שכנסו לאוצר ואינו סרוח.

עצים הנמצאים סמוך לדפנות סוכה העשויה לצל או לסוכת החג, מותר ליטלם כדי להסיק בהם, בתנאי שלא נארגו עם הדופן ולא הסמיכם כדי לעבות את הדופן (אפילו אחרי שעמד הדופן) ואינם קבועים ומחוברים בקרקע, אבל עצים או סכך של הסוכה עצמה אסור ליטלם משום סתירת בנין, ואף אם הסוכה נפלה ביו"ט אסור לטלטלם או לשורפם במקומם (וה"ה בעצים שנתוספו לדפנות והסכך באופן שנתבטלו אליהם), ואפילו אם מערב יו"ט היתה סוכה רעועה אסור, ולדעת השו"ע בסימן רע"ט מועיל בזה תנאי, וי"א שתנאי מועיל רק ברעועה, וכן מסתבר להלכה, אמנם לרמ"א שם שלא מועיל תנאי בנר, גם בסוכה לא מועיל תנאי. וכתב הרמ"א שאם זרק חבילות קנים אגודים על הסכך ורוצה עכשיו להסיק בהם, מותר ליטלם אע"פ שלא היה דעתו עליהם מאתמול, אבל אם הניח על הסכך קנים שאינם אגודים יחד אף שכבר סיכך כל צרכו, או שהניח קנים אגודים ונתכוין להעבות בהם את הסכך, אסור ליטלם ביו"ט משום סותר, אף למתירים מוקצה ביו"ט. ובבה"ל דן אם השו"ע מסכים עם דברי הרמ"א, וכתב שלמעשה הלכה כדברי הרמ"א. עוד כתב הבה"ל דאפשר שאם כוונתו להעבות או הדופן או הסכך, זה מתבטל לסכך או לדופן אפילו בהניח סמוך לדופן, ואם כוונתו שלא להעבות אינו מתבטל אפי" בהניח על הסכך ואינו אגוד, והחילוק המוזכר בין הדפנות לסכך הוא בסתמא או לאדם אחר שאינו יודע מהי כוונת המניח.

בית מלא פירות שהיה סתום מכל צד ולא הכניסם לאוצר לזמן רב, ונפחת הבית או שפחתו נכרי לצורך עצמו, אפילו ביו"ט עצמו, ואפילו בבית בריא, מותר ליטול מן הפירות ביו"ט, אבל לא ירחיב את הפתח כדי ליטול יותר פירות, אפילו אם הבנין הוא מלבנים סדורות בלא טיט. וכן לפתות הטמונים בבור ופתחם נכרי ביו"ט או בשבת אין בהם משום מוקצה, אכן אם הנכרי עשה זאת לצורך ישראל אסורין באכילה וטלטול עד מוצאי יו"ט ושבת בכדי שיעשו אפילו אם הפירות הם של נכרי, ועיין בה"ל שאין להקל בכל זה כי אם בשעת הדחק.

סימן תקי"ט

סימן תקכ"א

סימן תקכ"ג

טיפול בבהמות ביו"ט

זבובים הנצמדים לבהמה מותר להסירם ביד או במגרדת של עץ שאינו מוכרח שיתלש שיער ע"ז, אע"פ שלפעמים נעשית חבורה, כיון שאינו מתכוין לזה, אבל אין מגרדים בהמה במגרדת של ברזל, דהוי פסיק רישיה שיתלש שיער, ופס"ר אסור אף בלא ניחא ליה.

אין **מיילדים בהמה** ביו"ט למשוך את הולד מן הרחם, דאיכא טירחא יתירא, אבל מותר לאחוז בולד שלא יפול לארץ, ונופח לו בחוטמו לפתוח אותו מסתימת הרירין, ונותן לו דד לתוך פיו, ואם הבהמה ריחקה את הולד מותר לזלף עליו מי שליתה ולתת מלא אגרוף מלח ברחמה כדי שתרחם עליו, אבל בטמאה אסור לעשות כך, מפני שאינה מקרבת ולד אחרי שריחקה אותו.

דין שביתת בהמות ביו"ט נתבאר בסימן רמ"ו ובסימן תצ"ה.

הורדת פירות מגג לבית - מי שיש לו פירות בגג אסור לשלשל את הפירות לבית דרך ארובה (פתח בקרקעית הגג), ואם ראה גשמים ממשמשים ובאים ואפשר שהפירות יפסדו, התירו לו חכמים לשלשל את הפירות ע"י חבלאו לזרוקם דרך הארובה, ואפילו אם יש לו הרבה פירות והיינו אפילו יותר מחמש קופות שבשבת אסור לפנותם, וכן אסור בשבת לפנות את כל האוצר, מותר לו לסלק את כולם, אמנם אם יש לגג מחיצות אסור להעלות את הפירות דרך חלון שבאחד המחיצות כדי להורידם בחבל או להשליכם, כיון שיש טירחא יתירא בהעלאה, ואם החלון נמוך ושוה לגג מסתברא שמותר, וכן אסור ליטול שקי פירות ולהורידם דרך סולם או מדרגות, משום טירחא יתירא, וכן אסור לטלטלם לגג אחר כדי להפילם שם דרך ארובה אפילו אם שתי הגגות הם בגובה שוה.

מותר לכסות פירות או כדי יין או לבנים אפילו אם הם מוקצה, מפני הדלף, וליתן כלי תחת הדלף דינו כמו שנתבאר בסימן של"ח לענין שבת.

תריסי חנויות (-קרש שנועלים בו את החנות, וכשפותחים את החנות מסלקים אותו מן הציר ומסדרים עליו את הדברים שמוכרים), אם החנות מחוברת לקרקע יש בזה איסור בנין וסתירה מן התורה, אבל אם החנות אינה מחוברת לקרקע, והציר (-בליטות בדלת שנתחבות בחורים שבמפתן) נמצא באמצע הדופן, מותר לסלק את התריסים כדי להוציא תבלין לצורך יו"ט, משום שמחת יו"ט, וכן כשיש בזה צורך רבים מותר להחזירם כל צרכם כדי שלא ימנע מלסלקם מחשש גניבה, ואם יכול להוציא דרך חלון, דעת הב"י שמותר לסלק את התריסים, והא"ר אסור, ולענין להחזיר דעת העיטור שמותר רק במקצתו, ובדעת הרשב"א צ"ע אם דעתו כהעיטור או שלרשב"א מותר להחזיר כל צרכו, (ובתוך הבית שאין חשש גניבה אסור להחזיר אפילו כשיש בזה צורך רבים), ויזהר שלא יתקע בחוזק, ושלא להזכיר את סכום המקח, ואם הציר נמצא בצד (למעלה ולמטה) מותר רק להחזיר מקצת או לסלק, אבל להחזירו כל צרכו אסור גזירה שמא יתקע, ואם התריס לא נשמט מהחור מותר לפתוח ולנעול, כמו שמותר לפתוח ולנעול כל דלת, ואם אין להם ציר כלל מותר להחזיר אפילו בבית. וכלי העשוי ע"י שריו"ף (-בורג), לדעת המ"א הוי כתקיעה ואסור אף ביו"ט, ולדעת הט"ז בשבת אסור מדרבנן וביו"ט מותר משום שמחת יו"ט, ונכון להחמיר כהמ"א.

כלים העשויים מכמה חלקים כגון מנורה של חוליות וכדומה מותר להעמידם ביו"ט, דאין בנין וסתירה בכלים, ומשמע מהשו"ע שאפילו בנתפרקו מבעוד יום מותר, אבל לתקוע בחוזק ובגבורה אסור.

נכרי שהביא מכתב חתום למ"א מותר לפותחו ביו"ט, אך אם כתוב עליו אותיות או צורות אסור משום מוחק, אכן הגר"א מצדד שבכל גוונא אין לפותחו.

דברים שדינם ביו"ט כמו בשבת - להתיר ולהפקיע ולחתוך חותמות שבכלים ושבקרקע ולשבר פותחות, דינם כמו שנתבאר בסימן שי"ד לענין שבת, וכן לקטום קש או קיסם או תבן או עצי בשמים דינם כמו שנתבאר בסימן שכ"ב לענין שבת.

אסור **לעשות קמטים** בבתי הזרועות או השוקיים ביו"ט משום תיקון מנא, וכן אסור לעשות קמטים בענק שבצואר בעצים המיוחדים לכך, ואפי' בחול המועד אסור בכל זה.

סימן תקכ"ב

לכבד הבית ביו"ט דינו כמו שנתבאר בסימן של"ז לענין שבת, ושם מבואר מה הדין בבית מרוצף ושאר פרטי הדינים.

סימן תקכ"ב

מה אסור להוציא לרה"ר

יציאה במקל - אסור לסומא לצאת במקל ביו"ט לרשות הרבים או לכרמלית, דהוי דרך חול וזלזול ליו"ט כיון שאפשר לו לילך בלי מקל, וכן זקן לא יצא במקלו אא"כ הזקין כ"כ שאינו יכול ללכת בלי מקל שאז מותר אפילו בשבת, וחגיגה או חולה שעמד מחליו דינם כמו שנתבאר בסימן ש"א לענין שבת, ומי שנקצרו גידי שוקיו יכול לצאת במקל אפילו לרה"ר, דזה נחשב לו כמנעל כיון שאינו יכול ללכת בלעדיו.

אסור לרועה לצאת עם תרמילו ביו"ט לרה"ר או לכרמלית, משום זילותא דיו"ט.

יציאה בכסא - אסור להוציא איש או אשה בכסא (שהיו נושאים אדם נכבד עם קתדרא על כתפם) כדי שלא ידחקוהו אנשים או כדי שלא יטנפו בגדיו או כדי שלא יפול, משום עובדא דחול, ואם רבים צריכים לו כגון שהולך לבית המדרש לדרוש מותר, ואפילו אם יכול ללכת ברגליו מותר אם יש בזה איזה צורך וכו"ל או שקשה לו ללכת מחמת חולשתו, ומותר אם נושאים את הכסא בין ידיהם או שכל אחד מניח ידו על כתפי חבירו ועל הידים מניחים את הכסא ומותר אפילו באפריון. ונחלקו הפוסקים אם מותר לישא כסא ביו"ט אחרי אדם חשוב פן יצטרך לשבת עליו בהליכתו, ואם רבים צריכים לו מותר לכו"ע. ועל הכתפים בלי כסא מותר בכל אדם.

אין מנהיגים בהמה במקל אפילו אם הזמין את המקל מאתמול ואינו מוקצה, דמחזי שהולך למוכרה בשוק.

סימן תקכ"ד

כמה דברים האסורים ביו"ט - אין עולים ע"ג אילן ביו"ט כפי שנתבאר בסימן של"ו. ולא רוכבים ע"ג בהמה כפי שנתבאר בסימן ש"ה. ולא שטים על פני המים, ולא מספקין להכות כף על ירך, ולא מטפחים להכות כף על כף, ולא מרקדים, ולא דנים, ולא מקדשים ולא כונסים ולא מייבמים ולא מגרשים (ושכיב מרע דתקיף ליה עלמא טובא, מותר לגרש אפילו בשבת), ולא חולצים, ולא מקדישים ולא מחרימים, וכפי שנתבארו דינים אלו בסימן של"ט. ואין מפרישים תרומות ומעשרות או חלה ועיין בזה לעיל בסימן תק"ו, ודין פדיון הבן ביו"ט הוא כמו בשבת, ועיין בסימן של"ט דבדיעבד מה שעשה עשוי.

סימן תקכ"ה

חנוני שהקיף מיני מאכל ומשתה ביו"ט או בשבת יכול לתובעם בדין ובי"ד נזקקים לו אם המקבל מסרב לפרוע, ומתחילה צריך להזהר לא לומר לשון הלואה אלא יאמר תן לי, ופרטי הדין מבוארים בסימן ש"ז.

גבאי צדקה גובים בצינעא מיני מאכל ומשתה מהחצרות ביו"ט ונותנים לתוך חיקם, ומחלקים לכל שכונה ושכונה בפני עצמה, אבל לא יכריזו כדרך שמכריזים בחול, ואף שלדבר מצוה מותר להכריז, שאני הכא שאפשר בצינעא.

התעסקות בקבורת המת ביו"ט

קבורת המת היא מצוה דאורייתא, ומ"מ אסור לעשות מלאכות דאורייתא ע"י ישראל ביו"ט, דאין עשה דוחה יו"ט שהוא לא תעשה ועשה, ויש דברים שאיסורם דרבנן והתירום ביו"ט ע"י ישראל, או מלאכות דאורייתא ע"י נכרי, או אפילו ע"י ישראל ביו"ט שני.

קבורת מת ביו"ט ראשון – אסור לישראל להתעסק בקבורת מת ביו"ט, במלאכות האסורות מדאורייתא כעשית קבר וארון ותכריכים, או לחתוך בגד פשתן לחתיכה גדולה או לחתיכות קטנות כדי לחברם, וגם ע"י קראים אסור אפי' אם נעשו עובדי כוכבים כיון שהם חייבים במצוות כישראל ויש בזה "לפני עוור", ואפי' אם המת יסריח בינתיים ואין שם נכרים אסור, אבל נכרים יתעסקו בקבורתו אפילו אם מת ביו"ט עצמו ואין לחוש שיסריח, ואפילו אם יש איזה חפירה או קבר גמור שאינו שלו להניחו בינתיים ואח"כ יעבירוהו מותר לחפור קבר ע"י נכרים, דאין זה כבוד למת להעבירו, והיש"ש כתב שבמקום שאין מנהג יש להחמיר ביו"ט ראשון שלא לקבורו ע"י נכרים אם אין חשש שיסריח, והיינו גדול שאין משתהה עי"ז יותר מיום אחד, ולפ"ז ה"ה בקטן שמסריח לאט או שאפשר לתת במקום קר שאינו מסריח, ולדין שמקילים אף בגדול שאינו משתהה מותר גם באופנים אלו. ואין לחוש לדינא לדברי היש"ש. ואם אפשר לקחת תכריכים מוכנים מאחר לפי מידת המת, אסור לעשותם אפילו ע"י נכרים, ואם אין לפי מידתו מותר להכין, ואם יש מידה אחרת שבתקון מועט סגי עדיף למעט במלאכה. וביו"ט שחל בערב שבת, אם לא יספיקו הנכרים להוליכו לבית הקברות עד שבת יקברוהו בעירו או שיניחוהו בארון אטום בחימר וזפת, ואחרי שבת יוליכוהו לבית הקברות, וה"ה בכל מקרה שזה רחוק ואין הישראל יכול ללוותו אין לתתו לנכרים, שמא יתעללו בו וינוולוהו או שלא יקברוהו, והכל לפי הנכרי. ולהלביש את המת שאין האיסור אלא משום טלטול מוקצה, וחימום מים והוצאה לצורך הקבורה שמדאורייתא מתוך שהותרו לצורך הותרו נמי שלא לצורך, והכנסתו לקבר, לדעת השו"ע מותר אף ע"י ישראל, אבל ללוותו חוץ לתחום אסור, וי"א שכוין שצריכים להשתמש בנכרים לעיקר עסק הקבורה לא התירו שום דבר לעשותו ע"י ישראל, וכן דעת רדב"ז ולזה נוטה דעת הגר"א, והמיקל אין למחות בידו. ואסור לכו"ע לכסותו בעפר ע"י ישראל, כיון שמלוי גומא הוי כבונה, וכן אסור לכסותו בקרשים משום עשית אהל, וכן להורידו מהמיטה לארץ ע"י ישראל אסור אם לא ע"י ככר או תינוק, כיון שאין זה צורך קבורה. וטוב להזהר לטהרו ע"ג עור או נסר ולא ע"ג בגדים, וירחץ אותו בקש או בידו ולא בסדינים, כדי שלא יבוא לידי סחיטה.

המתנה ליו"ט שני – מת ביו"ט ראשון, אין להלינו ליו"ט שני כדי שיתעסקו בו ישראל, או כדי שילוו אותו אשתו ובניו מחוץ לתחום, ואפי' ת"ח שכבודו ביותר להקבר ע"י ישראלים אין משהים אותו, וי"א שאם השהוהו יקבר ע"י נכרים, ויש לפקפק בזה, ובבה"ל מאריך להוכיח שלהשו"ע יקבר ע"י ישראל, ובפרט אם הוא ת"ח, (ולרמ"א ביו"ט שני קוברין ע"י נכרים וכדלהלן).

בשבת ויו"ה כ"א אין להתעסק כלל בקבורת המת אפילו ע"י נכרים, ואפילו להוציאו ולהניחו בחפירה

העשויה מאתמול שזה טלטול בעלמא אסור, וכמבואר בסימן שי"א.

טיפול במת ביו"ט שני – לדעת השו"ע ביו"ט שני יתעסקו ישראל בקבורת המת, אפילו ביו"ט שני של ראש השנה, ואפי' לא שהה עדיין, דיו"ט שני שווה רבנן כחול, אך אין דינו כחול ממש אלא כחול המועד אפילו ביו"ט אחרון של החגים. ועל כן במקום שנוהגים להניח הדס על מיטת המת מותר לחתוך בשביל זה הדס מפני כבוד המת. ומותר לחתוך ולתפור לו תכריכין אע"פ שאפשר לקבורו בסדין, ואם יכול למצוא תכריכין במידתו אין לעשות אחרים, ואם הם מטונפים מותר לכבסם. ומותר לעשות לו ארון, ואם אין נסרים מוכנים מותר לחתוך ביו"ט, אבל לקצוץ עצים מהיער אסור כמו בחול המועד. ומותר לחצוב לו קבר, אבל לחצוב אבנים לקבר אסור כמו בחול המועד, ואין לנסר עצים ולקצוץ הדסים ולתפור תכריכים וכהאי גוונא אלא בחצירו של מת שיראו כולם שזה בשביל המת, ובאדם מפורסם שמת מותר אפילו בשוק, ובמקומות שלא דרים הרבה יהודים ומפורסם כשמת יהודי אחד מותר גם באדם רגיל לעשות כנ"ל אף שלא במקומו של המת, אבל בשאר מקומות אף אם במקרה הדבר התפרסם אסור. וי"א דמ"מ יש למעט בחילול, ולכן אם יש חברה המתעסקת בזה אסור לאחרים להתעסק בזה אא"כ זה ערב שבת סמוך לחשיכה שאז כל הזריז לסייע שלא יבואו לידי חילול שבת הרי זה משובח, וכמה אחרונים מקילים בזה, ובא"ר כתב שטוב להחמיר. ומותר לחמם מים כדי לטהרו, ולגזוז שערו. ואם אין באותה עיר בית קברות לישראל מוליכים אותו לעיר אחרת אפילו חוץ לתחום, ושוכרים ספינה או עגלה בשביל להוליכו לשם, וכן מותר להוליכו על בהמת ישראל, (והקברנים מותרים להכנס לספינה אבל למלוים אסור), אבל אם יש בית קברות בעיר והוא ציוה שיקברוהו בקברות אבותיו, אין לחלל יו"ט בשביל זה, אמנם מלינים אותו עד אחרי יו"ט משום שמצוה לקיים דברי המת, ואם יש לחוש שיסריח קוברים אותו ביו"ט בעירו. (וכתב הרמ"א בסעיף ח' שאם המת מחוץ לתחום העיר ואין שם קברות של ישראל, מותר להביאו לעיר אע"פ שאפשר לקבורו במקומו, וכתב המ"ב שאין להקל אא"כ המת השתהה שם, אבל לרכב על סוסים מותר רק אם יש חשש שכלבים יאכלו את המת, ואם המת השתהה כאן בעיר, מותר ללכת מחוץ לעיר להביא לו צרכי קבורה כדי לקבורו בו ביום). ואין עושים בנין לכיפה על הקבר כיון דכבר המת נקבר, ומ"מ משמע מהאחרונים שמותר לעשות כן ע"י נכרי אפילו ביו"ט ראשון, כיון שזה לכבוד המת. אבל מותר לכסותו בעפר עד שנעשה תל כדרכו בחול (אף לדעת הרמ"א), דגמר קבורה הוא.

ודעת הרמ"א שבמלאכות גמורות אם יש נכרים לפנינו הם יעשו את הקבר ואת הארון ואת התכריכים על ידם, ושאר הדברים יעשו ע"י ישראלים כמו ביו"ט ראשון, ואם א"א לעשות ע"י נכרים, או שצריך להמתין להם הרבה שעות ובתוך כך יבוא המת לידי בזיון, מותר לעשות הכל ע"י ישראלים, וכן מותר לטהרו בסדין כדרכו, ויזהר שלא יסחוט בידים, וכן שיהיה הסדין נקי דאם לא שרייתו הוא כיבוסו, וכן מותר ללוותו מחוץ לתחום.

ואם אין רוצים לקבורו בו ביום כגון שממתינים מפני כבוד המת כגון להביא לו ארון ותכריכים, אין עושים מלאכה אפילו ע"י נכרי, ורק לטלטלו באותה רשות מותר אפילו ע"י ישראל, ולרשות אחרת ואפילו לכרמלית אסור, ומסקנת רוב האחרונים שגם באותה רשות מותר רק לצורך המת, וגם זה מחמירים היש"ש והא"ר והב"מ שאינו מותר אלא ע"י ככר או תינוק, (והגר"ז מתיר לצורך ע"י ככר או תינוק בכל ענין). אבל לטלטלו לצורך החיים (שיוכלו כהנים להכנס לבית או מפני עגמת נפש) אסור. ואין להלינו כדי שיקבר מחר ע"י ישראל, דאין זה כבוד למת, ואם הוא ת"ח יש לעיין בזה.

נטילת שכר על התעסקות בצרכי המת ביו"ט שני – החופר קבר למת או נותן בד לתכריכים וכדומה מותרים ליטול שכר, ובלבד שלא יזכירו את הסכום המקח וכ"ש שלא יקחו מעות, ואחרי יו"ט יבוא לחשבון, וגם בזה יש מי שאוסר, וכתב היש"ש שאם אינו מסכים לחפור אלא בשכר מטעים אותו ולא משלמים לו אח"כ, וזה תמוה שהרי לא רק הוא מחויב בכך, ובהלכה ברורה כתב דאיידי כשרק הוא יכול לחפור, ואכתי צ"ע. ואם החופר לא מסכים לחפור אא"כ יקצצו לו דמים או יתנו לו כסף מזומן, אע"ג שעבירה היא בידו, מ"מ מותר לתת לו.

לויית המת ביו"ט – מותר ללוות את המת ביו"ט ראשון עד אלפים אמה, וביו"ט שני מותר אף יותר מג' פרסאות, ואף שאין במלוים אלו צורך למת מותר מפני כבוד המת, אבל אם יש בזה רק כבוד לאבלים ולא למת, כגון שהמת מונח בבית הקברות וממתינים שאביו יבוא ובאים עם האב, אסור. ובשער הציון דן אם מותר לאותם שנושאים את הארון לצאת מחוץ לתחום ביו"ט ראשון, וכן אם מותר להם לחזור.

חזרה מלוית המת – המלוים שבאו בהתר מותרים לחזור למקומם (כדי שלא ימנעו מלצאת), ואם יכולים לחזור בדרך קצרה אסור להם לחזור בארוכה, אמנם מסתבר שאם יש ישוב יהודי בתוך תחום בית הקברות ויכולים לאכול ולשבת שם אסור להם לחזור אא"כ זה עד ד' אלפים אמה. ובמקום שבית הקברות נמצא במקום רחוק מאד ותמיד רק אנשי החברא קדישא מלוים לשם את המת תמורת שכר, צ"ע אם מותר להם לחזור יותר מד' אלפים אמה. וכן צ"ע אם מותר לאבלים עצמם לחזור, ומסתימת הפוסקים משמע שאין לחלק בזה, וצ"ע.

החזרת הכלים מלוית המת – מותר להחזיר עמם את כלי הקבורה כדי שלא יגנבו, ולא הוי מוקצה כיון שיתכן שיצטרכו אותם למת אחר בו ביום, וכיון שכבר מטלטלם אפילו אם מוצא סמוך לחומת העיר מקום שמור להניחם יכול לישאם עד ביתו, ודעת המחצית השקל שאם במקום בית הקברות או בתחומו יש מקום המשתמר אסור לטלטל, ומהגר"א ורע"א משמע שמותר בכל גוונא, ואם יודעים בודאי שצריכים את הכלים למת אחר ודאי מותר.

אסור לרכב על בהמה או ללכת בספינה בלויית המת אפילו ביו"ט שני ואפילו בתוך התחום, ואפילו לאבלים אסור, ומשמע שכך הדין אפילו אם א"א בענין אחר וישאר המת בלי לוייה, אבל אלו הנצרכים לקבורו מותר להם במקום הכרח (והיינו כשיש טורח גדול לילך ברגליו, והט"ז מתיר אף בטורח קצת) לרכב ע"ג בהמה או ללכת בספינה ביו"ט שני, ומ"מ לא ירכבו בעיר כדי שלא יאמרו האומות שמחללים יו"ט.

אם נודע לבני עיר אחת שישראל מת במרחק של כמה ימים והוא מונח בין הנכרים ואינו ניתן

לקבורה, מותר לצאת לדרך ביו"ט שני, אע"פ שלא יספיקו לקבורו במועד, כיון שהוא מת מצוה וצריך למחר לקבורו כדי שלא יתנוול, וכתב המ"א שאם המת מונח שם בבית אין להקל, ובביאור הלכה מאריך בזה ומסיק שגם בבית מותר היכא שהוא מסור בידי הנכרים ויש לחוש שמפני גודל הסרחון ישרפוהו או יניחוהו לאכילת כלבים, (ומ"מ גם בזה אין לרכב אלא רק ללכת ברגליו. שעה"צ). אך י"ל דהיכא שהוא שמור אצל בני משפחתו אין להקל אף אם אין מי שיכול לקבורו או שאין שם בית הקברות.

תינוק שמת בתוך ל' יום ללידתו, אם לא גמרו שערו וצפרניו אפילו מת ביום ל' גופא דינו כנפל שאסור בטלטול ואין קוברים אותו ביו"ט, אמנם ע"י נכרים מותר לקבורו (אבל ודאי נפל אסור גם ע"י נכרי, וי"א שגם קבורת נפל היא מצוה ולדבריהם אפשר שמותר לקבורו ביו"ט שני ע"י נכרי), ואם גמרו שערו וצפרניו, הרי הוא בחזקת בן קיימא ודינו כמו שנתבאר לגבי מת גדול, כיון שרוב נשים יולדות ולד קיימא, וי"א שכיון שמת איתרע ליה רובא ומסתמא הוא נפל, ויש להחמיר לקבורו ע"י נכרי, וזה מותר גם ביום א' של יו"ט, ולגבי מה שנהגו להסיר ערלתו בצרור או אבן או קנה על קברם, אסור לעשות זאת אפילו ביו"ט שני של גלויות, ובדעת הרמ"א י"ל דס"ל שכיון שאין מסירים את הערלה ביו"ט יש להניח קבורתו לאחר יו"ט, ורק בספק נפל שמת לאחר המילה או בנקיבה קוברים ביו"ט, אמנם תינוק שלא מלו אותו מחמת חולי וכדומה ומת לאחר ל' קוברים אותו ביו"ט ומסירים ערלתו.

קריעה על מת- אין קורעים על המת אפילו ביו"ט שני ואפילו קרוביו, אמנם לערב צריכים לקרוע.

מתי קוברים מי שמת ביו"ט- מת בליל יו"ט שני משכימים וקוברים אותו לפני התפילה, ואם מת ביום קוברים אותו אחרי האכילה, וי"א שאפילו מת בלילה עדיף לקבורו בשעה שאומרים פיוטים ויוזמינו עכ"פ י' בני אדם לקבורתו, ואם הוא אדם חשוב שהכל חייבים ללוותו יוציאוהו אחרי התפילה וילווחו עד בית הקברות ויניחוהו שם וילכו לאכול ואח"כ יקברוהו, ואם הקבר והתכריכים מוכנים ואפשר לקבורו לפני האכילה בלא להמנע משמחת יו"ט עדיף טפי, דבמדרש סמכו על הפסוק "לא תאכלו על הדם" שאין לאכול סעודה קבועה קודם שנקבר המת. וביו"ט ראשון לדעת השו"ע שהוא נקבר ע"י נכרים אפילו אם מת בלילה קוברים אותו אחרי האכילה או התפילה, ולדידן שגם ביו"ט שני קוברים ע"י נכרים אין חילוק בין יו"ט ראשון לשני.

סימן תקכ"ז

סימן תקכ"ז

סימן תקכ"ז

דיני עירוב תבשילין

יו"ט שחל בערב שבת, נחלקו בגמ' אם אסור מדאורייתא לאפות ולבשל ביו"ט לצורך שבת כמו לצורך חול, או שלצורך שבת אין האיסור אלא מדרבנן, וגם אם עיקר האיסור הוא מדאורייתא, מ"מ הואיל ואם יבוא אורחים מבעוד יום יכולים להנות מהמאכל ביו"ט, אין האיסור אלא מדרבנן, וחכמים תיקנו שאם

הוא מכין פת ותבשיל מערב יו"ט לצורך שבת מותר לאפות ולבשל ביו"ט לצורך שבת, דבזה נחשב שכבר התחיל לאפות ולבשל לשבת מערב יו"ט ורק הסיום הוא ביו"ט. ופרטי דיני עירוב יבוארו להלן.

עירוב תבשילין - יו"ט שחל בערב שבת אסור לבשל בו קדירה מיוחדת לצורך שבת, אא"כ עשה עירוב תבשילין, וגם ביו"ט שני של גלויות אסור לבשל לצורך שבת, ואם עירב מערב יו"ט ראשון מותר. והיינו שיניח מערב יו"ט פת ותבשיל לצורך שבת, ויברך על מצות עירוב, ויאמר בדין יהא שרא לן לאפויי ולבשולי ולאטמוני ולאדלוקי שרגא ולמעבד כל צרכנא מיו"ט לשבת, ובזה מותר לבשל וכדו' ביו"ט לצורך שבת, שע"י העירוב נחשב שלא התחיל את המלאכה ביו"ט אלא רק גמר אותה.

עד מתי יכול לבשל ביו"ט מכח העירוב - יזהר להקדים להכנת המאכלים ביו"ט לצורך שבת (כשעשה עירוב) בכדי שיגמור מלאכתו בעוד היום גדול, דסמוך לחשיכה בזמן שלא שייך שיצטרך לזה ביו"ט עצמו יש בזה לתא דמלאכה דאורייתא, וכן לא יטמין לצורך שבת אא"כ יתבשלו שליש בישול מבעוד יום. ומטעם זה נהגו להקדים תפילת ערבית של ליל שבת כשחל סמוך ליו"ט, כדי שלא יתאחר הבישול עד סמוך לחשיכה, ויש ראשונים שסוברים שאין חילוק בין מבעוד יום לבין סמוך לחשיכה, ובשעת הדחק אם נתאחר בישולו עד סמוך לחשיכה, ביו"ט שני ודאי יש להקל, ואף ביו"ט ראשון אפשר שיש להקל בשעת הדחק, אך לכתחילה ודאי צריך להזהר בזה ובפרט ביו"ט ראשון.

ר לבשל כמה קדירות ליו"ט ללא עירוב, ואם נשאר לו אפילו קדירה שלימה יכול לאכול ממנה בשבת, ובלבד שלא יערים, וע"ע לקמן בסוף הסימן.

עד מתי אפשר לערב - אפשר לערב אפילו בספק חשיכה, והיינו לפני שנראים ג' כוכבים בינוניים, ואם כבר אמרו הציבור ברכו שזה קבלה של היו"ט, (ואפילו אם הוא לא אמר הוא נגרר אחרי הציבור), אין יכול לערב, אבל קבלת עצמו אפילו שקיבל בפירוש י"ל שאפשר עדיין לערב אם עוד לא חשכה, ובשעת הדחק מותר גם אחרי ברכו אם הציבור לא התפללו מעריב ועדיין לא חשכה, ואם קיבל בזמן בין השמשות י"ל דקבלתו הוי לודאי, וכ"ש אם התפלל אז מעריב, ואם התפלל מבעוד יום מהמרדכי מוכח דלא מהני, והגר"ז פסק להחמיר כשכבר התפלל מעריב אפילו ביחידות. ואם בא להתפלל מנחה ונזכר שלא עשה עירוב, ואם יחזור לביתו לערב יאחר זמן מנחה, יתפלל מנחה, ובמקום עירוב יקנה קמחו לאחרים, אמנם אם יכול ישלח שליח לעשות עירוב לפני מנחה, ויאמר לשליח שיעשה בשבילו ויזכה גם למשרתיו. ואשה שכבר הדליקה נרות יש לדון אם זה נחשב כקבלת שבת של ציבור כמו בשבת, וא"כ כבר א"א לערב בשבילה, או דביו"ט כיון שלא כולן מדליקות באתה שעה לא נהגו לקבל שבת בהדלקה, ואף אם דרך אשה גם ביו"ט לקבל יו"ט בהדלקה, אפשר שזה כקבלת יחיד, וכאיש המדליק שאינו מקבל שבת בהדלקתו, ומותר לעשות אח"כ דברים שמותר לעשות בספק חשיכה, ולכתחילה ודאי יש לערב לפני הדלקת הנרות.

במה מערבים - מערבים בפת ותבשיל, כיון שצריך גם לבשל וגם לאפות מיו"ט לשבת, אמנם כיון שמעיקר הדין די בתבשיל ממילא בדיעבד אם עירב רק בתבשיל סגי ומותר לו גם לאפות, אמנם

אם נזכר קודם שחשכה יניח גם פת ויאמר בהדין עירובא וכו', אבל לא יברך שנית, ואם א"צ לאפות אלא רק לבשל אף לכתחילה סגי בתבשיל. ואם הניח רק פת, לתבשיל ודאי לא מהני, ונחלקו הפוסקים אם מותר לו לאפות או לא, והאחרונים הסכימו דלא מהני, דעיקר עירוב בתבשיל.

שיעור העירוב - יש לערב בכזית, ואם הניח כזית ונחסר מכזית לא מהני, ומשום הידור מצוה יקח לחם שלם וחתיכת בשר או דגים חשובה, ויש מצריכים לכתחילה פת כביצה, וכן נוהגים אך אם כבר עירב בכזית א"צ לחזור ולערב בכביצה.

צריך לערב **בתבשיל הראוי ללפת בו את הפת**, כגון בשר דגים וביצים ושאר מינים שדרך ללפת בהם את הפת, ולא יערב בדיסא (-תבשיל העשוי משעורים כתושים) כיון שדרך לאוכלה לשיביעה בלא פת, ואפי' במקומות שדרך ללפת בה את הפת בטלה דעתם אצל כל אדם. ושאר מיני קטניות, אין לערב בהם אלא במקומות שמלפתים בהם את הפת, ונראה שאין לערב בתפוחי אדמה שהסיר קליפתם ובישלים יבשים, וכן בארבע"ס או בפולין כיון שדרך לאוכלם בפני עצמם. עוד נראה שאפשר לערב גם בדבר שדרך לאוכלו אף בחול, וא"צ דבר שאין רגילים לאוכלו בכל יום.

מה נחשב תבשיל - כשם שמערבים במבושל כך מערבים בצלי, או בשלוק (-מבושל הרבה יותר מכפי צרכו), או בכבוש במים או בשאר משקין מעת לעת, או בשרוי בחומוץ וציר בכדי שיתננו על האור ויתחיל להרתיח, או במעושן, (ובתנאי שיהיה ראוי לאכילה ע"י הכבישה או העישון), אבל מליח אף אם נעשה ראוי לאכילה אין מערבים בו, ודגים רכים שהדחתן בחמין זו היא גמר מלאכתן מערבים בהם. ותפוחים ודגים קטנים מלוחים שבישולם מערבים בהם אם דרך אנשי המקום ללפת בהם את הפת, אף אם היו ראויים לאכילה כשהם חיים.

עדשים שנשארו בשולי קדירה, וכן שמנונית שנשארה על הסכין וגררה, ויש בהם כזית, מותר לערב בהם אם אין לו תבשיל אחר, אע"פ שיש בזה קצת ביזוי מצוה, ולא אמרין שהם בטלים כיון שאינם חשובים. ותבשיל גמור של עדשים פשיטא שמערבים בו כשאר תבשילים, אפילו אם לא נתבשלו לשם עירוב, ובלבד שדרך באותו מקום ללפת את הפת עם עדשים. ומצוה מן המובהר לעשות את התבשיל בכונה לשם עירוב, ואולי סגי בכך שמבשלו עבור שבת.

מהרי"ל היה מניח את הבשר על צלחת ולא על הפת, משום מיאוס, וגם לקח לחם שלם, והיה לוקח אותו אח"כ ללחם משנה ובוצע עליו בסעודה שלישית, דכיון דאיתעביד ביה מצוה חדא ליעבד ביה מצוה אחרינא.

עירוב עבור אדם אחר

מצוה על כל אדם לערב בעצמו.

מתי אפשר לסמוך על העירוב של גדול העיר - מצוה על גדול העיר לערב עבור כל בני עירו, כדי שיסמוך עליו מי ששכח פעם אחת, או נאנס, או שהניח עירובו ואבד, או עם הארץ שאינו יודע לערב, או מי שחשב שאפשר לצאת בעירוב זה לכתחילה, אבל מי שהיה יכול לערב ולא עירב, או ששכח מחמת עצלות ולא מחמת טירדה ואפילו בפעם

הראשונה, לדעת השו"ע הוא נקרא פושע ואינו יכול לסמוך על עירובו של גדול העיר משום שרצו חז"ל שכ"א יעשה עירוב בעצמו (אמנם ע"י שליח אפשר לערב, וכן מהני אם הגדול אומר לו לפני שמערב שיסמוך עליו והוא נתרצה), ודעת הרבה פוסקים שכל אדם יכול לסמוך לכתחילה על גדול העיר, ואף הגדולים מכוונים להקנות עירובם לכל אדם בכל אופן, ורק מי שבכל פעם עושה בעצמו ואינו רוצה לסמוך על העירוב של הגדול ואח"כ קרה ששכח כמה פעמים בזה אין הגדול מוציא כיון שלא היה דרכו לסמוך על הגדול, ואפשר שבדיעבד אפשר להקל כדבריהם משום שמחת יו"ט.

כשמערב עבור אחרים א"צ לפרט אלא מזכה ע"י אחר לכל בני העיר, ובאמירת הנוסח יאמר "לי ולכל מי שלא עשה עירוב", וגם אם כבר עירב לעצמו יכול לערב לאחרים, אלא שיש להסתפק אם יכול לברך על העירוב השני, וכן אם יכול לזכות להם חלק בתבשיל שכבר עירב בו בעצמו. ויכול לצאת בעירוב כל הנמצא בתחום העיר, אבל הנמצא מחוץ לתחום אע"פ שיכול להגיע לעיר ע"י עירוב תחומין לא מהני, אא"כ התנה המניח בהדיא שמערב גם עליו, ואם לא הניח עירוב תחומין גם תנאי לא מהני כיון שאינו יכול להגיע ולקחת את העירוב תבשילין.

האם עירוב צריך דעת - המניח עירוב עבור אחרים צריך שיהיה מדעת המניח, אבל א"צ דעת מי שהניחו בשבילו, אלא מספיק שיודיעוהו ביו"ט, כדי שידע שמותר לו לבשל לשבת. ואם דרך הגדול להניח עירוב מותר לאותם ששכחו או נאנסו לסמוך שהגדול עירב, אע"פ שלא הוכרז הדבר. וי"א שלדידן שבנוסח העירוב מוזכר שמערב לכל בני העיר, א"כ כל מי ששכח יכול לסמוך על זה, וחלקו על דבריהם דאין הנוסח מועיל כלום אא"כ זיכו ע"י אחר, ורוב בני אדם אינם מקנים כלל, ואין לסמוך אא"כ יודעים שהקנו להם.

זיכוי העירוב עבור אחרים - המערב לאחרים צריך לזכות להם חלק בעירוב ע"י אחר, וצריך להגביה את העירוב טפח מן הקרקע או מהמקום שהוא מונח שם (וע"ע בזה בסימן שס"ו), ואפשר לזכות ע"י מי שאפשר לזכות על ידו עירוב של שבת וכפי שנתבאר בסימן שס"ו, ובאלו שיש שם מחלוקת כגון באשתו שמעלה לה מזונות או בבנו גדול שסמוך על שלחנו שבדיעבד סומכים שם לקולא ה"ה הכא, ואשתו שאינה אוכלת עימו אלא הוא מעלה לה מזונות והיא מבשלת בפני עצמה צריכה עירוב בפני עצמה, ומיגו שהיא זוכה לעצמה היא יכולה לזכות גם לאחרים. ואשה שגרה אצל אחר צריכה עירוב לעצמה, ואם אינה יכולה לערב צריכים לערב עבורה או שתצא בעירוב של גדול העיר.

המשך דיני עירוב תבשילין

נוסח העירוב - המערב נוטל את העירוב ממי שזכה עבור אחרים ומברך על מצות עירוב, ואין הברכה מעכבת. ואומר "בדין יהא שרא לן לאפויי ולבשולי ולאטמוני ולאדלוקי שרגא ולמעבד כל צרכנא מיום טוב לשבת לנא ולפלוגי ולפלוגי", או "לכל בני העיר הזאת". דעת הרמ"א שהאמירה מעכבת, ואף אם אמר בדין יהא שרא לן למעבד כל צרכנא הוי כמי שלא עירב כלל כיון שלא פירט המלאכות, ואם הזכיר רק חלק מהמלאכות מותר

לעשות רק את מה שהזכיר, וי"א שאם שכח לומר אינו מעכב, ולכתחילה יש להחמיר, ועל כן אם נזכר לפני יו"ט שלא אמר יחזור ויטול את העירוב ויאמר בהדין וכו', ולא יחזור ויברך אם כבר בירך, ואם נזכר בערב שבת יקנה קמחו לאחרים והם יכינו בשבילו, ואם אין לו למי להקנות יכול לסמוך על המקילים, ואם נזכר ביו"ט ראשון שחל ביום חמישי, יניח עירוב ויתנה שיהיה עירוב רק אם היום חול ולמחר קודש ולא יברך.

י"א שיאמר גם "לאפוקי" והיינו הוצאה, ובדיעבד אם לא הזכיר לאדלוקי שרגא או לאפוקי לכו"ע אין להחמיר. ולכתחילה טוב להזכיר גם שחיטה. ומי שאינו יודע לשון הקודש צריך לומר את הנוסח בלשון שמבין. המניח עירוב בשליחות והתבשיל הוא של המשלח, כתב הגר"ז שהברכה תלויה במחלוקת אם האמירה מעכבת, דאם אינה מעכבת א"כ הוא לא עושה כלום ואין לו לברך. (סעיף י"ב ורמ"א סעיף כ').

אם חל יו"ט ראשון ביום חמישי אין לבשל בו עבור שבת על סמך העירוב, אפילו אם יודע שיהיה לו אונס ביו"ט שני והיתה כוונתו לכך בשעת הנחת העירוב, אלא יבשל ביו"ט שני. ובדיעבד אם עבר או ששגג ובישל דעת הט"ז להתיר, וכ"ש אם לא בישל מאכלים אחרים לשבת. אמנם אם חל יו"ט ראשון ביום ו', פשיטא שמותר לבשל לשבת ע"י עירוב תבשילין.

האם אפשר לערב לכמה ימים טובים - המניח לעירוב תבשילין דבר המתקיים ימים רבים, ומתנה שזה יועיל גם ליו"ט אחר שיחול בערב שבת, לכתחילה אין לסמוך עליו ליו"ט אחר, משום שיי"א שמצוה להניחו דווקא בערב אותו יו"ט שבא להתיר לבשל בו ואפילו אם הניחו ב' או ג' ימים לפני אותו יו"ט לא מהני, ואם הניח לכמה ימים טובים ונזכר לפני היו"ט השני צריך לחזור ולערב ולומר בהדין עירובא וכו', אבל לא יברך שנית, ואם נזכר ביו"ט עצמו, אפשר לסמוך על העירוב הראשון, בדברבנן סומכים על הסוברים שא"צ להניחו דווקא בערב יו"ט, אמנם י"ל שכשסומך על העירוב ליו"ט אחר צריך שיהיה בו כזית עבור כל יו"ט, אמנם בירושלמי מבואר שדי בכזית אחד, ואולי כוונתו רק לשני ימים טובים של אותו יו"ט, וצ"ע. אמנם כל זה כשמוניח מתחילה לכמה ימים טובים, אבל אם נשאר לו הכזית מהיו"ט הקודם ואומר שוב בערב יו"ט בהדין עירובא וכו', מהני אף בכזית אחד. וטוב לכתחילה להכין את התבשיל בערב יו"ט ולא קודם, אף אם מניחו לשם עירוב בערב יו"ט, ואם אין לו די שיניחו בערב יו"ט לשם עירוב.

עד מתי צריך שהעירוב יהיה קיים - אם התבשיל נאכל ולא נשאר ממנו אפילו כזית אין לבשל ביו"ט בשביל שבת, (אמנם אם הפת נאבדה אין בכך כלום, דעיקר העירוב הוא בתבשיל, ואפילו אם חל יו"ט ביום חמישי ויום שיש נזכר בראשון שהפת אבדה א"צ לערב על תנאי), ואחר שהכין צרכי שבת מותר לאכול את התבשיל, ולכתחילה נכון להניחו ללחם משנה בערבית ושחרית ולבצוע עליו במנחה, דכיון דאיתעביד בו חדא מצוה ליתעביד בו מצוה אחריתא. ואם נאבד העירוב אחרי שהתחיל ללוש את העיסה, מותר לאפות את אותה עיסה, וכן אם התחיל לבשל כגון שחתך ראשי הלפתות וכדומה, מותר לגמור אותו תבשיל, וי"א שאם התחיל מותר לעשות כל צרכיו, ולדינא אין להתיר אלא לגמור את הדבר שהתחיל. ואם אפה או בישל לצורך יו"ט ולא לצורך שבת ונאכל העירוב, מותר להשאיר לשבת את מה שהכין ליו"ט ולהכין

ליו"ט מאכלים חדשים, אבל מה שבישל ליו"ט אחרי שנאכל העירוב אסור להשאירו לשבת, דהוי הערמה, וכן להניח לחול ולבשל מחדש ליו"ט אסור בכל אופן, שהרי גם לשבת אסור אם לא מה שבישל בזמן שהיה עירובו קיים, ולחול לא שייך זה.

מי שמתענה ביו"ט לדעת הרמ"א (סעיף כ') אסור לו לבשל לצורך יו"ט בין עבורו בין עבור אחרים, וכן אם חל יו"ט בערב שבת אסור לו לבשל לשבת אפילו אם עירב, אמנם אחרים מותר להם לבשל משלו כיון שהוא עירב. והאחרונים מפקפקים על דין זה, ועל כן ביו"ט הסמוך לשבת אם אין לו אחרים שיבשלו בשבילו מותר לו לבשל בעצמו, וכן משרתת שמתענה ביו"ט מותר לה לבשל עבור בעל הבית.

מה מותר לעשות למי שלא עירב

הדלקת הנר מותרת למי שלא עירב, ויש אוסרים, והרבה אחרונים הסכימו שהעיקר כהאוסרים, ולכן אנו אומרים בנוסח העירוב ולאדלוקי שרגא, אמנם אם לא אמר כך מותר להדליק, אבל אם לא הניח כלל מותר להדליק רק נר אחד, ויש מקילים כדעה ראשונה, ולכתחילה יקנה לאחרים והם ידליקו לו, או יסתפק בנר אחד.

בישול עבור אחרים - מי שלא עירב, כשם שאסור לו לבשל לעצמו, אסור לו לבשל עבור אחרים שעירבו אפילו בביתם, וכן אסור להם לבשל עבורו מאכלים שלו אפילו בביתם, ואין תקנה למי שלא עירב אלא שיקנה קמחו ותבשילו לאחרים במתנה ע"י משיכה לרשותם או ע"י הגבהה (וקנין סודר אסור), ואז הם יוכלו להכין זאת עבורו, אפילו בביתו. ואם אין לו שם אנשים שעירבו, י"א שמותר לאפות בצמצום פת אחת אפילו גדולה כמה שצריך לשבת ולבשל קדירה אחת כדי צרכו לכל השבת וא"צ לצמצם בזה, אלא שלא ירבה במיני לחמים ותבשילים, וכן מותר להדליק נר אחד, אכן אם נשאר לו פת מיו"ט אסור לאפות בשביל לחם משנה, אמנם אם הפת אינה מספיקה לכל השבת מותר לאפות עוד פת, והאחרונים הסכימו שמותר לאפות פת אחת וכדו' גם אם יש שם אחרים אלא שאינו רוצה להקנות להם מאיזה טעם, אכן באמת נכון מאד שיקנה קמחו לאחרים כדי שיאפו עבורו לחם משנה. ואשתו ובני ביתו של מי שעירב הם נטפלים לו, ומותר להם לבשל אע"פ שלא עירבו לעצמם כלל וגם לא זיכה להם ע"י אחר, ובמשרת יהודי שאוכל ממאכלי בעל הבית צ"ע אם הוא נטפל לו או לא.

האם מותר לבשל הרבה ליו"ט ולהותיר לשבת - מי שלא עירב ואין שם גדול העיר שמזכה לכולם, אם נזכר לפני סעודת שחרית יכול לבשל כמות גדולה בקדירה אחת ולהותיר לשבת, ואם מכין כמה מינים ליו"ט יכול להוסיף בכל קדירה עבור שבת, וכן יכול ללכת מבעוד יום עם נר דלוק לחדר לחפש איזה דבר ולהשאיר שם את הנר עד הלילה, ומותר אח"כ לטלטלו ולהניחו באיזה מקום שירצה. וי"א שמותר גם לבשל כמה מינים (דבמין אחד ניכר ההערמה ואסור) בכמה קדירות רק לצורך שבת כיון שזה קודם אכילה, ויאכל מעט מכל קדירה ביו"ט, וכן נוהגים, ואם נתכוין מתחילה לאכול מכל קדירה ובסוף לא אכל,

הט"ז מיקל והבית מאיר מחמיר, ולמעשה נראה שיש להחמיר בזה. וע"ע בזה בסימן תק"ג.

עירוב על תנאי בב' ימי יו"ט – אם נזכר ביו"ט ראשון שלא עירב, אם זה ראש השנה אינו יכול לערב, אבל בשאר ימים טובים יכול לערב בתנאי (ויברך, וי"א שלא יברך) ויאמר אם היום קודש איני צריך לערב ואם היום חול בהדין עירובא וכו', ולמחר א"צ לומר כלום. וי"א שאם אין לו דבר מבושל מערב יו"ט לא מועיל תנאי. ונקטינן כסברא ראשונה.

מי שלא עירב ובישל בשוגג או במזיד לצורך שבת, מותר לאכול מזה בשבת או בחול, ואין חוששים שילמדו ממנו לעשות כך, ואם יש לו תבשילים אחרים, מהשו"ע משמע שגם בזה מותר, וכתב הבה"ל שדין זה אינו ברור והוא תלוי בפלוגתא דרבוותא. עוד כתב הבה"ל שראוי לקנסו לפי ראות עיני בי"ד. אמנם אם הערים, והיינו שרק צריך קדירה א' ליו"ט ומוסיף ומבשל עוד קדירה ומערים ואומר שהיא לצורך אורחים, או שכבר בישל א' ואומר שהראשונה תהיה לשבת והשניה ליו"ט, או שמבשל שני קדירות ממין אחד ואוכל מעט מכל אחת, חיישינן שאחרים ילמדו לעשות כך או שהוא עצמו יעשה כך פעם נוספת, ולכן אסור לו ולבני ביתו לאוכלה, וכתב החמד משה שהאיסור הוא רק עד מוצאי שבת, והגר"ז מצדד דאסור לעולם, ולאחרים מותר מיד במוצאי יו"ט.

הערות

סימן תקכ"ח

עירובין ביום טוב

מדאורייתא אסור בשבת להוציא מרשות היחיד לרשות הרבים או מרשות הרבים לרשות היחיד, אמנם חצר המוקפת מחיצות כדין מותר מדאורייתא לטלטל בה ובין הבתים, וחז"ל אסרו לטלטל מבית לבית או מבית לחצר ללא עירובי חצרות, וכן אסרו לטלטל מן החצרות למבוי ללא שיתופי מבואות. כמו כן אסור לצאת בשבת מחוץ לתחום אלפים אמה. ובסימן זה יבואר מה הדין בכל זה ביו"ט, והאם מותר לערב ביו"ט לצורך שבת.

האם צריך להניח עירוב חצרות ליו"ט – שיטת השו"ע שאין צריך לערב ליו"ט עירוב חצרות ושיתופי מבואות, כיון שהם באים להתיר הוצאה, וביו"ט מתוך שהותרה הוצאה לצורך אוכל נפש הותרה נמי שלא לצורך. ודעת הרמ"א (סימן תקי"ח) שדברים שאין בהם צורך כלל אסור להוציא מבית לחצר בלא עירוב, ולכן כשמערב בערב פסח לכל השנה יאמר שהעירוב הוא לכל השבתות והימים טובים של השנה, אבל בשביל יו"ט לבדו אין כדאי לברך כיון שיש דעות בזה. ומי שמניח עירוב בכל ערב שבת ויש יו"ט סמוך לאותה שבת יאמר שהעירוב יהיה לשבת ויו"ט הבאים עלינו לטובה, וצריך שיהיה העירוב שמור עד יו"ט.

איסור תחומין והנחת עירוב תחומין ליו"ט – אסור לצאת ביו"ט מחוץ לתחום ללא עירוב, וכפי שנתבארו כל דיני תחומין בהלכות שבת.

הנחת עירוב ביו"ט עצמו עבור שבת – יו"ט שחל בערב שבת אין מערבים בו לא עירובי חצרות ולא

עירובי תחומין, דמחזי דמתקן לצורך מחר, ואפילו אם הניח עירוב תבשילין אסור כיון שזה לא צורך סעודה. ואם הניח עירוב חצרות ליו"ט ועדיין העירוב קיים יכול לסמוך עליו גם לשבת. ובשני ימים טובים של גלויות (חוץ מר"ה) שחלו בימים חמישי ושישי מותר לערב עירוב חצרות בשני הימים ויתנה בכל יום שאם היום חול הוי עירוב ואם לאו אינו כלום, אבל עירוב תחומין כיון שזה קנין שביטה שהוא כקנין בית אין מערבים אפילו בתנאי, ומ"מ בדיעבד אם עירב בשני ימים טובים של גלויות מהני.

עירובי חצרות

סימן תקכ"ט

דיני שמחת יום טוב

מצות עשה לשמוח ביו"ט, כל אדם במה שמשמחו, וכן צריך לכבד את היו"ט ולענגו, אמנם צריך להזהר משחוק וקלות ראש, ויחלק את היו"ט חציו לבית המדרש וחציו לאכילה ושתייה, וכדלהלן.

חציו לד' וחציו לכם – מצות יו"ט לחלקו חציו לבית המדרש לתורה ותפילה דכתיב "עצרת לד' אלוקיך", וחציו לאכילה ושתייה בשביל עונג יו"ט דכתיב "עצרת תהיה לכם", ועל כן יש לגעור בחזנים המאריכים יותר מחציו של יום דאין זה בכלל חציו לד' וחציו לכם, והדרך הנכונה היא להקדים בבוקר ללכת לבית הכנסת ולהתפלל שחרית וקריאת התורה ומוסף, ואח"כ חוזר לביתו לאכול, ואח"כ ילך לבית המדרש וילמד עד חצי היום וכשיגיע זמן מנחה יתפלל מנחה, ויתענג בשמחת יו"ט שאר היום עד הלילה.

לא יצמצם בהוצאות יו"ט, כי כל מזונותיו והוצאותיו של האדם קצובים לו מראש השנה עד ראש השנה חוץ מהוצאות שבתות וימים טובים, אבל בשאר ימים על האדם להזהר שלא להוציא הוצאה מרובה שלא יוסיפו לו על מה שפסקו לו, ובזמננו בעוונותינו הרבים הרבה אנשים עוברים על זה, והנהגה זו מביאה את האדם לידי גזל וחמס וגם להרפה וכלימה, וצריך לנהל הוצאות ביתו בחשבון לפי ההכנסות שיש לו, ולא ילך אחרי פיתויי הנשים שדעתם קלה ואינן רואות את הנולד.

כבוד יו"ט – צריך לכבד את היו"ט ע"י רחיצה בחמין בערב יו"ט ולבישת כסות נקיה ושלא ילבש מלבושי חול כפי שהתבאר לענין שבת בסימן רס"ב, ובגדי יו"ט יהיו יותר טובים משל שבת (אם ידו משגת) שזה בכלל שמחת יו"ט, וישתדל כל אדם להכין בעצמו איזה דבר לצורך יו"ט כמו לענין שבת. ומצוה להמנע מלקבוע סעודה בערב יו"ט מתשע שעות ולמעלה כמו בערב שבת, כדי שיאכל בליל יו"ט לתאבון, ואם ערב יו"ט חל בשבת יאכל סעודה שלישית לפני תשע שעות שאז יכול לאכול ולקבוע סעודה כמה שירצה, ואם עבר או שכח לאכול לפני תשע שעות, מצוה שיאכל רק מעט פת בסעודה שלישית והיינו יותר מכביצה פת שזה שיעור סעודה שלישית, ויכול לאכול גם יותר רק שלא יהיה שיעור קביעות סעודה כרגילותו בחול, ודינים אלו שייכים גם כשחל יו"ט ראשון בשבת, ובבה"ל דן לומר שבזמננו שידועים שהעיקר הוא היום הראשון, אף שביו"ט עצמו אין להקל בלעשות מלאכה או שבותין, מ"מ מנין לאסור לאכול ביו"ט כדי שיאכל ביום השני לתאבון.

ומצוה ללוש פת בערב יו"ט כמו בערב שבת. ואין לעשות מלאכה בערב יו"ט מן המנחה ולמעלה, כמבואר בסימן רנ"א לגבי ערב שבת.

עונג יו"ט – צריך לענג את היו"ט כמו בשבת, דכתיב "וקראת לשבת עונג לקדוש ד' מכובד" ויו"ט נקרא "מקרא קודש", וא"כ גם המשך הפסוק "וכבדתו מעשות דרכיך ממצוא חפצך ודבר דבר" שזה מלמד מה מותר לדבר בשבת וכמבואר בסימנים ש"ו וש"ז זה שייך גם ביו"ט. וחייבים לבצוע על ב' ככרות בב' הסעודות, דגם בערב יו"ט היה יורד כפלים מן, וכן חייבים לקבוע כל סעודה על היין, והיינו שישתה באמצע הסעודה מלבד מה ששתה בקידוש, וגם מצוה לאכול בשר, וכל זה אם ידו משגת, ועיין לעיל בסימן רמ"ב. ואיתא בגמרא שתיקנו להרבות בסעודת יו"ט ראשון של פסח לפי שהוא זמן גאולה וחרות ובעצרת לפי שזה יום מתן תורה ובר"ה לסימן טוב כיון שזה תחילת השנה וביו"ט האחרון של חג שהוא חשוב והוא רגל בפני עצמו, אבל יו"ט ראשון של סוכות לא מפני שטרודים במצות סוכה וד' מינים ואין פנאי להכין הרבה. ובסעודה בלילה ובבוקר חייב לאכול פת, ואם לא אכל בלילה פת יאכל ב' סעודות ביום, ויקדש בשחרית את הקידוש של הלילה וכמבואר בסימנים רע"א ורצ"א לענין שבת. ולא נהגו לעשות ביו"ט סעודה שלישית, וי"א שטוב לאכול פירות במקום סעודה שלישית, וי"א שמזה נתפשט המנהג לאכול ביו"ט בשחרית תבשיל אחד יותר במקום סעודה שלישית. המסגף עצמו בכל השנה שלא לאכול בשר ולשתות יין מפני תשובה, בשבת ויו"ט וחנוכה ופורים חייב לאכול ולשתות.

שמחת יו"ט – חייב אדם להיות שמח וטוב לב במועד הוא ואשתו וכל הנלוים אליו, והוא מצות עשה דכתיב "ושמחת בחגך", ומצוה זו נוהגת גם בנשים. כיצד משמחן, נותן לקטנים קליות ואגוזים וקונה לנשים בגדים ותכשיטים כפי ממונו, ואם אין ידו משגת קנה להם לפחות מנעלים חדשים לכבוד יו"ט. והאנשים היו אוכלים בזמן בית המקדש בשר שלמים לשמחה, ועכשיו אין שמחה אלא ביין, ואכילת בשר אינה חובה אלא מצוה.

זהירות משחוק וקלות ראש – יאכל וישתה וישמח ברגל, אך לא ימשך בבשר ויין ושחוק וקלות ראש מפני שזה הוללות וסכלות, ולא נצטוינו אלא על שמחה שיש בה עבודת היוצר, ומידת החסידים אשר ד' לנגדם תמיד ובכל דרכיהם ידעוהו שבעת שמחתם מודים יותר לד' אשר שימחם. וחייבים בי"ד להעמיד שוטרים ברגלים לשוטט בכל מקום ששייך שיתקבצו אנשים ונשים ולבוא לידי עבירה, וכן יזהירו לכל העם שלא יתערבו אנשים ונשים בבתיהם בשמחה ולא ימשכו ביין שמא יבואו לידי עבירה אלא יהיו כולם קדושים, ובאמת תמיד יש חיוב להזהיר ולמחות על זה וקלקול זה מצוי בזמננו בכמה מקומות גם בימות החול ועון גדול הוא ומי שהדבר בידו חייב למחות על זה, אלא שברגל הקלקול מצוי ביותר, וע"ע בבה"ל סימן של"ט.

מאחרים לבוא לבית הכנסת כדי לטרוח בסעודת יו"ט, וממהרים לצאת משום שמחת יו"ט, והאידינא שמאריכים בפיוטים וניגונים בין יוצר אור וק"ש וקרוב לודאי שיעבור זמן ק"ש צריך להשכים בכל יו"ט כדי לקרוא ק"ש בזמן כראוי. חול המועד יש בו חיוב שמחה ואין בו כבוד ועונג.

חייבים להאכיל לגר ליתום ולאִלמנה יחד עם שאר העניים, ומי שנועל דלתי חצרו ואוכל ושותה רק הוא ומשפחתו אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כריסו ועונשו גדול, וכבר נתפרסם בכל ישראל גודל החיוב בזה, ואשרי חלקם של אלו השמים ליבם לקבץ ממון עבור האנשים שמתביישים לפשוט יד בעצמם.

מתענים ביו"ט **תענית חלום** כמו בשבת, וי"א שאין מתענים ביום שעולים לדוכן, והאחרונים כתבו שהמנהג הפשוט להתענות, אך אם יש בזה עוד צד להקל מקילים בזה יותר מבשבת. והמתענה תענית חלום ביו"ט י"א שצריך ללמוד או להתפלל כל היום כדי לקיים כולו לד', אבל בדרכי משה כתב שכיון שמתענה מיקרי כולו לד', ועוד שהרי התירו להתענות מפני שנפשו מרה לו והתענית עונג לו, וא"כ מיקרי לכם.

הלכות חול המועד

כללי ההלכה בעשית מלאכה בחול המועד

חול המועד אסור במלאכה (י"א מדאורייתא וי"א מדרבנן). ויש דברים שאינם מלאכה אך נאסר לעשותם בפרהסיא משום שיש בזה טירחה מרובה כגון פינוי דירתו (סימן תקל"ה).

ה' אופנים שבהם מותרת מלאכה בחול המועד - א' דבר האבד (אף אם אינו לצורך המועד, אא"כ כיוון מלאתו למועד או שיש בזה טירחה גדולה). ב' צורך אוכל נפש ואפילו מעשה אומן ואפילו בטירחה מרובה, ואומן יעשה בצינעא. ג' צורך המועד מעשה הדיוט, או אומן בשינוי. וצרכי הגוף כגון שתיה רחיצה ותיקון הדרכים מותר לעשות גם מעשה אומן. ד' צרכי רבים. ה' פועל שאין לו מה לאכול.

גילוח וכיבוס אסרו חכמים לעשותם במועד אף לצורך המועד במעשה הדיוט (מלבד במקרים מסוימים שהתירו), כדי שיעשה אותם לפני המועד.

אסור לעשות **סחורה** בחול המועד (י"א מפני שיש בזה טירחה וי"א גזירה שמא יכתוב או כדי שיהיה פנוי לשמחת יו"ט ולעסק התורה), מלבד בדבר האבד או כדי לקנות צרכי המועד.

גם המלאכות המותרות במועד (כגון מלאכות לצורך המועד) אסור **ליטול עליהם שכר**, ויש אופנים שמותר ליטול עליהם שכר, ופועל שאין לו מה לאכול מותר לעשות אף מלאכות שאסור לעשותם במועד.

אמירה לנכרי אסורה במועד כמו בשבת, וכן אסור שנכרי יעשה מלאכה עבור ישראל היכא שיש לחוש שיחשבו הרואים שהוא שליח של הישראל.

כתיבה היא מלאכה האסורה במועד, וכתיבה שהיא מעשה אומן אסורה אפילו לצורך רבים אם אינה לצורך המועד, אמנם לצורך דבר האבד שבזה מותר אפילו מעשה אומן, וכן מותר מעשה הדיוט לצורך המועד, או ע"י פועל שאין לו מה לאכול.

ביו"ט ובחול המועד אסור **לישא נשים** י"א משום דאין מערבים שמחה בשמחה וי"א כדי שלא ירבה בטירחה במועד, וי"א כדי שלא ימתין למועד כדי להנשא ויתבטל בינתיים מפריה ורביה.

אסור **לגרום צער ובכי במועד** משום שמצוה לשמוח בו, ולכן חול המועד אסור בהספד ותענית, ולפעמים אסור מטעם זה להספיד כבר ל' יום לפני המועד, וכן קריעה וכדומה אסורים במועד באופנים מסוימים. ויש מלאכות שאסור לעשותם לצורכי המת וקבורתו.

אין **אבילות** במועד, דמצות עשה דשמחת המועד שהיא עשה דרבים דוחה אבילות שהיא מצוה דיחיד,

ודברים שבצינעא וכן אנינות לאסור בבשר ויין נוהגים גם במועד. ובמקרים מסוימים את השבעה או את השלושים או חלק מהשלושים, וכן יש דברים שאסורים בשבעה או בשלושים ומ"מ מותר לעשותם בערב הרגל או ברגל עצמו משום כבוד הרגל.

סימן תק"ל

חול המועד אסור בקצת מלאכות, ומותר לעשות מלאכה באחד מה' אופנים שפרטיהם יבוארו בסימנים הבאים: א' דבר האבד אם לא יעשנו עתה. ב' צרכי המועד (למלאכת אוכל נפש מותר אף מעשה אומן, אבל לשאר צרכים מותר דווקא מעשה הדיוט). ג' בשביל פועל שאין לו מה לאכול. ד' צרכי רבים. ה' מעשה הדיוט אפילו ליחיד.

האם האיסור מדאורייתא - נחלקו הראשונים אם איסור מלאכה בחול המועד הוא מדרבנן, שלפי שהתורה קראה לימים אלו "מקרא קודש" והוא זמן חגיגה במקדש, אסרו חכמים קצת מלאכות כדי שלא יהיה כיום חול. ודעת הרבה פוסקים וכן סובר הרמ"א שמדאורייתא חול המועד אסור במלאכה, אלא שהתורה נתנה לחכמים להתיר בזה לפי צורך הענין. וי"א שכל מלאכה שאינה לצורך המועד ואינה דבר האבד אסורה מדאורייתא, ומלאכה לצורך המועד מותרת אף מלאכת אומן ויש בה טירחא יתירא, וכל כל דבר אבוד אע"פ שאינו לצורך המועד והיא טירחא יתירא מותרת, וחכמים אסרו קצת מלאכות. ונ"מ דדבר שהוא דאורייתא ספק דאורייתא לחומרא, וע"ע בסימן תקל"ז שיש חילוקים בענין זה, ואף שבשו"ע משמע דס"ל שזה דרבנן, אפשר שלא ראה את כל הראשונים שסוברים שזה דאורייתא, ועכ"פ אין למהר להקל כי אם לצורך גדול.

מקום שנהגו להקל אפילו בדבר שאינו אבד, ובא חכם ואסר להם אפילו דבר האבד למיגדר מילתא, אין לחכם אחר להתיר להם.

יש להזהר מאד שלא להקל לענין מלאכה יותר ממה שהקילו חכמים, דאמרו חז"ל "המבזה את המועדות (והיינו שעושה בהם מלאכה, כפירוש רש"י) כאילו עובד עבודת כוכבים ומזלות".

כוונת הקב"ה בנתינת המועד היתה כדי להדבק ביראתו ואהבתו ולעסוק בתורתו התמימה, ואיסור יש בשחוק יותר ממלאכה שאינה גמורה, כמו משא ומתן וכדו'.

כבוד חול המועד - חייבים לכבד את חול המועד באכילה ושתיה וכסות נקיה, שלא ינהג בהם מנהג חול, ומהרי"ל לבש בגד עליון של שבת, אמנם אין חיוב לדמותו ליו"ט לענין כבוד, אלא צריך לכבדו יותר מימות החול. ועיין בסימן תקכ"ט שמצות "ושמחת בחגך" שייכת גם בחול המועד, ומבואר שם כיצד משמחן. ואסור להתענות בחול המועד, אבל אין חיוב לאכול פת, ומ"מ לכתחילה מצוה לקבוע בחול המועד סעודה על הפת אחת ביום ואחת בלילה.

סימן תקל"א

מצוה לגלח שערו בערב יו"ט, ובמועד מעיקר הדין היה מותר לגלח כיון שיש בזה צורך המועד ואינו מעשה

אומן, אולם חז"ל אסרו לגלח כדי שיזדרז לגלח לפני המועד, אמנם יש אופנים שהתירו בהם לגלח, והיינו למי שלא היה יכול לגלח לפני המועד, לקטן, למי שהמיר דתו וחזר בתשובה, וכו', וכדלהלן.

מצוה לגלח שערו בערב יו"ט כדי שלא יכנס לרגל כשהוא מנוול, ומצוה זו היא אם לא גילח ל' יום, או במקום שרגילים לגלח במספרים וגדל השיער כמו ל' יום אחר גילוח גמור. ומותר להסתפר בערב יו"ט אף אחר חצות מלבד בערב פסח, ולכתחילה בכל הרגלים יגלח לפני מנחה קטנה.

אסור לגלח או להסתפר במועד אפילו ע"י נכרי (ובאופנים המותרים וכדלהלן מותר גם ע"י ישראל, ואפילו בלי שינוי ואף שצורך המועד שאינו אוכל נפש צריך שינוי, אולי מפני שהיו אנוסים עשאוּם חז"ל כדבר האבד, וצ"ע), אפילו למי שגילח לפני המועד, מפני שהרואה לא ידע שגילח לפני המועד ויסבור שבכל גוונא מותר לגלח.

מי שהיה אנוס לפני המועד ולא יכל לגלח, כגון שנאבדה לו או לאומן אבידה בערב יו"ט וכל כהאי גוונא שאינו אונס ידוע, או שהיה חולה ואמרו שהגילוח יכביד את חליו, ונתרפא, אסור לגלח במועד, אבל באונס שמפורסם וידוע לכל שא"א לגלח באופן זה מותר, כגון היוצא מבית השביה או מבית האסורים (במועד, או סמוך למועד כשלא היה שהות לגלח ואם היה לו שהות והיה טרוד אסור, ואפילו אם היה ביד ישראל והניחו לו לגלח ולא גילח מפני שהיה בצער מותר), או המנודה שהתירו לו נידויו ברגל (ויש חולקים באופן זה כיון שהיה יכול לפייס ולבקש שיתירו לו נידויו לפני הרגל, ולכתחילה יש לחוש לדבריהם, והמיקל יש לו על מי לסמוך), או מי שנדר שלא יגלח ונשאל על נדרו ברגל אע"פ שהנדר עצמו אינו מפורסם (ויש חולקים שאם היה יכול להתיר לפני הרגל אסור, והמ"א מיקל בזה כדעת השו"ע, והמיקל לא הפסיד), וכן הבא ממדינת הים בחול המועד או בערב הרגל כשלא היה שהות להספיק לגלח (וה"ה כשבא ממקום רחוק מאוד דמיפרסמא מילתא, ובריטב"א מבואר שה"ה בבא מחוץ לעיר, וצ"ע. ואם הבא ממדה"י היה בעיר אחרת לפני המועד אסור אע"פ שלא היה בעירו, כיון שהיה יכול לגלח שם. מי שהיה ביישוב לפני ערב יו"ט ובעיו"ט לא היה כגון שהיה בספינה, מותר כיון שמ"מ בערב יו"ט היה אנוס. וכל זה ביצא בתוך ארץ ישראל או מחו"ל לחו"ל, או ביצא מא"י כדי להרויח או לראות פני חבירו דחשיב דבר מצוה שמותר לצאת בגללו לחו"ל, אבל ביוצא מא"י לחו"ל לטייל שזה דבר שאסור לעשות, לא התירו לו לגלח. ויש אוסרים בכל גוונא שיצא שלא לצורך כלל, והמיקל יש לו על מי לסמוך), וכן אבל שחל שביעי שלו בשבת בערב הרגל, כל אלו מותרים לגלח במועד, ומ"מ לא יסתפרו ברה"ר אלא בצינעא.

קטן מותר לגלחו במועד אפילו בפרהסיא היכא שיש לו שיער רב והוא מצטער מזה, אף היכא שהיה יכול לגלחו לפני הרגל, וקטן היינו שלא הגיע ל־ג' שנים, אמנם היכא שהוא נראה כגדול אפשר שאין להקל בפרהסיא.

אסור לגלח עכו"ם אא"כ אין לו מה יאכל, דומיא דשאר מלאכות.

מי שהמיר דתו וחזר בתשובה ונוהגים באותו מקום שבעלי תשובה מגלחים, מותר לגלח במועד, ואע"פ שחזר בתשובה לפני הרגל והיה לו

שהות לגלח מותר בדיעבד, כיון שאין מצרפים אותו לדבר שבקדושה עד שיגלח.

מותר לכל אדם לקצר את השפם אפילו בפרהסיא בין בסכין בין בתער, ואפילו היכא שאינו מעכב את האכילה, מפני שע"י גידול השפם אינו נעשה מנוול להכריחו לגלחו מערב יו"ט, ויש בזה יפוי ותיקון הגוף וזה צורך המועד, ומהמ"א משמע שעיקר איסור תספורת בחול המועד הוא רק בשיער הראש ולא בשאר אברים, וצ"ע קצת. ומי שיש לו שחין בראשו מותר לגלח את השיער אפילו בתער, ואפשר שאם היה יכול להעביר את השיער לפני יו"ט אין להקל, אא"כ כל גופא מצטער מזה דחשיב כחולה ומותר לעשות לו רפואה, ובמקום מכה שעל היד מותר להעביר את השיער אפילו כשאינו נוגע לפיקוח נפש, ועיין בבה"ל מש"כ לענין מכה שבראשו.

מותר לחוף ולסרוק ראשו במועד אע"פ שמשייר שיער, ומותר להתרחץ במועד, וכן מותר להקיז דם במועד ע"י כוסות רוח, ואפשר דאיירי דווקא כשאין צריך בשביל זה לגלח את השיער, או שנתהוה לו ההכרח במועד, או שהוא צריך לזה כדי שלא יכבד עליו החולי.

סימן תקל"ב

נטילת צפרנים במועד - לשיטת השו"ע מותר ליטול צפרניים בחול המועד, בין של יד בין של רגל אע"פ שאינו מאוס כשגודל, ואפילו במספרים מותר וכ"ש בסכין או ביד ובשיניו. והרמ"א כתב שיש אוסרים ליטול צפרנים במועד, דס"ל שגם בזה שייך הטעם שלא יכנס לרגל מנוול, ויחתכם בערב הרגל, וכתב הרמ"א שהמנהג להחמיר בזה ולא ליטלם בין בסכין בין במספרים אם לא לצורך טבילת מצוה שמותרת ליטול כדרכה אפילו בעצמה (משא"כ באשה אבילה שמותר רק ע"י נכרית), וכן כל המותרים להסתפר או מי שנטל צפרנים בעריו"ט מותרים ליטול צפרנים במועד, ובידיו או בשיניו מותר בכל גוונא. (הנוטל צפרניו בשיניו אין בזה משום מיאוס).

רפואה במועד - מותר לעשות במועד כל דבר הנצרך לרפואה, אפילו מלאכה גמורה, ואפילו לחולה שאין בו סכנה, אבל ביו"ט אסור אפילו לשתות דבר משום רפואה, גזירה שמא יבוא לידי שחיקת סממנים.

סימן תקל"ג

מלאכות המותרים במועד לצורך אוכל

נפש

מותר לעשות מלאכה במועד לצורך אוכל נפש או לצורך מכשירי אוכל נפש לצורך המועד, אע"פ שהיה יכול לעשות זאת לפני המועד, ואע"פ שיש בזה טירחה מרובה, ואומנים צריכים לעשות דווקא בצינעא, וכדלהלן.

מי שאין לו קמח בביתו מותר לטחון קמח לצורך המועד, אף אם יכול לקנות או לשאול קמח

מחבירו, וכן מותר לו לקצור ולברור וכו' לצורך זה כמבואר בסימן תקל"ז אלא שיש"א שבעושה הרבה מלאכות לא התירו אלא בכדי מחייתו, ואפילו אם כיוון מלאכתו למועד לא החמירו בזה (בדבר שהוא צורכי אכילה), וכן מותר לקצוץ עצים כדי להסיק תנורו (וע"ע בזה בסימן תק"א) אפילו אם היה יכול לקצוץ לפני יו"ט, אמנם אם א"צ את העץ עצמו אלא את הנסורת אסור.

הטלת שיכר וטחינת חיטים - מותר להטיל שיכר של תמרים, או של שעורים אף שיש בזה טירחה מרובה, ודווקא לצורך המועד, ומותר לעשות בהרווחה ואם יותיר יותיר, וכן אם בעל הטחנה מוכן לטחון רק כמות גדולה מותר, אבל לא יערים להכין בכונה יותר ממה שצריך למועד, ואם הערים מותר בדיעבד (ולאוסרים בסימן תק"ג אפשר שגם כאן אסור), וכן אם יש לו קמח או שיכר ישן לא יערים לטחון או להכין חדש ולומר מזה אני רוצה, אא"כ החדש טוב יותר ואינו מתכוין להערמה, ויש מקילים אף להערים ולומר שהוא רוצה חדש ולשתות גם מן החדש, ואין למחות ביד המקילים, (ועיין בה"ל מה שכתב בזה לענין צירוף יו"ש), ומ"מ יש שכתבו שגם לשיטה זו אין להקל אלא באופן זה שאינו ידוע שיש לו ישן, אבל במערים להכין יותר מהנצרך למועד שניכר שהוא מכין הרבה כדרך חול אסור, וכן לענין טחינת קמח אסור לטחון יותר מהנצרך למועד, אא"כ הקמח החדש טוב יותר, אבל אם יש לו לחם אפוי מותר לטחון כדי להכין חדש, כיון שפת חמה היא טובה יותר, ואפילו אם יש לו פת נקיה מותר לאפות פת הדראה לצורך המועד, אף דביו"ט אסור, דכיון שהוא רוצה לאכול פת הדראה הוי כמו שאין לו פת, ואולי הטעם משום שלענין יו"ט יש מקילים ויש לסמוך עליהם לענין יו"ט, ובלבד שצריך עכ"פ קצת במועד, ובזמננו שאין אופים פת הדראה מחיטים אלא משיפון מותר אף ביו"ט כיון שזה מין אחר. ובשעת הדחק כגון שאינו יכול לאפות מיד אחר המועד יש לסמוך להתיר לאפות הרבה אע"פ שא"צ אלא לפת אחת, דיש לסמוך על המ"ד שמותר לאפות תנור שלם אע"פ שא"צ אלא לפת אחת, ואם עושה פת גדולה מותר לכו"ע.

עקירה במועד - מותר לעקור בחול המועד פשתן בשיעור הנצרך לו כדי לכסות בו בלילה מפני הטל תאנים ותמרים העומדים ליבוש, או בשיעור הנצרך לו לצורך חפיפה (ומותר לעקור כדרכו עם השורש, אף שלחפיפה מספיק ראש הגבעול). וכן מותר לעקור כשות בשיעור הנצרך לו למועד כדי להטיל אותו בשיכר ולתת בו חריפות, או לעקור שומשמיין (מין זרע שעושים מגרעיניו שמן או מטגנים אותם בדבש) בשיעור הנצרך לו למועד להנ"ל או להסקה בגרעיניהם, ואף שרק היבשים ראויים לשימוש במועד, משמע שמותר לעקור בלי לברור דווקא את היבשים ואח"כ יברור מתוכם את היבשים. ופירות שנתבשלו קצת והם נאכלים ע"י הדחק, מותר ללקטם לאוכלם, ואם ליקטם לאוכלם והותיר וחושש שמא יתלעו מותר לכובשם, שאף שע"י הכבישה לא יהיה ראוי לכל החג, מ"מ הוי דבר האבד, אבל אסור ללקטם כדי לכובשם, וכתב המ"א שאפילו אם לא ימצא אחר המועד אסור, כין שהליקוט הוא מלאכה גמורה, וא"כ מדובר בפירות של הפקר או שרוצה לקנות מנכרי, דאם הוא של ישראל והם יתקלקלו בינתיים מותר כיון דהוי דבר האבד, ואם הוא דבר שאינו נמצא אחר המועד, או שאחר המועד הוא יתייקר, מותר לקנותו ולכובשו אע"פ

שאינו ראוי למועד עצמו, ויש חולקים וסוברים שרק פרקמטיא הותרה אבל מלאכה גמורה לא התירו משום רווחא אא"כ איכא פסידא, וא"כ אסור אפילו לקנות כדי לכבוש אף שלא ימצא לאחר המועד.

צידה ומליחת דגים במועד - מותר לצוד דגים אפילו בפרהסיא ואפילו יותר מן הנצרך למועד, דכיון שאין כל דג שוה בטעמו י"ל בכל צידה שמא ימצא משובחים יותר והוא כבוד יו"ט, וכן מותר למלוח את כל הדגים במועד כיון שאפשר ע"י הדחק לסוחטם פעמים רבות עד שיתרככו ולאוכלם במועד עצמו.

אומנים העושים מלאכה לצורך המועד כגון צידי חיות ועופות או הטוחנים או הבוצרים למכור בשוק שאינו מוכח שזה לצורך המועד, עושים דווקא בצינעא (אף שלסתם אדם מותר בפרהסיא כיון שיודעים שעושה רק לצורך היום), וכן המכירה צריכה להיות בצינעא, אמנם הנוהג למכור דגים בפרהסיא אין למחות בידו דיש לו על מי לסמוך, ושיטת הרמ"א שדגים מותר אף לאומן לצוד בפרהסיא כיון שאינם מתקיימים הרבה, וכמה פוסקים אוסרים בזה וכ"כ בביאור הלכה. וציידים שנהגו שלא לצוד במועד רשאים לחזור בהם ממנהגם כיון שאין זה מצוה שהרי הם ממעטים משמחת הרגל, ומותרים לצוד אפילו במצודות גדולות כדי להרבות שמחה ברגל. ומי שיש לו בריכה גדולה וחופר בצידה כדי שיזובו המים ויצוד הדגים, המ"א מצדד שיש"ל דאסור, וכתב המ"ב שאם רוצה לאכול את הדגים במועד יש להקל ע"י נכרי.

זבובים ויתושים המצערים את האדם מותר להורגם במועד, דאין לך צורך אדם גדול מזה, ואף שיכול להבריחם, הרי הם יחזרו עליו.

מותר לחלוב בהמה אפי' שלא לצורך המועד דהוי דבר האבד.

סימן תקל"ד

חכמים אסרו כיבוס במועד אפילו לצורך המועד, כדי שיכבס לפני יו"ט ולא יכנס למועד כשהוא מנוול, ולהלן יבואר באיזה אופנים מותר לכבס במועד.

אסור לכבס במועד אפילו לצורך המועד.

למי מותר לכבס במועד - הבא ממדינת הים ומבית השביה ומבית האסורים, והמנוודה (שהוא אסור בכיבוס) שהתירו לו נידויו ברגל, ומי שנדר שלא לכבס ונשאל ברגל והתירו לו, ופרטי דינים אלו נתבארו בסימן תקל"א לענין גילוח, וה"ה לענין כיבוס.

מה מותר לכבס במועד - מותר לכל אחד לכבס במועד מטפחות ידים, והיינו משום שדרכם להתלכלך מהר וצריך לכל יום מטפחת אחרת ומותר אפילו ביש לו הרבה, וה"ה במטפחת של חוטם ומטפחות שנותנים על הגוף כשמסתפרים, וי"א מטפחות של ספרי קודש, אבל בזמננו שמחליפים את מטפחות הידים רק משבת לשבת אסור אפילו אם יש לו רק שניים. וכן מותר לכבס מטפחות שמתנגבים בהם כשיוצאים מבית

המרחץ, ועכשיו נהגו להחמיר בזה וכן ראוי לעשות. ובעלת הכתם שנמצא במועד, או מי שפירסה נדה ביו"ט וצריכה ללוש לבנים במועד, מותרים לכבס. וכן מי שאין לו אלא חלוק אחד מותר לכבסו, וי"א שרק בזמן התלמוד שהיה ניכר בעת פשיטת החלוק שאין לו אלא חלוק אחד מותר, אבל בזמננו שאינו ניכר אסור, ומ"מ בחלוק פשתן אין להחמיר בזה. ובגדי קטנים מותר לכבס כיון שדרכם להתלכלך תדיר.

כיבוס בפרהסיא - דעת השו"ע שאלו המותרים לכבס מותרים אפילו בנתר ואהל ואפילו בפרהסיא ע"ג הנהר. והרמ"א כתב שזה מותר דווקא ברוחץ על גב הנהר שזה מתכבס טוב יותר, אבל בלאו הכי מותר רק בצינעא. והמ"א מחמיר בכל גוונא כיון שלא כולם יודעים שהוא מותר לכבס, ורק מטפחות הידים וכדומה המותרים לכל אדם מותר בפרהסיא, אבל כמה אחרונים מסכימים לדעת הרמ"א.

כמה מותר לכבס - כתב הרמ"א שאלו המותרים לכבס לא יכבסו אלא מה שצריך להם והיינו חלוק אחד, אמנם בגדי קטנים ביותר הסמוכים לגופם שמשתינים ומוציאים בהם רעי מותר לכבס כמה בבת אחת, כיון שצריך הרבה מהם בכל רגע, אבל סתם קטנים מותר לכבס רק מה שצריך להם והיינו חלוק אחד.

כלי פשתן מותר מעיקר הדין לכבסם מפני שהם קלים להתלכלך אפילו אם היה מכבסם לפני המועד וגם אין כ"כ טורח בכיבוסם, וכיון שלא נהגו להקל בזה הוה כדברים המותרים שאחרים נהגו בהם איסור שאין להתירם בפניהם, ואף שכל מה שאסור במועד אסור גם ע"י נכרי, מ"מ נתפשט המנהג לתת לנכרי לכבס כתונת אחת לחוץ לבית, ולתת לנכרי שיכבס אחר המועד מותר בכל ענין, ובלבד שלא ימנה כדרך שעושה בחול וכמש"נ בסוף סימן תקמ"ג.

הבאת כלים מבית האומן - אסור להוליך כלים לבית האומן במועד, אבל להחזיר כלים מביתו מותר אם הכלים הם לצורך המועד, ושלא לצורך המועד אסור אפילו אם גמרם במועד, והטעם משום טירחא, וי"א שהטעם משום שיסברו שנתנם לאומן במועד, ולפי זה אסור אפילו מבית לבית באותה חצר דליכא טירחא, ואפילו מאומן נכרי, וכתב הפמ"ג שלדבר מצוה אע"פ שאינו צורך המועד י"ל שמותר להביא מאומן נכרי. ואפילו אם אין לאומן מה לאכול שצריך לתת לו שכרו, אסור ליטלם לביתו אלא יניחם אצל האומן, ואם אינו מאמינו יניחם בבית הסמוך לו, ואם חושש שמא יגנוב יפנה אותם לחצר אחרת, אבל לא יביאם לביתו אלא בצינעא, דאף שבאין לו מה לאכול מותר לתת לו מלאכה, מ"מ הרואה לא ידע שאין לו מה לאכול, (וא"כ כ"ש שאסור לעשות את המלאכה בפרהסיא), ומותר לתת שכר לאומן אפילו ביש לו מה לאכול, אכן באופן זה אם אינו מאמינו אסור לתיתם בבית הסמוך לו אלא לא יתן לו שכרו.

סימן תקל"ה

דברים האסורים במועד משום טירחה

פינוי במועד - אין מפנים במועד מחצר לחצר דרך רשות הרבים, אפילו מחצר כעורה לחצר נאה, לא לפנות דירתו ולא לפנות כליו, משום טירחה, וכ"ש שאסור להסיע ממנו מעיר לעיר, ורק באופנים דלהלן מותר: א' דרך פתחים שבין החצרות ולא דרך רשות הרבים מותר להעביר אפי' דרך כמה חצרות. ב' לצורך המועד מותר אף בפרהסיא אם ניכר שזה לצורך המועד. ג' מבית לבית באותה חצר מותר אפילו אם הבית השני הוא של חברו, ואם הבתים פתוחים למבוי ולא לחצר י"א שמותר לפנות לבית הסמוך, והב"ח מצדד להחמיר בזה, וכ"כ הגר"א, אם לא שהמבוי אינו מפולש. ד' אם מתיירא מחמת גניבה מותר אפילו מחצר לחצר, ואפילו מעיר לעיר מותר בדבר האבד.

העברת דירה - יש מתירים להעביר דירתו מחצר של אחר לחצר שלו אפילו מנאה לכעורה, מפני ששמחה היא לאדם לדור בשלו, (ובכלים אין להקל), ודווקא בזה מותר, אבל מי שדר אצל אחר בחדר אחד בפני עצמו וכעת הוא שוכר בית פרטי אסור לפנות אע"פ שהבית השני נח יותר, שהרי אפילו מכעורה לנאה אסור, אמנם אם הדירה הראשונה היתה בין הנכרים וכדומה יש להתיר לפי ראות עיני המורה, וכן לעבור מחצר משותף לחדר פרטי נראה שמותר, וכן אם שכר חנות לצורכי מחיה וכדומה מותר משום דהוי דבר האבד, וצריך להתיישב בדבר.

פינוי זבל - אסור להוציא זבל מהחצר החוצה אלא יסלקנו לצדדים, ואם נתרבה הזבל עד שנעשה כרפת מותר להוציאו לאשפה.

סימן תקל"ו

רכיבה ותיקון בהמה בחול המועד

רכיבה על בהמה מותרת במועד, וחכמים התירו אף לעשות מלאכות לצורך הרכיבה אם יש בזה צורך המועד ואינו רגיל ללכת ברגליו. וכן מותר לעשות מלאכה לצורך רפואת בהמה. אבל אסור להרביע בהמה או להושיב תרנגולת על ביצים אא"כ זה דבר האבד, וכדלהלן.

רכיבה במועד - מי שצריך לרכב במועד ע"ג סוס לטייל או לראות פני חברו או לצורך המועד, ואינו רגיל ללכת ברגליו, יכול ליטול צפורני הסוס ולתקן ברזליו (במקום שמצוים אבנים ואין הבהמות יכולות ללכת בלי ברזלים), וכן לתקן את האוכף והרסן ושאר צרכי רכיבה, או לסרוק את הסוס כדי ליפותו (אפילו במסרק שמשייר נימין שזה אסור ביו"ט), ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד, אבל לצורך רווח ממון שאינו לצורך המועד או סתם לרכב או לטייל מארץ ישראל לחו"ל, אסור לתקן צרכי רכיבה, אמנם הרכיבה עצמה מותרת אפילו מעיר לעיר כיון שאין בזה שום מלאכה, ולפי טעם זה לכאורה היכא שהוא מחמר אין להקל שלא לצורך, אמנם זה תלוי בנדון אם יש לנו רה"ר דאורייתא בזמן הזה, ואין למחות ביד המקילים בזה, דיש להם על מי לסמוך.

הרבעת בהמה - אסור לאחוז בהמה במועד ולהביא עליה זכר, ובשאר ימות השנה מותר ואין בזה משום פריצותא כיון דבעבידתיה טריד, ואף במועד מותר להכניס לדיר זכרים ונקבות יחד כדי שירבעו בעצמם, וכתב הא"ר שחמורה שתבעה שאם לא ירביעו עליה זכר היא תצטנן ותיעקר מותר להרביע עליה, ובברכי יוסף מצדד להחמיר גם בזה.

רפואת בהמה במועד - מותר לעשות במועד אף מלאכה דאורייתא לצורך רפואת הבהמה, וכן מותר להקיז לה דם.

הושבת תרנגולת על ביצים - אין מושיבין תרנגולת על הביצים כדי לגדל אפרוחים, ואם הושיבה קודם המועד וברחה יכול להחזירה בתוך ג' ימים לבריחה והפמ"ג מסתפק אם ג' ימים היינו מעת לעת או שמקצת היום ככולו, ותרנגולת אחרת אסור להושיב אפילו אם הראשונה ישבה כבר ג' ימים אמנם במקום הפסד מרובה יש להקל בזה, ואם התרנגולת הראשונה לא ישבה ג' ימים, מהשו"ע משמע שמותר להחזיר את אותה תרנגולת, וכתב המ"ב שברא"ש ובטור מוכח שרק לשיטתם שמלאכת חול המועד דרבנן מותר, וא"כ כיון שדעת כמה ראשונים שמלאכת חול המועד דאורייתא אין להקל בזה אלא כשיש לו הפסד של כמה ביצים.

סימן תקל"ז

כללי התר דבר האבד - מותר לעשות מלאכה במועד אף בלי שינוי, באופן שאם לא יעשה את המלאכה עכשיו יבוא לידי הפסד, וצריך למעט בטירחה כמה שאפשר. והיכא שיש ספק אם זה דבר האבד, המ"א מיקל, והח"י אדם כתב שיעשה ע"י נכרי ולא בעצמו, ולכאורה המ"א מדבר באופן שההפסד מצוי לבוא, ואז נראה שמותר אפילו ע"י עצמו, ויש לעשות המלאכה בצינעא אם אפשר, וכתב הפמ"ג שלמ"א מותר לעשות מלאכה גם בספק צורך המועד, והיינו ג"כ היכא שבעיניו קרוב הדבר שיהיה זה לצורך המועד.

השקאת שדה

מלאכה שאם לא יעשו אותה במועד יגרם הפסד (דבר האבד) מותר לעשותה במועד, אף אם אין זה לצורך המועד, אא"כ יש בזה טירחה גדולה, או שכיון מלאכתו למועד, ועל כן עבודות השדה כהשקאה וכדומה מותרות אפילו שלא לצורך המועד, היכא שזה דבר האבד ואין בזה טירחה גדולה ולא כיון מלאכתו למועד, וכדלהלן.

שדה הבעל שדי לה במטר השמים ואין משקים אותה אלא כדי להשביחה יותר, אסור להשקותה כלל.

בית השלחין (שדה שאם אין משקים אותה תדיר היא נפסדת), אם לא התחיל להשקותה לפני יו"ט בין מחמת אונס בין מחמת עצלות אסור להשקותה, ואם התחיל להשקותה מותר להשקותה במועד לפי הכללים דלהלן-

ההשקאה מותרת רק ע"י המשכת מים ברגליו מן המעיין, בין ממעיין חדש בין ממעיין ישן, דליכא

טירחה יתירא, אבל אסור לדלות מים בכלי או בכד, וכן אסור לדלות ממים המכונסים בבור או להשקות ממי גשמים המקובצים אף אם א"צ לדלות אלא מספיק להמשיכם ברגל, מפני שסופם להתחסר ויצטרך לדלות מהם. ואם חלק מהערוגה גבוהה וחלק נמוכה, אסור לדלות מהחלק התחתון לעליון, וכ"ש מערוגה תחתונה לעליונה, ואם הערוגה היא של ירק וכוונתו לאוכלם במועד בעצמו או למוכרם מותר, אבל אם אינו רוצה לאוכלם במועד ועושה כדי להשביחם אסור אף בהמשכה.

נהרות שמגיעים אליהם מים מן האגמים מותר להשקות מהם רק באופן שהנהרות והאגמים תמיד יש בהם מים, אבל אם לפעמים אין בהם מים אסור אפילו כשיש בהם רבוי מים.

אמת המים העוברת בין הבריכות מותר להשקות מן הבריכות ע"י המשכה, מפני שאף אם לא יהיו מים בבריכות יוכל לקחת מים מן האמה, והיינו כשהאמה עוברת סמוך לשדה, וי"א שרק אם היא נכנסת בתוך הבריכות מותר.

בית השלחין שיש מעין נובע בצידו ובצידו האחר יש בית השלחין נמוך יותר והמים מטפטפים מבית השלחין הגבוה לתוך בריכה קטנה, מותר להשקות ממנה את הבית השלחין הנמוך כל זמן שהמים עדין מטפטפים וגם לא פסק המעיין.

השקאה לצורך אכילה - ירקות שצריך שיהיו ראויים לאכילה כדי לאוכלם או למוכרם במועד, מותר אף לדלות מים כדי להשקותם כדי שיהיו ראויים למועד, דטירחא יתירא לצורך אוכל נפש מותרת במועד, אבל טירחא יתירא לצורך מכשירי אוכל נפש, הפמ"ג כתב שי"ל שאסור, אמנם הרמב"ן כתב שמכשירי אוכל נפש כאוכל נפש, כמו שהושוו ביו"ט כשא"א לעשותם מערב יו"ט. אבל ירקות שאינו רוצה לאוכלם במועד ועושה כדי להשביחן, אסור גם להמשיך אליהם מים.

אסור לעשות חריצים בעיקרי הגפנים כדי שיתמלאו מים, ואסור אף דאיכא פסידא כיון שיש בזה טירחא יתירא, ואם היו חריצים והם התקלקלו ועדיין ניכרים (אפילו אין בהם טפח), מותר לתקנם במועד, אבל אסור להעמיקם או להרחיבם יותר ממה שהיו בתחילה.

תיקון ועשיית אמת המים - אמת המים שמקיפה את השדות אסור לעשות אותה בתחילה או לחפור מחדש אם נתקלקלה עד שלא נשאר בה אפילו טפח, ואם נשארה חפורה טפח, מותר לחזור ולחופרה עד שיהיה עומקה ו' טפחים ורוחבה ו' טפחים לא פחות ולא יותר, אפילו אם מתחילה היתה חפורה יותר. ודעת השו"ע שאם היתה חפורה טפח מותר לחפור עד ששה ומשמע אפילו אם לא היתה חפורה מערב יו"ט אלא טפח, אבל מלשון הגמרא משמע שמותר רק לתקן מה שהתקלקל, וכן משמע מכמה פוסקים. עוד כתב השו"ע שאם היתה חפורה ב' טפחים מותר להוסיף בה שתהיה ז' טפחים, ואם היתה עמוקה שלשה אפשר שאסור להוסיף בה שתהיה ח' טפחים, ונכון להחמיר בזה, דגם מש"כ השו"ע להוסיף עד שבעה יש פוסקים שמחמירים בזה, ואפשר שהרמב"ם שמיקל אזיל לשיטתו דס"ל שמלאכת חול המועד דרבנן, משא"כ לסוברים שזה דאורייתא, וצ"ע.

מותר להמשיך מים מאילן לאילן כיון שכבר יש חפירות מסביב לאילן ואין בעשיית חריץ להמשיך המים בתוכו הרבה טורח, אבל אסור להשקות את כל השדה כיון שאינו אלא הרוחה ואין בזה פסידא. והריטב"א והר"ן גאות מעתיקים דברי הירושלמי שרק בעשר אילנות לבית סאה אסור, אבל אם האילנות רצופות מותר להשקות את כל השדה. ואם השדה כבר לחה מותר להשקות את כולה, ומהגר"א משמע שי"א שכל ההתר הוא רק לענין זרעים ולא לענין אילנות. ודע עוד שלדעת רש"י מותר דווקא בנתייבשה שיש פסידא אם לא ישקנה, ולרמב"ם מותר רק בלחה שאין טורח רב להשקותה.

אסור לפתוח מקום בשדה שיכנסו המים משם לשדה, ואם כוונתו כדי לצוד דגים ולאוכלם במועד, מותר באופן שפותח פתח נוסף קטן ליציאת המים, אבל לעשות פתח אחד אסור אפילו אם כוונתו לצידת הדגים, וכתב הריטב"א שאם אומר שכוונתו לצידת הדגים מותר בדיעבד אף אם עשה רק פתח אחד (וכן לענין יישור השדה ולקיטת ענפים מן השדה או מן האילן וכדלהלן מותר בדיעבד אף שאינו ניכר כל שאומר שכוונתו לאופן המותר, ואם כוונתו לאופן האסור אף שמעשיו מוכיחים שעושה לצורך ההתר אסור), ואם כוונתו לאכול רק חלק מהדגים, הבית מאיר מתיר, אולם מהגר"א משמע שאסור, וגם הפמ"ג מסתפק בזה.

טיפול בשדה או באילנות

אסור ליישר את השדה לצורך חרישה, וכתב השו"ע שאם ניכר שכוונתו כדי לדוש לצורך המועד כגון שמשוה כולה מותר, והרבה ראשונים סוברים שדווקא אם לא משוה כולה מותר, וכתב הב"ח ששניהם אסורים, וכן משמע מהגר"א שצריך לחוש לראשונים אלו, ואפשר שגם הוא מודה לב"ח שאסור בשניהם.

אסור ללקט עצים מן השדה ליפותו לחרישה, ואם ניכר שכוונתו לצורכו שהוא צריך לעצים, כגון שנוטל רק את הגדולים מותר.

אסור לקצץ ענפי אילן כדי לתקנו, ואם ניכר שכוונתו כדי להאכילם לבהמתו כגון שקוצץ רק מצד אחד מותר.

אסור ליטול תולעים מאילנות או להדביק זבל במקום שנשרה הקליפה, ואף שהאילן נפסד אסור כיון שיש בזה טירחא יתירא, אבל מותר לסוך את האילנות בשמן (במקום שחתכו הענף כדי שיגדלו שם כמה ענפים) כדי שלא ימות, וכן מותר לסוך את הפירות בשמן כדי שלא יופסדו.

צידת אישות ועכברים - אישות ועכברים המפסידים שדה אילן, או שהם נמצאים בשדה לבן הסמוך לשדה אילן והם יוצאים ממנה ומפסידים את האילנות, מותר לצודם כדרכו שחופר גומא ותולה בה מצודה, אבל בשדה לבן שאינו סמוך לשדה אילן אסור לצודם כדרכו כיון שאינם מפסידים אותו כ"כ, ורק ע"י שינוי שנועץ שפוד בקרקע ומנענעו לכאן ולכאן עד שנעשית גומא ותולה בה את המצודה מותר. וי"א שבשדה לבן הסמוך לשדה אילן מותר רק ע"י שינוי, ואם אינה סמוכה לשדה אילן אסור גם ע"י שינוי, ודעת הב"ח שיש להחמיר, ובביאור הלכה כתב שבסמוכה לשדה אילן אין למחות ביד המיקל בזה, ואפילו באינה סמוכה רק הרמב"ם מחמיר להדיא, וע"י נכרי בודאי יש להקל.

זיבול השדה - אסור להכניס צאן לשדה במועד כדי לזבלה, מפני שנראה כמזבל בעצמו שזה תולדה של חורש, ואם הכניסם הנכרי מעצמו מותר אפילו בשבת, אפילו אם הישראל מחזיק לו טובה בשבת גופא על שהכניסם, אמנם אסור לתת לו אפילו שכר מזון, וביו"ט מותר לתת דווקא שכר מזון לאחר יו"ט או מזונות אפילו ביו"ט עצמו (אמנם דבר שהוא מלאכה גמורה אסור לתת לנכרי אפי' שכר מזון, מפני שנראה שניחא ליה שעשה בשבילו), ובמועד מותר לתת גם שכר אחר, וצ"ע אם מותר לתת את השכר בחול המועד עצמו, אבל אסור לשוכרו ולומר לו שיתן שכרו לאחר המועד (דכל דבר שאסור לעשות אסור לומר לנכרי לעשות), וכן אסור לסייעו או למסור לו שומר להוליך את הצאן ממקום למקום כדי שיוציאו את הגללים אא"כ הנכרי הוא שכיר שבוע או חודש או שנה, ובשבת ויו"ט אסור אפילו בשכיר שנה לסייע או למסור שומר, וכן במועד עצמו אסור לשכור שומר.

קצירה וכו' - אסור לקצור את השדה במועד אא"כ הוא נפסד, ואפילו אם רק מקצתו אבוד מסתברא שמותר, ואם אין לו מה לאכול אינו חייב לקנות בשוק או לשאול מחבירו אלא קוצר ומעמר ודש וזורה ובורר וטוחן כדרכו וא"צ שינוי, ובלבד שלא ידוש בפרות או בשאר בעלי חיים משום דאוושא מילתא, ואין לעשות מלאכות אלו אלא בשיעור הנצרך לו לאכילתו, ואם המחיר למקצת השדה הוא כמו לכולה, מסתפק הפמ"ג אם זה בכלל דבר האבד, וברית"א כתב שאם הוא צריך רק למלאכה אחת מותר לעשות בהרוחה ורק שלא יערים, ואם עושה כמה מלאכות יעשה בצמצום, ומ"מ אם אינו מוצא מי שיעשה לו בצמצום מותר לעשות הרבה מפני שהכל צורך המועד, ובזה נפשוט ספיקו של הפמ"ג. ואם הוא צריך לדוש לצורך רבים מותר אפילו בפרות.

בצירת כרם - מי שיש לו כרם סמוך לכרם של נכרי והנכרי בוצר את שלו במועד ואם הישראל לא יבצור גם את שלו הוא יפסיד, מותר לבצור כדרכו, ואם הענבים יתקלקלו עד לאחר המועד מותר לדרוך את היין ולעשות את החביות וכל צרכי היין כדרכו, ובלבד שלא יכוין לעשות מלאכתו במועד, ופועלים ישראלים מותר להם ליטול שכר על כך אף שיש להם מה לאכול, ודעת הלבוש שדווקא בזה שא"א לשכור נכרי מחמת איסור ניסוך מותר ע"י ישראל, אבל בעלמא ישכור נכרי, וכן בכל דבר האבד, והא"ר תמה מנין דין זה, ועכשיו מוצאתי שכ"כ הריטב"א. וכתב הט"ז בשם הרוקח שאדם חשוב צריך להחמיר גם בדבר האבד, ובבדק הבית מפקפק בזה, ומ"מ טוב שיעשה בצינעא, אם לא שאירע תקלה שהעולם חשבו שמותר לכיין מלאכה זו למועד שאז אפשר שממידת חסידות צריך להזהר בכגון זה מעתה.

סימן תקל"ח

כמה דברים המותרים מטעם דבר האבד הכנת שמן או יין - מי שכבר נתן את זיתיו במעטן ונתנם בבית הבד והפכם לפני המועד, שאם לא יסחטם במועד יפסדו, או שהיה יינו בבור המגולה

שאליו היין נופל מן הגת, שאם לא יתננו בחבית היין יחמיץ, ואירע אונס או ששכח או שנתעצל שהיה סבור שיוכל להמשיך אחרי הרגל ועכשיו רואה שאם ימתין יבוא הדבר לידי הפסד, מותר לסחוט את הזיתים כמה פעמים עד שיגמור סחיתם ולהכניסן לחבית כדרכן, והרמב"ם מתיי גם להופכם אם הגיע הזמן לכך דהוי דבר האבד, ובריתב"א כתב שהכל לפי המקום והזמן. וכן מותר להעביר את היין מהבור לחביות, ולזפת את החביות בין קטנות בין גדולות (ברש"י ובנמוקי יוסף משמע שמדובר בחביות יין, ובשו"ע משמע שגם בשל שמן מותר), וכן מותר לשים את מגופת החביות, ולקשור את החביות בעקלים, וא"צ לעשות בשינוי, וכן מותר לשלות פשתנו מן המשרה ויעשה בצינעא, וכן מותר בכל כיוצא בזה מדבר האבד. אך אסור בכל הנ"ל לכיין לעשות זאת דווקא במועד אם יכול לעשות לפני המועד או אחריו.

מותר להכניס פירות מפני הגנבים אם אינם במקום המשתמר, ויעשה זאת בצינעא כגון בלילה, ואם בלילה יש בזה יותר פרוסום כגון שצריך להכניסו באבוקות ובקולות יכניסם ביום, ואם א"א לעשות זאת אלא רק בפרהסיא הכל מותר בשביל דבר האבד, וגם בזה וכן בכל דבר האבד אסור לכיין לכתחילה להשהות עד המועד, אף שההכנסה אינה אלא טירחא בעלמא, ואפילו בזה אם כיין מלאכתו במועד יאבד.

אסור להסיע כליו אפילו לחצר אחרת (וכדלעיל סימן תקל"ה), ובשביל דבר האבד מותר אפילו מעיר לעיר.

היו לו תאנים שטוחים בשדה כדי ליבשם והוא ירא מהמטר, מותר לחפותם בקש אפילו חיפוי עבה, ומותר אף לעקור קש מן המחובר לצורך זה. מי שיש לו סחורה שאם לא יהפכנה תתקלקל, מותר להופכה במועד.

המכויין מלאכתו לעשותה במועד אין ב"ד מניחין אותו לעשותה במועד אף אם זה דבר האבד, ואם עשאה במועד ב"ד מאבדים אותה ממנו ומפקירים אותה לכל, וכ"ש היכא שעשה מלאכה בדבר שאינו אבד. ואם הוא מת קודם שהפקירוה מותר לבנו אף לעשות את המלאכה במועד אם זה דבר האבד, ואם כבר הפקירוה, אם זכו בו הרי הוא שלהם, ואם לא זכו אפשר שהבן הוא כמו כל אדם אחר. ואם אביו עשה מלאכה בדבר שאינו אבד ומת, י"א שלמ"ד שמלאכת חול המועד דאורייתא קנסו את בנו שלא יהנה מזה, אבל הב"י ועוד כמה אחרונים מפקפקים בזה. ומי שעשה מלאכה לאחרים, שא"א לקונסו, כגון חייט או סופר שעושה בשל אחרים, מאבדין ממנו כל השכירות, וכן היו משמתיים אותו או מלקים אותו עד שיקבל עליו שלא לעשות זאת.

סימן תקל"ט

קניה ומכירה בחול המועד

אסור לעשות סחורה בחול המועד מפני שיש בזה טירחא (כ"כ המ"ב, ויש שכתבו שהטעם הוא גזירה שמא יכתוב או כדי שיהיה פנוי לשמחת יו"ט ולעסק התורה). אמנם כמו שמלאכות הותרו במועד באופנים

מסוימים כגון בדבר האבד, כך סחורה מותרת באופנים אלו, ויש דברים המותרים באיסור סחורה אף שהם אסורים במלאכה גמורה, כגון מניעת רווח שאינו מצוי אחר המועד, או למכור בצינעא כדי שיוכל לקנות צרכי המועד ברווח, וכדלהלן.

אסור לקנות או למכור סחורה בחול המועד, ואפילו כל שהוא, מפני הטורח, וכל מה שאסור זה אפילו ע"י נכרי. ואם מזדמן לו רווח מרובה במועד יכול למכור או לקנות בצינעא, ויוציא לשמחת יו"ט יותר ממה שהיה דעתו להוציא, ובקניית סחורה יוציא קצת מהרווח שנראה לו שירויה ממנה. (ודבר האסור משום מלאכה אסור לכו"ע אפילו בצינעא).

מי שהלוה מעות ע"מ שיתנו לו אח"כ יין או סחורה אחרת בפרעון חובו כדי להשתכר, אסור ללכת ולתובעם אפילו אם לא התנה שיתנו לו במועד, ואפילו באותה עיר אסור לקבל את הסחורה, ואם הסחורה אינה מצויה אחר המועד או שיופסד באופן אחר אם לא יתבע עכשיו דהוי דבר האבד, מותר לילך אחריהם אפי' בעיר אחרת אם לא כיין את קבלת הסחורה למועד. ואם הסחורה היתה קנויה לו כבר לפני המועד אין בזה איסור סחורה, אבל אסור להוליכה לביתו כמו שנתבאר בסימן הקודם שאסור להעביר ממנו, ואם הוא חושש שאם תישאר שם הסחורה יבוא לידי הפסד מותר.

גבית חוב במועד – מותר לתבוע מחבירו חוב של מעות במועד, ומותר אף ללכת לעיר אחרת כדי לתבוע חובו, ומותר אף לתבועו לבית דין, ואפילו אם יכול לתבוע חובו אחר המועד מותר, ואין צריך לומר שמותר לגבות חובו מנכרי, ובזה מותר אפילו לקבל ממנו סחורה בחובו, דכמציל מידו דמי. והמוכר פרקמטיא לחבירו לפני המועד י"א שתביעת החוב אסורה כמו משא ומתן של סחורה (אמנם בנכרי אפשר שמוותר), וא"כ הלוקח אינו מצוי במקום המוכר ונזדמן במועד, ודעת השו"ע שכיון שזקף עליו המעות במלוה לפני המועד הרי זה מותר כמו גבית הלואה אפילו אם הוא מצוי במקום שנמצא המוכר, ואף שהב"ח הסכים לסברא ראשונה מ"מ היום שהחובות מתקלקלים הוי כדבר האבד ותובעים אותם אף בחול המועד. וחובות שמוותר לגבותם במועד, אם תבע את הישראל בבית דין לפני המועד ולא ענהו מותר לקבל במועד אף לפני ערכאות של מעכו"ם, ומ"מ נראה שלכתוב עבור כך אסור, דכמה אחרונים כתבו שכתב של לשונות העמים נקרא מעשה אומן, ואפילו נימא שהוא מעשה הדיוט הא בעינן צורך המועד, ואם זה דבר האבד אם ניח הדבר עד לאחר המועד מותר לכתוב אף ע"י עצמו, ואם צריך למעות לצורך יו"ט אפשר שמוותר לכתוב ע"י נכרי. גם אם נחמיר לא לתבוע חובו מישראל, מעכו"ם ודאי מותר משום דבר האבד, ומותר גם לעשות זקיפה עם חובותיו כדי להבטיחן.

מכירת סחורה – סחורה שאם לא ימכרנה עכשיו יפסיד מהקרן, או שיש ספק שמה יפסיד, או שהוא נצרך למעות כדי לשלם חוב שהגיע זמנו בחול המועד ואם לא ישלם יגיע לו הפסד, מותר למכרה במועד, אבל אם לא יפסיד מהקרן אף שהוא סבור להרויח הרבה אסור, ומ"מ באופן שאם ימכור עכשיו יהיו לו מעות ברווח ויוציא יותר לשמחת יו"ט מותר למכור ולהוציא מקצת מן המעות לצורך יו"ט או לחול המועד, אך ישאיר את החנות סגורה ויפתחה

במקצת כשבא הקונה לקנות. וכתב השו"ע שההיתר הוא דוקא למי שאינו מוציא כ"כ ליו"ט משום שאין לו כ"כ מעות, אבל מי שיש לו מעות ברווח להוציא לשמחת יו"ט ככל אשר יתאוה ואין בדעתו להוציא כ"כ, אסור לו למכור כדי להוציא יותר, ודעת הט"ז שרק למי שמופלג בעשירות אסור, אבל בלא הכי אף שיש לו מעות ברווח הכל נחשב בזמננו כדי חייו, ובנהר שלום מפקפק על דבריו.

דבר שאין מצוי אחר המועד כגון שספינות או שיירות הולכים מהעיר והם מוכרים בזול או קונים ביוקר, מותר למכור או לקנות אפילו שלא לצורך תשמישו אלא לעשות סחורה ולהשתכר, דכדבר האבד דמי, אבל לקנות בערך השהו אסור אפילו לצורך תשמישו כל שאינו לצורך המועד, ומותר ללכת או ליסוע לעיר אחרת לירידים הקבועים מזמן לזמן, והיינו למי שעסקו ומחייתו היא באופן זה, אף שזה טירחה מרובה, אבל מקומות שיש להם יום השוק פעם בשבוע אסור לקנות או למכור במועד מפני שיכול לקנות או למכור ביום השוק שאחר המועד, כשמשער שלא יפסיד אז מהקרן, וא"כ ע"י הרווח יוציא יותר לשמחת יו"ט, ובבה"ל מביא כמה צדדים להתיר או לאסור בפתיחת חנויות בחול המועד עיי"ש, ומסיק שטוב להזהר שהחנות תהיה סגורה ויפתח קצת כשבאים לקנות, ויוציא קצת מן הרווח לצורך שמחת יו"ט. ותגר שקונה מזה ומוכר לזה וחוזר וקונה ומוכר מותר דהוי דבר האבד, מפני שאם ימכור היום יוכל לחזור ולקנות ולמכור ביום השני, ובמ"א כתב שאעפ"כ מותר למכור רק בביתו ולא בחנות בפרסום, וכתב בשער הציין שבחנוני גם זה אסור.

מציאה – אסור לחפש ולטרוח עבור מציאה אף שלא ימצאנה אחר המועד, כיון שאינו הפסד אלא מניעת רווח, ולכן נהר שהציף דגים על שפתו אסור לאוספם כדי לכבשם, וא"כ יהיו ראויים לאכול מהם במועד.

המלוה לחבירו מעות על תנאי שאם לא יפרעם תוך ח' ימים יהיה קנוי לו אז חפץ מסוים, יש מתירים כיון שזה הלואה ולא מקח והחפץ קנוי לו רק אחר ח' ימים, ויש אוסרים כיון שעיי"ז יכולים להערים בכל מקח ולעשותו באופן זה, ולדינא טוב להחמיר אך אין למחות ביד המקילים כיון שבאמת אין כוונתם להערים והאיסור הוא מזדבנן. והב"ח רוצה לחלק בין ישראל לנכרי, ובשיירי כנסת הגדולה ובמאמר מרדכי לא מסכימים לחילוק זה.

קניית יין בזמן הבציר – מי שצריך לקנות יין בזמן הבציר, ואם לא יקנה במועד לא ימצא אח"כ כ"כ בזול כמו עכשיו, חשיב דבר האבד, ומותר לקנות את היין (ויש מחמירים בקניית יין לצורך חול, ולכן יקנה בצינעא), ואף לתקן את החביות ולזפתם מותר (אף שזה מלאכה גמורה), ובלבד שלא יכוין מלאכתו למועד, ולא יקנה יותר מכדי הנצרך לו לשתייה לכל השנה, אבל יותר מזה אסור כיון שיוכל לקנות בשנה הבאה, ולהרויח אסור. וכתב הרמ"א שאם אחר המועד לא יהיה מצוי כלל לקנות יין כדי להרויח, מותר אף לקנות כדי להרויח, אבל אם יכול לקנות אחר המועד במחיר יקר יותר ולהרויח פחות אסור. וי"א שאם נזדמן לו קניית היין בזול מאד והוא רווח מרובה שאינו מצוי כלל אחר המועד, מותר, ואפשר להקל כדעה זו, ודעת הא"ר שרק כשקונה עבור שתיית עצמו ליותר משנה אסור, כיון שזה טירחא יתירא בכדי, אבל בקונה כדי להרויח מותר כפי שנתבאר לעיל בדין דבר שאין מצוי לקנותו אחר המועד, והמיקל כדבריו אין למחות בידו.

מכירה במועד לצורך המועד - תבלין או ירק וכל דבר שאינו מתקיים מותר למכור בפרהסיא, כיון שידוע שהמכירה היא לצורך המועד. וכן מותר למכור בשמים במועד אע"פ שזה מתקיים, כיון שניכר שזה לצורך המועד. ואם פתח לצורך ישראל ובא נכרי לקנות מותר למכור גם לו. ומוכרי פירות כסות וכלים מוכרים בצינעא לצורך המועד, אבל בפרהסיא אסור שמא יחשדו שקונה לצורך חול, ודוקא מוכר קבוע, אבל בעל הבית המוכר לצורך המועד א"צ למכור בצינעא. וצינעא היינו שאם היתה פתוחה לזוית או למבוי שאינו מפולש יכול לפתוח כדרכו, ואם החנות פתוחה לרה"ר או למבוי מפולש פותח דלת אחת ואת השניה ישאיר סגורה (ובשאר דברים אסור אפילו אם הוא יושב בפתח החנות והחנות סגורה והדלת פתוחה, והפמ"ג כתב שאינו יודע מהם שאר דברים, וברבי"ש משמע שכסות וכלים לאו דווקא דה"ה שאר דברים שהם לצורך המועד). ובערב יו"ט האחרון של סוכות מוציא ומעטר את השוק בפירות בשביל כבוד שמיני עצרת שהוא רגל בפני עצמו, ובערב יו"ט האחרון של פסח כיון שאינו רגל בפני עצמו אין מצוה לעטר את השוק בפירות אבל מותר למכור בפרהסיא מפני כבוד יו"ט, ומותר לקנות אף לצורך יו"ט שני של יו"ט אחרון, ואף שאנו בקיאים בקביעא דירחא אין בזה איסור מכין לחול כדי שלא יבואו לזלזל בו, ואפילו מלאכה גמורה כבישול מותר לעשות לצורך יו"ט שני.

בתים אבנים עבדים ובהמה אסור לקנות מישראל אלא לצורך המועד כגון בתים לדור או אבנים לתקן כותלו, או לצורך המוכר שאין לו מה לאכול, או לצורך מי שמוליך את הדבר הנקנה מן המוכר לקונה או לצורך הסרסור שאין להם מה לאכול או שרצונם להרויח ולהוציא יותר לצורך יו"ט, (ובלבד שזו תהיה כוונת המוכר והקונה, ואין כוונתם להערים לסחורה), וצריך לעשות בצינעא כמבואר בסימן תקמ"ב. וי"א שמנכרי מותר לקנות בתים וחדות וכרמים ועבדים ובהמה, מפני שהוא כמציל מידו, ואין דין זה ברור כלל, ומכמה ראשונים משמע דלא ס"ל הכי, ומ"מ לענין בתים וחדות בארץ ישראל אפשר שיש להקל מפני ישוב ארץ ישראל.

קניית שאר כלים - דעת הרמ"א שכלים שאין פרסום בקנייתם מותר לקנות בצינעא, והמ"א ושארי אחרונים העלו שאין להקל בזה שלא לצורך המועד, אם לא שלא ימצאם בזול לאחר המועד.

הלואה בריבית - מותר להלוות בריבית לנכרי הרגיל ללוות ממנו, כדי שלא יתרגל ללוות ממקום אחר, וא"צ להוציא מן הרווח לשמחת יו"ט, ונכרי שאינו רגיל ללוות ממנו ג"כ מותר אך בזה צריך להוציא את הריבית של השבוע הראשון לשמחת יו"ט יותר ממה שהיה מוציא לולא רווח זה. והתר זה הוא גם באופן שאסור לגבי סחורה (כגון מי שיש לו מעות ברווח), כיון שהלואה אינה דומה כ"כ לסחורה. ומהאי טעמא מותר להלוות לישראל בריבית בדרך התר, ומותר ג"כ לעשות עסקה לתת לו מעות. ומותר להביא ערב במועד להלואה שילווה אחר המועד. והלואה בשולחנות בקביעות וחילוף אסורה, ולכו"ע נכלל באיסור סחורה.

סימן תק"מ

בנין וסתירה במועד

מלבד מה שמותר לעשות מלאכה במועד בדבר האבד וכנ"ל, היכא שיש בזה צורך המועד מותר אפילו בדבר שאינו אבד, אף בדברים שאינם לצורך אוכל נפש, והדיט מותר לו לעשות את המלאכה כדרכו, אך אומן צריך לעשותה בשינוי. ובסימן זה יבואר מתי הותר בנין או סתירה בדבר האבד או לצורך המועד.

בסתמא אסור לבנות אפילו כל שהוא ואפילו לצורך המועד, כיון שמלאכת אומן לא הותרה לצורך המועד.

במקום פסידא - כותל גינה או כותל שבין חצירו לחצר חבירו, שאין שם חשש גנבים אלא רק חשש שיכנסו לשם אנשים ואין בזה כ"כ פסידא, מותר לבנות את הכותל מעשה הדיט, והיינו שרק ניחא אבנים זה על זה ולא יטוח בטיט, או שיגדור את הפירצה בקנים וגומא וכדומה (ובפשטות לגדור את כל הגינה אסור אף במעשה הדיט), וכן אם עשה מעקה לגג בונה אותו מעשה הדיט וכנ"ל, וכתב הריטב"א דאירי בגג שאין רגילים ללכת בו שאינו חייב במעקה מדינא, אבל גג שחייב במעקה מותר לבנותו כדרכו, אבל שאר הפוסקים סתמו ולא חילקו בזה. אבל חצר הסמוך לרשות הרבים שנפל, שיש לחוש שיכנסו גנבים לחצירו ואיכא פסידא יתירא וזה דבר האבד, וכן בגדר שבין החצרות אם יש בחצר השניה אנשים חשודים על הגניבה או שדרים שם נכרים, מותר לבנות את הכותל כדרכו ללא שינוי, ואם היה נוטה ליפול (אפילו בנוטה לחצר או למבוי, וכן כל היכא שיש חשש סכנה. רמ"א), מותר לסותרו מפני הסכנה ולבנותו מחדש. ועיין מ"א שלא התירו אלא לבנות כותל סתור, אבל לסתור וגם לבנות מותר רק במקום סכנה, וכתב הפמ"ג וכן נראה להורות למעשה שאם הוא רעוע כ"כ שיש חשש ברור וכ"ש היכא שיש חשש שהגנבים יבואו לידי נפשות מותר לסתור ולבנות ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד, והיכא שיש חשש נפשות אין לקנוס אף אם כיון מלאכתו במועד.

טיחה בטיט יחד עם בניית גדר נחשבת מעשה אומן, אמנם כתב הט"ז שלהטיח גגו בטיט או לעשות סולם חשיב מעשה הדיט ומותר לעשות כך לצורך המועד, ועיין בפמ"ג שלהטיח סדקים שבגג הוי מעשה אומן, ורק להחליק את הגג (ובמדינתנו אינו מצוי) חשיב מעשה הדיט, וכן בעשית סולם אם מיפהו כדרך האומנים הוי מעשה אומן ואסור גם לצורך המועד. וסדקים שבגג שהמים יורדים דרך שם, מותר לסותמם ע"י שבועט בטיט ביד או ברגל, שבזה מותר אפילו אם הוא עושה יפה יפה כעין שעושים בכלי אומנות (ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד, וכן בכל מעשה הדיט לצורך המועד), אבל בכלי אומנות אסור, וכל זה כשעושה מפני חשש גשמים, אבל אם באו גשמים ממש ועדיין ידלוף בבית עושה כדרכו.

גבשושית שבבית מותר ליטלה כדרכו כדי שלא יתקלו בה, ואף שהעושה כך בשבת חייב חטאת ואינו דבר האבד מותר לעשות זאת בלי שינוי כיון שאין בזה טורח.

תיקון פתח הבית - ציר הדלת והמפתח והמנעול והצינור (-חור שבאיסקופה התחתונה) והקורה (-משקוף שמעל הפתח שהדלת חוזרת בו) בין של עץ בין של ברזל (שהתיקון משמיע קול) שנשברו, מותר לתקנם בלא שינוי אפילו מעשה אומן, אפילו נשברו מערב יו"ט ושכח לתקנם, מפני שאם יניח הפתח פתוח ודלתות שבורות נמצא מאבד כל מה שבבית, ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד, וכן מותר לתקן את המשקוף במסמרים אם יש לחוש לגנבים.

מותר לעשות אבוס לצורך אכילת הבהמה, או איצטבא לישב או לישן עליה, ויעשה מעשה הדיט כיון שאינו צורך אוכל נפש. ונסר שמחברים לו רגלים כעין ספסל שלנו זה מעשה הדיט, ואפשר שלהחליקו ברהיטני הוי מעשה אומן, וכן לענין אבוס של בהמה. דעת הרא"ש שמותר לעשות איצטבא של אבנים לישב עליה אם עושה מעשה הדיט, ורבינו פרץ חולק על זה.

עשית תנור כיריים וקדרות - מותר לעשות תנור וכיריים קדרות ואילפסין אפילו מעשה אומן אם אפשר שיתייבשו ויאפה בהם במועד, ואם התנור והכירה קיימים מותר לטוחם בטיט אף אם זה לא יתייבש במועד, כיון שאפשר לאפות כך. ואם היה יכול לעשות את התנור וכו' לפני המועד וכיון מלאכתו במועד נראה דאסור, ואם לא יוכל להשתמש בהם במועד אסור בכל גוונא ואפילו מעשה הדיט, ובזמנים קרים מותר להעמיד את תנור בית החורף להסיק את הבית אפילו אם אין ראוי לאפות בו, דהכל חולים אצל צינה, ובשלחן עצי שיטים מתיר בזה אף מעשה אומן, ויש לעיין בזה. וכן מותר לתקן את חלון הבית בענין שאם לא יתקנו יושב בקור.

תיקון ריחיים - מותר לנקר את הריחיים במועד שלא יהיו חלקים כדי שיפרכו החיטים, ועושים נקב (פתיחת עין) באמצע הריחיים אף שזה מעשה אומן כיון שזה מכשירי אוכל נפש, ואפילו בחדשים מותר, ומתקנים אותם יפה על עמדם כדי להשתמש בהם, ובונים אמת המים של ריחיים כדי לטחון על ידה, וקוצצים את צפורני החמור שמגלגל את הריחיים מפני שזה מפריע לו ללכת.

מותר לחדד **סכין** במועד אפילו מלאכת אומן ללא שינוי כיון שזה מלאכת אוכל נפש, ואם נשבר לו הסכין במועד מותר לעשות חדשה אע"פ שיכול לשאול סכין מחבירו, ואם נשברה לפני יו"ט וכיון מלאכתו במועד אסור, ויש מחמירים אם הסכין נשבר לפני יו"ט אף אם לא כיון מלאכתו במועד א"כ היה אנוס, וצ"ע.

סימן תקמ"א

אריגה ותיקוני בגדים במועד

מותר לעשות מלאכה במועד לצורך המועד (הדיט כדרכו ואומן בשינוי) וכנ"ל בסימן הקודם. ובסימן זה יבואר מתי הותרה אריגה או תיקוני בגדים במועד.

עשית מצודות דגים - מותר לעשות מצודות דגים מערבה לצורך המועד כיון שזה מעשה הדיוט, אבל אסור לארוג מצודה מחוטים שזה מעשה אומן, (ומה שמכשירי אוכל נפש מותר מעשה אומן זה דווקא מלאכה שמכשירה האוכל עצמו לאכילה כמו תנור וסכין).

מותר לתקן פתילות לנרות במועד לצורך המועד, כיון שזה מעשה הדיוט, ויש מחמירים בזה ולדבריהם אף גדילת פתילה מצמר גפן ללא שזירה יש לעשות לפני המועד, והח"א כתב שבדיעבד יש להקל לגדול מצמר גפן במועד וכן בברכי יוסף כתב שהמנהג הפשוט להתיר. עוד כתב הח"א שלכו"ע אסור לעשות נרות של שעווה או חלב וכמדומה שנוהגים בזה התר לצורך המועד, ובפמ"ג משמע שיש להזהר בזה.

מותר לעשות במיטה חבלים שתי וערב (סירוג) כדי לשכב בה במועד, וכ"ש שאם הם רפויים מותר למותחם לצורך המועד, ואם כיון מלאכתו למועד אסור, ויש מחמירים שלא להטיל את החבלים במיטה ורק אם הכניסם בנקבי המיטה קודם המועד או שהיו קשורים מצד אחד מותר, והבית יוסף כתב שהיכא שהיו במיטה והוסרו לא היו כמכניסים מתחילה, ובמאמר מרדכי כתב דהוי כמכניס מתחילה, ולגדול את החבלים אסור לכו"ע.

מותר למעך בגדי פשתן בידים או ע"י כלי כדרכו אחרי הכיבוס לצורך המועד אפילו אם כוונתו ללבנם (ובשבת אסור אפילו בחלוק), ואסור לעשות קמטים (-כפלים) באופן שהם חזקים ואינם מתפשטים כשלובשם, אפילו לצורך המועד, ולפי זה אסור לכפול את הצווארון בעצים המיוחדים לכך. ומותר להחליק את הבגדים אפילו בכלי המיוחד לכך, דהוי מעשה הדיוט המותר לצורך המועד.

אסור לתקן מלבושיו ומנעליו הקרועים אפילו ע"י נכרי, ואע"פ שאם לא יתקנם יקרעו יותר אסור, וכתב הרמ"א שמותר לתקנם קצת לצורך המועד ע"י שינוי (כדלהלן לענין עשית בגדים, והדיוט מותר כדרכו, והפוסקים לא העתיקו תיבת קצת, שהרי תפירת אומן לצורך המועד ע"י שינוי מותרת, ואפשר שכוונת הרמ"א שיתקן רק באופן שישתהה התיקון עד לאחר המועד, ועדיין צ"ע), ואם יקרעו לגמרי אם לא יתקנם מותר אפילו ע"י ישראל ללא שינוי, דהוי דבר האבד, וי"א שרק ע"י שינוי מותר, ואם יכול לקנות מנעלים חדשים בודאי אין להקל, ואם אינו צריך להם במועד אסור לתקנם אלא יניחם ולא ישתמש בהם עד לאחר המועד. ואין חילוק בכל זה אם נקרעו לפני המועד או במועד.

תפירת בגדים - מי שצריך בגד למועד, אם הוא הדיוט (ואם יודע להוציא מלא מחט בב"א או לכוין אימרא בשפת חלוקו אינו הדיוט) ואינו מהיר באותה מלאכה (סימן אחד הוא, דסתם אומן מהיר) מותר לעשות כדרכו, ואם הוא אומן מהיר יעשה מעשה הדיוט, והיינו שיעשה תפירות רחבות ותפירה אחת למעלה ואחת למטה כשיני הכלב. (ומנעלים מותר ג"כ לאומן בשינוי, אך להדיוט כדרכו אסור). וכתב הרמ"א שכל אדם יחמיר על עצמו לתפור בשנוי זה, והיינו משום שרוב בני אדם יכולים להוציא מלא מחט בבת אחת והם בכלל אומן, ושינוי בצורת אחיזת המחט לא נחשב שינוי לאומן, אלא בעיני שינוי הניכר בתפירה

עצמה. וכל ההתר להדיוט או לאומן אינו אלא לעצמו או בשביל אחרים בחינם, אבל אסור לעשות לאחרים בשכר אא"כ אין לו מה לאכול, והח"א כתב שאם אינו מוצא אומן שיעשה באופן זה והוא צריך לצורך המועד מותר לתת לפועל שיש לו רק לחם כדי שיהיה לו צרכי יו"ט ברווח, ואינו ברור לדינא, דלמ"א מותר רק כשממש אין לו מה לאכול. ומי שאין לו חוטים לתפור מסתפק הח"א אם מותר לו לטוות חוטים. ואין לתפור בגדים חדשים לתינוק כדי שילבש בברית מילה ואפילו מעשה הדיוט, כיון שיכול לכורכו בחתיכת שיראין.

סימן תקמ"ב

קבלת שכר עבור מלאכה המותרת במועד

גם המלאכות המותרות במועד (כגון מלאכות לצורך המועד) אסור ליטול עליהם שכר, ויש אופנים שמותר ליטול עליהם שכר, ופועל שאין לו מה לאכול מותר לעשות אף מלאכות שאסור לעשותם במועד, וכדלהלן.

אלו מלאכות אסור לעשותם במועד בשכר - אפילו מלאכות המותרות במועד (כגון צורך המועד בשינוי, ומה שהתירו להדיוט לתפור כדרכו, וכמה דברים שאסרו משום טירחה אע"פ שאינו מלאכה ממש והתירו באופנים מסוימים) אין לעשותם אלא לעצמו או לאחרים בחינם, אבל בשכר אסור דהוי כעובדא דחול, ואם אין נותן לו שכר קצוב אלא שאוכל עמו בשכרו מותר לצורך המועד. וי"א שאם בעה"ב אינו יכול לעשות המלאכה אלא ע"י אלו שאינם מוכנים לעשות בלא שכר מותר לתת להם. וכתב הרמ"א שדבר האבד מותר לעשותו אפילו בשכר קצוב אפילו שלא לצורך המועד והוא מעשה אומן, והביאור הלכה כתב שאין דין זה ברור, ולכן אם יכול למצוא נכרי נכון שלא ישכור ישראלים. ובאוכל נפש אם אינו מוצא אנשים שיעשו לו בחינם מותר לתת להם שכר. וכן ספרים וכו' בסו' באופן שהתירו לספר ולכבס מסתבר שמותר לתת שכר. ומלאכות המותרות, אם יש בזה מצוה יש לצדד שמותר ליטול שכר, ובפמ"ג משמע שרק במכשירי אוכל נפש שיש בהם מצוה מותר ליטול שכר, ויש לצדד להקל גם בשאר דברים, ועכ"פ אם לא נזדמן לו בחינם בודאי יוכל להקל.

פועל שאין לו מה לאכול כלל אפילו לחם ומים מותר לו לעשות כל מלאכה אפילו שלא לצורך המועד ואפילו בלא שינוי, ובאופן זה מותר לקבל שכר אפילו הרבה יותר מכדי אכילתו, אך מלאכה נוספת אסור לו לקבל. ואינו חייב למכור כלי ביתו, אך אם יש לו סחורות ויכול למוכרם אסור לו לעשות מלאכה. וי"א שגם מי שיש לו לחם ומים אך אין לו צרכי יו"ט ג"כ מותר לו לעשות מלאכה, ובביאור הלכה כתב שמי שאין לו כדי צרכי ליו"ט אין להתיר לו מחמת כך לעשות מלאכה. וכתב המ"א שצריך לעשות את המלאכה בצינעא כיון שהרואה אינו יודע שהוא עני כ"כ, ואם אינו יכול לעשות בצינעא מותר גם בפרהסיא אם אין לו מה לאכול כלל. ומי שיש לו אשה ובנים אף אלו שאינם חייב לזנום מותר לעשות גם לצורכם. ואם יכול להשיג מעות בהלוואה צ"ע אם מותר לו לעשות מלאכה.

סימן תקמ"ג

מלאכה במועד ע"י נכרי

אמירה לנכרי אסורה במועד כמו בשבת, וכן אסור שנכרי יעשה מלאכה עבור ישראל היכא שיש לחוש שיחשבו הרואים שהוא שליח של ישראל, וכדלהלן.

אמירה לנכרי במועד - כל דבר שאסור לישראל לעשותו אסור לומר לנכרי לעשותו, כמו לגבי שבת ויו"ט, אפילו אם הוא משער שאחרי המועד יצטרך לשלם ביוקר גדול. וצרכי מצוה מותר לומר לנכרי לעשותם, שהרי גם בשבת יש מתירים.

נכרי שקיבל מערב יו"ט לבנות ביתו של ישראל, אפילו בקבלנות וגם אינו מצוהו שיעשה במועד אסור להניחו לעשות במועד, אפילו מחוץ לתחום, מפני שהולכים לשם בנ"א (משא"כ בשבת ויו"ט) ויאמרו שהוא עושה בשליחות הישראל, ועיין בסימן רמ"ד בביאור הלכה מה הדין אם כל העיר דרכם לבנות בקבלנות, אך בדיעבד בקבלנות מותר לדור בבית, ואם נתן לו לפני המועד מלאכה בתלוש בקבלנות, מותר לעשותה בביתו של נכרי. ושדה שניתנה לנכרי באריסות מותר להניחו לעשות במועד, דאדעתא דנפשיה עביד, והכל יודעים ששדה עומדת לאריסות, ונכרים בני ביתו של הישראל מותר שיסייעו לאריס במועד, דכיון שאין נותן להם שכר ע"ז נמצא שאינם באים בשליחותו.

מותר לתת לנכרי (וה"ה לישראל) מלאכה במועד בקבלנות או בשכיר יום **אם אומר לו בהדיא שיעשנה אחר המועד**, ולא אומרים שהנכרי ודאי יעשה במועד, ואף אם הנכרי יעשה מלאכה במועד א"צ למחות בידו, ובלבד שלא ימדוד וישקול וימנה כדרך שעושה בחול, ונראה שלכן נהגו שלא לתת לכובס נכרי במועד כלל, מפני שאסור למנותו ובלא מנין אינו מאמינו. ובדגול מרבה מתיר לתת כלי פשתן כדי לכבסם אחר המועד ואף למנותם דאיסור כיבוס כלי פשתן במועד אינו אלא מנהג, ובא"ר משמע שאינו מחלק בזה, ובשעת הדחק יש לסמוך להקל.

סימן תקמ"ד

צרכי רבים

אחד מחמשת ההיתרים לעשות בהם מלאכה במועד הוא היכא שיש בזה צורך לרבים, ואם יש בזה צורך למועד לצרכי הגוף (כגון שתיה רחיצה ותיקון הדרכים) מותר לעשות גם מעשה אומן, והיכא שאין זה לצורך המועד או שאין זה צרכי הגוף מותר לעשות רק מעשה הדיוט, וכדלהלן.

כללי ההתר - מותר לעשות צרכי רבים בחול המועד אפילו בפרהסיא ובטורח גדול, ואפילו אם כיוונו מלאכתם במועד מותר כיון שאם לא יעשו עכשיו כשכולם בטלים ממלאכה יתבטל הדבר, אמנם אם יש להם מנהיג שהרשות בידו לעשות לבדו אסור לו לכין מלאכתו למועד. ומותר

לעשות מעשה הדיוט אפילו לצורך אחר המועד, ומעשה אומן מותר רק לצורך המועד. ודעת כמה אחרונים שלעשות צרכי רבים בשכר מותר רק אם זה לצורך מצוה, אבל מהפמ"ג משמע שמוותר גם ליטול שכר, וכן נראה מפשטות דברי המשנה.

מה נקרא צרכי רבים - כתב הרמ"א שצרכי רבים היינו דברים הצריכים לגוף האדם, כגון תיקון הדרכים והסרת המכשולות מהם (ומחויבים בזה שלא יהיה כשופך דמים אם יארע מכשול), וכן ציון הקברות שיזהרו מהם הכהנים, ותיקון מקוואות או מרחצאות או עשית מקוה חדש אם יגמור במועד וזה צורך המועד (שהרי זה מעשה אומן) שא"א שלא יצטרך אחד מהרבים למרחץ באופן שאינו יכול בלעדיו בשום פנים, (אבל לצורך יחיד אסור לתקן מרחץ אפילו מעשה הדיוט, כיון שהוא יכול בלי מרחץ או ללכת למקום אחר), אבל שאר צרכי רבים שאינם צריכים לגוף האדם, ואפילו בית הכנסת או שאר צרכי מצוה אסור לעשות מעשה אומן (דמעשה הדיוט מותר לצורך המועד אף אם אין בזה מצוה), ואף אם אין להם מקום אחר להתפלל במנין אסור, ואפילו להשלים בנין בית הכנסת במועד אסור, ואם יש חשש שאח"כ יעכבו הנכרים מלעשותו מותר דהוי דבר האבד, וע"י נכרים מותר בכל ענין אם הוא יגמר בחול המועד ויוכלו להתפלל בו. ונהגו למנות גבאים ופרנסים במועד, אך אם צריך לכתוב לא יכתוב כתב אשורית שזה מעשה אומן, אלא משיט"א או כתב שלנו, מפני שאינו צרכי הגוף.

בורות ומעיינות של רבים שנפלו בהם עפר ואבנים והם התקלקלו מותר לתקנם אפילו אם אין רבים צריכים להם עכשיו, כיון שאינו מעשה אומן, וכן מותר לעשות מעשה הדיוט חריץ להביא מים מהנהר לעיר כדי שישתו בהרווחה אף אם יגמר אחר המועד, וכן מותר לחפור בורות מחדש שזה מעשה אומן (שצריך לטוח היטב כדי להחזיק את המיים) אם הרבים צריכים להם במועד, וכל אלו מותר אפילו אם כיוונו מלאכתו במועד ויש בזה טירחא יתירא ופרהסיא, אבל אסור לחפור בורות חדשים של רבים שלא לצורך המועד, אפילו אם לא כיוונו מלאכתם למועד, ואפילו בצינעא, כיון שהוא מעשה אומן.

בורות שיחין ומערות של יחיד אסור לחפור אפילו אם אין לו מה לשתות אלא בדוחק גדול, ואם אין משיג כלל מה לשתות מותר לחפור מחדש במועד, ואם היו חפורים ונתקלקלו מותר לתקנם לצורך המועד והיינו ליטול הצוררות והעפר מתוכם שזה מעשה הדיוט, אבל אסור לחטוט בתוכו או לסוד בסיד. ואם אינו צריך להם במועד אסור לתקנם אבל מותר להמשיך מים לתוכם בכלים מן הגג ממזי גשמים לפי שאין בזה טורח מרובה, אבל לעשות חריץ ולהביא מים דרך שם אסור, ובחריץ קיים מותר להמשיך מים, אבל לא ע"י כלים.

סימן תקמ"ה

כתיבה בחול המועד

כתיבה היא מלאכה האסורה במועד, וכתיבה שהיא מעשה אומן אסורה אפילו לצורך רבים אם אינה לצורך המועד, אמנם גם מלאכה זו מותרת באופנים מסוימים כמו שאר מלאכות, כגון לצורך דבר האבד שבזה מותר

אפילו מעשה אומן, או מעשה הדיוט לצורך המועד, או ע"י פועל שאין לו מה לאכול. ובסימן זה יבואר מה אסור ומה מותר לכתוב במועד, ואיזה כתיבה נחשבת מעשה הדיוט.

איזה כתב נחשב מעשה אומן - כתב של סת"ם הוא מעשה אומן ודינו יבואר להלן, וכתיבה שאינה של סת"ם לצורך רבים אם אינו לצורך המועד, יש אוסרים דס"ל שסתם כתיבה היא מעשה אומן, ויש מתירים אפילו בכתב מרובע דס"ל דהוי כמעשה הדיוט כיון שאין מקפידים לכתוב אותם כתיקונם כ"כ, וכתב הרמ"א שנהגו להקל בכתב שלנו והיינו בכתב משיט"א (-אותיות דקות כעין כתב רש"י או כתב שלנו) דאינו מעשה אומן, אמנם גם בכתב זה נהגו להחמיר לכתוב בשינוי, אא"כ זה לצורך רבים.

כתיבת והגהת ספרים - אסור לכתוב או להגיה אפילו אות אחת בספר תורה או בספרי מקרא וגמרא, כיון שיש ספר אחר לקרוא בו, ואפילו אם מצא טעות במועד אסור, ואפילו אם מצא טעות באמצע קריאת התורה אסור לתקן וצריך להוציא אחרת. ומשמע מהב"י שגם בס"ת שלו ומתקנו כדי שיהיה לו ס"ת כשר אסור, והשעה"צ תמה למה אסור והרי ע"י התיקון מקיים מצוות כתיבת ס"ת. אמנם מותר להפריד בין אותיות דבוקות, ואות שרישומה ניכר מותר להעביר עליה קולמוס, (וס"ת החסר תפירה בעמודים יתקנוהו ע"י מי שאין לו מה לאכול, וצ"ע אם מותר ע"י נכרי). ואם אין ס"ת אחר לקרות בו בציבור, וה"ה אם יש מנין נפרד קבוע בעזרה של בית הכנסת והס"ת שאצלם נפסל, מותר להגיהו או לכתוב אות או תיבה חסרה, דלצורך המועד מותר אפילו מעשה אומן, ויש חולקים, וכן ספרי מקרא וגמרא שצריך לקרות בהם במועד ויש לו תיקון שהוא עלול לשכוח אותו עד אחר המועד או שאינו יכול ללמוד בו מרוב טעויות, מותר לתקנו דהוי דבר האבד. וציבור שאין להם ס"ת ויכולים לכתוב כולו במועד ע"י סופרים רבים מותר, וכן מותר לכתוב שאר ספרים כדי ללמוד בהם במועד, ומשמע בב"י דהיינו לצורך רבים, אבל מהמ"א והגר"א משמע שאפילו לצורך עצמו מותר.

מותר לכתוב **תפילין ומזוזות** לעצמו אפילו כדי להניחם אחרי המועד, ואם אין לו מה לאכול מותר לכתוב בצינעא ולמכור לאחרים כדי פרנסתו, אפילו אם האחרים יניחום רק לאחר המועד, ולדעת הרמ"א אם הלוקח קונה בשביל להניחם במועד (לנוהגים להניחם במועד) מותר לכתוב כדי שיהיה לו מעות ברווח לשמחת יו"ט, ולי"א לעיל בסימן תקמ"ב שמי שאין לו בשר ויין לשמחת יו"ט נחשב אין לו מה יאכל, ה"ה הכא מותר באופן זה גם לדעת השו"ע, ולרמ"א מותר אף אם יש לו בצמצום. ואם יש לו מעות ברווח לדעת הטור מותר לכתוב בחינם לצורך המועד, אבל לצורך אחר המועד אסור לכו"ע, אמנם עשית התפילין מותרת במועד, ומותר אפי" כדי להניח אחר המועד, ובשכר, ואפי" יש לו מה לאכול. ובכל האופנים שמותר לכתוב מותר אפילו אם כיון מלאכתו במועד, כיון שזה דבר מצוה.

מותר לטוות ציצית לבגדו בין על ירכו בין בפלך, אפילו לצורך אחר המועד, ואפילו אם כיון מלאכתו במועד, (ולטוות בחינם עבור אחרים כדי לקיים המצוה במועד, לטור מותר ולרמב"ם אסור), אבל בגלגל אסור משום דאוושא מילתא טובא.

חשבונותיו והוצאותיו מותר לכתוב במועד, דהוי דבר האבד שמא ישכח, וי"א שאף בדבר האבד צריך

לשנות בכתיבתו כיון שאין הפסד במה שמשנה, אמנם הכותב לצורך שמחת יו"ט א"צ לשנות. ואם אינו דבר האבד מותר רק לצורך המועד ורק מעשה הדיוט ככתב משיט"א, ואם חשבונותיו כתובים ורוצה לסדרם אסור, ואפילו בשאינם כתובים יראה שלא לכוין אותם במועד. ומותר לכתוב מה שכותבים כשמלויים על משכונות, דהוי דבר האבד שמא ישכח, וכן סחורות שמותר למכור במועד כמבואר בסימן תקל"ט מותר לחנוני לכתוב מה שמוכר בהקפה כדי שלא ישכח.

איזה שטרות מותר לכתוב - מותר לכתוב במועד שטרי קידושין, שטרי פסיקתא (-תנאים, כמה אדם נותן לבנו או לבתו), גיטין, שוברים, דייתיקי (-צוואת שכיב מרע), מתנות, פרזבול, אגרות שום (-ששמו בי"ד נכסי הלوه ונתנום למלוה), אגרות מזון (-שמכרו בי"ד קרקע של מת לצורך מזון אשתו ובנותיו וכתבו מעשה בי"ד על זה, או שקיבל עליו לזון בת אשתו), שטרי חליצה, שטרי מיאונים (לקטנה יתומה שהשיאוה אחיה או אמה לדעתה, שאם היא אומרת שאינה רוצה בו היא יוצאת ממנו וכותבים לה שטר מיאון), שטרי בירורין (שכל אחד מבעלי הדינים בורר לו דיין), שטרי טענתא, פסקי דינים, הרשאה או גזירות הדיינים כנגד מי שברח עם ממון אחרים ולא בטוח שיחזור. והטעם בכל הנ"ל י"א משום דהוי כצרכי רבים (אף שזה דבר פרטי, כיון שזה דברים המזדמנים תדיר) ואפשר דמקרי צורך המועד, וממילא מותר אף מעשה אומן, ומ"מ נכון לכתוב כתב משיט"א, וי"א משום דהוי דבר האבד פן ימותו העדים או הנותן או הב"ד, או שילכו העדים למדינת הים.

כתובה - יש מתירים לכתוב כתובה במועד (למי שנשא לפני המועד, שהרי ברגל אסור להנשא, ואף שאסור להתייחד בלי כתובה, מיירי שהיה שעת הדחק שמותר אז להתייחד על סמך עדי קנין), דהוי דבר האבד, ויש אוסרים דס"ל דהוי כשטר חוב, והלכה כדעה ראשונה, אמנם במקום שכל הכתובות שוות אסור לכתוב לכו"ע כיון שזה לא דבר האבד, ורק את התוספת שמוסיף הבעל מרצונו מותר לכתוב, ובכתב משיט"א יש להקל אף הכתובה עצמה.

אגרות שאלת שלום ופרקמטיא שאינה אבודה - לדעת השו"ע מותר לכתוב אגרות שאלת שלום מפני שאין נזהרים בכתיבתם והוי כמעשה הדיוט וזה לצורך המועד קצת מה ששואל בשלום חבירו כגון שזה לצורך ענייני יו"ט או מפני שמחת הרגל שלא יהיה בדאגה ויש בזה צורך למשלח או למי שזה נשלח אליו, וכן מותר לכתוב על פרקמטיא אפילו אם אינו דבר האבד, (ובפרקמטיא אבודה מותר לכו"ע אף בכתב שהוא מעשה אומן ובלי שינוי), אמנם אין להקל אלא כשלא כיון מלאכתו למועד. וכתב הרמ"א שיש אוסרים בשאלת שלום וכ"ש בענין פרקמטיא, דכל כתיבה היא מעשה אומן, ונהגו להחמיר לכתוב בשינוי, והיינו שיכתוב את כל השורות באלכסון, וכמה אחרונים כתבו שנהגו להקל בכתב משיט"א או כתב שלנו בלי שינוי ויש להם על מה שיסמכו, והמחמיר יחמיר לעצמו, ונהגו לעשות את השורה העליונה עקומה. ואף שלענין שבת הכותב בכל כתב חייב חטאת, מ"מ במועד אסור רק מעשה אומן ככתב אשורית, ובמור וקציעה מחמיר שלא לכתוב כתיבה נאה במיוחד בכל סוגי הכתבים, ואף

שהעולם נהגו להקל ואין למחות בידם לפי שיש להם על מה שיסמוכו, מ"מ טוב לחוש לדבריו אם לא לצורך גדול, ולענין פרקמטיא שאינה אבודה אין להקל אלא בכתב משיט"א וע"י שינוי, וגם בזה ימעט כמה שאפשר. ושטרות ופקודות של הממשלה מותר לכתוב גם לדעת המחמירים, וכן כתב סמיכה ללמד ולהורות מותר לכתוב.

שטרי חוב - אסור לכתוב שטרי חוב במועד מפני שיכול להמתין לכתוב אחרי המועד, ואם הלוח צריך למעות למועד אפילו שלא לצורך המועד, או לצורך אחר המועד אם לא ימצא אחר המועד מעות ללוות, והמלוה לא מסכים להלוות לו בלא שטר, או שאין לסופר מה לאכול (למ"א בסימן תקמ"ב איירי כשאין לו אפילו לחם ומים, ולי"א שם איירי כשאין לו כדי צרכו לשמחת יו"ט), מותר לכתוב.

שטרי מכירה אריסות וקבלנות - מי שקנה קרקע במועד לצורך המועד (כגון לצורך חפירת טיט לתקן תנורו לצורך המועד), מותר לכתוב שטר מכירה במועד, אבל אם קנה קרקע לפני המועד, או שקיבלה לפני המועד באריסות או קבלנות (ודבר זה לא שייך שיהיה במועד לצורך המועד), אסור לכתוב אע"פ שיכול להיות שיחזור בו, כיון שיכול לקנות או לקבל קרקע אחרת, ורק אם היה לו אונס או שלא היה לו פנאי לכתוב לפני המועד, מותר לכתוב, ובתורת האדם כתב שטעם האיסור בשטרי אריסות הוא שזה רק מניעת רווח, ולדבריו אפשר שאסור באריסות ומכירה גם אם היה לו אונס לפני המועד, וצ"ע. ואם המוכר צריך מעות והלוקח לא מסכים לתת לו בלי שטר מכירה, נראה שמותר לכתוב.

מי ששלח שליח ליריד מותר לו לכתוב איגרת בענין סחורתו אם לא כיוון מלאכתו למועד, דהוי דבר האבד.

איזה כתב מותר לכתוב במקום שמותר לכתוב - כל מה שמותר לכתוב כגון שטר קידושין וכו' או דבר האבד, מותר לכתוב אפילו בלי שינוי, ומה שאסור לכתוב אסור אפילו ע"י שינוי כגון שאוחז הקולמוס בין האגודל לאצבע, או שעושה שורות עגולות או עקומות, אבל אם משנה בכתב עצמו כגון שכותב אותיות חתוכות ושבורות באמצע ואת ה' עושה כעין עיגול קטן, מותר. ונתבאר לעיל שכמה אחרונים כתבו שנהגו להקל בכתב משיט"א או כתב שלנו בלי שינוי ויש להם על מה שיסמוכו, והמחמיר יחמיר לעצמו, ונהגו לעשות את השורה העליונה עקומה.

מותר לכתוב בלוחות של שעוה, מפני שאינו כתב המתקיים, ואפשר שגם בלוחות שלנו או לכתוב בקנה עופרת על לוחות מעופצות בסיד מותר.

תשובה לשאלה - מי ששלחו לשאול ממנו שאלה, והשליח אינו רוצה להמתין ללאחר המועד, מותר לכותבה אפילו אם אינה לצורך המועד, שמא אח"כ לא ימצא ביד מי לשולחה, וכן מותר להעתיק את התשובה לעצמו כדי שלא ישכחנה, דהוי דבר האבד.

חידושי תורה - מותר לשמוע חידושי תורה כדי לכותבם ולכותבם, וכן לכתוב מה שחידש בעצמו, שמא ישכח, ואפילו בלא טעם זה מותר כיון שבכל עת ורגע מוטל על האדם לעמול בתורה ולחדש בה כפי יכולתו, ואם ימתין עד אחר המועד ויכתוב אז יפסיד את החידושים שהיה צריך לחדש אחר

המועד שיצטרך ללמוד שנית מה שלמד ולהזכיר מה שחידש, ואין לך דבר האבד גדול מזה, והב"ח כתב חיבוריו בחול המועד, ומ"מ יזהר לכתוב חידושי בכתב משיט"א, ואם יצטרך לכתוב אות מרובעת יכתוב אות שבורה. ואם ראה ספר מחודש ולא ימצא להעתיקו אחר המועד מותר להעתיקו במועד.

אסור לכתוב במועד חשבון התקופות.

ספר הנצרך לו למועד מותר לתקנו ולכורכו בעצמו, וכ"ש ע"י נכרי, דהוי דבר האבד, אבל אסור לתקן קונטרס כדי לכתוב עליו אחרי המועד.

מותר לתקן קולמוס ודיו לצורך כתיבה המותרת, ולשרטט לצורך כתיבה המותרת מסתפק הא"ר אם מותר, ובלקט הקמח מתיר רק בתפילין ומזוזות שא"א לכתוב בלא שרטוט.

דנים במועד דיני ממונות (אם נתרצו שניהם, דלענין לכפות לפעמים א"א לכופ את הבעל דין לדון בניסן ותשרי), ובזמן הבית היו דנים גם דיני נפשות, ומשמתיים ומכים למי שלא קיבל עליו את הדין.

מותר לקבול במועד על חובותיו בבית הכנסת או בערכאות של נכרים.

סימן תקמ"ו

אירוסין ונישואין בחול המועד

ביו"ט ובחול המועד יש חיוב שמחה מן התורה, ואסור לישא נשים במועד משום דאין מערבים שמחה בשמחה (או כדי שלא ירבה בטירחה במועד, או כדי שלא ימתין למועד כדי להנשא ויתבטל בינתיים מפריה ורביה). ובסימן זה יבואר איזה נישואין או סעודת נישואין או סעודת אירוסין וכדומה אסורים במועד, ומה מותר לעשות במועד.

נישואין - אין נושאים נשים במועד לא בתולות ולא אלמנות ולא מייבמים, משום שאין מערבים שמחה בשמחה, ואפילו בלא סעודה אסור, אמנם מותר לעשות שמחת ב' בני אדם יחד, ולכן מותר לעשות חופת יתומים או עניים יחד עם שמחת נישואי בניו שלא במועד, ונוהגים להזהר שלא להנשא שני אחים או אחיות או אח ואחות ביום אחד.

אירוסין - מותר לארס במועד אפילו עם קידושין, ובלבד שלא יעשה סעודה בבית ארוסתו בשעת האירוסין דהיינו שמארס באמצע סעודה או שעושה הסעודה מיד אחריו, אבל לסעוד עם מרעיו מותר, וכן מותר לעשות סעודה בבית ארוסתו שלא באותו יום, ואם עושה את הסעודה זמן מופלג אחרי האירוסין י"ל דשרי אף באותו יום, ויש מחמירים בזה. וריקודים ומחולות מותר אפילו בשעת אירוסין בבית ארוסתו.

תנאים - מותר להתקשר בתנאים לשידוך במועד כנהוג בזמננו, והסעודה שעושים אח"כ, הט"ז אוסר, אבל שאר האחרונים מקילים בזה, ואם אינו עושה סעודה גמורה אלא מיני מרקחת וכדומה בודאי אין להחמיר, וכן מותר לעשות סעודה גמורה שלא בשעת התנאים, ודלא כט"ז שהפליג להחמיר בזה.

מותר **להחזיר גרושתו** מן הנישואין, ומשמע בבית יוסף שלענין סעודה יש להחמיר, ויש מהאחרונים שמצדדים להקל, וביום אחר בודאי יש להקל. ולהחזיר גרושתו מן האירוסין ולכונסה או לארסה ולעשות סעודה אסור.

מותר **לישא אשה בערב הרגל** ולעשות את הסעודה ברגל, ומשמע שמותר לעשות את הסעודה אפילו בליל יו"ט ראשון, והמ"א אוסר בזה, אכן בשעת הדחק כתבו הא"ר והמור וקציעה שמותר לישא בערב הרגל ולעשות סעודה בלילה. וכתבו האחרונים שהנושא בערב הרגל יזהר לעשות הנישואין בשחרית כדי שיוכל לשמוח יום אחד לפני הרגל ולעשות סעודה אחת בחול, ואם נתאחר וזה שעת הדחק מותר לישא אפילו סמוך לחשיכה, והמ"א כתב שבמדינותינו המנהג שלא לישא כלל בערב יו"ט, אכן אם יש צורך גדול בדבר אין להחמיר.

סעודת ברית מילה או סעודת פדיון הבן מותר לעשות במועד, בין בזמנם בין שלא בזמנם, דלא חשיב שמחה.

עושה אשה כל תכשיטיה במועד בין ילדה בין זקנה, ואפילו אין לה בעל, וכיון שזה צורך הגוף הוי כעין אוכל נפש ומותר בלא שינוי ובטירחה רבה, כוחלת עיניה, פוקסת (מחלקת) שערותיה לכאן ולכאן וי"א שעושה כמין עבותות, וי"א שנותנת חוט של בצק על פניה כדי להאדימה), מעבירה צבע על פניה, וטופלת עצמה בסיד וכדומה כדי להשיר את השיער ולעדן את הבשר אם יכולה לסלקו במועד (כיון שמצרה היא והשמחה היא רק בסילוק), ויש מתירים אף אם לא תוכל לסלקו במועד, ומשמע בגמרא וברמב"ם שסיד אינו שייך אלא בילדה, ומעבירה שיער מבית השחי ובית הערוה בין ביד בין בכלי, ומעבירה השיער מפדחתה ע"י סכין, אבל גילוח ותספורת ראשה אסור כמו באיש.

סימן תקמ"ז

מה אסור לעשות במועד על מת

אסור לגרום צער ובכי במועד משום שמצוה לשמוח בו, ולכן חול המועד אסור בהספד ותענית, ולפעמים אסור מטעם זה להספיד כבר ל' יום לפני המועד, וכן קריעה וכדומה אסורים במועד באופנים מסוימים. עוד יבואר איזה מלאכות מותר לעשות במועד לצורכי המת וקבורתו.

חול המועד אסור בהספד ותענית, ולכן אין מניחים את מיטת המת ברחוב כדי שלא ישתהה המת ויבואו להספידו, ומטעם זה אין מוליכים את המת לבית הקברות עד שיהיה הקבר מתוקן.

נשים מענות (שכולן עונות יחד) במועד, אבל לא מקוננות (שאחת מדברת וכולן עונות אחריה), ולא מטפחות (להכות כף אל כף), ואם נקבר המת אף לא מענות.

הספד ל' יום לפני המועד - מותר להספיד בתוך ל' יום לרגל מי שמת בתוך אותם הימים, אפילו אם המספיד נוטל שכר, ואפילו אם המת אינו תלמיד חכם, ואפילו אם מת בערב הרגל, ואחרי חצות צ"ע אם מותר, אמנם ת"ח מותר להספיד גם אחרי

חצות. אבל אסור להספיד בימים אלו מי שמת לפני ה' יום שלפני המועד ומשמע שהאסור הוא אפילו בתוך ל' יום למיתתו, מפני שבזה הוא גורם שיבואו לבכות ולהצטער ברגל, ואפילו אם יש הספק בלא זה על מי שמת בתוך אותם הימים, ואפילו אם אין המספיד נוטל שכר, אסור, ואין נ"מ אם המספיד הוא מי שמוטל עליו להתאבל על המת או אדם אחר, ואפילו אם המת הוא תלמיד חכם אסור, ובתשובת עולת שמואל מתיר לעשות הספק על אדם גדול אפילו על שמועה רחוקה אם לא היתה שעת הכושר מקודם, וכן מצדד בנחל אשכול. **ובל' יום לפני ראש השנה ויו"כ צ"ע** אם מותר (פמ"ג), ובישועות יעקב מיקל בזה, ובתורת אדם מביא בשם רב ניסים גאון להתיר בחודש אלול. ונראה שמותר להספיד ל' יום לפני הרגל מי שבאה לו שמועה על המת בתוך ימים אלו אפילו שמועה רחוקה, וכן מה שנוהגים בסוף השנה להספיד את המת ולהזכיר נשמתו נראה להתיר בימים אלו, שהרי בזה מפסיק אבילותו ומסיר את הבגדים השחורים ולובש לבנים, (ויש נוהגים להסיר את הבגדים השחורים כבר ב"א חודש כמו לענין קדיש), אבל במועד עצמו בודאי אסור גם בזה. ואמירת קל מלא רחמים שהיא תפילה על המתים מותרת אף ברגל עצמו, אבל ללכת לקבר ולהזכיר נשמות ולומר קל מלא רחמים אינו מותר רק אחרי שעברה השנה, וכמדומה שהעולם נוהגים להקל בזה.

קריעה - לשיטת השו"ע אסור לקרוע במועד אלא על קרוביו שהוא חייב להתאבל עליהם, או על חכם (ששואלים אותו דבר הלכה בכל מקום ואומר ואפילו אינו יודע לישא וליתן בה, ובזמננו אין ת"ח כזה), ואפילו אינו בפניו אלא שבאה לו שמועה במועד ולא עברו ל' יום מהמיתה מותר, ולאחר ל' אינו קורע במועד אפילו על אביו ואמו, ואם שמע על המיתה ביו"ט אסור לקרוע במועד, ועל אדם כשר שמת מותר לקרוע רק אם ידע בין מיתה לקבורה, ואם היה בשעת יציאת נשמה חייב לקרוע אפילו איננו אדם כשר, וברמ"א יו"ד סימן ש"מ כתב שנהגו להקל אפילו באדם כשר אא"כ עומד עליו בשעת יציאת נשמה. וכתב הרמ"א שיי"א שאין קורעים כלל בחול המועד, ובני אשכנז עצמה נהגו שלא לקרוע במועד אלא על אביו ואמו, ועל שאר המתים קורעים לאחר המועד, ובפולין נהגו כשיטת השו"ע, וכן יש לנהוג בכל מקום שאין מנהג.

אין **חולצים כתף** (-הוצאת הזרוע הימנית דרך בית הצואר) אלא קרוביו של מת המחויבים להתאבל עליו או על חכם, ועכשיו נהגו שלא לחלוץ כתף כלל אפילו בחול.

מברין (-סעודת ההבראה שמביאים לאבלים) במועד, אך לא יברו ברחבה אלא קרוביו של מת, ולא יברו את האבל בתוך ביתו אלא על מיטות זקופות, מפני שבמועד אין כפית (-הפיכת) המיטה, ועל חכם שמת הכל מברין במועד ברחבה, מפני שכולם אבלים עליו.

עשית צרכי המת - עושים כל צרכי המת במועד, גוזזים שערו, מכבסים כסותו, תופרים לו תכריכים אפילו מעשה אומן, עושים עבורו ארון בחצר שבה הוא נמצא כדי שיהיה ניכר שזה לצורך המת, ואם אין להם נסרים מביאים קורות וחותכים מהם נסרים בצניעא בתוך הבית, ואם א"א בצניעא

מותר בפרהסיא במקום שיש ישראל, אבל לא במקום שיש נכרים, והא"ר מיקל אף במקום שיש נכרים היכא דלא אפשר (ואדם מפורסם שמת עושים עבורו אפילו בשוק כיון שידוע שזה בשבילו), ומותר לקצוץ הדס לצורכו כדי להעביר את הסרחון, אבל אין כורתים עץ מן היער לעשות ממנו נסרים לארון אפילו באדם מפורסם, דיסברו שכורת לצורך בנין, והיכא דא"א בענין אחר י"א שמותר לקצוץ גם ממחומר ואפילו לאדם שאינו מפורסם, וע"י נכרי בודאי יש להתיר. ובמקום שמעט יהודים דרים בין הנכרים וכולם יודעים כשיש מת בעיר, הכל נחשב מפורסם. ואסור לחצוב אבנים מן ההר כדי לבנות מהם קבר, ואם האבנים חצובות ורוצה לחותכם דינו כמו נסרים הנ"ל.

עשית קבר - מותר לחפור כוכים או לבנות קבר לצורך מי שמת במועד, (ויש אוסרים בזה, וחפירת קבר כמו בזמננו מותרת לכו"ע), אבל לצורך מת שימות אח"כ אסור, ומותר רק לקצר או להאריך או להרחיב קבר קיים, ואם מפרש למי חוצב אסור בגוסס אפילו בחול עד שימות, כדי שלא יורע מזול.

אסור לתלוש עשבים ועפר במועד בבית הקברות כמו שעושים בחול, וכתב הא"ר שדווקא לצורך בית הקברות אסור אבל מה שעושים זכר לתחיה מותר, ובמאמר מרדכי מפקפק על זה, וכן המנהג.

דין אמירת **צדוק הדין** ביו"ט נתבאר ביו"ד סימן ת"א (לשו"ע רק ביו"ט ראשון לא אומרים, ולרמ"א לא אומרים בזמן שאין אומרים תחנון), וכשאין אומרים צדוק הדין אין אומרים גם שבחו של מת, ואסור לדרוש עליו אלא לחכם בפניו ובזמננו אין דין ת"ח, והפמ"ג מסתפק אם מותר לדרוש בפני ת"ח שמת, ובהגהות רב"פ אוסר.

המתענה תענית חלום בחוה"מ צריך להתענות אחרי יו"ט, וטוב שזה יהיה אחרי אסרו חג.

סימן תקמ"ח

דיני אבילות במי שמת לו מת ברגל

אין אבילות במועד, דמצות עשה דשמחת המועד שהיא עשה דרבים דוחה אבילות שהיא מצוה דיחיד, ולהלן יבואר מתי יש דיני אבילות למי שמת לו מת ברגל, והאם נוהגים אנינות במועד.

הקובר את מתו ביו"ט או בחול המועד לא חל עליו אבילות במועד, ואף לא ישנה את כסותו או את מקומו והפמ"ג מסתפק אם הוא יכול ללבוש בגד חדש, אבל נוהג אבילות בדברים שבצניעא (רחיצה בחמין ותשמיש ותלמוד תורה, ויש מתירים בתלמוד תורה, אך אין כדאי להעלותו לתורה לצרפו למנין הקרואים. סעיף ד'), ומתעסקים בו לנחמו, ואת הנר שרגילים להדליק בימי השבעה ידליק במקום שלא אוכלים שם ואין המת נמצא שם, וביו"ט לא ידליק אלא ע"י נכרי כיון שאינו נהנה מנר זה. ונר של יארצייט אם לא הדליקו מערב יו"ט ידליקו בחדר שאוכלים שם, ויותר טוב שידליקו בבית הכנסת, ובשעת הדחק אפשר שיש להתיר בכל גוונא. (סעיף א').

ואחר המועד מתחיל למנות את השבעה ימי אבילות, ובמקומות שעושים יו"ט שני, יו"ט שני

של סוף המועד עולה למנין שבעה אע"פ שאין נוהגים בו אבילות, וכן הדין ביו"ט שני של ראש השנה בין בנקבר ביום הראשון ע"י נכרים בין בנקבר ביום השני ע"י ישראל, אף שאינו נוהג בהם אבילות לכו"ע. (סעיף ב'). ואחרי שעברו ז' ימים למיתת המת אע"פ שעדיין לא כלו ימי האבילות, אחרים עושים לו מלאכה בבתייהם אפילו בדבר שאינו אבד, ואפילו מלאכה שלא נתן להם בקבלנות לפני שנעשה אבל, (ובדבר האבד מותר אף בביתו אף בתוך ז' ימים למיתתו, והלבוש מתיר לעשות בעצמו בדבר האבד, ובמאמר מרדכי מפקפק עליו, ואם לא יוכל לעשות ע"י אחרים אפשר שיש להקל) ועבדיו עושים לו מלאכה בצניעא בתוך ביתו, וא"צ לנחמו אחרי הרגל מנין הימים שניחמוהו ברגל, וכן אין לנחמו בערב שבת לפני ברכו אחרי שעברו ז' ימים מהמיתה. (סעיף ו'). ואת השלושים מונה מיום הקבורה, ושמיני עצרת אינו נחשב אלא כיום אחד, ונוהג בשאר ימי השלושים ככל דיני השלושים לאסור בגילוח ותספורת ורחיצה בחמין ועוד דברים המבוארים בהלכות אבילות. (סעיף א').

שותף של אבל שמת לו מת ביו"ט אסור לפתוח את חנותו עד ג' ימים אחרי הרגל כמו בכל אבילות, וי"א שאם המיתה היתה ביום א' דחול המועד מותר לשותף לפתוח חנותו מיד אחרי יו"ט, ובחכמת אדם מיקל בזה אפילו אם המיתה היתה בערב יו"ט אחרון, והפריז על המידה, ודיינו אם נקל כשיטה השניה. ודע דלענין שמועה קרובה פשוט שאע"פ ששלמו ז' ימים מהמיתה אסור בסחורה כל ימי האבילות כשאר אבל, דשמועה קרובה דינה כיום קבורה.

הקובר את מתו ביו"ט שני של גלויות שהוא יו"ט האחרון או יו"ט שני של עצרת (שהם לא חול המועד), דעת השו"ע שאם אותו היום היה גם יום המיתה שאז האבילות בו היא דאורייתא, נוהג בו אבילות, כיון שיו"ט שני דרבנן נדחה מפני אבילות יום ראשון שהיא דאורייתא, והיינו דווקא בז' קרובים (אביו אמו בנו בתו אחיו מאביו אחותו מאביו הבתולה ואשתו) שהאבילות עליהם היא דאורייתא, אבל אם הקבורה היא ביו"ט שני של ראש השנה אין נוהג בו אבילות, מפני שהם כיום ארוך. וכתב הרמ"א שיי"א שאין נוהגים אבילות בשום יו"ט שני, דאפילו אבילות יום ראשון דרבנן ושמחת הרגל שהיא מצוה של רבים עדיפא, ומסיים שכן המנהג פשוט ואין לשנותו.

אנינות במועד - אנינות נוהגת במועד לאסור בבשר ויין וכו' כמבואר ביו"ד סימן שמ"א, ואם מת לו מת ביו"ט ואין הנכרים רוצים לקבורו או אונס אחר אין נוהג אנינות, ואם הוא צריך להחשיך על התחום להכין צרכי קבורה נוהגת אנינות משעה שמחשיך בפועל. ואם מת לו מת ביו"ט שני והוא יכול לקבורו בו ביום, או שמת לו מת ביו"ט ראשון והוא יכול לקבורו באותו יום ע"י נכרי, חלה עליו אנינות. אמנם בליל יו"ט שני הוא חייב בכל המצוות כיון שאין דרך לקבור בלילה. ואונן במועד אסור בדברי תורה, ומשמע מהמ"א שאף בשעה שאינו רוצה לקבורו וביו"ט ראשון או כגון בלילה שאין דרך לקבורו מ"מ אסור בד"ת, והדגול מרובה משיג על זה, וכן בספר בגדי ישע מפקפק על זה.

דיני אבילות במי שמת לו מת לפני המועד

מלבד שאין נוהגים אבילות במועד וכדלעיל, אם מת לו מת לפני הרגל, הרגל מבטל במקרים מסוימים את השבעה או את השלושים או חלק מהשלושים, וכן יש דברים שאסורים בשבעה או בשלושים ומ"מ מותר לעשותם בערב הרגל או ברגל עצמו משום כבוד הרגל, וכדלהלן.

מת לו מת לפני הרגל ונהג אבילות אפילו זמן מועט מאד, ואפילו לא נהג בחליצת מנעל אלא בכפית המיטה או אחד משאר דברים השייכים לשבעה, בטלה הימנו גזירת שבעה, וכן מחשבים שעברו ז' ימים מהשלושים, וימי הרגל ג"כ עולים למנין שלושים, וצריך לנהוג אחר הרגל רק את שאר ימי השלושים. ובתוך ימי הרגל אסור ללבוש בגדים מגוהצים חדשים ולבנים, ואסור בתספורת וכיבוס אף באופנים המותרים במועד שנתבארו בסימנים תקל"א ותקל"ד. ואם לא נהג אבילות לפני הרגל, בין בשוגג בין במזיד בין שלא היתה לו שהות, אין הרגל מבטל את האבילות ודינו כמי שקבר מתו ברגל שנוהג ברגל דברים שבצינעא ומתחיל למנות שבעה אחר הרגל וימי הרגל עולים לו למנין שלושים, ואפשר שאף אם הזיד כל שגילה דעתו באחד מהדברים שהוא אבל בטלה גזירת שבעה, וצ"ע.

חתן שנשא אשה בערב הרגל ומת לו מת ברגל צריך לנהוג שבעה אחר שהשלים ימי המשתה שלו, ואין הרגל עולה למנין שלושים כיון שבתוך ז' ימי המשתה היה מותר בגיהוץ ותספורת ואינו חושש לאבילות כלל, ומה שהיה זהיר ברגל שלא לגהץ ולספר זה היה רק מחמת הרגל.

מי שנהג שבעה ופגע בו הרגל בטלה הימנו גזירת שלושים, ואפילו אם חל היום השביעי בערב הרגל, מקצת היום שנוהג בו אבילות חשיב ככולו, ויום השביעי עולה לו לתחילת ימי השלושים, והרגל מבטל ממנו גזירת שלושים, ואפילו באותו היום מותר לספר ולכבס ולגהץ לכבוד הרגל. וכתב הרמ"א שלדידן שנוהגים איסור רחיצה כל השלושים מותר גם לרחוץ בחמין סמוך לערב אחרי תפילת מנחה (וכדלהלן), כדי שיהיה ניכר שעושה כן משום כבוד הרגל, ודין זה הוא אפילו אם חל היום השמיני או התשיעי בערב הרגל, ולדעת הרמ"א גם לספר ולכבס מותר רק סמוך לערב, וכל מה שצריך סמוך לערב היינו לדעה שאם אחד מימי האבילות חוץ מהשביעי חל בערב הרגל אסור לרחוץ עד הלילה, אבל למתירים שם מותר כאן אף קודם חצות. ולדעת השו"ע מותר מכבר מחצות, ובשעת הדחק אפשר שיש לסמוך להקל. ובערב פסח כיון שמחצות אסורים בעשית מלאכה, מותר ברחיצה וכיבוס מיד אחרי חצות, ולגלח מותר אפילו לפני חצות, כיון שלאחרים אסור לגלח אחרי חצות.

אבל על אביו ואמו שאסור בתספורת עד שיגערו בו חבריו, אפילו אם פגע בו הרגל לאחר השלושים אסור, ואם גערו בו מותר אף ביום השלושים.

מי שחל יום השמיני שלו בשבת שהיא ערב הרגל מותר בתספורת וכיבוס ורחיצה בערב שבת, ובה א"צ להמתין עד אחרי מנחה כיון שא"צ שיהיה ניכר שעושה כך לכבוד הרגל.

ואם לא גילח בערב הרגל או בע"ש כנ"ל, מותר לגלח אחרי הרגל שהרי כבר נתבטלה ממנו גזירת שלושים, אבל במועד אסור בתספורת וכיבוס. ואם חל היום השביעי שלו בשבת שבערב הרגל, מותר לגלח במועד כיון שלא היה יכול לגלח לפני הרגל.

מה מותר לעשות לכבוד הרגל למי שהגיע הרגל באמצע ימי השבעה - מי שחל אחד מימי האבילות שלפני השביעי בערב הרגל אפילו אם זה היום הראשון לשבעה, מותר לכבס ולא ילבש את הבגד המכובס עד הלילה, וטוב שלא יכבס עד אחרי חצות כדי שיהיה ניכר שהוא מכבס לכבוד הרגל, (ולדעת הרמ"א לעיל לא יכבס עד סמוך לערב), אבל לרחוץ אסור עד הלילה אפילו בצונן כיון שבלילה יוכל לרחוץ בצונן, ובחול המועד מותר גם בחמין, ויש מתירים לרחוץ אחרי תפילת המנחה סמוך לחשיכה, ומשמע שצריך להתפלל מנחה קודם שאז חלה עליו קדושת הרגל, ועיין בישועות יעקב שכתב דמ"מ בעוד היום גדול נוהג דיני אבילות, אבל סמוך לחשיכה שזה בין השמשות ואפשר שאף בזמן תוספת יו"ט אינו נוהג, ועיין בב"ח סימן רס"א שזמן תוספת שבת חל שתי שעות סמוך לערב.

וכתב הרמ"א שלדידן שנוהגים איסור רחיצה כל שלושים אסור לרחוץ בערב הרגל וכן בחול המועד, (וה"ה לענין כיבוס היכא שנוהגים איסור כל שלושים), שהרי באופן זה הרגל לא מבטל ממנו גזירת שלושים, ומ"מ המנהג להקל בזה (ולפי זה מי שמת לו מת בערב שבת והשבת היא ערב הרגל, מותר לרחוץ בערב שבת בחמין לכבוד הרגל, ויש מחמירים בזה, ולפי זה גם אם היום השביעי חל בשבת שהיא ערב הרגל אסור לרחוץ בערב שבת, והפמ"ג מצדד להקל רק בצונן, והרוצה להקל אין למחות בידו), וי"א שהמנהג להקל לרחוץ דווקא בצונן והרוצה להקל אין למחות בידו, ובחול המועד בודאי יש לסמוך להקל אפי' בחמין, ואפילו לדעת המקילים בחמין זה דווקא בערב יו"ט או בחול המועד מפני כבוד הרגל, אבל אחרי הרגל אסור ברחיצה וכיבוס ותספורת, שהרי הרגל לא ביטל ממנו גזירת שלושים. ושאר דיני אבילות נוהגים אפילו בערב הרגל עד שתחשך, ובא"ר הביא בשם ראב"ן להקל גם בשאר דיני אבילות מן המנחה ולמעלה.

ראש השנה ויום הכיפורים נחשבים כמו רגל לענין ביטול האבילות.

כמה ימים מהשלושים נחשב כל רגל למי שנהג אבילות לפני הרגל - מי שנהג אבילות אפי' שעה לפני הרגל, אותה שעה חשובה כשבעה, והשלמת ימי השלושים מונים כדלהלן. ימי הפסח הם עוד שמונה, וצריך לנהוג אבילות

ט"ו ימים אחרי פסח. ובעצרת כיון שאם לא הקריב קרבנות עצרת בעצרת יש לו תשלומין כל שבעה היא נחשבת ז' ימים, וצריך לנהוג אבילות עוד ט"ז ימים, ויו"ט שני של עצרת עולה למנין ט"ז כיון שאנו בקיאים בקביעא דירחא. ובראש השנה יום הכיפורים מבטל ממנו גזירת שלושים, ומותר לגלח בערב יום הכיפורים, (וכן מי שמת לו מת בג' תשרי יכול לגלח בערב יום הכיפורים כיון שהיום השביעי עולה לו גם לשבעה וגם לשלושים, וכ"ש שמותר ברחיצה וכיבוס, ומותר לרחוץ אפילו יותר מב' שעות לפני יום הכיפורים). וביום הכיפורים החג מבטל ממנו גזירת שלושים, ומותר לגלח ולרחוץ ולכבס בערב החג סמוך לערב אחרי תפילת מנחה. ובסוכות החג הוא שבעה ימים, ושמיני עצרת שהוא רגל בפני עצמו נוטל ממנו עוד ז' ימים, ויו"ט שני או אסרו חג (בא"י) זה עוד יום א', וצריך להשלים עוד ח' ימים מכ"ד תשרי.

דיני אבילות בשמע שמועה קרובה או רחוקה בשבת או ברגל

השומע שמועה קרובה (בתוך ל' יום) שמת לו מת, יום השמועה נחשב לו כיום הקבורה ונהג אבילות שבעה ושלושים. והשומע שמועה רחוקה (מיום ל' ואילך) נוהג אבילות שעה אחת ודיו. (שו"ע יו"ד סימן ת"ב עיי"ש). ולהלן יבואר מה הדין בשמע שמועה קרובה או רחוקה בשבת או ברגל.

שמע שמועה קרובה בשבת או ברגל, ובמוצאי השבת והרגל היא כבר רחוקה, בשבת וברגל נוהג אבילות בדברים שבצינעא, ולמוצאי השבת והרגל נוהג אבילות שעה אחת ודיו. וכן הדין אם כששמע בשבת או ברגל כבר היתה שמועה רחוקה, אלא שבאופן זה אינו נוהג בשבת או ברגל אפילו בדברים שבצינעא.

שמע שמועה קרובה בשבת, השבת נחשבת לו ליום אחד, ובמוצאי שבת קורע, ויום שישי הוא היום השביעי לאבילות. ואם שמע שמועה קרובה בשבת ערב הרגל, שבת עולה לו ליום אחד והרגל מבטל ממנו גזירת שבעה. וכתב הפמ"ג שלענין קדיש י"ל שאין הרגל מבטל, ויש לו דין שבעה ושלושים אפילו נהג שעה אחת לפני הרגל.

שמע עשרה ימים אחרי החג שמת לו מת בערב החג, אע"פ שאם נמנה שעה אחת לפני החג כשבעה, ועוד שבעת ימי החג, ושמיני עצרת כעוד שבעה, וכיון שעברו עוד עשרה ימים הרי ל"א ימים, מ"מ יש לזה דין שמועה קרובה, שאין הרגל עולה למי שלא נהג בו אבילות לפניו, וכ"ש למי שכלל לא ידע שמת לו מת. ומ"מ יולדת או חולה שמת להם מת ואינם יכולים להתאבל עליו מחמת חלישותם, כיון שהם ידעו מהמיתה אלא שהם אנוסים, הרגל מבטל מהם גזירת שבעה וכן לענין שלושים, ככל אדם.